

Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย

นางสาวกษริน วงศ์กิตติชวลิต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE REPRESENTATION OF QUEEN SURIYOTHAI IN THAI LITERATURE

Miss Kasarin Wongkittichawalit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

Chulalongkorn University จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย
โดย	นางสาวกษริน วงศ์กิตติขวลิต
สาขาวิชา	ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร. ศิริพร ภัคดีผาสุข

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาามหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อิศววิรุฬห์การ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุจฉายา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร. ศิริพร ภัคดีผาสุข)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ เวศร์ภาดา)

กษริน วงศ์กิตติขวลิต : ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย. (THE REPRESENTATION OF QUEEN SURIYOTHA IN THAI LITERATURE)

อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อาจารย์ ดร.ศิริพร ภัคดีผาสุข, ๒๗๓ หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมุ่งวิเคราะห์ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่นำเสนอ กลวิธีการนำเสนอภาพตัวแทน และแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า “พระสุริโยทัย” ถูกประกอบสร้างและนำเสนอด้วยการใช้กลวิธีของการเล่าเรื่องให้เป็นภาพตัวแทนที่มีมิติหลากหลาย ภาพตัวแทนที่หลากหลายเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการตีความและการให้ความหมายแก่การสิ้นพระชนม์กลางสมรภูมิของพระสุริโยทัยที่ต่างกันไป นอกจากนี้ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยมีส่วนสัมพันธ์กับแนวคิดหรืออุดมการณ์บางประการในสังคมไทย

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มหลัก ได้แก่ (๑) ภาพยอดภรรยา และ (๒) ภาพวีรสตรี ในภาพหลักแต่ละกลุ่มยังมีภาพย่อยที่เน้นมิติที่แตกต่างหลากหลายในตัวบทวรรณกรรมเรื่องหนึ่งสามารถนำเสนอได้มากกว่าหนึ่งภาพ แต่มักจะมีเพียงภาพที่โดดเด่นที่สุดภาพเดียว

กลวิธีการประพันธ์ที่ส่งผลให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยแตกต่างกัน ได้แก่ แก่นเรื่อง ประเภทของโครงเรื่อง การนำเสนอตัวละคร มุมมองในการเล่าเรื่อง การอ้างถึงและการใช้ภาษา

แนวคิดสำคัญที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ได้แก่ แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง ที่ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยสามารถนำเสนอความคิดเรื่องสำนึกรักชาติ ความคิดเรื่องการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์และความคิดเกี่ยวกับลักษณะของสตรีที่พึงประสงค์ของสังคม

ภาควิชา.....ภาษาไทย..... ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา.....ภาษาไทย..... ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา....๒๕๕๒.....

4980107622 : MAJOR THAI

KEYWORDS : QUEEN SURIYOTHAI / REPRESENTATION / THAI LITERATURE

KASARIN WONGKITTICHAWALIT : REPRESENTATION OF QUEEN
SURIYOTHAI IN THAI LITERATURE. THESIS ADVISOR : SIRIPORN
PHAKDEEPHASOOK, Ph.D., 273 pp.

This research aims to study the representation of Queen Suriyothai in Thai literary works written in the Rattanakosin period by focusing on representations of Queen Suriyothai, narrative techniques adopted for constructing and representing the representations and the conceptual or ideological factors related to the construction of the representations. It is found that “Queen Suriyothai” were constructed and represented in Thai literature by means of narrative techniques, resulting in various representations, depending on how her death in the battlefield was interpreted and defined. Some of the representations were correlated to some concepts and ideologies in the Thai society.

The representations of Queen Suriyothai can be categorized into two main groups: (1) a perfect wife and (2) a heroine of Ayudhaya. Each group consists of different representations manifesting various dimensions of Queen Suriyothai. In each literary text, there can be more than one representation. However, usually there is only one main representation.

The literary techniques adopted for constructing and representing the representations of Queen Suriyothai are using themes and plots, characterization, focalization, allusion, and lexical selection.

The concepts or ideologies that have certain influence upon the construction of the representations of Queen Suriyothai include nationalistic ideology, royalist ideology and the ideology of desirable women.

Department:.....Thai..... Student’s Signature
Field of Study:.....Thai..... Advisor’s Signature.....
Academic Year:.....2009.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความเอาใจใส่ของอาจารย์ ดร. ศิริพร ภัคดีผาสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาสั่งสอน แนะนำแนวทางในการศึกษาวิจัยและวิธีการเขียนงานวิชาการด้วยความเมตตาอาทรและอบอุ่นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อาจารย์จะเป็นทั้งแบบอย่างและแรงบันดาลใจในโลกวิชาการของผู้วิจัย ผู้วิจัยกราบขอขอบคุณด้วยความซาบซึ้งในพระคุณยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบคุณกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ คณาจารย์ที่เคารพและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุขฉายา และอาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ เวศร์ภาดา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำเพื่อให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และได้กรุณามอบแรงคิดในการทำงานวิชาการอันมีค่ายิ่งแก่ผู้วิจัยในอนาคต

กราบขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กรุณาประสาทวิชา เปิดโลกทัศน์ทางการศึกษา ปลุกฝังความรักในการศึกษาวรรณคดีและให้แนวคิดในการทำงานวิชาการ ประสบการณ์และความทรงจำที่ดีตลอดระยะเวลาของการศึกษา

ขอขอบคุณ พี่วันชนะ ทองคำภา ผู้ศึกษาภาพตัวแทนของบุคคลทางประวัติศาสตร์ด้วยแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนที่ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คำแนะนำและการได้แลกเปลี่ยนความเห็นแก่กันเป็นสิ่งที่ก่อประโยชน์ให้แก่งานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ขอขอบคุณพี่ศวรรษ สบายวัน และพี่ปทุม จันท์ฉาย รุ่นพี่ทั้งสองคนที่เมตตาอาทรและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกคน นอกจากความช่วยเหลือแล้ว กำลังใจจากทุกคนเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้การวิจัยนี้สำเร็จลงได้ ขอขอบคุณ สุดารัตน์ ศรีสุรกานต์ เจนจิรา วรรณตานนท์ ธนัช ศิริวรารกุล และกัลยาณมิตรทุกคนที่ตัวหนังสือจากแรงตั้งใจของผู้วิจัย ทำให้เราค้นพบมิตรภาพและและสานความรัก ความห่วงใยและกำลังใจให้แก่กันและกัน

กราบขอขอบคุณคุณแม่สุภาวงศ์ วงษ์ทรัพย์ และคุณพ่อระพีพงศ์ วงศ์กิตติขวลิต คุณแม่และคุณพ่อที่กรุณาอบรมเลี้ยงดู ปลุกฝังสั่งสอน สร้างแนวทาง ให้ทั้งโอกาสและอิสระในการเลือกที่จะเรียนในสิ่งที่ถูกรัก และส่งเสริมกับทุกสิ่งที่ถูกรักที่จะทำเสมอมา

ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่คงไม่สามารถจะกล่าวถึงได้หมด ทั้งท่านผู้ปกครองที่กรุณาให้ความไว้วางใจและนักเรียนทุกคนที่มีโอกาสได้สอน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฏ
บทที่	
๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๙
๑.๓ สมมุติฐานของการวิจัย.....	๙
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๑๐
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๒
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๒
๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น.....	๑๓
๑.๘ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๓
๒ แนวคิดทฤษฎีและข้อมูลเบื้องต้น.....	๒๑
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	๒๑
๒.๑.๑ แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน.....	๒๑
๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี.....	๒๖
๒.๑.๓ แนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง.....	๓๒
๒.๑.๕ แนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง.....	๓๙
๒.๒ ความแพร่หลายเกี่ยวกับเรื่องราวของพระสุริโยทัยในสังคมไทย.....	๔๖
๒.๒.๑ พระสุริโยทัยในเอกสารทางประวัติศาสตร์.....	๔๖
๒.๒.๒ ความแพร่หลายของพระสุริโยทัยในสังคมไทย.....	๗๒
๓ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย.....	๘๑

บทที่	หน้า
๓.๑ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง.....	๘๑
๓.๒ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ๒ กลุ่มหลักในวรรณกรรมไทย.....	๑๒๒
๓.๒.๑ ภาพยอดภรรยา.....	๑๒๒
ก. ภรรยาแบบนางแก้ว.....	๑๒๒
ข. ภรรยาแบบข้างเท่าหลัง.....	๑๒๔
ค. ภาพภรรยาผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของสามี.....	๑๒๖
ง. ภรรยาผู้เป็นมารดาที่ดี.....	๑๒๙
๓.๒.๒ ภาพวีรสตรี.....	๑๓๓
ก. วีรภักตร์ยี่นักรบ.....	๑๓๓
ข. วีรภักตร์ยี่ผู้เปี่ยมปัญญา.....	๑๓๖
ค. วีรภักตร์ยี่ผู้ยึดมั่นในพันธกิจของชาติ.....	๑๓๗
ง. วีรสตรีผู้ครองใจปวงชน.....	๑๔๓
จ. วีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง.....	๑๔๕
ฉ. พลเมืองผู้กล้าหาญและเสียสละ.....	๑๔๗
๓.๓ สรุปภาพรวมภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย.....	๑๔๘
๓.๓.๑ ความเปลี่ยนแปลงของภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรม ตลอด ๑๕ ทศวรรษ.....	๑๕๑
๓.๓.๒ การสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยจากแนวคิดเรื่อง “ความกตัญญู”.....	๑๕๕
๔ กลวิธีการสร้างและการนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย.....	๑๕๙
๔.๑ การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในกลุ่มวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า... ๔.๑.๑ แก่นเรื่อง.....	๑๕๙
๔.๑.๑.๑ แก่นเรื่องที่เกิด “ภาพยอดภรรยา”.....	๑๖๑
๔.๑.๑.๒ แก่นเรื่องที่เกิดภาพวีรสตรี.....	๑๖๔
๔.๑.๑.๒.๑ แก่นเรื่องแสดงการเชิดชูพระเกียรติคุณและ สดุดีวีรกรรมของพระสุริโยทัย.....	๑๖๔
๔.๑.๑.๒.๒ แก่นเรื่องแสดงพระมหากรุณาธิคุณของ บูรพภักตร์ยี่.....	๑๗๓

บทที่	หน้า
๔.๑.๑.๒.๓ แก่นเรื่องแสดงบทเรียนทางประวัติศาสตร์.....	๑๗๕
๔.๑.๑.๒.๔ แก่นเรื่องแสดงบทบาทของบุคคลทางประวัติศาสตร์.....	๑๗๘
๔.๑.๒ ประเภทของโครงเรื่อง.....	๑๘๔
๔.๑.๒.๑ ประเภทของโครงเรื่องที่เกิด "ภาพยอดเยี่ยม".....	๑๘๔
๔.๑.๒.๑ ประเภทของโครงเรื่องที่เกิด "ภาพวิเศษ".....	๑๘๖
๔.๑.๓ กลวิธีการนำเสนอตัวละคร.....	๑๘๘
๔.๑.๓.๑ การนำเสนอตัวละครที่เกิด "ภาพยอดเยี่ยม".....	๑๘๙
ก. กลวิธีการนำเสนอตัวละครทางตรง.....	๑๘๙
ข. กลวิธีการนำเสนอตัวละครทางอ้อม.....	๑๙๑
๔.๑.๓.๒ การนำเสนอตัวละครที่เกิด "ภาพวิเศษ".....	๑๙๒
ก. การนำเสนอตัวละครทางอ้อมด้วยการกระทำที่เกิดเป็นนิสัย.....	๑๙๓
ข. การนำเสนอตัวละครทางอ้อมจากความคิดของตัวละคร.....	๑๙๕
ค. การนำเสนอตัวละครโดยการสร้างตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียงกัน.....	๑๙๘
๔.๑.๔ การใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง.....	๒๐๑
๔.๑.๔.๑ การใช้มุมมองภายนอกในการนำเสนอภาพยอดเยี่ยม.....	๒๐๒
๔.๑.๔.๒ การใช้มุมมองภายในในการนำเสนอภาพวิเศษ.....	๒๐๓
ก. การใช้มุมมองของตัวละครในสมัยอยุธยา.....	๒๐๔
ข. การเล่าเรื่องผ่านมุมมองตัวละครในสมัยปัจจุบัน.....	๒๐๙
๔.๒ การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในกลุ่มวรรณกรรมที่ใช้เรื่องเล่า	๒๑๔
๔.๒.๑ การอ้างถึง.....	๒๑๔
๔.๒.๒ การใช้ภาษา.....	๒๑๗
๔.๒.๒.๑ การใช้คำเรียก.....	๒๑๘
๔.๒.๒.๒ การใช้ภาษาในการนำเสนอพระสุริโยทัย.....	๒๑๘
๕ ความสัมพันธ์ระหว่างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง.....	๒๒๑

บทที่	หน้า
๕.๑ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี.....	๒๒๒
๕.๑.๑ แนวคิดเรื่องรัฐชาติกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของ พระสุริโยทัย.....	๒๒๓
๕.๑.๒ แนวคิดเรื่องชาตินิยมกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของ พระสุริโยทัย.....	๒๓๗
๕.๑.๓ บริบททางการเมืองในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ กับการประกอบ สร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย.....	๒๔๒
๕.๑.๔ แนวคิดเรื่อง “แม่ของแผ่นดิน” กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของ พระสุริโยทัย.....	๒๔๔
๕.๒ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง.....	๒๔๘
๕.๒.๑ ความเป็นผู้หญิงในยุคศรีอยุธยา – รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชสมัย รัชกาลที่ ๕.....	๒๔๙
๕.๒.๒ ความเป็นผู้หญิงในสมัยรัชกาลที่ ๖ : จุดเริ่มต้นของวีรสตรีผู้เป็น แบบอย่าง.....	๒๕๑
๕.๒.๓ ความเป็นผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม : ภาพตัวแทนของ พระสุริโยทัยกับความเป็นผู้หญิงแบบ “แม่พิมพ์ของชาติ”.....	๒๕๔
๕.๒.๔ ความเป็นผู้หญิงกับ ในทศวรรษ ๒๕๓๐ : ภาพตัวแทนของ พระสุริโยทัยกับกระแส “ผู้หญิงก้าวหน้า”.....	๒๕๖
๖ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	๒๖๑
๖.๑ สรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....	๒๖๑
๖.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๒๖๕
รายการอ้างอิง.....	๒๖๖
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๒๗๓

สารบัญตาราง

ตาราง ๑	แสดงและสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยในเอกสารทางประวัติศาสตร์ฝ่ายไทย.....	๕๗
ตาราง ๒	แสดงและสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยในเอกสารทางประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ.....	๗๐
ตาราง ๓	แสดงข้อมูลวรรณกรรมกลุ่มที่เป็นเรื่องเล่าที่เสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย	๑๑๘
ตาราง ๔	แสดงข้อมูลวรรณกรรมกลุ่มที่มีใช้เรื่องเล่าที่เสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย.....	๑๒๐
ตาราง ๕	แสดงภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในแต่ละตัวบทวรรณกรรม.....	๑๒๐
ตาราง ๖	สรุปภาพหลักและภาพรองของพระสุริโยทัยในตัวบทวรรณกรรม.....	๑๔๘

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ ๑	แผนภูมิ ๔ แสดงภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยทั้ง
	๒ กลุ่มหลัก..... ๑๕๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในบรรดาสตรีในประวัติศาสตร์ไทยนั้น กล่าวได้ว่าพระสุริโยทัยน่าจะเป็นสตรีที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากที่สุดพระองค์หนึ่ง มีการบันทึกพระวีรกรรมในพงศาวดารว่า พระองค์ทรงไสช้างศึกเข้าขวางพระเจ้าแปรเพื่อปกป้องพระชนม์ชีพของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เมื่อครั้งที่พระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้ยกทัพมาทำสงครามกับอยุธยา ความกล้าหาญในครั้งนั้นทำให้พระองค์ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีพระองค์แรกแห่งประวัติศาสตร์ชาติไทย^๑ เรื่องราวของพระองค์ยังได้รับการเล่าขานสืบต่อกันมาจนเป็นที่รับรู้ในสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน ดังจะเห็นได้ว่ามีเอกสารทางประวัติศาสตร์จำนวนมากที่กล่าวถึงวีรกรรมชาติคอช้างของพระองค์ อาทิ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับจักรพรรดิพงศ (จาด) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน พระราชพงศาวดารกรุงสยามฉบับบริติชมิวเซียม พระราชพงศาวดารฉบับกรุงธนบุรี และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นต้น นอกจากนี้พระวีรกรรมและพระประวัติของพระสุริโยทัยยังได้รับการถ่ายทอดเป็นวรรณกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งวรรณกรรมร้อยกรอง ได้แก่ เสภาพระราชพงศาวดาร ของสุนทรภู่ โคลงภาพพระราชพงศาวดาร โคลงสดุดีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสุริโยทัย ของนายชิต บุรทัต อยุธยาवास ของจินตนา ปิ่นเฉลียว คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญ ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ บทเห่เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ผู้ชนะสิบทิศ ตอนพระสุริโยทัยชาติคอช้าง ของ ยาขอบ สุริโยไทฉบับการ์ตูน ของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย ของอุไรวรรณ เนาอรุจิ นวนิยายเรื่องพ่อของปองพล อติเรกสาร บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียดวงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑ ของ สนิท พูลพงศ์ จินตนิยายเรื่องบารมีพระแม่ปอง ปกพันธรณิน ของ แก้วแก้ว กษัตริยา ของ ทมยันตี การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย และเพลงสมเด็จพระสุริโยทัย ของ สุนทราภรณ์

^๑ ภูมิชัย มูลศิลป์, ประวัติศาสตร์ชาติไทย (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘.

ในบรรดาเอกสารที่มีการบันทึกพระวีรกรรมของพระสุริโยทัย **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์** เป็นพงศาวดารฉบับแรกที่กล่าวถึงพระวีรกรรมของพระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หากแต่มิได้ระบุพระนามไว้อย่างชัดเจน ดังความว่า

เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า เสด็จออกไปรบศึกหงษานั้น สมเด็จพระองค์มเหสี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรี เสด็จทรงช้างออกไปโดยเสด็จด้วย แลเมื่อได้รับศึกหงษานั้น ทับหน้าแตกมาปะทะทัพหลวงเปนโกลาหลใหญ่ แลสมเด็จพระองค์มเหสี แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรีนั้น ได้รับด้วยข้าศึกถึงสิ้นพระชนม์กับคอช้างนั้น แลศึกหงษาคั้งนั้น เสียสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราเมศวรไปแก่พระยาหงษา^๒

พระนาม “พระสุริโยทัย” ปรากฏครั้งแรกใน **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)** ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้ชำระเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๘^๓ ดังความว่า

พระสุริโยทัยผู้เป็นเอกอัครราชมเหสี ประดับองค์เป็นพระยามหาอุปราช ... พระสุริโยทัยเห็นพระราชสวามีเสียที่ไม่พ้อมมือข้าศึก ทรงพระกตัญญูภาพ ก็ขับพระคชาธารพลายทรงสุริยกษัตริย์สะอึกออกรับ พระคชาธารพระเจ้าแปรได้ล่างแบกถนัดพระคชาธารพระสุริโยทัยแขนงหายเสียที่ พระเจ้าแปรจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว ต้องพระอัสสาพระสุริโยทัยขาดกระทั้งถึงราวพระถันประเทศ^๔

พระราชพงศาวดารฉบับนี้จัดเป็นต้นแบบแก่การชำระพระราชพงศาวดารความพิสดารฉบับอื่นๆ สันนิษฐานว่าเกิดจากการรวบรวมเอกสารต่างๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นมาเรียบเรียงใหม่ พงศาวดารฉบับนี้ได้รับการชำระครั้งล่าสุดเมื่อต้นกรุงรัตนโกสินทร์^๕ มีการกล่าวถึงรายละเอียดของเหตุการณ์ที่บันทึกไว้อย่างชัดเจน ทั้งการจัดกระบวนทัพ เครื่องแต่งกาย วิธีการรวบรวมถึงพระนามพระสุริโยทัย พงศาวดารฉบับอื่นๆ ที่ได้รับการชำระภายหลังพงศาวดารฉบับนี้ได้แก่ **พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์** **พระราชพงศาวดารฉบับจักรพรรดิพงศ์**

^๒ กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^๔ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) กับ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๗), หน้า ๔๖.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕ - ๔๖.

(จาด) พระราชพงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียม พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี และพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา จึงมีเรื่องราวของพระสุริโยทัยปรากฏด้วย เอกสารเหล่านี้เป็นเอกสารชั้นรองทั้งสิ้น เนื่องจากการจัดบันทึกย้อนหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทุกฉบับล้วนกล่าวถึงวีรกรรมการเสียสละพระชนม์ชีพของพระสุริโยทัยบนหลังช้างในการสัประยุทธ์กับพระเจ้าแปรเพื่อปกป้องพระชนม์ชีพของพระสวามี

เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ประวัติศาสตร์ราชการสงครามเรื่อง **ไทยรบพม่า** ขึ้น พระนิพนธ์ฉบับนี้ได้กล่าวถึงพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยไว้ด้วยเช่นกัน พระนิพนธ์เรื่องนี้มีการอ้างอิงในงานเขียนเชิงสารคดีต่างๆ เกี่ยวกับบุคคลสำคัญของชาติรวมถึงการเขียนประวัติศาสตร์อยุธยาในสมัยต่อมา งานเขียนประเภทบุคคลสำคัญของชาติที่ได้กล่าวถึงวีรบุรุษและวีรสตรีเหล่านี้ได้ต่อยอดเรื่องราวและการรับรู้เกี่ยวกับพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยในฐานะวีรสตรีพระองค์แรกของประวัติศาสตร์มากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นพระวีรกรรมนี้ยังได้รับการบรรจุเป็นเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอนและขบวนการผลิตตำราเรียนประวัติศาสตร์ในช่วง ๔๐ – ๕๐ ปีที่ผ่านมา ในหมวดวิชาสังคมศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา^๖ ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อวีรสตรีพระองค์นี้จึงไม่เคยห่างหายไปจากการรับรู้ของสังคมไทย

กระทั่งในเวลาต่อมา การศึกษาและการค้นพบเอกสารทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะเอกสารประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ เช่น การท่องเที่ยว การเดินทาง และการผจญภัยของ **เฟอร์ดินันด์ เมนเดซ ปินโต**(The Travels, Voyage and Adventure of Ferdinand Mendez Pinto) ซึ่งถือเป็นเอกสารชั้นต้น กลับไม่มีการกล่าวถึงวีรกรรมและไม่ปรากฏพระนามของพระสุริโยทัยแต่อย่างใด^๗ ในชั้นต่อมาเมื่อมีการค้นพบเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับหนึ่งซึ่งแปลมาจากฉบับหลวงที่ได้มาจากเมืองพม่า ชื่อว่า **คำให้การชาวกรุงเก่า** วีรกรรมการต่อสู้จนขาดคอช้างของวีรสตรีไทยที่บ้านทีกไ้วในเอกสารฉบับนี้กลับเป็นของพระบรมดิลก พระราชบุตรในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระสุริโยทัย^๘ และใน **มหาราชวงศ์พงศาวดารพม่า** ซึ่งเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของพม่านั้นมีการกล่าวถึงสงครามในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในพุทธศักราช ๒๐๙๑ เช่นกัน แต่ทว่ามีได้กล่าวถึงพระสุริโยทัยและวีรกรรมขาดคอช้างเลยแม้แต่น้อย^๙ **พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วันวลิต** ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกสารชั้นรองใกล้เคียงสมัย^{๑๐}

^๖ เทพมนตรี ลิ้มปวยอคม, *การเมืองเรื่องพระสุริโยทัย* (กรุงเทพฯ: แชนโพรฟรินด์ิง, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^๗ ศิริเพ็ญ วรปัสสุ, “งานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับสื่อภาพยนตร์ กรณีศึกษาเรื่อง “สุริโยทัย”, (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน

ก็ไม่ปรากฏเรื่องราววีรกรรมชาติคอช้างและไม่ปรากฏพระนาม “พระสุริโยทัย” เช่นกัน มีเพียงบันทึกเรื่องราวของกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า “พระสุวัณณ์” ซึ่งระบุว่า พระองค์ทรงเป็นพระราชมารดาของพระวิสุทธิกษัตริย์ เกี่ยวกับเรื่องนี้ เทพมนตรี ลิ้มปพยอม กล่าวไว้ใน **การเมืองเรื่องพระสุริโยทัย** ว่า

“พระสุวัณณ์ เป็นสตรีที่มีความกล้าหาญ สติปัญญาสูง และเป็นผู้ทรงอิทธิพลในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งน่าจะหมายถึงพระสุริโยทัย เพราะสตรีพระองค์นี้เป็นพระราชมารดาของพระวิสุทธิกษัตริย์และเป็นแม่ยายของสมเด็จพระมหาธรรมราชา พุดง่ายๆ ก็คือ หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาที่มีอยู่ในเวลานี้โน้มเอียงเข้าข้าง ชวนให้ตีความเป็นไปในเรื่องการต่อสู้ทางการเมือง การปรับเปลี่ยนชั่วคราวมากกว่าการให้พระองค์เสด็จออกไปรบกับข้าศึก จนสิ้นพระชนม์อย่างพงศาวดารไทยว่า”^{๑๑}

จะเห็นได้ว่าหลักฐานที่ค้นพบเพิ่มเติมและการศึกษาประวัติศาสตร์ในชั้นหลังนี้ทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับพระวีรกรรมชาติคอช้างของพระสุริโยทัยเกิดความน่าสงสัยและไม่สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมไทยเคยรับรู้มาแต่ก่อน จนทำให้นักวิชาการบางคนลงความเห็นว่าวีรกรรมชาติคอช้างนั้นมิได้มีอยู่จริง^{๑๒}

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า “ข้อเท็จจริง” เกี่ยวกับการมีตัวตนจริงของพระสุริโยทัยและวีรกรรมของพระองค์อาจจะเป็นข้อถกเถียงในทางวิชาการ แต่ “พระสุริโยทัย” และ “พระวีรกรรมชาติคอช้าง” กลับเป็นสิ่งที่อยู่ในความทรงจำและการรับรู้ของคนจำนวนมาก เหตุหนึ่งที่ทำให้คนไทยรับรู้และจดจำ “พระสุริโยทัย” และ “พระวีรกรรม” ได้นั้น เนื่องด้วยมีการนำเสนอสิ่งที่เรียกว่า “ภาพตัวแทน(Representation)” ของพระองค์ในเอกสารและสื่ออื่นๆ รวมทั้งในวรรณกรรมไทย

ภาพตัวแทน คือ ภาพจำลองของสรรพสิ่ง ความรู้และความคิดของมนุษย์ อันเกิดจากการหล่อหลอมจากค่านิยมของสังคม ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้ว่า ภาพจำลองนั้นสะท้อนให้เห็นความจริงได้ทั้งหมด แต่ภาพจำลองนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อ ความคาดหวัง การให้ความหมายและคุณค่าต่อสิ่งที่แสดงหรือนำเสนอได้^{๑๓}

^{๑๑} เทพมนตรี ลิ้มปพยอม, *การเมืองเรื่องพระสุริโยทัย*, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๓} เสนาะ เจริญพร, *ผู้หญิงกับสังคมไทยในยุคฟองสบู่* (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙๙.

นอกจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว “พระสุริโยทัย” ยังปรากฏในวรรณกรรมอีกมากมายหลายเรื่อง วรรณกรรมร้อยกรองเรื่องแรกที่มีการนำเสนอภาพตัวตนของพระสุริโยทัยและพระวีรกรรมของพระองค์ ได้แก่ **เสภาพระราชพงศาวดาร** ของสุนทรภู่ โดยกล่าวถึงไว้ในตอนที่ ๒ เรื่องศึกหงสาวดี หลังการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัย เจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างได้ส่งสารมาเพื่อทูลขอพระเทพกษัตริ์ พระราชธิดาในพระสุริโยทัย ดังปรากฏเป็นคำประพันธ์ ความว่า

จะกลับกล่าวเจ้ากรุงนาคนะหุต	เป็นมังกฎุเกศลาวพุงขาวขยัน
ทุกวันนี้สำเนียงเรียกเวียงจันทร์	พระองค์นั้นมเหสีสิ้นชีวา
ได้ทราบเรื่องเมืองไทยที่ใหญ่กว้าง	ออกชนช้างกลางนครศึกหงสา
มเหสีที่ออกช่วยชนคชา	พระนามแก้วกัลยาสุริโยทัย
เข้าราษฎรอนมอญฟาดขาดคอช้าง	ธิดานางนั้นยังมีที่กรุงได้
จะขอสู้เป็นคู่ครองเวียงชัย	เห็นจิตใจจะเหมือนพระชนนี ^{๑๔}

แต่พระเทพกษัตริ์ทรงประชวร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงได้ทรงส่งพระแก้วฟ้าซึ่งเกิดกับพระสนมไปแทนดังปรากฏเป็นคำประพันธ์ดังนี้

ฝ่ายพระเจ้าสัตตนาคนะหุต	ทราบวามบุตรกำเนิดเกิดกับห้าม
เสียพระทัยไม่ประสงค์ที่ตรงงาม	รักแต่ความเป็นหญิงไม่ทิ้งชาย
อันพระเทพกษัตริ์ที่สู้อขอ	บุตรพระสุริโยทัยเหมือนใจหมาย
สามีกักดีรักผัวจนตัวตาย	เป็นเชื้อสายกตัญญูควรคู่ครอง ^{๑๕}

วรรณกรรมเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัย ได้รับการยกย่องในแง่ของการเป็นภรรยาที่รักและกตัญญูต่อสามี ยอมสละชีวิตของตนแทนสามีได้ พระสุริโยทัยจึงทรงได้รับการยกย่องว่า เป็นภรรยาผู้ประเสริฐด้วยความรัก และไม่ทอดทิ้งสามี

ต่อมาวีรกรรมนี้ได้รับการนำเสนออีกครั้งในรูปแบบบทร้อยกรองสดุดีวีรกรรม **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราช

^{๑๔} สุนทรภู่, เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารและเรื่องประวัติของสุนทรภู่ (พระนคร: ไสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๕), หน้า ๑๓๒ – ๑๓๓.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕.

นิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ในตอนที่เลือกนำเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างมานำเสนอนั้น มีความยาว ๖ บท โดยนำเสนอพระสุริโยทัยว่า

บังอรอรอระเศผู้	พิสมัย ท่านนา
นามพระสุริโยทัย	ออกอ้าง
ทรงเครื่องยุทธพิชัย	เช่นอุป ราชแฮ
เกลิงคชธารคว่าง	ควบเข้าขบวนไคล ฯ
	...
นงคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริ
มานมนต์กัณฑ์เวที	ยิ่งล้ำ
เกรงพระราชสามี	มลายพระ ชนม์เฮย
ซบคเชนทรเช่นค้ำ	สือกู้ผู้ดัษกร
ขุนมอญร่อนง้าวฟาด	ขาดฉะ
ขาดแล่งตราบอระ	หุรูปดิน
โอรสรีบกั้นพระ	ศพผู้ นครแฮ
สูญชีพไปสูญสิ้น	พจน์ผู้สรรเสริญ ฯ ^{๑๖}

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลประเภทวรรณกรรมร้อยกรองที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระสุริโยทัยที่แต่งขึ้นในระยะเวลาต่อมา พบว่าเนื้อหาไม่แตกต่างกันมากนัก นั่นคือ การกล่าวถึงวีรกรรมและเหตุการณ์ขาดคอช้าง อาทิ **โคลงสดดี ๓ บท** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระสุริโยทัย** ของ ชิต บุรทัต **บทเห่เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** **คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญ** เหตุการณ์นี้ปรากฏในวรรณกรรมร้อยกรองทุกฉบับ รวมถึงวรรณกรรมร้อยกรองที่มีการเล่าเรื่อง เช่น **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** **อยุธยาवास** และ **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีสุริโยทัย** ล้วนกล่าวถึงเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างนี้เช่นกัน

เรื่องราวของวีรกรรมและภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ความแจ่มชัดเพิ่มมากขึ้น

^{๑๖} โคลงภาพพระราชพงศาวดาร (กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๖- ๑๗.

โดยเฉพาะเมื่อได้รับการถ่ายทอดเป็นวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าร่วมสมัย เช่น นวนิยาย บทละคร และการ์ตูน ดังรายชื่อที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้นยิ่งทำให้เห็นได้ว่า จากเหตุการณ์ขาดคอกข้างเพียงไม่กี่บรรทัดในหน้าประวัติศาสตร์ได้แผ่ขยายกลายเป็นเรื่องราวอันโลดโผน ประกอบด้วยรายละเอียดมากมายเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่พระสุริโยทัยเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ตัวอย่างเช่น นวนิยายบางเรื่องในช่วงหลังๆที่มีเนื้อหาระบุว่าพระสุริโยทัยทรงเป็นผู้ตัดสินพระทัยให้พระเพ็ชรราชาทรงผนวชเพื่อเลี้ยงราชภัย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีส่วนรู้เห็นและสนับสนุนการโค่นล้มอำนาจท้าวศรีสุดาจันทร์ ทำให้พระสุริโยทัยกลายเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และเป็นสตรีที่ก่อให้เกิดการผลัดแผ่นดิน บทบาทของพระสุริโยทัยเหล่านี้อยู่นอกเหนือจากสิ่งที่บันทึกในพงศาวดาร ทั้งยังเป็นข้อเท็จจริงที่เกินกว่าความสามารถที่จะพิสูจน์ได้ แต่ความสมจริงที่เกิดจากศาสตร์และศิลป์ของการประพันธ์วรรณกรรม ช่วยให้เรื่องราวและภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยโลดแล่นอย่างมีชีวิตชีวาคล้ายกับว่าพระองค์คือบุคคลที่สังคมไทยรับรู้เรื่องราวและรู้จักวีรสตรีพระองค์นี้เป็นอย่างดี รวมไปถึงพระราชจริยวัตร พระราชอัชฌาศัยว่าทรงเป็นอย่างไร ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว เราเห็นเพียงตัวอักษรที่จารึกพระนามและพระวีรกรรมของพระองค์กลางสมรภูมิการรบกับพระเจ้าแปรที่บ้านทีกไฉนในพงศาวดารเท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างวรรณกรรมขึ้นมาเรื่องหนึ่งนั้นสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวตนและเรื่องราวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมที่ได้ก่อให้เกิดอิทธิพลต่อการรับรู้เรื่องราวของพระองค์เป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมนี้เอง เป็นสื่อที่มีอำนาจภาพในการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนและพระวีรกรรมของวีรสตรีพระองค์นี้ให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการรับรู้และความทรงจำของคนในสังคม ดังเช่นที่ เทพมนตรี ลิมปพยอม ได้กล่าวไว้ว่า

“บางครั้งกระแสความเชื่อของคนในสังคมแต่ละแห่ง สามารถสร้างประวัติศาสตร์ให้เป็นเรื่องจริงขึ้นมาได้ แม้จะไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์มายืนยันก็ตาม การพูดแบบปากต่อปาก การเล่าเรื่องนิทานที่เราเรียกว่ามุขปาฐะ ในบางครั้งเป็นการสร้างนวนิยายขึ้นมา แต่พอนานๆเข้าเมื่อมีการบันทึกเรื่องราวเหล่านี้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงกลายเป็นประวัติศาสตร์ไปแบบไม่รู้ตัว”^{๑๗}

ดังนั้น “พระสุริโยทัย” ที่สังคมไทยรู้จักผ่านวรรณกรรมต่างๆเหล่านี้เป็นการนำเสนอสิ่งที่เรียกว่า “ภาพตัวแทน (Representation)” นั่นเอง

^{๑๗} เทพมนตรี ลิมปพยอม, การเมืองเรื่องพระสุริโยทัย, หน้า ๘.

จากการสำรวจข้อมูลวรรณกรรมหลายฉบับที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยนั้นทำให้พบว่า ภาพตัวแทนของพระองค์ในวรรณกรรมฉบับต่างๆ ได้ถูกประกอบสร้างขึ้นหลากหลายมิติ ตัวอย่าง เช่น **เสภาพระราชพงศาวดาร** ของสุนทรภู่ นำเสนอและยกย่องพระสุริโยทัยในด้านการเป็นภรรยาที่จงรักภักดีต่อสามี ในเรื่อง **พระสุริโยทัย** ของ ชิต บุรทัต ยกย่องวีรกรรมของพระสุริโยทัยให้เป็นการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง นวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** นำเสนอและเชิดชูให้พระสุริโยทัยทรงเป็นกุลสตรีที่ดีพร้อมในทุกๆ ด้าน ในขณะที่จินตนิยายเรื่อง **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพันธรณิน และสุริโยไท ฉบับการ์ตูน** เสนอภาพของพระสุริโยทัยโดยเน้นบทบาทการเป็นขัตติยนาารีผู้ก่อปรด้วยพระสติปัญญาและพระจริยวัตรงดงาม เอาพระทัยใส่ชะตากรรมและทุกข์สุขของแผ่นดินเหนือสิ่งอื่นใด

กรณีที่ได้กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงการเลือกนำเสนอและเน้นบทบาทและความสำคัญของภาพตัวแทนของพระองค์อย่างหลากหลาย นอกจากนี้พระวีรกรรมชาติค่อข้างในวรรณกรรมแต่ละฉบับก็ได้รับการนำเสนอแตกต่างกันอีกด้วย เช่น นวนิยายเรื่อง **พ่อ** กลับกล่าวว่าพระสุริโยทัยมิได้มีพระประสงค์จะเข้าร่วมกองทัพด้วย วีรกรรมบนหลังช้างก็ได้รับการนำเสนอให้กลายเป็นความบังเอิญอันสุดวิสัยจากช้างพระที่นั่งไม่ทันระวังจึงเสียที่แก่พระเจ้าแปร วีรกรรมและตัวตนของพระสุริโยทัยในนวนิยายเรื่องนี้จึงมิได้แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ ความกตัญญูและความจงรักภักดีกลับเป็นบทบาทที่ไปปรากฏที่พระบรมดิลก ที่ปลอมพระองค์เป็นชายออกสู่สนามรบและสิ้นพระชนม์แทนพระมหากษัตริย์ ตามที่มีบันทึกไว้ใน **คำให้การชาวกรุงเก่า** ซึ่งถ้าหากผู้ประพันธ์ต้องการที่จะดำเนินเรื่องตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในพงศาวดารฉบับนี้ กล่าวคือ พระบรมดิลกเป็นผู้ที่ได้สร้างวีรกรรมชาติค่อข้างที่กล้าหาญมิใช่พระสุริโยทัย เหตุใดผู้ประพันธ์จึงได้คงเนื้อหาหรือเหตุการณ์การสูญเสียพระอัศวมเหสีพระองค์นี้ในศึกครั้งนี้ไว้ด้วย การที่ผู้ประพันธ์ไม่ตัดเนื้อหาในส่วนนี้ออกไปนั้นทำให้เรากล่าวได้หรือไม่ว่า พระวีรกรรมของพระสุริโยทัยนั้นมีความสำคัญบางประการจนไม่สามารถที่จะตัดหรือลบออกไปได้ แม้แต่ในนวนิยายที่สามารถจะอ้างถึงการเป็นเรื่องแต่งที่ผู้ประพันธ์สามารถสร้างเรื่องราวต่างๆ ขึ้นตามอิสระแห่งจินตนาการก็ตาม

จากการสำรวจข้อมูลวรรณกรรมเบื้องต้นนี้ทำให้เห็นว่า ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยและเรื่องราวของพระองค์ที่ปรากฏเป็นเนื้อหาในวรรณกรรมเหล่านี้มีทั้งส่วนที่สอดคล้องและแตกต่างจาก “ข้อเท็จจริง” ทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแต่ละเรื่องนั้นยังมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันอีกด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรจะมีการศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยอย่างละเอียดต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการศึกษาภาพของ

พระสุริโยทัยที่ได้รับการนำเสนอในวรรณกรรมฉบับต่างๆ เนื่องจาก “พระสุริโยทัย” ในตัวบทที่นำมาศึกษา เป็นเพียงภาพที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากอุดมคติและจินตนาการของผู้แต่ง แม้ว่าจะมีที่มาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ก็ไม่สามารถจะยืนยันหรือแสดงให้เห็นตัวตนหรือลักษณะที่แท้จริงของวีรสตรีพระองค์นี้ได้ ดังนั้น สิ่งที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาจึงมิใช่ “พระสุริโยทัย” ในฐานะบุคคลในประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นการศึกษา “ภาพ” ของวีรสตรีพระองค์นี้ที่ได้รับการนำเสนอในลักษณะต่างๆ ซึ่งแนวคิดเรื่องภาพสะท้อนที่เคยเชื่อว่าวรรณกรรมเป็นการรายงานความเป็นจริงทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นอาจไม่เหมาะแก่การนำมาใช้กับการศึกษาวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์

เนื่องด้วย “พระสุริโยทัย” ถูกนำเสนอในบทบาทของ “วีรสตรี” ของไทย สิ่งที่ควรแก่การพิจารณาและวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ได้แก่ การนำมิติความเป็นวีรสตรีและความเป็นผู้หญิงมาประกอบสร้างขึ้นเป็นภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิงมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ด้วย เพื่อศึกษาวิเคราะห์มิติทั้งสองที่ถูกนำมาประกอบสร้างภาพตัวแทนพระสุริโยทัย ซึ่งอาจจะทำให้เห็นกระบวนการที่วรรณกรรมสร้างและสื่อความคิดบางประการเกี่ยวกับ “ความเป็นวีรบุรุษ/สตรี” และ “ความเป็นผู้หญิง” แก่สังคมไทย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย
๒. เพื่อศึกษากลวิธีการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย
๓. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่อง “ความเป็นวีรบุรุษ/สตรี” และ “ความเป็นผู้หญิง” ในสังคมไทย

๑.๓ สมมุติฐานของการวิจัย

๑. ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยมีความหลากหลาย แต่ภาพตัวแทนที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอในวรรณกรรมไทย คือ ภาพวีรบุรุษ/สตรีผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และเสียสละเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง
๒. ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยถูกประกอบสร้างขึ้นจากแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยกลวิธีที่หลากหลาย อาทิ การวางโครงเรื่อง การเล่าเรื่อง การสร้างฉาก การสร้างตัวละคร การสร้างบทสนทนาและกลวิธีการใช้ภาษา
๓. ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยถูกประกอบสร้างขึ้นจากแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิด

เรื่องความเป็นผู้หญิง มีบทบาทในการนำเสนอความคิดเรื่องสำนึกรักชาติ ความคิดเรื่อง การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์และความคิดเกี่ยวกับสตรีในอุดมคติของสังคม

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๘ จำนวน ๒๓ ตัวยก สามารถจัดกลุ่มตามประเภทวรรณกรรม เรียงลำดับตาม ช่วงเวลาที่แต่งหรือพิมพ์เผยแพร่ได้ดังนี้

ก. วรรณกรรมร้อยกรองขนาดยาว

- (๑) เสภาพระราชพงศาวดาร ตอน คีทหงสาวดี ของสุนทรภู่ (๒๓๙๔ - ๒๓๙๘)**
- (๒) โคลงภาพพระราชพงศาวดาร (๒๔๓๐)
- (๓) เฉลิมเกียรติ์กษัตริย์คำฉันท์ พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์- พงศ์ (๒๔๕๘ - ๒๔๖๒)
- (๔) ผืนแผ่นดินนี้ล้ำ แห่ล่งคุณ ของ ศุภร บุนนาค (๒๕๑๖)
- (๕) อัญญาสวนของจินตนา ปิ่นเฉลียว (๒๕๑๖)
- (๖) เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย ของ อุไรวรรณ เนาอรุจิ (๒๕๔๔)
- (๗) บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย - พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑ ของ สนิท พูลพงศ์ (๒๕๔๖)

ข. วรรณกรรมร้อยกรองขนาดสั้น

- (๑) โคลงสดุดีจำนวน ๓ บท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๔๕๕)
- (๒) พระสุริโยทัย ของ นายชิต บุรทัต (๒๔๕๒ - ๒๔๘๕)
- (๓) บทเห่เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย (๒๕๒๙)

* ในกรณีที่วรรณกรรมบางเรื่อง มิได้ระบุปีที่แต่งไว้และไม่สามารถทราบปีที่แต่งอย่างแน่ชัดได้ ผู้วิจัยจะระบุปีที่พิมพ์เผยแพร่ เป็นครั้งแรก อาจเป็นช่วงเวลาที่มิได้ระบุไว้แต่จะเรียงนั้นขึ้น หรือเป็นช่วงปีที่กวีเริ่มสร้างงานจนถึงปีที่กวีเสียชีวิต ดังเช่น กรณี วรรณกรรม เรื่องพระสุริโยทัย ของนายชิต บุรทัต เป็นต้น

** นักวรรณคดีส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าคงจะแต่งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๓๙๘ ซึ่งเป็นช่วงบั้นปลายชีวิตที่สุนทรภู่ได้ กลับเข้ามารับราชการอีกครั้งในตำแหน่งพระสุนทรโวหาร

โปรดดูรายละเอียดจาก ภูมิ สุระเกียรติ, "เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร : ประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ไม่ควรมองข้าม," วารสาร ธรรมศาสตร์ ๒๖,๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๔๓): ๔๕.

(๔) คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญ ของ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (๒๕๓๔)

ค. บทละคร

(๑) นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย ของกรมศิลปากร (๒๕๙๙)^{***}

(๒) บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย ของสมภพ จันทระประภา (๒๕๒๒)

ง. นวนิยาย

(๑) ผู้ชนะสิบทิศ ตอน พระสุริโยทัยขาดคอช้าง ของยาขอบ (๒๕๗๕ - ๒๕๘๒)

(๒) นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย ของวรวุฒิ พิชัยสรทัตและธเนศ เนต์โพธิ์ (๒๕๓๖) และ ๒๕๔๒)[†]

(๓) นวนิยายเรื่องสุริโยทัย ของ คึกเดช กันตามระ (๒๕๔๒ - ๒๕๔๓)

(๔) นวนิยายเรื่องพ่อ ของ ปองพล อดิเรกสาร (๒๕๔๕-๒๕๔๖)

(๕) นวนิยายเรื่อง บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน ของ แก้วแก้ว (๒๕๔๕ - ๒๕๔๗)

(๖) นวนิยายเรื่องกษัตริยา ของ ทมยันตี (๒๕๔๖- ๒๕๔๗)

จ. นิยายภาพ

(๑) สุริโยไทฉบับการ์ตูน ของ หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล (๒๕๔๔)

(๒) การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย (๒๕๔๘)

ฉ. บทเพลง

(๑) เพลงต้นตระกูลไทย ของ หลวงวิจิตรวาทการ (๒๕๙๗)

(๒) เพลงสมเด็จพระสุริโยทัย ของ สุนทราภรณ์ (ไม่ปรากฏปีที่แต่ง)

ในจำนวนข้อมูลวรรณกรรมทั้ง ๒๓ เรื่องนี้ วรรณกรรมส่วนใหญ่สามารถจัดเป็นเรื่องเล่าได้

^{***} วรรณกรรมเรื่องนี้มีชื่อเรื่องว่า "นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีต" แต่เมื่อพิจารณาจากรูปแบบแล้วพบว่าเป็นวรรณกรรมประเภทบทละคร

[†] วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับตีพิมพ์เผยแพร่เป็นตอนๆ ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และได้รับการเรียบเรียงและตีพิมพ์ในรูปแบบนวนิยายอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๒

ตามความหมายของเรื่องเล่า(narrative) ซึ่งหมายถึง “การนำเสนอเหตุการณ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ตอนต้นไปสู่สถานการณ์ตอนจบ เกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนหนึ่ง และดำเนินไปในสถานที่-เวลา”^{๑๔}

มีวรรณกรรมเพียง ๓ ตัวบทเท่านั้นที่ไม่สามารถจัดเป็นเรื่องเล่าได้ ได้แก่ โคลงสดุดี ๓ บท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพลงต้นตระกูลไทย ของหลวงวิจิตรวาทการ และเพลงสมเด็จพระสุริโยทัย ของสุนทราภรณ์

๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนของ Stuart Hall แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี แนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง และแนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง
๒. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริโยทัยจากวรรณกรรมประเภทต่างๆ ทั้งเอกสารทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรมร้อยกรอง ร้อยแก้ว บทละคร การ์ตูนและบทความวิชาการต่างๆ
๓. ศึกษาเปรียบเทียบภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมฉบับต่างๆ
๔. ศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมฉบับต่างๆ
๕. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องความเป็นวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย
๖. สรุปและรายงานผลการวิจัย

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เห็นภาพตัวแทนที่หลากหลายของพระสุริโยทัยที่ปรากฏในวรรณกรรมไทย
๒. เข้าใจกลวิธีทางวรรณกรรมในการสร้างภาพตัวแทนพระสุริโยทัย
๓. เห็นความสัมพันธ์ของการสร้างภาพตัวแทนและแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย

^{๑๔} นพพร ประชากุล อ่างถึงใน รัตนา ประยูรรักษ์, “การประกอบสร้างความเป็นจริงและการตัดสินใจตกเป็นข่าวด้วยการเล่าเรื่องในหนังสือพิมพ์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๖.

๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. คำว่า “ภาพตัวแทน(representation)” หมายถึง ภาพจำลองของสรรพสิ่ง ความรู้และความคิดของมนุษย์^{๑๙} ผ่านวรรณกรรมโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ ทั้งนี้ภาพจำลองนี้ไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างตรงไปตรงมาแต่เกิดจากการหล่อหลอมจากค่านิยมทางสังคม ผ่านการคัดกรอง ตกแต่ง ลักษณะบางประการ การศึกษาภาพจำลองเหล่านี้ สามารถสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อ ความคาดหวัง การใช้ความหมายและคุณค่าต่อสิ่งที่แสดงหรือนำเสนอได้^{๒๐}

๒. คำว่า “วรรณกรรม” ในวิทยานิพนธ์นี้ หมายถึง ศิลปกรรมประเภทหนึ่งมีรูปเป็นหนังสือ อาจเขียนอยู่ในสมุดไทย หรือพิมพ์ในสมุดฝรั่ง ปัจจุบันเรียกว่าหนังสือเล่มหนึ่ง วัสดุซึ่งประกอบขึ้นเป็นวรรณกรรม คือ ภาษา เป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสารอย่างหนึ่ง มี “สาร” ได้แก่ ความคิดหรือความหมายที่ผู้เขียนต้องการส่งถึงผู้อ่าน การสื่อสารทาง วรรณกรรมอาจผ่านฉะปะประสาท คือ ผู้อ่านอ่านเอง หรือผ่านสื่อประสาทก็ได้^{๒๑}

๑.๘ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพตัวแทนในวรรณกรรมและสื่อของไทย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวีรบุรุษ/สตรีในสังคมไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องพระสุริยทัย

๑.๘.๑ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพตัวแทนในวรรณกรรมและสื่อของไทย

ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมยุคทองสนุ่ ของ เสนาะ เจริญพร เนื้อหาของเอกสารชิ้นนี้เกิดจากงานวิจัยของผู้แต่งในการสำรวจวรรณกรรมไทยในช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ โดยคัดเลือกข้อมูลวรรณกรรมทั้งประเภทนวนิยาย เรื่องสั้นและกวีนิพนธ์เพื่อศึกษาว่าวรรณกรรมเหล่านี้นำเสนอภาพของผู้หญิงในแง่ใดบ้าง ผู้เขียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับเรื่องต่างๆ อาทิ ผู้หญิงกับบทบาททางการเมือง ผู้หญิงกับชาติพันธุ์ ผู้หญิงกับร่างกาย ผู้หญิงกับ

^{๑๙} ธนศ วังศยานานาวา อ้างถึงใน วันชนะ ทองคำภา, “ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหารัชมาราชาในวรรณกรรมไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๒๐} เสนาะ เจริญพร, ผู้หญิงกับสังคมไทยในยุคทองสนุ่, หน้า ๒๙๙.

^{๒๑} บุญเหลือ เทพสุวรรณ อ้างถึงใน สุจิตรา จรจิตร์, มนุษย์กับวรรณกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

เพศวิถี เป็นต้น ผู้แตงนำทฤษฎีวรรณกรรมร่วมสมัยต่างๆเข้ามาประกอบการวิเคราะห์ ทั้งศาสตร์ การเล่าเรื่อง สัจยศาสตร์ การรื้อสร้าง จิตวิเคราะห์ นวประวัติศาสตร์ และสตรีนิยม จากการ วิเคราะห์ข้อมูลทำให้พบว่าภาพของผู้หญิงส่วนใหญ่เป็นภาพของ “ผู้หญิงก้าวหน้า” แต่ทว่า ผู้หญิงก้าวหน้าเหล่านี้ยังคงเป็นผู้หญิงก้าวหน้าของระบอบปีตาธิปไตย เอกสารฉบับนี้เป็น การศึกษาตัวละครหญิงในวรรณกรรมร่วมสมัยหลายเรื่อง แต่มิได้มีวรรณกรรมเรื่องใดที่ กล่าวถึงตัวละครพระสุริโยทัย อย่างไรก็ตาม เอกสารฉบับนี้อาจนำมาใช้เป็นแนวทางในการนำ ทฤษฎีและแนวคิดต่างๆมาใช้ในการวิเคราะห์ภาพตัวแทนของผู้หญิงที่ปรากฏในวรรณกรรมได้

การเปรียบเทียบภาพตัวแทนของผู้หญิงสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ใน

ภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์อเมริกัน ของ กนกพรรณ วิบูลย์ศรีน ศึกษาภาพตัวแทนของ ผู้หญิงสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยและอเมริกัน โดยศึกษาจากเนื้อหาที่ ปรากฏในภาพยนตร์ทั้งไทยและภาพยนตร์ต่างประเทศทั้งสิ้น ๓๐ เรื่อง และใช้กระบวนการหลัก คือ ทฤษฎีสตรีนิยม ทฤษฎีสัญวิทยา แนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง แนวคิดเรื่องการสร้างภาพ แนวคิด ความเป็นสมัยใหม่และความคิดยุคหลังสมัยใหม่ เปรียบเทียบโดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ภาพตัวแทนของผู้หญิงสมัยใหม่ในภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์อเมริกัน มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันในแง่ของการเลือกกำหนดรสนิยมทางเพศ การให้ความสำคัญ กับครอบครัวและการได้รับการลงโทษจากสังคม และภาพตัวแทนของผู้หญิงหลังสมัยใหม่ใน ภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์อเมริกันมีความคล้ายคลึงกันในแง่การรู้ความต้องการของตัวเอง การดำเนินชีวิต และมีความแตกต่างกันในแง่ของการใช้อำนาจของตนกับผู้ชาย เพื่อให้ประสบความสำเร็จหรือถึงเป้าหมาย งานวิจัยชิ้นนี้สามารถใช้เป็นแนวทางเทียบเคียงในการศึกษาภาพ ตัวแทนของสตรีได้

บาหยัน อิมสำราญ เสนอบทความเรื่อง “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช : จาก วีรบุรุษราชสำนักสู่วีรบุรุษราชาชาตินิยม” ศึกษาภาพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชใน วรรณกรรมต่างยุคต่างสมัยจำนวน ๖ เรื่อง ได้แก่ **ลิลิตตะเลงพ่าย บทละครอิงประวัติศาสตร์ เรื่องพระนเรศวรประกาศอิสรภาพ ลิลิตนเรศวร นวนิยายเรื่องมหาราชโสด บทละคร ดึกดำบรรพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช** และวรรณกรรมเรื่อง**อิรชชา** ผู้ศึกษาได้ศึกษาเนื้อหาของวรรณกรรมแต่ละเรื่องและพบว่าภาพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชใน วรรณกรรมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ **วีรบุรุษราชสำนัก** โดยการประกอบสร้างให้ภาพตัวแทนของพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ และถึงพร้อมใน ทศพิธราชธรรม ลักษณะที่สองคือ ภาพของวีรบุรุษชาตินิยมที่มีบทบาทเป็นผู้นำในการกระทำทุก

สิ่งเพื่อความมั่นคงของชาติ และลักษณะที่สามคือภาพของวีรบุรุษราชาชาตินิยมที่นอกจากจะสร้างให้พระองค์เป็นผู้นำในการต่อสู้เพื่อขับไล่อริราชศัตรูแล้ว ยังเน้นบทบาทและสถานะของชาติกำเนิดของวีรบุรุษซึ่งก็คือการเป็นชาติตียชาติของสมเด็จพระนเรศวรอีกด้วย

งานวิจัยขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ : ภาพตัวแทนที่ปรากฏในนวนิยายไทย ของ สิริวิทย์ สุขกันต์ พบว่าภาพตัวแทนที่ได้รับการนำเสนอสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มภาพตัวแทนในด้านบวก และกลุ่มภาพตัวแทนในด้านลบ การนำเสนอภาพตัวแทนในแต่ละแบบยังมีความแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆทางการเมือง โดยมีกลวิธีการเล่าเรื่องเป็นสิ่งสำคัญในการนำเสนอภาพตัวแทนแบบต่างๆ ประกอบกับปัจจัยด้านบริบททางสังคมและการเมือง สภาพของวงวรรณกรรมในยุคสมัยที่บทประพันธ์ออกตีพิมพ์เผยแพร่และภูมิหลังของผู้ประพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างและนำเสนอภาพดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาพตัวแทนที่ปรากฏในสื่อวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าได้

ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย ของ วันชนะทองคำภา ศึกษาภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยจำนวน ๑๔ เรื่องที่ประพันธ์ขึ้นตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยศึกษาทั้งทางด้านกลวิธีการเล่าเรื่อง และปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมและการเมืองที่ส่งผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชา ผลการวิจัยพบว่า ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทยไม่ใช่ภาพสะท้อนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์และความคิดทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยของการประพันธ์ ภาพตัวแทนที่ปรากฏสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ แบบ ตามการนำเสนอสถานภาพที่แตกต่างกัน ได้แก่ สถานภาพขุนพิเรนทรเทพ สถานภาพพระมหาธรรมราชา และสถานภาพสมเด็จพระมหาธรรมราชา และยังมีภาพตัวแทนที่แบ่งแยกย่อยลงไปได้อีก อาทิ ภาพผู้ปราบยุคเข็ญ ภาพนักรักนักรบ ภาพผู้ต่อสู้เพื่อชาติ ภาพผู้แผ่เจตชาติตน ภาพผู้พ่ายแพ้ และภาพพระราชบิดาของวีรสตรี/วีรบุรุษและเป็นวีรภักดิ์ภาพตัวแทนที่แตกต่างกันนี้เกิดจากการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสร้างโครงเรื่องเพื่อนำเสนอแก่นเรื่อง กลวิธีการสร้างตัวละคร การเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องและมุมมองของการเล่าเรื่อง รวมถึงการใช้ฉากเป็นพื้นที่ของการเล่าเรื่อง นอกจากนี้ ความคิดทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อภาพตัวแทน ได้แก่ วาทกรรมชาตินิยม ความแตกต่างด้านโลกทัศน์เกี่ยวกับพม่า การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เรื่องวีรบุรุษ วาทกรรมการเมืองในวิกฤติการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ และพฤษภาทมิฬ

วาทกรรมประวัติศาสตร์กระแสรอง และอิทธิพลของมโนทัศน์เรื่องพ่อของแผ่นดิน งานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาพตัวตนของบุคคลในบันทึกทางประวัติศาสตร์ได้

๑.๘.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวีรบุรุษ/สตรีในสังคมไทย

บทความเรื่อง “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย” ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวถึงความสำคัญของวีรบุรุษในสังคม ที่มาของการสร้างวีรบุรุษขึ้นในสังคมและในชาติ วีรบุรุษเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการสร้างจุดยึดเหนี่ยวและความทรงจำร่วมของชุมชนในจินตนาการที่เรียกว่าชาติ และกระบวนการตีความวีรบุรุษก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อมิให้วีรบุรุษนั้นๆ สูญหายไปจากความทรงจำ อีกทั้งยังเกิดการก่อสร้างและแต่งเติมเสริมวีรกรรมต่างๆ ให้แก่วีรบุรุษ วีรบุรุษในสังคมไทยสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระยะ ได้แก่ วีรบุรุษในยุคก่อนรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชและรัฐชาติ สังคมไทยมีจารีตในการสร้างวีรบุรุษอย่างน้อย ๔ ประการ ประกอบด้วย วีรบุรุษทางวัฒนธรรม วีรบุรุษของประชาชน วีรบุรุษของราชสำนัก และวีรบุรุษของพุทธศาสนา ซึ่งวีรบุรุษทั้งสี่นี้ส่งอิทธิพลต่อกันเรื่อยมา จนกระทั่งสยามได้มีการสถาปนาตนขึ้นเป็นรัฐชาติ วีรบุรุษของชาติก็เปลี่ยนแปลงไป วีรบุรุษที่เปี่ยมไปด้วยบุญญาธิการและอิทธิปาฏิหาริย์นั้น กลับไม่ยิ่งใหญ่ไปกว่าวีรบุรุษผู้ที่สร้างวีรกรรมอันเกิดจากการตัดสินใจของเขาเอง เป็นความตั้งใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมิใช่ส่วนตน และต้องเป็นการกระทำที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นกระทำตามได้ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตีความประวัติศาสตร์ชาติและการสร้างวีรบุรุษก็คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้สร้างวีรบุรุษของชาติเพิ่มเติมเข้าไป เช่น พระเจ้าพรหม พระสุริโยทัย และคุณหญิงโม เป็นต้น งานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงที่มา ความสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษและการสร้างวีรบุรุษขึ้นในสังคมไทย ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและอธิบายกระบวนการสร้างวีรบุรุษหรือวีรสตรีของชาติไทย อย่างเช่นในกรณีของสมเด็จพระสุริโยทัยได้

ภาพลักษณ์วีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชน ของ อารยา ถาวรวันชัย (๒๕๓๙) ศึกษาภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชน ผู้วิจัยอ้างความหมายและกล่าวถึงลักษณะของวีรบุรุษตามความเห็นของบรรสดีนและกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างวีรบุรุษและบุคคลที่มีชื่อเสียง โดยเลือกศึกษา ๒ กรณี คือ หนู เชิญยิ้ม และสุริยัน ศักดิ์ไธสง โดยศึกษาเนื้อหา วิธีการนำเสนอและศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาถึงการตอบรับของผู้รับสารประเภทต่างๆ ผลการวิจัยพบว่าผู้ส่งสารใช้วิธีการต่างๆ ได้แก่ การเปิดประเด็นที่น่าเสนอ การสร้างบรรยากาศในการนำเสนอ และสัดส่วนเนื้อหาในการนำเสนอ

ทางด้านเนื้อหาจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการนำเสนอรวมทั้งคุณูปการของกรณีศึกษาทั้งสอง การถอดรหัสของผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๔ กลุ่ม ได้แก่ นักเรียน ครู พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ผู้คุมขังนักโทษ พบว่าผู้รับสารมีความเข้าใจตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสาร แต่ผู้รับสารแต่ละกลุ่มมีการถอดรหัสแตกต่างกันไปตามภูมิหลังของแต่ละกลุ่ม งานวิจัยนี้นำเสนอความคิดเรื่องความเป็นวีรบุรุษมาใช้ในการอ้างอิงถึงลักษณะของความเป็นวีรบุรุษ หากแต่มิได้นำมาศึกษาภาพของวีรบุรุษในวรรณกรรมแต่อย่างใด

ภาพวีรบุรุษที่ถูกประกอบสร้างผ่านกระบวนการการข่าวสารของหนังสือพิมพ์ประชานิยม ของ ธีรฐกานต์ คุลสมิทธิ งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาความเป็นมาของแนวคิดเรื่องวีรบุรุษตั้งแต่ก่อนยุคของการพิมพ์และความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดเรื่องวีรบุรุษในยุคต่อมา เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป รวมทั้งวีรบุรุษที่เกิดจากการประกอบสร้างขึ้นจากกระบวนการการข่าวสารของสื่อมวลชนโดยศึกษาภาพลักษณ์ของวีรบุรุษที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ประชานิยมจำนวน ๔ ฉบับ จากวีรบุรุษที่ได้รับการยกย่องของสังคมไทยจำนวน ๔ คน ได้แก่ ร.ต.อ. ปุระชัย เปี่ยมสมบุญ ภารดร ศรีชาพันธุ์ ชูวิทย์ กมลวิศิษฎ์ และปาดนรวิฐ กิตติกรเจริญ ผลการศึกษาพบว่าการประกอบสร้างภาพวีรบุรุษของหนังสือพิมพ์ประชานิยมมีการจำแนกคุณสมบัติของวีรบุรุษแต่ละประเภท โดยสื่อเลือกนำเสนอประเด็นที่มีความสอดคล้องสนับสนุนคุณสมบัติของวีรบุรุษที่สื่อประกอบสร้าง กระบวนการสร้างวีรบุรุษของหนังสือพิมพ์ทั้ง ๔ ฉบับมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ การกำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษและนำบุคคลที่คัดเลือกมาลงกรอบที่กำหนดไว้ การให้ความสำคัญกับบุคคลิกและผลงานของวีรบุรุษ และประการสุดท้าย คือ การนำเสนอข่าวให้สอดคล้องกับช่วงเวลาและเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยมีบรรณาธิการผู้เป็นนายประตูข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบสร้างภาพวีรบุรุษ งานวิจัยนี้เป็นประโยชน์ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษและทำให้เห็นกระบวนการสร้างภาพวีรบุรุษในสื่อประเภทหนังสือพิมพ์

๑.๘.๓ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องพระสุริโยทัย

บทความเรื่อง “สมเด็จพระสุริโยทัย : ตำนานรูปลักษณ์ใหม่” ของ คำยวง วราสิทธิชัย (๒๕๔๖) เป็นการศึกษาเรื่องราวของสมเด็จพระสุริโยทัยที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและเรื่องราวในวรรณกรรมรูปลักษณ์ใหม่ อันได้แก่ บทร้อยกรอง นวนิยาย บทละครวิทยุ บทละครโทรทัศน์ และบทภาพยนตร์ พบว่า การนำเรื่องราวของสมเด็จพระสุริโยทัยมานำเสนอในลักษณะหลากหลาย โดยพิจารณาและวิเคราะห์เรื่องราวของพระองค์ใน

รูปแบบของการเป็นตำนานที่เล่าขานกันมาทำให้เกิดการต่อเติมเสริมแต่งเรื่องราวขึ้นมากขึ้นเป็นลำดับในวรรณกรรมยุคหลังๆ และได้นำไปเปรียบเทียบกับตำนานวีรบุรุษซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ เนื้อเรื่อง ตัวละครเอกในตำนาน เหตุปฏิกิริยา และพยานวัตถุ ทั้งยังได้วิเคราะห์การสร้างความสมเหตุสมผลในวรรณกรรมโดยใช้ลักษณะและองค์ประกอบของตำนานเป็นหลักในการวิเคราะห์ ทั้งยังแสดงให้เห็นลักษณะและข้อสังเกตบางประการของเรื่องราวของสมเด็จพระสุริโยทัยในวรรณกรรมยุคหลังๆ

ขัตติยนารีในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ของ ทรงภพ ชุนมธุรส (๒๕๔๙) เป็นการศึกษาขัตติยนารีในนวนิยายไทยอิงประวัติศาสตร์ในด้านภาพสะท้อนและวิธีการนำเสนอภาพสะท้อนจากการเปรียบเทียบนวนิยาย ๔ เรื่อง ได้แก่ **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพันธรณิน กษัตริยา แก้วกัลยาแห่งแผ่นดิน และพระพิณางสุพรรณกัลยา** ขัตติยนารีในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยท้าวศรีสุดาจันทร์ พระสุพรรณกัลยา พระสุริโยทัย พระบรมดิถก พระวิสุทธิกษัตริย์ และพระเทพกษัตริย์ พบว่าบทบาทของขัตติยนารีที่ปรากฏในนวนิยายมี ๒ ลักษณะ คือ บทบาทของการครองเรือนและบทบาทในการครองเมือง โดยให้หลักราชনীติ - ธรรมনীติเป็นหลักในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์ทัศนคติของผู้แต่งที่มีต่อขัตติยนารีในนวนิยายโดยพบว่าล้วนแต่มีพระคุณสมบัติอันน่ายกย่อง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ผู้แต่งต้องการชี้้นำให้สังคมมองเห็นความสามารถและบทบาทสำคัญของสตรีและยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สตรีในปัจจุบันด้วย ด้านการนำเสนอภาพสะท้อนขัตติยนารีมี ๓ วิธี อันได้แก่ การนำเสนอตัวละคร การนำเสนอเนื้อเรื่องและการนำเสนอฉาก นักเขียนนวนิยายทั้ง ๔ เรื่อง สามารถสร้างอรรถรสและความซาบซึ้งในเรื่องราวของขัตติยนารีได้อย่างน่าประทับใจ งานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์โดยใช้องค์ประกอบของเรื่องเล่า แม้ว่าจะมีการวิเคราะห์ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัย แต่ก็เกิดจากการพิจารณาเพียง ๒ เรื่องเท่านั้น คือ **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพันธรณิน และกษัตริยา** ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้มิได้มีพระสุริโยทัยเป็นตัวละครเอก

พระสุริโยทัยเป็นใคร? มาจากไหน? ของ พิเศษ เจียจันทร์พงศ์ (๒๕๔๔) เป็นเอกสารที่รวบรวมพงศาวดารและประวัติศาสตร์นิพนธ์ฉบับต่างๆ ที่ปรากฏร่องรอยและเรื่องเกี่ยวกับพระสุริโยทัย ทั้งเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและเอกสารทางประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ แต่ไม่มีเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับใดเลยที่บันทึกเรื่องราวของพระสุริโยทัยไว้อย่างชัดเจน แม้แต่บันทึกของชาวตะวันตกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในอยุธยา ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง ก็ไม่ปรากฏว่ามีกรบันทึกเรื่องราวของพระสุริโยทัยแต่อย่างใด ผู้แต่งได้นำข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริโยทัยและศึกคราวเสียพระสุริโยทัยในเอกสารต่างๆมา

ประมวลสรุปความเป็นมาและพระราชประวัติของวีรสตรีพระองค์นี้ ประกอบกับการนำข้อมูลของการก่อตั้งอาณาจักร สถานะและความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรต่างๆมาใช้ในการสันนิษฐานเอกสารชิ้นนี้จึงเป็นประโยชน์การค้นคว้าข้อมูลที่เป็น “ข้อเท็จจริง” ที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยที่เชื่อกันว่าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์และเป็นที่มาของการนำเรื่องราวของพระองค์มาเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้กันทั่วไปในสังคมไทย

งานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับสื่อภาพยนตร์ กรณีศึกษาเรื่อง

“สุริโยไท” ของ ศิริเพ็ญ วรปัสสุ ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างบุคคลสำคัญต่างๆที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยไท” กับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างข้อเท็จจริงทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับกลวิธีการสร้างความบันเทิงของสื่อภาพยนตร์ โดยศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิของเอกสารของไทยและต่างประเทศ เพื่อค้นคว้าหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระสุริโยทัย แล้วเปรียบเทียบกับบทบาทของพระสุริโยทัยในภาพยนตร์ ผลการศึกษาพบว่า ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระสุริโยทัยจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ยังมีความคลุมเครืออยู่มาก มีการแต่งเติมเนื้อหาและบทบาทของพระสุริโยทัยในภาพยนตร์เพิ่มเติมขึ้นจากจินตนาการ และมีการสร้างตัวละครเพิ่มเติมขึ้นเพื่อให้การดำเนินเรื่องมีความสมเหตุสมผลและเพื่อความสมบูรณ์ของภาพยนตร์ งานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระสุริโยทัยในเอกสารฉบับต่างๆ

การเมืองเรื่องพระสุริโยทัย ของ เทพมนตรี ลิ้มปพยอม เป็นเอกสารอีกชิ้นหนึ่งที่ผู้เขียนรวบรวมเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆมาใช้ในการวิเคราะห์และตีความประวัติศาสตร์ในมุมมองใหม่โดยอาศัยข้อมูลจากพงศาวดารและสถานการณ์ทางการเมืองในยุคที่มีการแต่งพงศาวดารเป็นหลักสำคัญในการตีความ ผู้เขียนได้กล่าวถึงที่มาของการรับรู้เรื่องพระสุริโยทัยในสังคมไทยโดยวิเคราะห์ในแง่ของการเขียนประวัติศาสตร์และการสร้างวีรบุรุษ/สตรีเพื่อประโยชน์ทางการเมือง มีการนำบางตอนของวรรณกรรมเรื่องต่างๆ ที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยมาแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของการรับรู้เรื่องราวของพระองค์ อีกทั้งยังได้ยกข้อมูลในเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับต่างๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศประกอบกับสภาพการเมืองในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชจนถึงสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิมาวิเคราะห์และตีความเรื่องราวและพระราชประวัติของพระสุริโยทัย ผู้เขียนมิได้สรุปข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระสุริโยทัยไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่สันนิษฐานว่าพระสุริโยทัยอาจมีตัวตนอยู่จริงและอาจเป็นพระองค์เดียวกับ “พระสุวัณณ์” ในพงศาวดารฉบับวัน วลิต ที่ได้บันทึกถึงพระสุวัณณ์ว่าทรงเป็นสตรีที่มีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมาก แต่วีรกรรมขาดคอค้างนั้นอาจมิได้มีอยู่จริงเนื่องจากเงื่อนไขทางการเมือง กฎมณเฑียรบาล ตำราพิชัยสงคราม

และขนบธรรมเนียมประเพณีในสมัยอยุธยา แม้ว่าเอกสารฉบับนี้จะนำบางส่วนในวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพระสุริโยทัยมากล่าวถึง แต่ก็ยังขาดวรรณกรรมอีกหลายเรื่องที่น่าเสนอเรื่องราวของพระสุริโยทัย อีกทั้งยังมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรม แต่เป็นการศึกษาเรื่องราวของพระองค์และการเผยแพร่เรื่องราวนี้ในมิติของการเป็นเครื่องมือทางการเมือง เอกสารฉบับนี้จึงเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับที่มาของพระสุริโยทัยในสังคมไทยได้

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและข้อมูลเบื้องต้น

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ภาพตัวแทนของ พระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย โดยจะแบ่งเนื้อหาในบทนี้ออกเป็นสองส่วน คือ

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ ความแพร่หลายเกี่ยวกับเรื่องราวของพระสุริโยทัยในสังคมไทย

ดังจะกล่าวโดยละเอียดในลำดับต่อไป

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย ได้แก่

๒.๑.๑ แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน(Representation)

๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี

๒.๑.๓ แนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง

๒.๑.๔ แนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง(Narratology)

๒.๑.๑ แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน(Representation)

คำว่า “ภาพตัวแทน” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า representation นอกจากนี้ยังมีการใช้ คำอื่นที่สื่อความถึงคำนี้ได้เช่นเดียวกัน คือ คำว่า “ภาพเสนอ” และ “ภาพแทน” ภาพตัวแทน (representation) คือ ภาพจำลองของสรรพสิ่ง รวมทั้งความรู้และความคิดของมนุษย์^๑ เป็นการ ผลิตความหมายผ่าน(การใช้)ภาษา (Representation is the production of meaning through language)^๒ และนำเสนอผ่านวรรณกรรมหรือประติมากรรมทางวัฒนธรรมอื่นๆ แนวคิดจาก สำนักปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) อธิบายว่า ภาพตัวแทนมิใช่ “ภาพสะท้อน” หรือภาพ ที่แสดงถึงความเป็นจริง เป็นภาพที่ทำให้ค้นพบความจริงหรือถ่ายทอดข้อเท็จจริงของสังคมอย่าง

^๑ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “ภาพตัวแทน แทนสิ่งที่แทนไม่ได้,” *จุลสารไทยคดีศึกษา*, ๑๒, ๑ (สิงหาคม- ตุลาคม ๒๕๔๓): ๑๖-๑๘.

^๒ Stuart Hall, *Representation: Cultural and Signifying Practices* (London: Sage, c1997), p. 16.

เที่ยงตรงเหมือนความเชื่อเรื่องภาพสะท้อนดังแต่ก่อน แต่ภาพตัวแทนเกิดจากการผลิต (produce) หรือการประกอบสร้าง (construction) ส่วนเดียวของความเป็นจริง และการสร้างภาพตัวแทนก็เป็นสิ่งที่กระทำต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา(reproduce)^๓ นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่ภาพตัวแทนสร้างขึ้นจากการคัดเลือก ปรงแต่ง ชับเน้นคุณลักษณะบางอย่างจากความเป็นจริงตามคติความเชื่อและค่านิยมบางประการ ภาพตัวแทนจึงสามารถสื่อความหมายและคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งในเชิงสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ อีกทั้งบ่งบอกให้ทราบได้ว่า ผู้คนในสังคมที่มีการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนนั้น(อย่างน้อยก็กลุ่มหนึ่ง) มีความเชื่อ ความคาดหวัง และให้ความหมายคุณค่าต่อสิ่งที่ถูกนำเสนออย่างไร^๔

สจิวัด ฮอลล์กล่าวว่า การนำเสนอภาพตัวแทนต้องอาศัยการเชื่อมโยงปัจจัย ๒ ประการเข้าด้วยกัน ได้แก่ (๑) ภาพในใจ (mental representations) และ (๒) ภาษา (language) ฮอลล์เรียกการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งสองนี้ที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนว่า ระบบแห่งภาพตัวแทน (system of representation)

(๑) ภาพในใจ (mental representations) คือ ความรู้ความเข้าใจหรือชุดของความคิด (a set of concepts) ที่เรามีต่อสรรพสิ่งต่างๆไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ บุคคลและเหตุการณ์^๕ ความรู้ความเข้าใจที่เรามีต่อสรรพสิ่งในโลกของความเป็นจริงทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเหล่านี้ ฮอลล์เรียกว่า “แผนที่ความคิด(conceptual map)” ที่ทำให้เราสามารถสื่อสารความหมายที่เรามีต่อสิ่งต่างๆไปยังผู้อื่นได้ แต่การที่จะสื่อสารให้เข้าใจความหมายตรงกันได้นั้น ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องมีแผนที่ความคิดเดียวกันหรือใช้แผนที่ความคิดร่วมกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน จึงจะช่วยให้เราตีความสิ่งต่างๆไปในทางเดียวกันได้^๖

(๒) ภาษา (language) เป็นปัจจัยที่สองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนำเสนอภาพตัวแทน เนื่องจากภาษาเป็นสื่อในการเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดหรือความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งต่างๆ แผนที่ความคิดของเราจะถูกแปลและถ่ายทอดออกมาเป็นภาษา เป็นถ้อยคำ เป็นเสียงพูดหรือแม้กระทั่งสัญลักษณ์ต่างๆ คำว่า “ภาษา” ตามแนวคิดของฮอลล์หมายถึงกระบวนการประกอบสร้างความหมายทั้งหมด (involved in the overall process of constructing meaning.)^๗ ดังนั้น คำว่า ภาษาที่ใช้เป็น “สื่อ” หรือ “หน่วย” ในการสื่อความหมาย จึงมิได้เป็น

^๓ กาญจนา แก้วเทพ, “สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย,” *รัฐศาสตร์สาร* ๒๓,๓ (๒๕๔๕): ๑๙๗.

^๔ เสนาะ เจริญพร, *ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมยุคทองสุโขทัย* (กรุงเทพฯ: มติชน, ๑๕๔๘), หน้า ๒๙๗.

^๕ Stuart Hall, *Representation: Cultural and Signifying Practices*, p. 17.

^๖ Ibid., p. 18.

^๗ Ibid.

เพียงวัจนภาษาหรือสัญลักษณ์ทางภาษาศาสตร์(linguistic signs) เท่านั้น ดังนั้น หน่วยที่ใช้สื่อภาพในใจเพื่อสื่อสารความหมายกับผู้อื่นจึงถูกเรียกว่า “สัญลักษณ์ (signs)” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมตั้งแต่ถ้อยคำ เสียง ภาพต่างๆ ที่มองเห็นได้ด้วยตา รวมไปถึงการแสดงสีหน้า การแสดงออกของท่าทาง เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย สัญลักษณ์ไฟจราจร ฯลฯ หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า “สัญลักษณ์” ก็คือหน่วยที่เรานำมาใช้เรียกถ้อยคำ เสียง ภาพและสิ่งใดๆ ก็ตามทีสื่อความหมาย^๕

ประเด็นสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ภาพตัวแทน คือการพิจารณาว่าภาพตัวแทนนั้นคือภาพอะไร(what is) มีลักษณะอย่างไร และเพื่อตอบคำถามข้างต้น การพิจารณาว่าภาพตัวแทนนั้นถูกนำเสนออย่างไรหรือกระบวนการสร้างภาพนั้นเป็นอย่างไร(how to) จึงเป็นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง และเมื่อภาพตัวแทนถูกนำเสนอผ่านสัญลักษณ์ ทฤษฎีสัญญาวิทยาจึงถูกนำมาใช้เป็นแนวทางหรือเครื่องมือในการศึกษาภาพตัวแทน โดยเฉพาะในกลุ่มนักวัฒนธรรมศึกษาที่มุ่งตอบคำถามว่า สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ถูกสร้างภาพทางสังคมวัฒนธรรมขึ้นมาได้อย่างไร โดยวิเคราะห์จากสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการประกอบสร้างภาพตัวแทน ไม่ว่าจะเป็นคำพูด รูปภาพ แสง เสียง ระยะเวลา ฯลฯ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า วิธีการหนึ่งในการศึกษาภาพตัวแทนก็คือการวิเคราะห์องค์ประกอบพื้นฐานของสื่อชนิดต่างๆ ที่ภาพตัวแทนนั้นปรากฏอยู่นั่นเอง

ภาพตัวแทนเป็นแนวคิดที่นำมาเป็นประเด็นศึกษาในหลากหลายสาขา ทั้งทางด้านสื่อศึกษา(Media Studies) ด้านสังคมวัฒนธรรม รวมทั้งทางด้านวรรณกรรม เมื่อนำวิธีการศึกษาภาพตัวแทนดังกล่าวมาใช้ศึกษาภาพตัวแทนในสื่อประเภทวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า การศึกษาองค์ประกอบของสื่อประเภทนี้จึงเป็นแนวทางในการค้นพบภาพตัวแทนที่ปรากฏในสื่อดังกล่าวได้ ศาสตร์ของเรื่องเล่า(narratology) เป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ศึกษาภาพตัวแทนในวรรณกรรมที่มีการเล่าเรื่อง เนื่องจากศาสตร์นี้เป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาธรรมชาติ ลักษณะของเรื่องเล่า การจัดเรียงองค์ประกอบ โครงสร้างและวิธีการในการสื่อความหมายของเรื่องเล่า ดังจะเห็นตัวอย่างการนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการศึกษาภาพตัวแทนในวรรณกรรมเรื่องเล่าได้จากงานวิจัยอย่างน้อย ๓ ชิ้น ได้แก่ การวิจัยภาพเสนอ(ภาพตัวแทน)ของผู้หญิงในนวนิยายไทยช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๔๐ ของเสนาะ เจริญพร^๖ งานวิจัยเรื่องภาพตัวแทนพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมไทยของวันชนะ

^๕ สรุปลงมาจาก Stuart Hall, Representation: Cultural and Signifying Practices, p. 18-19.

^๖ เสนาะ เจริญพร, ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมยุคทองสนุ่, หน้า ๒๔.

ทองคำภา^{๑๐} และงานวิจัยขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ : ภาพตัวแทนที่ปรากฏในนวนิยายไทยของสิริวิทย์ สุขกันต์^{๑๑}

งานวิจัยชิ้นแรก เป็นการศึกษาภาพเสนอหรือภาพตัวแทนของผู้หญิงในวรรณกรรมในช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ ที่มีการนำเสนอตัวละครหญิงในลักษณะของผู้หญิงก้าวหน้า ผิดไปจากตัวละครหญิงแต่เดิมที่มักถูกนำเสนอและเน้นถึงคุณลักษณะความเป็นกุลสตรีตามแบบฉบับของจารีตประเพณี คือ การเชื่อฟังบิดา สามีและมักเป็นฝ่ายที่ถูกกระทำ การวิจัยนี้พบว่า ภาพตัวแทน “ผู้หญิงก้าวหน้า” ในวรรณกรรมช่วงทศวรรษนี้ แท้จริงแล้วเป็นเพียงมายาคติที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้กรอบอำนาจของปิตาธิปไตยหรือแนวคิดเรื่องชายเป็นใหญ่ เพราะตัวละครหญิงที่ถูกสร้างให้เป็นหญิงแกร่ง หญิงเก่ง และหญิงกล้า นั้น สุดท้ายผู้หญิงเหล่านี้ก็ไม่สามารถสลัดหน้าที่หรือบทบาทของความเป็นแม่และเมียที่สังคมชายเป็นใหญ่มอบหมายให้ ตัวละครหญิงที่ไม่ยอมรับบทบาทหรือหน้าที่นี้ก็มักจะต้องประสบปัญหาต่างๆ เผชิญกับภาวะแปลกแยก ขาดการยอมรับ ได้รับการลงโทษหรือพบกับจุดจบที่เลวร้าย เป็นต้น ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ เกิดจากการใช้วิธีวิทยาอย่างหลากหลาย รวมถึงการใช้ศาสตร์แห่งเรื่องเล่าอันเป็นศาสตร์ที่ช่วยให้เข้าใจถึงการสร้างสรรค์วรรณกรรมซึ่งประกอบด้วยชั้นเชิงทางศิลปะ ทั้งในส่วนเนื้อหาและรูปแบบ ทั้งยังช่วยให้เข้าใจการเลือกใช้และจัดเรียงองค์ประกอบและกลวิธีการเล่าเรื่อง เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อคุณสมบัติหรืออิทธิพลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏ^{๑๒} ประกอบกับการใช้ทฤษฎีสัญญาศาสตร์เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์การสื่อความหมายของภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นจากสัญญาะในรูปแบบของภาษาและการเล่าเรื่อง ทฤษฎีสัญญาศาสตร์เชื่อว่าการสื่อความหมายผ่านการใช้ภาษาและวรรณกรรมจะก่อให้เกิดความหมายถึง ๒ ระดับ คือ ความหมายตรงหรือความหมายพื้นผิว เป็นความหมายที่บอกโดยภาษาในตัวบท ในขณะที่เดียวกัน ก็จะเกิดความหมายในระดับลึกหรือความหมายแฝงที่เกิดจากสัญญาะนิยมหรือการนำความรู้หรือความเชื่อทางวัฒนธรรมเข้ามาตีความภาษาหรือข้อความที่ได้รับรู้

งานวิจัยชิ้นที่สอง เป็นการศึกษาภาพตัวแทนบุคคลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาเล่าหรือนำเสนอให้เป็นตัวละครในวรรณกรรม งานวิจัยเรื่องภาพตัวแทนพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมไทยเป็นตัวอย่างการศึกษาภาพตัวแทนในวรรณกรรมที่สามารถแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการเล่าเรื่องที่ส่งผลต่อการสร้างภาพตัวแทนได้อย่างชัดเจน เนื่องจากพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรม

^{๑๐} สิริวิทย์ สุขกันต์, “ขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ : ภาพตัวแทนที่ปรากฏในนวนิยายไทย,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐)

^{๑๑} วันชนะ ทองคำภา, “ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมไทย,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐)

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๗.

กลุ่มหนึ่งถูกนำเสนอให้เป็นตัวละครฝ่ายผู้ร้าย ในขณะที่วรรณกรรมอีกกลุ่มหนึ่งนำเสนอตัวละครตัวนี้ให้เป็นเป็นพระเอก เป็นวีรบุรุษ วันชนะแสดงให้เห็นว่าการเลือกใช้ การจัดวางองค์ประกอบ และกลวิธีการเล่าเรื่องที่ต่างกัน สามารถส่งผลให้ภาพตัวแทนที่ปรากฏกลายเป็นภาพที่แตกต่าง และตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง

งานวิจัยชิ้นที่สาม เป็นการศึกษาภาพตัวแทนของขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ ที่ปรากฏในนวนิยาย พบว่าภาพตัวแทนที่ได้รับการนำเสนอสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มภาพตัวแทนในด้านบวก และกลุ่มภาพตัวแทนในด้านลบ การนำเสนอภาพตัวแทนในแต่ละแบบยังมีความแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆ ทางการเมือง โดยมีกลวิธีการเล่าเรื่องเป็นสิ่งสำคัญในการนำเสนอภาพตัวแทนแบบต่างๆ ประกอบกับปัจจัยด้านบริบททางสังคมและการเมือง สภาพของวงวรรณกรรมในยุคสมัยที่บัพพะพันธุ์ออกตีพิมพ์เผยแพร่และภูมิหลังของผู้ประพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างและนำเสนอภาพดังกล่าว

ข้อสังเกตประการสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาภาพตัวแทนในวรรณกรรมจากตัวอย่างงานวิจัยทั้งสอง คือ สิ่งที่ทั้งสองงานวิจัยมุ่งศึกษาต่างก็เป็นภาพจำลองของมนุษย์ กล่าวคืองานวิจัยแรกเป็นภาพจำลองของผู้หญิงและงานวิจัยที่สองเป็นภาพจำลองของบุคคลในประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้เอง ตัวละครจึงเป็นสิ่งที่งานวิจัยทั้งสองมุ่งศึกษาวิเคราะห์ เพราะตัวละครคือภาพจำลองของมนุษย์ที่สร้างขึ้นจากถ้อยคำทั้งสิ้น ตัวละครจึงเป็น “บุคคลในหน้ากระดาษ” อัตลักษณ์ของบุคคล(หรือคุณลักษณะเฉพาะของบุคคลหนึ่ง ที่ไม่เหมือนหรือทำให้ทราบความแตกต่างกับบุคคลอื่น)ในวรรณกรรม ล้วนเกิดการใช้ถ้อยคำต่างๆ ในการบรรยายหรือนำเสนอตัวละคร ไม่ว่าจะป็นชื่อ ลักษณะทางกายภาพ อุปนิสัย การกระทำ ฯลฯ เพื่อเป็นการให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านและทำให้ตัวละครเหล่านี้มีลักษณะเสมือนบุคคลในโลกความเป็นจริง ในขณะเดียวกันถ้อยคำต่างๆที่นำมาบรรยาย นำเสนอและสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ตัวละครก็สามารถสื่อความหมายแฝง หรือแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ที่มีต่อสิ่งต่างๆในโลกแห่งความเป็นจริงได้ งานวิจัยทั้งสองชิ้นต่างก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครที่ถูกเสนอในดับทวรรณกรรม โดยเฉพาะการวิเคราะห์ “อัตลักษณ์ของตัวละคร” ที่เกิดจากการใช้ถ้อยคำ ภาษาและกลวิธีต่างๆในการสร้างตัวละคร เพราะจะช่วยให้ทราบว่าภาพตัวแทนหรือภาพจำลองของมนุษย์ที่ปรากฏคือภาพอะไร มีลักษณะอย่างไร เช่น เป็นภาพผู้หญิงทำงาน มีลักษณะคือ มั่นใจในตนเอง เป็นผู้นำและไม่เชื่อมั่นในความรัก หรือ ภาพขุนศึกผู้กล้า มีลักษณะคือ รักชาติยิ่งชีพ ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และมองการณ์ไกล เป็นต้น

อัตลักษณ์ของตัวละครไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางกายภาพภายนอกหรือโดยเฉพาะอุปนิสัย เป็นสิ่งที่มีผลต่อพฤติกรรม การกระทำหรือบทบาทในการดำเนินเรื่อง สิ่งที่ตัวละครต้องประสบไม่

ว่าสุขหรือทุกข์ ผลลัพธ์จากการกระทำหรือจุดจบไม่ว่าดีหรือร้าย มักเกิดจากลักษณะเฉพาะของตัวละครนั้นเป็นสำคัญ ดังนั้น การศึกษาภาพตัวแทนของมนุษย์ในวรรณกรรมจึงต้องวิเคราะห์การกระทำหรือบทบาทของตัวละคร อันเป็นเหตุที่จะนำตัวละครไปสู่จุดจบซึ่งมักจะเป็นบทสรุปที่ทำให้เข้าใจความคิดหลักของเรื่องเหล่านั้นๆ ดังนั้น นอกจากงานวิจัยทั้งสองชิ้นจะมุ่งวิเคราะห์อัตลักษณ์ของตัวละครแล้ว ยังมุ่งพิจารณาบทบาทของตัวละครที่ส่งผลต่อการดำเนินเรื่อง บทบาทหรือการกระทำเหล่านี้อาจเป็นผลจากการสร้างอัตลักษณ์ของตัวละคร เช่น ตัวละครที่มีลักษณะโหด ฆาต ความละอายต่อบาป เห็นแก่ตัว จึงเลือกทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม นำพาชีวิตสู่ความหายนะในตอนท้ายของเรื่อง นอกจากนี้ บทบาทและการกระทำของตัวละครยังอาจเป็นผลมาจากการจัดวางตำแหน่งและบทบาทของตัวละครในการเล่าเรื่อง การวิเคราะห์อัตลักษณ์ของตัวละครยังแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ในโลกความเป็นจริงผ่านการสร้างอัตลักษณ์ของตัวละครเหล่านั้น เนื่องจากสิ่งที่ศึกษาคือภาพตัวแทนของมนุษย์ ดังนั้น งานวิจัยทั้งสองจึงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์และพิจารณาองค์ประกอบประการสำคัญประการหนึ่งในเรื่องเล่า คือ ตัวละคร ซึ่งนอกจากจะพิจารณาว่าตัวละครดังกล่าว มีลักษณะอย่างไร มีความสามารถคุณสมบัติหรือบทบาทอย่างไรแล้ว งานวิจัยทั้งสองชิ้นยังให้ความสำคัญกับการพิจารณาว่า ตัวละครถูกจัดวางให้ตำแหน่งแห่งที่หรือมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่องหรือมีบทบาทต่อการเสนอความคิดหลักอย่างไรอีกด้วย

เนื่องจากข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ ตัวบทวรรณกรรมอันเกิดการใช้ภาษา ดังนั้น การศึกษาแนวคิดเรื่องภาพตัวแทน จึงช่วยให้สามารถเข้าใจลักษณะของกระบวนการนำเสนอภาพตัวแทนผ่านการใช้ภาษาได้ ผู้วิจัยจึงจะนำแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนและวิธีการในการศึกษาภาพตัวแทนในวรรณกรรมตามแนวทางข้างต้นมาใช้ในการศึกษาภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง ได้แก่ การวิเคราะห์การจัดเรียงหรือเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบและกลวิธีการเล่าเรื่องเพื่อนำเสนอความหมายของเรื่อง หรือที่เรียกกันว่าแก่นเรื่อง พิจารณาการสร้างตัวละครพระสุริโยทัยตามทฤษฎีศาสตร์แห่งเรื่องเล่า พิจารณาบทบาทและตำแหน่งแห่งที่ของตัวละครพระสุริโยทัยในการสื่อความหมายหรือนำเสนอแก่นเรื่องของวรรณกรรมที่มีการเล่าเรื่อง และวิเคราะห์การใช้ภาษาในข้อมูลวรรณกรรมที่มีใช้เรื่องเล่า

๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี

แนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษ/สตรีนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ วีรบุรุษ/สตรีเหล่านี้มักปรากฏตัวอยู่ในเรื่องเล่าพื้นบ้าน ในนิทานและตำนานต่างๆ ไปจนกระทั่งบันทึกทางประวัติศาสตร์ คำว่า hero เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากคำศัพท์ภาษากรีก heroes ที่มีความหมายว่า บุคคลที่มี

ความพิเศษแตกต่างจากคนทั่วไปในเรื่องของความกล้าหาญ ความแข็งแกร่ง มีพลังสร้างสรรค์ ความกล้าหาญและมีคุณสมบัติพิเศษกว่าผู้อื่น^{๑๓}

การเล่าขานตำนานที่ยิ่งใหญ่ต่างๆของบรรพบุรุษสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นทำให้ผู้คนเริ่มรู้จักคำคำนี้ หลังการค้นพบและประดิษฐ์แท่นพิมพ์ของกูเตนเบิร์ก พบว่า คำว่า hero ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกในมหากาพย์ Iliad ของ Homer กวีเอกชาวกรีก^{๑๔} นับตั้งแต่มนุษยชาติรู้จักวีรบุรุษ/สตรี ได้มีผู้กล่าวถึงลักษณะของวีรบุรุษ/สตรีไว้เป็นจำนวนมาก

วิลเลียม เชคสเปียร์ ได้แบ่งประเภทของผู้ยิ่งใหญ่หรือวีรบุรุษ/สตรี ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. วีรบุรุษ/สตรีที่มีกำเนิดยิ่งใหญ่ (Born Great)
๒. วีรบุรุษ/สตรีที่ประสบความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ (Achieved Greatness)
๓. วีรบุรุษ/สตรีที่มีความยิ่งใหญ่เป็นแรงผลักดัน (Who had greatness thrust upon them)^{๑๕} วีรบุรุษ/สตรีที่ยิ่งใหญ่และได้รับการยกย่องนั้นส่วนใหญ่เกิดจากการสู้รบที่ประสบชัยชนะ เป็นผู้ต่อสู้และกอบกู้อิสรภาพหรือเป็นผู้ที่อุทิศตนและเสียสละเพื่อส่วนรวม^{๑๖}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นกรอบแนวคิดที่มีต่อการเป็นวีรบุรุษ/สตรีที่พยายามจะอธิบายความหมาย จัดประเภทและเรื่องราวของวีรบุรุษ/สตรีออกเป็นรูปแบบต่างๆ แต่ก็เป็นการศึกษาและพิจารณาวีรบุรุษ/สตรีในวัฒนธรรมตะวันตกเท่านั้น

เมื่อกลับมาพิจารณาวีรบุรุษ/สตรีในวัฒนธรรมตะวันออกอย่างในวัฒนธรรมไทย แต่เดิมนั้น สังคมวัฒนธรรมไทยมิได้มี “วีรบุรุษ/สตรี” ในความหมายเดียวกันกับในสังคมตะวันตก เรามิได้ยกย่องหรือนับถือบุคคลใดโดยถือว่าเขาผู้นั้นเป็นผู้ยิ่งใหญ่หรือมีความพิเศษเหนือผู้อื่นไม่ว่าในทางใดก็ตาม แต่วัฒนธรรมไทยแต่เดิมนั้นนับถือและยกย่องบุคคลที่มีความลักษณะพิเศษเหนือมนุษย์หรือแม้แต่เหนือธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า “เจ้าพ่อ” หรือ “เจ้าแม่” ซึ่งเป็นลักษณะของเทพเจ้าหรือวิญญาณที่มีอำนาจในการดลบันดาล ปกป้องคุ้มครองเสียมากกว่า ส่วนคำว่า วีรบุรุษ/สตรี เป็นคำที่ถูกบัญญัติขึ้นมาใช้ภายหลังเพื่อให้ตรงกับคำว่า hero ในภาษาอังกฤษ^{๑๗} และหลังจาก

^{๑๓} McGinnis อ้างถึงใน ณัฐกานต์ คูสมิทธิ, “ภาพวีรบุรุษที่ถูกประกอบสร้างผ่านกระบวนการข่าวสารของหนังสือพิมพ์ประชาชนนิยม,” (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^{๑๔} Curtius อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๑๕} Daniel J. Boorstin, From Hero to Celebrity : The Human Pseudo-Event, The Image : A Guide to Pseudo- Events in America(New York: Harper and Row Publishers, Inc., 1964), p.45.

^{๑๖} ชัชวาล เพชรสุวรรณ, “การสร้าง “คนเก่ง” ในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๓๕,” (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑.

^{๑๗} สรุปลงความจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย,” วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๑๙ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๔๔): ๑๒.

ที่แนวคิดเรื่องมนุษยนิยมได้ถือกำเนิดขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “วีรบุรุษ/สตรี” ในสังคมและวัฒนธรรมไทยก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

แนวคิดที่มีต่อวีรบุรุษ/สตรีที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นมิได้เกิดขึ้นแต่เฉพาะในสังคมและวัฒนธรรมไทย หากแต่แนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษ/สตรีนี้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดมานับตั้งแต่เกิดขึ้นขึ้นในสังคมวัฒนธรรมตะวันตก โดยก่อนที่จะเกิดการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ขึ้นนั้น แนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษ/สตรีผู้ยิ่งใหญ่เป็นการความเชื่อและศรัทธาในพระประสงค์ของพระเจ้า ทั้งยังเชื่อว่าวีรบุรุษ/สตรีนั้นๆเป็นผู้ที่พระเจ้าทรงประทานมาหรือเป็นตัวแทนของพระเจ้าเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพิเศษ แต่ภายหลังการปฏิวัติศิลปะการพิมพ์ (Graphic Revolution) แนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษ/สตรีก็ได้เปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยเชื่อว่าวีรบุรุษ/สตรีเป็นผู้ที่มาจากพระประสงค์ของพระเจ้าเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญแข็งแกร่งและตั้งใจแน่วแน่ สามารถกระทำในสิ่งซึ่งผู้อื่นกระทำได้ยาก กลายเป็นวีรบุรุษ/สตรีที่เป็นเพียงมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่งที่ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่จากการกระทำที่เกิดจากการตัดสินใจของเขาเอง การตัดสินใจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของวีรบุรุษได้กลายเป็นเครื่องชี้วัดที่สำคัญที่สุดว่าเขาสมควรจะได้รับการยกย่องให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่หรือไม่ หากชาติกำเนิดที่สูงศักดิ์หรืออำนาจอภิไธยจากพระเจ้าอีกต่อไป^{๑๘}

เหตุที่ทำให้แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในศตวรรษที่ ๑๗ เกิดโลกทัศน์และเกิดแนวคิดใหม่ๆขึ้น เช่นแนวคิดเรื่องมนุษยนิยมซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใด ทั้งยังเชื่อว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลก พร้อมกับแนวคิดเรื่องรัฐชาติ ที่เชื่อว่าพระเจ้านั้นได้เป็นผู้ที่ประทานรัฐให้แก่มนุษย์ แต่เป็นมนุษย์เองที่สร้างรัฐขึ้นมา คนธรรมดาสามัญก็สามารถจะเป็นผู้ปกครองรัฐได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่เชื่อกันว่าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าหรือเป็นผู้ที่มาจากฐานันดรอันสูงศักดิ์อีกต่อไป แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีจึงได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมของสังคมปัจจุบัน ดังนั้นในเวลาต่อมา คำว่า วีรบุรุษ/สตรี จึงอาจหมายถึง ผู้ที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงเนื่องจากการกระทำของเขา การกระทำเหล่านั้นถือกันว่ามีประโยชน์แก่คนในวงกว้าง เป็นการกระทำที่ทำได้ยาก จึงไม่ได้เกิดขึ้นเป็นปรกติเสมอๆ นอกจากนี้ยังถือกันว่าการกระทำดังกล่าวนั้นไม่ใช่แต่มีคุณประโยชน์ในสมัยที่บุคคลนั้นได้กระทำเท่านั้นหากแต่ยังมีคุณค่าในทุกกาลสมัยโดยเฉพาะในสมัยที่ยังยกย่องบุคคลนั้นอยู่^{๑๙} ทุกๆสังคมล้วนมีวีรบุรุษ/สตรี (ทั้งที่มีจริงและไม่มีจริงในประวัติศาสตร์) แม้ว่าแต่ละสังคมอาจนิยามวีรบุรุษ/สตรีต่างกันก็ตาม และหลังจากแนวความคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษ/สตรีได้เปลี่ยนแปลงโดยให้ความสำคัญแก่การ

^{๑๘} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย,” วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๑๙ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๔๔): ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

กระทำของวีรบุรุษ/สตรี ในแต่ละสังคมจึงจำเป็นต้องตีความการกระทำของวีรบุรุษ/สตรีผ่านวรรณกรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรม (Discourse) วรรณกรรมคือตัวบทประเภทหนึ่งของวาทกรรมที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนของวีรบุรุษ/สตรีเหล่านี้ ผลลัพธ์จากการตีความวีรกรรมจะทำให้สังคมสามารถยกย่องวีรบุรุษ/สตรีได้ตลอดไป และเนื่องจากค่านิยมของแต่ละสังคมย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังนั้นวีรบุรุษ/สตรีที่ไม่ได้รับการตีความการกระทำใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ก็จะถูกกลืนเลื่อนไปจากสังคมหรือได้รับการยกย่องนับถือน้อยลงไป

กระบวนการตีความหรือให้ความหมายแก่การกระทำของวีรบุรุษอาจกระทำได้ ๓ วิธี ได้แก่

๑. การแต่งเรื่องวีรกรรมใหม่แล้วยกให้เป็นการกระทำของวีรบุรุษ/สตรีนั้นไป
๒. การตกแต่งรายละเอียดของการกระทำที่เล่ากันมาให้เกิดความหมายใหม่
๓. การเปลี่ยนบริบทของการกระทำที่เล่ากันมาให้กลายเป็นบริบทของปัจจุบัน เพื่อให้การกระทำนั้นมีความหมายที่สอดคล้องกับปัจจุบัน^{๒๐}

ทุกสังคมจำเป็นต้องมีวีรบุรุษ/สตรี^{๒๑} เพราะวีรบุรุษ/สตรีจำลองเอาอุดมคติของคุณธรรมที่สังคมยกย่องไว้ในรูปของบุคคล หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วีรบุรุษ/สตรี ก็คือ ฐปธรรมของการประกอบสร้างอุดมคตินั้นเอง^{๒๒} สังคมต้องการอุดมคติทางคุณธรรม การทำให้อุดมคตินั้นอยู่ในรูปบุคคลทำให้สามารถยึดและสืบทอดอุดมคติได้ง่าย เพราะสามารถสร้างพิธีกรรมขึ้นมาแวดล้อมและสามารถสื่ออุดมคตินี้ในรูปของ “เรื่องเล่า” (narratives) ซึ่งเป็นเป็นการสื่อความด้วยภาษาที่มีประสิทธิภาพที่สุด ตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษทั้งหลายจึงกลายเป็นเรื่องราวที่สามารถเสริมต่อหรือแม้แต่งานขึ้นมาใหม่ได้ เพื่อให้เหมาะสมกับที่จะเป็นอุดมคติของคุณธรรมในสังคมที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวของวีรบุรุษ/สตรีในวัฒนธรรมหนึ่งๆ จึงเป็นการศึกษาอุดมคติของคุณธรรมที่วัฒนธรรมนั้นยึดถือตนเอง^{๒๓}

สังคมไทยก็มีวีรบุรุษ/สตรีเช่นกัน นิธิ เอียวศรีวงศ์ พบว่าวีรบุรุษ/สตรีในสังคมไทยนั้นอาจแบ่งออกได้เป็นสองยุคสมัย ได้แก่ วีรบุรุษ/สตรีในวัฒนธรรมไทยในยุครัฐสุโขทัยหรือรัฐเบ็ดเสร็จและวีรบุรุษ/สตรีในวัฒนธรรมไทยหลังรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชและรัฐชาติ

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๒๒} Curtius อ้างถึงใน ณัฐกานต์ คูสมิทธิ์, “ภาพวีรบุรุษที่ถูกประกอบสร้างผ่านกระบวนการข่าวสารของหนังสือพิมพ์ประชานิยม,” หน้า ๔.

^{๒๓} สรุปความจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย,” หน้า ๒.

สังคมไทยในยุครัฐศุนย์รวมหรือรัฐเบ็ดเสร็จ มีจารีตการสร้างวีรบุรุษ/สตรีอย่างน้อย ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. วีรบุรุษ/สตรีทางวัฒนธรรม หมายถึง บุคคล (ที่มีจริงหรือไม่ก็ได้) ซึ่งได้สร้างแบบแผนพฤติกรรมหรือก่อให้เกิดเครื่องมือที่มีคุณประโยชน์มาถึงสมัยหลัง อาจเป็นผู้ที่สร้างหรือทำให้เกิดตัวหนังสือ กฎหมาย เมือง การทำมาหากิน การแต่งกาย มารยาท ฯลฯ เช่น ขุนบรม พระร่วง พระเจ้าอุทอง เป็นต้น

๒. วีรบุรุษ/สตรีของประชาชน หมายถึง บุคคลที่ประชาชนเห็นว่าเป็นคนพิเศษ และความพิเศษนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเขาได้ประกอบวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ หากแต่เป็นความพิเศษอย่างเช่น การมีบุญญาบารมีมาแต่กำเนิดอย่างพระร่วง มีเวทมนตร์คาถาอย่างขุนแผน หรือมีอิทธิฤทธิ์ในด้านต่างๆ และยังคงเป็นผู้ที่มีคุณธรรมเช่นความกตัญญูหรือเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามระบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเคร่งครัด

๓. วีรบุรุษ/สตรีของราชสำนัก แต่เดิมกษัตริย์ทุกพระองค์ที่ผ่านพระราชพิธีราชาภิเษกย่อมจะนับได้ว่าเป็นวีรบุรุษ/สตรีทุกพระองค์ เนื่องจากความเชื่อเรื่องบุญญาบารมีของผู้ที่จะขึ้นครองราชเป็นพระมหากษัตริย์ แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์วีรบุรุษ/สตรีของราชสำนักจะได้รับการยกย่องจากคุณสมบัตินั้น และความสามารถในการทะนุบำรุงสมณชีพราหมณ์และอาณาประชาราษฎร์มากกว่า

๔. วีรบุรุษ/สตรีของพุทธศาสนา หมายถึง บุคคลผู้เป็นกำลังให้แก่พระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ ที่สำคัญคือการนำสมณวงศ์เข้ามาหรือการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ส่วนวีรบุรุษ/สตรีในยุครัฐชาติ เป็นผลจากการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ หลังจากที่รัฐชาติได้ถือกำเนิดขึ้น วีรบุรุษ/สตรีที่มีอยู่แต่เดิมในวัฒนธรรมไทยเริ่มไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงต้องนำวีรกรรมของบรรดาวีรบุรุษ/สตรีเหล่านั้นมาตีความใหม่จนกลายเป็นวีรบุรุษ/สตรีของรัฐชาติที่โดดเด่นกว่าวีรบุรุษ/สตรีในจารีตอื่น ๆ อันเนื่องมาจากอำนาจทางการสื่อสารของรัฐแบบใหม่นี้ ประกอบกับโลกทรรศน์ที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลกได้ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษ/สตรีเปลี่ยนแปลงไปซึ่งรวมถึงวีรบุรุษ/สตรีในวัฒนธรรมไทยด้วย การยกย่องวีรบุรุษ/สตรีจากบุญญาบารมีจึงเปลี่ยนไปเป็นการยกย่องมนุษย์ธรรมดาคณะหนึ่งที่ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของสถานการณ์เช่นเดียวกับผู้อื่น แต่ผู้ที่จะเป็นวีรบุรุษ/สตรีจะเลือกตอบสนองต่อสภาพการณ์ของเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าหรือสามารถสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากกว่า และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การกระทำหรือความตั้งใจของบุคคลนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม(อาจหมายถึง"ชาติบ้านเมือง"หรือ "มนุษยชาติ") มิใช่ของตนเอง และเมื่อวีรบุรุษ/สตรีเปลี่ยนแปลงไป วิธีนับถือยกย่องวีรบุรุษ/สตรีก็เปลี่ยนไปด้วย วีรบุรุษ/สตรีของรัฐชาติหรือแห่งชาติจึงมิใช่การกราบไหว้บูชาอย่างผีหรือเทพารักษ์ แต่เป็นรายชื่อ

ของบุคคลที่คนอื่น ๆ หรือคนรุ่นหลังควรรีดยึดถือเป็นแบบอย่างหรือควรเลียนอย่าง วีรบุรุษ/สตรีแห่งรัฐชาติเหล่านี้ได้แก่ บุคคลที่ได้รับการยกย่องและสร้างอนุสาวรีย์สาธารณะประการหนึ่ง หรือเป็นบุคคลที่ได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ชาติ ผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการคัดสรรและสร้างวีรบุรุษ/สตรีของรัฐชาติ รวมไปถึงการตีความประวัติศาสตร์ใหม่ให้เป็นประวัติศาสตร์แห่งชาติ คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณ ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นพระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย และรายนามของวีรบุรุษ/สตรีของรัฐชาติไทยยังได้รับการบรรจุเพิ่มเติมอีกโดยหลวงวิจิตรวาทการ^{๒๔}

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ชนชั้นปกครองและราชสำนักได้สร้างวีรบุรุษ/สตรีของรัฐชาติขึ้นมามากมาย ทั้งนี้เพราะวีรบุรุษ/สตรีเป็นองค์ประกอบหนึ่งของ “ความเป็นชาติ (nationness)” ความสำคัญหรือบทบาทของวีรบุรุษ/สตรีจึงมิใช่เพียงการเป็นรูปจำลองของอุดมคติทางคุณธรรมของสังคมเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าและสัมพันธ์กับการปกครองและผู้ปกครองอีกด้วย ผู้นำหรือผู้ปกครองของแต่ละสังคมมักจะจำลองตนเองให้อยู่ในกรอบของวีรบุรุษ/สตรีหรืออ้างอิงการกระทำของตนกับการกระทำของวีรบุรุษ/สตรี ผู้นำในสังคมนั้นๆ จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างตำนานวีรบุรุษ/สตรีใหม่ๆ เพื่ออาศัยเป็นกรอบอ้างอิงให้แก่การกระทำของตนเสมอ^{๒๕}

ในปัจจุบัน การศึกษาแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีในสังคมปัจจุบันของนักสื่อสารมวลชนยังทำให้พบว่า วีรบุรุษ/สตรีในสังคมปัจจุบันสามารถสร้างขึ้นได้จากกระบวนการของสื่อมวลชน เช่น กระบวนการนำเสนอข่าว การใช้วาทกรรมของสื่อแขนงต่างๆ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรืออาจกล่าวได้ว่าสถาบันสื่อมวลชน (Press Agent) สามารถสร้างภาพของบุคคลให้เหมือนผู้ยิ่งใหญ่ได้โดยอาศัยความชำนาญทางการสื่อสารมวลชนและการโน้มน้าวใจ โดยสร้างความมีชื่อเสียงในรูปแบบใหม่ขึ้นมาแทนที่ แต่ยังคงอาศัยจิตสำนึกของความศรัทธาต่อตัว “วีรบุรุษ/สตรี” เช่นเดิม^{๒๖}

การศึกษาแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีช่วยให้มีแนวทางในการวิเคราะห์ลักษณะความเป็นวีรบุรุษ/สตรีที่ใช้ในการประกอบสร้างภาพตัวแทนพระสุริยทัยในวรรณกรรม รวมทั้งการนำเรื่องราวและวีรกรรมของภาพตัวแทนพระสุริยทัยในวรรณกรรมไทยมานำเสนอในลักษณะของการเป็นวีรสตรีของสังคมไทยตามที่ปรากฏในสื่อต่างๆ

๒.๑.๓ แนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง

^{๒๔} สรุปลงมาจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย,” หน้า ๑๖ - ๑๘.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๒๖} ชัชวาล เพชรสุวรรณ์, “การสร้าง ‘คนเก่ง’ ในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๓๕,” หน้า ๒.

แนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดเรื่องเพศสถานะ/เพศสภาพ/เพศสังคม/เพศวัฒนธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษคือ gender แนวคิดเรื่องเพศสถานะเป็นการมองเพศของบุคคลจากสถานภาพทางสังคมว่าเป็นหญิงหรือชายตามที่สังคมกำหนด ทั้งนี้อาจเป็นการพิจารณาจากลักษณะทางชีวภาพ หรือบทบาทที่บุคคลนั้นแสดงหรือบทบาทที่สังคมกำหนดว่าผู้นั้นเป็นผู้หญิงหรือชาย^{๒๗}

แนวคิดเรื่องเพศสถานะหรือ gender เป็นการกำหนดลักษณะหรือบทบาทของเพศหญิงและเพศชายให้กลายเป็น “ผู้หญิง” และ “ผู้ชาย” แนวคิดนี้เกิดขึ้นหลังจากความพยายามและขบวนการเรียกร้องทางสังคมและการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมกันทางเพศของกลุ่มสตรีนิยมในสังคมตะวันตกราวปี ค.ศ. ๑๙๖๐ “เพศสถานะ” หรือ “gender” มีการใช้ใน ๒ ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการใช้คำว่า “เพศสถานะ” ในความหมายที่ต่างจากคำว่า “เพศ” (sex) แต่เป็นสิ่งที่บ่งบอกความแตกต่างของความหมายที่สังคมกำหนดขึ้น ดังที่ซีโมน เดอ โบวัวร์ เคยกล่าวไว้ว่า “เรามีได้เกิดมาเป็นผู้หญิงแต่ถูกทำให้กลายเป็นผู้หญิง” ผู้หญิงหรือความเป็นหญิงจึงเป็นสิ่งที่สังคมปลูกฝังและหล่อหลอมให้เราเข้าใจว่าผู้หญิงคือใคร คืออะไร อะไรคือบทบาทของผู้หญิง อะไรเป็นสิ่งที่ผู้หญิงควรทำและไม่ควรทำ อะไรคือสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับผู้หญิง เป็นต้น

ลักษณะที่สอง เป็นการนำเสนอเพศสถานะในลักษณะที่มีได้แยกออกจากเพศโดยเด็ดขาด แต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

โจน สก็อตต์ อธิบายความหมายของ “เพศสถานะ” ไว้ในงานเรื่อง Gender and the Politics of History ว่า

เพศสถานะเป็นเรื่องของการจัดองค์ประกอบของความแตกต่างระหว่างเพศแต่มีได้หมายความว่า เพศสถานะ สะท้อนหรือส่อนัยที่หยุดนิ่งตายตัวหรือเป็นเรื่องราวของความแตกต่างทางสรีระระหว่างหญิงชายตามธรรมชาติ ตรงกันข้าม เพศสถานะหมายถึงความรู้ที่สถาปนาให้กับความแตกต่างของร่างกาย เราไม่อาจมองเห็นความแตกต่างระหว่างเพศนอกบริบทของความรู้เกี่ยวกับร่างกายและความรู้นั้นมิใช่ความรู้ที่บริสุทธิ์แต่เป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการทางภาษาที่ซับซ้อนและมีนัยที่หลากหลาย^{๒๘}

^{๒๗} อมรา พงศาพิชญ์, เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ปราณี วงษ์เทศ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศสถานะและความเป็นผู้หญิงไว้ว่า เพศสถานะ คือ ระบบทางวัฒนธรรมที่อธิบายความเป็นผู้หญิงที่ถูกสร้างขึ้นจากวัฒนธรรมและระบบสัญลักษณ์ที่มีการผลิตซ้ำ ดังนั้นจึงไม่มีอะไรจะเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลที่เด่นชัดเท่าความเป็นเพศ เพศสถานะจึงเหมือนการจัดแบ่งชนชั้นและชาติพันธุ์ที่เป็นส่วนและขั้นตอนหนึ่งของสังคมนุษย์ เพราะเพศภาวะก็คือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมด้วยค่านิยม ความคาดหวัง กิจกรรมต่างๆล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตีความเกี่ยวกับบทบาททางเพศทั้งสิ้น^{๒๙}

จากทัศนะต่างๆที่มีต่อคำว่า “เพศสถานะ” นี้ทำให้เห็นว่า ความเป็นผู้หญิง ก็คือสถานภาพและบทบาททางสังคมที่สังคมกำหนดและหล่อหลอมให้เพศหญิงกลายเป็น “ผู้หญิง” ตามที่ค่านิยมของสังคมหรือตามที่สังคมคาดหวังนั่นเอง

ตามทัศนะแบบสารัตถนิยม(essentialist feminism) หาข้อมูลเรื่องนี้ ซึ่งเป็นแนวความคิดหนึ่งของทฤษฎีสตรีนิยมเชื่อว่า ผู้หญิงมีความเป็นเอกภาพ มีคุณสมบัติเป็นสากล และไม่ว่าผู้หญิงจะมีชีวิตอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมแบบใดก็ตาม ผู้หญิงต่างก็มีประสบการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะผู้หญิงมีแก่นแท้ตามธรรมชาติ เช่น ลักษณะทางกายและคุณลักษณะความเป็นแม่เหมือนกันทุกคน ผู้หญิงทั่วโลกและทุกยุคทุกสมัยต่างต้องเผชิญชะตากรรมเดียวกันไม่แม้แต่ผู้หญิงที่ปรากฏในวรรณกรรม ในภาพยนตร์และสื่อต่างๆ ผู้หญิงเหล่านี้ล้วนเป็นภาพตัวแทนของผู้หญิงทั่วโลกทุกยุคทุกสมัยที่ต้องประสบชะตากรรมไม่แตกต่างกันนัก ซึ่งก็คือการถูกกดขี่และจำกัดอยู่แต่บทบาทเดิมๆ เช่น การเป็นสมบัติชิ้นหนึ่งของพ่อแม่หรือของสามี เป็นผู้อยู่ใต้การปกครองของลูกชาย หรือบทบาทของการเป็นแม่และเมียเท่านั้น^{๓๐} มีคำที่ถูกนำมาอธิบายสถานภาพหรือฐานะที่ด้อยกว่าบุรุษและความหมายของความเป็นผู้หญิงอยู่หลายคำ เช่น “ผู้หญิงคือมดลูก” “ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน” “ข้างเท้าหลัง” “แม่และเมีย” เป็นต้น

ต่อมา ผู้หญิงเริ่มตั้งคำถามกับตนเองและสังคมว่า ผู้หญิงคืออะไร ซีโมน เดอ โบวัวร์เป็นสตรีที่เริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงและได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ในหนังสือ *The Second Sex*(1989) หนังสือเล่มนี้ทำให้ซีโมนเป็นที่รู้จักและกลายเป็นหนังสือที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อนักสตรีนิยมรุ่นหลัง เพราะหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกายและเศรษฐกิจ และยังประณามทารุณกรรมที่เพศชายกระทำต่อเพศหญิงในทุกรูปแบบ

^{๒๙} ปราณี วงษ์เทศ, *เพศภาวะในสุวรรณภูมิ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า คำนำ.

^{๓๐} สุชาติ ทวีสิทธิ์, *เพศภาวะ : การท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน* (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗),

เดอ โบว์วอร์ กล่าวว่า ท่ามกลางสังคมเพศชาย เพศหญิงจะถูกแบ่งแยกสัมพันธ์ภาพกับเพศชายด้วยความลำเอียง บุรุษคือคนหนึ่งคน สตรีคือคนอื่นในกลุ่มคนหรือเป็นเพียง “วัตถุ” เท่านั้น (woman is riveted into a lop-sided relationship with man: he is the “one”, she the “other”)^{๓๑} ซีโมนต้องการชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นผู้ “ถูกกระทำ” ให้ต่ำต้อยด้อยค่าด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีชายเป็นใหญ่ แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา ดังเช่นที่ Ruthven นักสตรีศึกษาได้อธิบายความเป็นเด็กหญิงไปสู่การเป็นผู้หญิงว่ามีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระหรืออายุของเธอเท่านั้นแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มาจากกระบวนการทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้หญิงเองว่าเธอคิดเกี่ยวกับตนเองว่าอย่างไร กระบวนการขัดเกลา การอบรมบ่มเพาะทางสังคมจะกำหนดว่าเธอควรจะทำอะไรกับชีวิตของเธอ (Woman are not inferior by Nature but inferior by Culture: they are acculturated in to inferiority.)^{๓๒}

ซีโมน เดอ โบว์วอร์ กล่าวถึงความเป็นผู้หญิงในหลายรูปแบบ ซึ่งพอจะสรุปได้เป็น ๓ แบบ ได้แก่

๑. ความเป็นผู้หญิงสมัยเก่า เป็นลักษณะความเป็นผู้หญิงที่ผู้หญิงคิดว่าควรจะเป็น มีความเป็นแบบฉบับของผู้หญิงที่มีความคิดอยู่ในกรอบ มีลักษณะของการเป็นฝ่ายรับหรือผู้ถูกกระทำ (passive) มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายรุก หรือผู้กระทำ (active) เดอ โบว์วอร์ กล่าวถึงผู้หญิงแบบนี้ว่า “ยอมจำนนต่อชะตาชีวิตของตนเอง โดยไม่พยายามต่อสู้แต่อย่างใด... ผู้หญิงจึงถูกเอาเปรียบและเธอก็ยอมรับการเสียเปรียบนี้โดยอ้างว่าเป็นความรัก”

๒. ความเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะผสมระหว่างเก่าและใหม่ เป็นลักษณะของผู้หญิงที่มีความคิดค่อนข้างใหม่ แต่ก็ยังมีกรอบของการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามที่สังคมกำหนด โดยไม่กล้าที่จะแสดงออกมากนัก ความเป็นผู้หญิงลักษณะดังกล่าวนี้เป็น “ผู้หญิงที่ปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่าง แต่ก็ไม่ได้แสดงเจตนาที่จะปกป้องและไม่ยึดมั่นในเอกลักษณ์ของตัวเอง แต่กลับยอมรับสภาพเดิมของตนเอง” ความมีลักษณะผสมทั้ง ๒ อย่างนั้น ทำให้ผู้หญิงเริ่มมีลักษณะโต้แย้งหรือต่อรองแม้ว่าจะไม่ชัดเจนนักก็ตาม

๓. ความเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ ความเป็นผู้หญิงที่กล้าเป็นตัวของตัวเองทำให้ผู้หญิงสมัยใหม่นี้มีอิสระในการดำเนินชีวิตด้วยการตัดสินใจด้วยตนเอง เดอ โบว์วอร์ กล่าวว่า ผู้หญิงสมัยใหม่จะปลดปล่อยสมองให้เป็นอิสระจากการเอาวัดเอาเปรียบจากผู้ชาย และจากพันธนาการ

^{๓๑} Ramon Selden and Peter Widdowson, *A reader's guide to Contemporary Literary*, 3 rd ed. (New York: Harvester Wheatsheaf, 1993), p. 209.

^{๓๒} K.K.Ruthven, *Feminist Literary Studies: An Introduction*, Canto ed. (Cambridge U. Press : Billing and Sons Ltd., Worcester, 1990), p. 45.

ของค่านิยมเดิมๆในสังคมไปสู่ความเป็นตัวเอง อันเป็นการเปิดจิตสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน เป็นพลังในการสร้างสรรค์คุณค่าในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน*

ผู้หญิงในสังคมไทยในอดีตมีสถานภาพและฐานะที่เป็นรองบุรุษดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้หญิงเป็นเสมือนสิ่งของหรือสมบัติอย่างหนึ่งเท่านั้น^{๓๓} เมื่อยังมีได้ออกเรือนก็จะเป็นสมบัติของบิดามารดาที่สามารถจะยกให้เป็นภรรยาหรือเป็นทาสชั้ดดอกให้แก่ผู้ใดก็ได้ ครั้นเมื่อออกเรือนแล้วก็จะตกเป็นสมบัติของชายผู้เป็นสามี หรือหากสามีเสียชีวิตไป หญิงนั้นก็อยู่ในความดูแลของบุตรชายคนโตซึ่งได้กลายมาเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในครอบครัวนั้น ดังนั้นสถานะและบทบาทของความเป็นผู้หญิงจึงไม่พ้นการเป็นแม่ เมียและลูก แม้กระทั่งผู้หญิงที่อยู่ในชนชั้นสูงหรือชนชั้นกษัตริย์ บทบาทที่สำคัญของผู้หญิงในพงศาวดารประการหนึ่งคือ การเป็น “นางแก้ว” ของพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่เพียงแต่จะมีความสุขยามเท่านั้นหากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอื่นๆ อีก อาทิ การปรนนิบัติรับใช้พระสวามี มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นส่วนเสริมบารมีในการเป็นจักรพรรดิราชที่สมบูรณ์^{๓๔} ทั้งนี้ยังต้องมีบทบาทในฐานะผู้ให้กำเนิดและอบรมผู้ที่จะเป็นกษัตริย์ที่ดีและมีความสามารถในอนาคตอีกด้วย นอกจากนี้ผู้หญิงในชนชั้นสูงยังต้องกลายเป็นบรรณาการทางการเมืองเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเพื่ออำนาจทางการเมืองปกครอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าไม่ว่าผู้หญิงจะอยู่มีชาติกำเนิดอย่างไร อยู่ในชนชั้นสูงหรือเป็นชาวบ้านธรรมดาก็ไม่อาจจะหนีพ้นสถานะและบทบาทของความเป็นแม่ เมียและลูกสาวไปได้

นอกจากนี้ พุทธศาสนายังได้กล่าวถึงการเป็นภรรยาว่ามี ๔ ลักษณะ คือ ภรรยาที่เป็นแม่ได้ หมายถึง การดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วย ภรรยาที่เป็นน้อง หมายถึง การเป็นเพื่อนคู่ทุกข์คู่สุข ภรรยาที่เป็นเมีย คือ การเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร และภรรยาที่เป็นบ่าว คือ การทำหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้ อันเป็นหน้าที่หลักของภรรยา จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ผู้หญิงก็ต้องผูกติดอยู่กับสามีและลูก มีหน้าที่ที่จะต้องดูแลเอาใจใส่และภักดีต่อผู้อื่น และผู้หญิงที่ทำได้ดังนี้จึงจะได้รับการยกย่องชื่นชมว่าเป็นผู้หญิงที่ดี ผู้หญิงในสังคมไทยสมัยโบราณจึงมีหน้าที่และบทบาทเน้นหนักอยู่แต่เฉพาะในครัวเรือนของตนเท่านั้น

* การแบ่งผู้หญิงออกเป็น ๓ แบบของเดอ โบวัวร์นี้ คำว่า “สมัยเก่า” หรือ “สมัยใหม่” ที่ใช้นั้นมิได้ระบุเป็นช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนลงไป แต่เป็นการแบ่งประเภทของผู้หญิงโดยมุ่งแสดงให้เห็นลักษณะหรือพฤติกรรมตามที่เดอ โบวัวร์ได้บรรยายไว้เท่านั้น

^{๓๓} บุญยงค์ เกศเทศ, *สถานภาพสตรีไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๑๕๓๒), หน้า ๓๒๒.

^{๓๔} จิราษ โสภา, “บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย,” ใน *ผู้หญิงกับความรู้ ๑(ภาค๒)*, สนิท สัทธีรักษ์ ,บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๙.

เมื่อสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เริ่มเกิดกระบวนการปรับปรุงประเทศให้มีความทัดเทียมกับชาติตะวันตก โดยเฉพาะการเปลี่ยนรูปแบบรัฐจารีตแบบโบราณมาสู่รัฐแบบสมัยใหม่ซึ่งเริ่มในสมัยรัชกาลที่ ๔ จนกระทั่งพัฒนาขึ้นมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ทำให้สังคมไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดแบบมนุษยนิยม สัจนิยม และเหตุผลนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดความศรัทธาในพลังความสามารถของมนุษย์ ลดความเชื่อถือทางพลังเหนือธรรมชาติและไสยศาสตร์ลง ที่สำคัญคือการมองเห็นสถานะและคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ไม่ว่าเพศหญิงหรือชายอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้สถานภาพของผู้หญิงสูงขึ้นกว่าแต่ก่อน ผู้หญิงได้รับโอกาสทางการศึกษาทำให้ต่อมา บทบาทของผู้หญิงไทยมิได้จำกัดอยู่ในครอบครัวเท่านั้น บทบาททางสังคมของผู้หญิงเริ่มชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา ผู้หญิงไทยได้ก้าวเข้ามา มีบทบาทในหน้าที่การงานและสังคมเคียงคู่กับผู้ชายมากขึ้น เริ่มเกิดแนวคิดและความพยายามในการพัฒนาสตรีซึ่งนับเป็นประชากรครึ่งหนึ่งของประเทศเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๓๕}

ในปัจจุบันนี้เกิดความสนใจศึกษาเรื่องของผู้หญิงเพิ่มขึ้นมากมายในหลากหลายแง่มุม เช่น บทบาทของผู้หญิงกับสถาบันต่างๆ การมีส่วนร่วมทางสังคม สถานภาพบทบาททั้งในอดีตและปัจจุบัน และเมื่อสังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคที่ข้อมูลข่าวสารสามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันได้ อย่างง่ายดายอย่างรวดเร็วในยุคที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่สื่อต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและความคิด ค่านิยมต่างๆ ของคนในสังคม ผู้หญิงในสื่อต่างๆ จึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงในวรรณกรรม ผู้หญิงในภาพยนตร์ ผู้หญิงในเพลง เป็นต้น ทำให้เกิดผู้หญิงในโลกของความเป็นจริงและผู้หญิงซึ่งเป็นภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอของสื่อต่างๆ การศึกษาภาพของผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในสื่อเหล่านี้ทำให้พบว่า ภาพของผู้หญิงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังเช่นการศึกษาภาพของผู้หญิงในสื่อต่างๆ ของ Mattelart ที่ชี้ให้เห็นว่าสมัยก่อนภาพของผู้หญิง(ที่ทำให้เห็นถึงความเป็นผู้หญิง)ในสื่อต่างๆ นั้นค่อนข้างเป็นลักษณะอยู่ในโลกส่วนตัว(private status) เช่น เป็นแม่ เป็นภรรยา โดยลักษณะดังกล่าวทำให้มองว่าสิ่งนั้นเป็นธรรมชาติของผู้หญิงที่จะต้องมียุคสมัยเช่นนั้นอยู่ตลอดเวลา หากแต่ในสมัยปัจจุบัน สื่อได้เพิ่มลักษณะของความเป็นตัวแทนของสาธารณะ(public-representative) ที่เปิดลักษณะของผู้หญิงที่ไม่จำกัดอยู่แค่เพียงความเป็นแม่และภรรยา เช่น ภาพของผู้หญิงทำงาน(working woman) อันเป็นลักษณะของผู้หญิงสมัยใหม่^{๓๖} เป็นต้น

^{๓๕} จิตราภรณ์ วณิชพงศ์, “ผู้หญิงในครอบครัว ต้นไม้ได้ร่มเงา,” ใน ผู้หญิงกับอำนาจที่แปรเปลี่ยน, กอบกุล อิงคุทานนท์, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๓๗): ๓๗ – ๕๒.

^{๓๖} Michhile Matterlart, Woman Media Crisis : Feminity and Disorder (London: Comedia Publishing Group, 1986), p. 143.

๒.๑.๓.๑ ความเป็นผู้หญิงกับวรรณคดี

ในกระบวนการสร้าง “ความเป็นผู้หญิง” ในสังคมไทยนั้น วรรณกรรมนับเป็น สิ่งหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ วรรณคดีคำสอนต่างๆ อย่างโคลงโลกนิติก็มุ่งสอนให้ผู้หญิงทำหน้าที่ของตนเองให้ดี นั่นคือหน้าที่ของการเป็นเมียและแม่ของลูก คำจำกัดความของคำว่าเมียที่ดี ก็คือ เมียที่เชื่อฟังและเอาใจใส่ปรนนิบัติสามี โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องซื่อสัตย์ต่อผู้เป็นสามี สอดคล้องกับ คำสั่งสอนทางพุทธศาสนาที่เน้นว่าภรรยาจะต้องซื่อสัตย์ต่อสามี เอาใจใส่ห่วงใย สวัสดิภาพและ เสียสละเพื่อสามีอย่างที่สุด วรรณกรรมถือเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนของผู้หญิง แต่ทว่าภาพตัวแทนของผู้หญิงเหล่านี้กลับมิใช่ภาพที่ผู้หญิงเป็นผู้นำเสนอความเป็นผู้หญิง ของพวกเธอเอง เนื่องจากหลายๆสังคมเป็นสังคมปิตาธิปไตยหรือสังคมที่ให้อำนาจแก่ผู้ชาย^{๓๗} ด้วยการนำข้อได้เปรียบทางเคมีและกายภาพของมันเป็นสมองและร่างกายที่ผู้ชายมีรูปร่างและขนาด มันสมองที่ใหญ่กว่าผู้หญิง ซึ่งก่อให้เกิดมายาคติที่ว่า ผู้หญิงมีความสามารถและสติปัญญาด้อย กว่าผู้ชาย ผู้หญิงจึงถูกพิจารณาว่าไม่เหมาะสมแก่งานที่ต้องใช้สติปัญญาในการสร้างสรรค์ ซึ่งรวมไปถึงการสร้างสรรคัวรรณกรรมด้วย วรรณกรรมจึงเป็นกิจของผู้ชาย ผู้ชายจึงเป็นผู้สร้างและสืบทอด ขนบวรรณกรรมเรื่อยมาในขณะที่ผู้หญิงไม่มีบทบาทในการสร้างวรรณกรรมในยุคที่สังคมกำหนด บทบาทให้ผู้หญิงเป็นเพศที่สมควรแก่การอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน งานที่เหมาะสมของผู้หญิงคือ งานเย็บปักถักร้อย งานบ้านและงานในครัว ผู้หญิงจึงไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องเรียนรู้หนังสือ ทำให้ผู้ที่มีบทบาทในการสร้างสรรค์วรรณกรรมจึงเป็นผู้ชายแต่ฝ่ายเดียว ดังนั้น วรรณกรรมใน สังคมชายเป็นใหญ่นี้ “ภาพของผู้หญิง” จากวรรณกรรมที่เขียนขึ้นจากผู้ชาย จึงได้ชื่อว่าเป็น “ภาพ ลวง” เป็นภาพในจินตนาการของผู้ชายที่พยายามจะอธิบายหรือนำเสนอผู้หญิง และผู้หญิงใน วรรณกรรมอันเกิดจากผู้ชายก็มักจะมีเพียง ๒ ลักษณะเท่านั้น คือ ผู้หญิงดีและผู้หญิงเลว “ผู้หญิง ดี” หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า “ผู้หญิงในอุดมคติ” ก็คือ ผู้หญิงที่มีลักษณะตามที่คุณชาย ปรารถนา มีความงามเป็นคุณสมบัติเด่น เป็นสาวพรหมจรรย์ เป็นแม่ศรีเรือน เชื่อฟังและเคารพ สามี เป็นต้น ดังนั้น “ผู้หญิงดี” ในวรรณกรรมที่สร้างขึ้นโดยผู้ชาย ก็คือ ผู้หญิงที่ดีสำหรับผู้ชาย และผู้หญิงในอุดมคติ ก็คือ อุดมคติของผู้ชายนั่นเอง^{๓๘}

ในสมัยที่พื้นที่ทางวรรณกรรมถูกครอบครองโดยผู้ชาย ผู้หญิงที่มีโอกาสได้อ่านวรรณกรรม เหล่านี้จึงถูกครอบงำโดยความคิดที่มีต่อความเป็นผู้หญิงของตนเองจากการนำเสนอภาพตัวแทน ของผู้หญิงของผู้ชาย นอกจากสถาบันทางสังคมอื่นๆจะกำหนดนิยามความเป็นผู้หญิงและ

^{๓๗} สุรวิพรรณ ด้ตรากรณ์, อาหาร อารมณ์ และอำนาจของสตรีในวรรณกรรมร้อยแก้วร่วมสมัย (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๘.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

จำกัดบทบาทของพวกเขาแล้ว วรรณกรรมยังเป็นสื่ออีกทางหนึ่งที่หล่อหลอมให้ผู้หญิงเรียนรู้และคุ้นชินกับ “ความเป็นผู้หญิง” ในสังคมปีติบาปไทย คือการเป็นผู้หญิงที่พอใจกับการเป็นวัตถุแห่งความงามและวัตถุทางเพศ และพยายามที่จะเป็น “ผู้หญิงดี” แทนที่จะประพาศิตนเป็น “ผู้หญิงเลว” ซึ่งตรงข้ามกับลักษณะของผู้หญิงดี เพราะเกรงว่าจะต้องได้รับการลงโทษจากสังคมเหมือนเรื่องราวในวรรณกรรม^{๓๙}

หลังจากการเรียกร้องสิทธิสตรีจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งใหญ่ถึงประเด็นต่างๆที่ว่าด้วยสตรีโดยเฉพาะความเท่าเทียมกันของผู้หญิงและผู้ชายในสังคม ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสและส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้น รวมถึงการที่พวกเขาสิทธิในการศึกษาเช่นเดียวกับผู้ชาย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้หญิงเริ่มตั้งคำถามต่อภาพตัวแทนของพวกเขาในวรรณกรรมที่เขียนขึ้นโดยผู้ชาย ดังนั้นในยุคที่ผู้หญิงอ่านออกเขียนได้ไม่แพ้ผู้ชายนี้ วรรณกรรมจึงถูกใช้เป็นพื้นที่หนึ่งในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีและแสดง “ความเป็นผู้หญิง” ที่เกิดจากการนิยามของผู้หญิงเองผ่านนักเขียนหญิง โดยเฉพาะนักเขียนวรรณกรรมสตรี

การศึกษา “ภาพตัวแทนของผู้หญิง” ไม่ว่าจะในวรรณกรรม ภาพยนตร์หรือบทละครโทรทัศน์สามารถทำได้โดยการนำแนวคิดสตรีนิยมเข้ามาวิเคราะห์สื่อเหล่านี้ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๒ วิธี คือ การค้นหาลักษณะความเป็นอัตวิสัยของผู้หญิง (Subjectivity) และการวิเคราะห์สภาพสังคม^{๔๐}

การค้นหาลักษณะความเป็นอัตวิสัยของผู้หญิง (Subjectivity) หมายถึง การค้นหาความเป็นผู้หญิงที่แท้จริงว่าเป็นลักษณะที่สำคัญ แนวคิดลักษณะแรกนี้เชื่อว่าผู้หญิงมีความเป็นตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้น การวิเคราะห์งานวรรณกรรมตามแนวคิดนี้ ผู้วิเคราะห์จึงให้ความสนใจที่ตัวละครเอกฝ่ายหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็น “นางเอก” ของเรื่อง ในขณะที่แนวคิดลักษณะที่สองที่ให้ความสำคัญกับสภาพสังคมนั้นจะมุ่งชี้ให้เห็นว่าสังคมแบบชายเป็นใหญ่มีอิทธิพลต่อสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้มุ่งประเด็นไปที่ภาพตัวแทนของผู้หญิงในประวัติศาสตร์ที่นำเรื่องราวมาผลิตซ้ำเป็นวรรณกรรมเรื่องต่างๆอย่าง พระสุริโยทัย ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับแนวคิดแรก คือ แนวคิดเรื่องความเป็นอัตวิสัยของผู้หญิง (Subjectivity) โดยการวิเคราะห์ตัวละครเอกฝ่ายหญิง มาประกอบการศึกษาในครั้งนี้

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒ - ๘๓.

^{๔๐} กาญจนา แก้วเทพ, อิตถีศาสตร์ (ปทุมธานี: เจนเดอร์เพลส, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๓ - ๑๒๖.

การศึกษาและวิเคราะห์ “ความเป็นผู้หญิง” ที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้น เราสามารถประยุกต์หลักการของชาร์ล ไรท์ มาใช้ได้^{๔๑} ซึ่งได้ให้คำแนะนำในการวิเคราะห์ “ตัวละครหญิง” ว่าเราสามารถค้นหาลักษณะหรือ “ความเป็นผู้หญิง” จากการตั้งคำถามหลักๆ ๔ ข้อ ดังนี้

๑. ผู้หญิง คือ อะไร เช่น แม่ เมีย ลินค้ำ สายลับ ฯลฯ
๒. อะไรเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้หญิง อะไรคือสิ่งที่กำหนดความเป็น ความตาย ความเจริญ และความเสื่อมของผู้หญิง
๓. อะไรคือสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับผู้หญิง
๔. อะไรสัมพันธ์กับอะไร เช่น เธอทำสิ่งนี้เพื่ออะไร เธอทำเพื่อใคร และเธอได้รับผลลัพธ์อะไรตอบแทนกลับมา

การวิเคราะห์ตัวละครหญิงนี้ สามารถใช้วัตถุดิบอันเป็นองค์ประกอบทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคำพูด บทสนทนา บุคลิกของตัวละคร สภาพแวดล้อม กิจวัตรประจำวัน การแสดงออกของตัวละคร ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามว่าปฏิกิริยาของพวกเธอต่อสถานการณ์นั้นและปฏิกิริยาของคนอื่นที่มีต่อการกระทำของเธอและผลลัพธ์สุดท้ายของตัวละครเป็นอย่างไร^{๔๒}

ตัวบทวรรณกรรมที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ล้วนกล่าวถึงพระสุริโยทัยทั้งสิ้น “พระสุริโยทัย” ในวรรณกรรมเหล่านี้ถือเป็นตัวละครหญิงตัวหนึ่งในเรื่องเล่าที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนพระสุริโยทัย แนวคิดเรื่องความเป็นหญิงจึงเอื้อประโยชน์ในการวิเคราะห์ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในมิติของความเป็นหญิงที่ถูกประกอบสร้างและนำเสนอผ่านวรรณกรรมว่ามีลักษณะอย่างไร

๒.๑.๔ แนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง(Narratology)

แนวคิดนี้เกิดขึ้นเมื่อศตวรรษที่ ๒๐ โดยกลุ่มรูปแบบนิยมของรัสเซีย (Russian Formalism) แนวคิดนี้พัฒนามาจากความพยายามค้นหาแก่นแท้ของวรรณคดีที่ทำให้งานเขียนประเภทนี้แตกต่างจากประเภทอื่น ผลการวิเคราะห์พบว่าความแตกต่างอยู่ที่รูปแบบนักโครงสร้างนิยมเห็นว่าวรรณคดีมีกฎหรือระเบียบบางอย่างซ่อนอยู่ เช่นเดียวกับภาษาที่เราใช้มีไวยากรณ์กำกับ การค้นหา “กฎทั่วไป” ที่อยู่ในวรรณคดีคือที่มาของศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง

^{๔๑} กาญจนา แก้วเทพ, ความเรียงว่าด้วย “สตรีกับสื่อมวลชน (กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๒ – ๒๓๔.

^{๔๒} ดวงรัตน์ เกษมสานต์, “แนวคิดการพัฒนาสตรีที่ปรากฏในนวนิยายไทย,” (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตรพัฒนการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖.

Andrain Tilly กล่าวถึงการเล่าเรื่องว่าเป็นการก้าวข้ามจากการศึกษาเนื้อหาไปสู่ความสนใจในโครงสร้างของการเล่าเรื่อง(Structure) และวิธีการเล่าเรื่อง(Process)ของสื่อแต่ละชนิด^{๔๓}

อิราวดี ไตรลึงคะ กล่าวเพิ่มเติมว่า ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องหรือทฤษฎีการเล่าเรื่องเป็นการศึกษาธรรมชาติลักษณะหน้าที่ของวรรณกรรมหรือเรื่องเล่า ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของเรื่องเล่าแบบต่างๆ การหาลักษณะร่วมนี้ถือเป็นแก่นแท้ของศาสตร์นี้ ซึ่งเชื่อว่าเรื่องเล่าประเภทเดียวกันย่อมมีลักษณะร่วมกันที่อาจถือได้ว่าเป็น “กฎ” ของการเขียนงานประเภทต่างๆ

คำว่า “เรื่องเล่า” เป็นสิ่งที่ทฤษฎีนี้ศึกษานั้น มิได้หมายถึงวรรณคดีแต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง เหตุการณ์สมมุติที่ร้อยเรียงเป็นเรื่องราว ซึ่งอาจจะสื่อได้ทั้งในแง่ของตัวอักษร เสียง ภาพ ดังนั้น นิทานที่เล่าแบบมุขปาฐะ กวีนิพนธ์ บันเทิงคดี ภาพเขียน ภาพยนตร์ การ์ตูน จึงสามารถจัดเป็นเรื่องเล่า(Narrative) ได้ตราบดีที่สิ่งเหล่านี้แสดงเหตุการณ์ที่ร้อยเป็นเรื่องราว^{๔๔}

นพพร ประชากุล ได้อธิบายถึงการศึกษาร้อยเรื่องเล่าโดยในแบบ Narratology ว่า เราสามารถพิจารณาระดับของการเรื่องเล่า โดยสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ^{๔๕} คือ

(๑) ระดับเนื้อหา/ตัวบทที่ปรากฏ(Discourse) หมายถึง เนื้อความของนวนิยายที่อ่านหรือเนื้อความของภาพยนตร์ที่รับรู้ด้วยตาตามที่ปรากฏจริง คือ ตัวเรื่องเล่าที่เรารับรู้เป็นรูปธรรมเป็นการศึกษาเรื่องเล่าในระดับเนื้อความเพื่อจะดูว่า เรื่องเล่าประกอบสร้างอย่างไร มีแบบแผนตรรกะภายในอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะดูว่าการเดินเรื่องหรือองค์ประกอบของเรื่องถูกกำหนดด้วยขนบหรือกติกา(Conventions)อะไรบ้าง สิ่งที่ต้องพิจารณา คือ องค์ประกอบและวิธีการนำเสนอ ได้แก่ ตัวละคร สถานที่ เวลา ปมเรื่อง ผู้เล่าเรื่อง วิธีการลำดับเหตุการณ์ที่เล่าตามลำดับเวลา(Chronology)หรือไม่และมุมมองที่ใช้ในการเล่าโดยดูว่าสิ่งที่นำเสนอ นำเสนอผ่านสายตาใคร เป็นต้น

(๒) ระดับเนื้อเรื่อง(Story)/ระดับโครงสร้าง(Structure) อยู่ลึกลงไปเป็นระดับโครงสร้าง-ความสัมพันธ์ของแนวคิดหลัก(Concept) ที่อยู่ในเรื่องเล่า ซึ่งต้องการหาไวยากรณ์ของเรื่องเล่า(Narrative Grammar) โดยมีความเชื่อว่าน่าจะมีไวยากรณ์ที่เป็นตัวกำกับหรือตัวกำหนดที่ทำให้มองเห็นโครงสร้างความสัมพันธ์ของหน่วยต่างๆในเรื่องเล่า เพื่อเข้าใจถึงกระบวนการของเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งว่า โครงสร้างความสัมพันธ์ของหน่วยต่างๆในเรื่องเล่าสื่อความหมายออกมาได้อย่างไร

^{๔๓} อิราวดี ไตรลึงคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๔๕} กนกพรพรรณ วิบูลยศิริ, “การเปรียบเทียบภาพตัวแทนของผู้หญิงสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ในภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์อเมริกัน,” (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕.

การศึกษาเรื่องเล่าสามารถกระทำได้โดยการศึกษาองค์ประกอบต่างๆ^{๔๖} เรื่องเล่าหลายประเภท เช่น นิทาน นิยาย ภาพยนตร์ เรื่องเล่าเหล่านี้มักมีองค์ประกอบร่วมกัน คือ โครงเรื่อง ตัวละคร แนวคิด ฉาก ในบางทีก็ยังมีกลวิธีการเล่าเรื่อง แบ่งได้เป็น ผู้เล่าเรื่องและวิธีการนำเสนอเรื่อง

๑. โครงเรื่อง

มีผู้พยายามอธิบายความหมายและลักษณะของโครงเรื่องไว้มากมาย อริสโตเติล กล่าวว่า โครงเรื่องคือการจัดลำดับเหตุการณ์ อี เอ็มพรอสเตอร์ อธิบายว่า โครงเรื่องเป็นการเล่าที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ต่างๆ ในขณะที่เซตแมนเห็นว่าเหตุการณ์ในเรื่องจะกลายเป็นเรื่องได้โดยลำดับของการนำเสนอ ทำให้อาจสรุปได้ว่า โครงเรื่อง คือ การสืบเนื่องของลำดับเหตุการณ์และความเป็นเหตุเป็นผลของแต่ละเหตุการณ์ แม้ว่าในระยะหลังเรื่องเล่าบางเรื่องจะเน้นความคิดหรือความรู้สึกของตัวละครมากกว่า

เรื่องเล่าบางเรื่องลำดับเหตุการณ์ตามเวลา บางเรื่องมีการสลับลำดับโดยใช้การเกินการณ์หรือการใช้ภาพย้อนหลัง นอกจากนี้ความถี่ในการนำเสนอเหตุการณ์ยังมีความสำคัญกับโครงเรื่องเพราะสามารถเน้นย้ำสาระสำคัญในเรื่องได้ดี

Dictionary of Narratives แบ่งประเภทของโครงเรื่องออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่

๑. โครงเรื่องที่เหตุการณ์เปลี่ยนไปในทางที่ดีกว่าหรือเปลี่ยนไปในทางร้าย คือการที่เรื่องนั้นๆจบลงอย่างมีความสุขหรือจบลงด้วยความเศร้านั่นเอง

๒. โครงเรื่องที่เน้นเหตุการณ์ภายนอกและเน้นประสบการณ์ของตัวละคร

๓. โครงเรื่องเชิงเดี่ยวและโครงเรื่องเชิงซ้อน

๔. โครงเรื่องที่เน้นเหตุการณ์ เช่น แนวผจญภัยหรือเป็นโครงเรื่องที่ก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงด้านคุณธรรมของตัวละคร^{๔๗}

นอกจากนี้ ยังมีการวิเคราะห์โครงเรื่องในแบบอื่นๆอีก เช่น การวิเคราะห์โครงเรื่องของนิทานตามแนวทางของวลาดิมี พรอปป์ ที่ให้ความสำคัญกับการลำดับเหตุการณ์ในนิทานหรือการกระทำของตัวละครมากกว่าการเน้นที่ตัวละคร โดยเชื่อว่าเหตุการณ์ในทุกๆเรื่องจะไม่สลับลำดับ การวิเคราะห์โครงเรื่องตามประเภทบันเทิงคดี คือ การวิเคราะห์ตามประเภทย่อยๆได้อีก เช่น บันเทิงคดีแนวผจญภัย แนวระทึกใจ แนวพาฝัน และการวิเคราะห์โครงเรื่องตามลักษณะโครงสร้าง เป็นต้น

Dictionary of Narratology ได้แบ่งลักษณะโครงเรื่องออกเป็นโครงเรื่องเชิงเดี่ยวและ

^{๔๖} อิวาดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๑๓.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

โครงเรื่องเชิงซ้อน ดังนั้น เราจึงสามารถวิเคราะห์โครงเรื่องจากโครงสร้างได้ โครงเรื่องเชิงซ้อน หมายถึง โครงเรื่องที่มีเหตุการณ์ต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลกันชุดหนึ่ง

๑. โครงเรื่องเชิงซ้อน หมายถึง โครงเรื่องที่มีเหตุการณ์ต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลหลายชุด เกาะเกี่ยวกันอย่างหลวมๆ ที่เรียกว่ามีโครงเรื่องหลัก โครงเรื่องรอง โครงเรื่องเชิงซ้อนยังแบ่งออกได้เป็นหลายแบบ ได้แก่

- ๑.๑ โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบเชื่อมโยง เหตุการณ์แรกทำให้เกิดเหตุการณ์ชุดถัดไป
- ๑.๒ โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบสลับ เป็นการเล่าชุดเหตุการณ์หลายชุดสลับกัน
- ๑.๓ โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบ คือการเล่าเรื่องซ้อนเรื่อง

๒. ตัวละคร

อี.เอ็ม. พรอสเตอร์นักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงและมีคนอ้างอิงมากที่สุด ได้แบ่งตัวละครออกเป็น ๒ ประเภท

๒.๑ ตัวละครมิติเดียว (flat character) เป็นตัวละครที่มีนิสัยหรือพฤติกรรมที่สรุปได้ง่ายๆ เช่น เป็นคนแข็งกระด้าง เป็นคนมั่วหะลุ และคงลักษณะเช่นนั้นตลอดทั้งเรื่อง

๒.๒ ตัวละครหลายมิติ (round character) เป็นตัวละครที่มีลักษณะหลากหลาย อาจขัดแย้งกันและคาดเดาได้ยาก สามารถพัฒนานิสัยหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติได้ตามเหตุการณ์

ริมมอน – เคนอน กล่าวว่า อาจมีตัวละครประเภทอื่นได้อีก เช่น ตัวละครที่มีความซับซ้อนแต่ไม่พัฒนาหรือตัวละครบางตัวไม่ซับซ้อน แต่พัฒนาก็ได้จึงมีการแบ่งประเภทตัวละครแบบอื่นๆ อีก เช่น ตัวละครหลัก (major character) กับตัวละครรอง (minor character) ตัวละครพลวัต (dynamic character) กับตัวละครสถิต (static character) เป็นต้น

นอกจากนี้ ริมมอน – เคนอน ยังได้สรุปกลวิธีการสร้างตัวละคร (characterization) ดังนี้

๑. การรู้จักลักษณะนิสัยตัวละครทางตรง พิจารณาจากการบรรยายของผู้เล่าเรื่อง และจากตัวละครตัวอื่นในเรื่อง

๒. การรู้จักนิสัยตัวละครทางอ้อม กระทำได้หลายวิธี ได้แก่ พิจารณาจากการกระทำของตัวละคร พิจารณาจากบทสนทนา พิจารณาจากความคิดของตัวละครนั้นๆ และพิจารณาจากการที่ผู้เขียนบรรยายลักษณะภายนอกของตัวละคร

และยังมีวิธีการอื่นๆ ในการสร้างตัวละครนอกเหนือจากนี้ อีก เช่น การตั้งชื่อตัวละคร การสร้างตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียงกัน^{๔๔} เป็นต้น

^{๔๔} David Lodge, The Art of Fiction (New York: Penguin, 1996), p. 237.

๓. ฉาก

ฉากในการเล่าเรื่องโดยเฉพาะในสื่อประเภทบันเทิงคดีสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทได้แก่

๓.๑ ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพ เช่น ธรรมชาติ สถานที่ บรรยากาศ การตกแต่ง

๓.๒ ฉากที่เป็นเวลา ทั้งช่วงเวลาในหนึ่งวันหรือช่วงเวลาในประวัติศาสตร์และระยะเวลา เช่น หนึ่งปีหรือหนึ่งชั่วโมง เป็นต้น

๓.๓ ฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม เรื่องที่เริ่มเรื่องด้วยฉากมักจะมีฉากเป็นองค์ประกอบสำคัญ บางเรื่องผู้เขียนใช้ฉากแสดงความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อเสริมองค์ประกอบของบันเทิงคดีอื่นๆหรือแทนความรู้สึกของตัวละคร

๔. แนวคิด

แนวคิดในเรื่องเล่า ก็คือ ความคิดที่นำเสนอในเรื่องซึ่งสรุปจากสถานการณ์เฉพาะของโลกบันเทิงคดีออกมาเป็นความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับชีวิตจริง ซึ่งสามารถหาได้จากองค์ประกอบต่างๆในเรื่อง เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก คู่ตรงข้าม สัญลักษณ์ พัฒนาการของเรื่องพัฒนาการของตัวละคร และความเห็นของผู้เล่าเรื่อง โดยเฉพาะผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ที่สามารถแสดงความเห็นต่อเรื่องราวของตัวละคร^{๕๙}

สำหรับเรื่องเล่าที่ถูกจัดเข้าประเภทบันเทิงคดี จะมีกลวิธีการเล่าเรื่องซึ่งแบ่งออกเป็น ผู้เล่าเรื่องและวิธีการนำเสนอเรื่อง

๑. ผู้เล่าเรื่อง (Narrator)

อิรวดี ไตรลึงคะ อธิบายคำว่า “ผู้เล่าเรื่อง” ว่าเป็นวิธีการนำเสนออย่างหนึ่งของผู้เขียนว่าใครจะเป็นคนเล่าเรื่อง การเลือกผู้เล่าเรื่องจึงเป็นวิธีการที่ผู้เขียนจะควบคุมการรับรู้ของผู้อ่านนั่นเอง^{๕๐}

ผู้เล่าเรื่องมี ๒ ประเภทใหญ่ คือ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (internal narrator) และผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง (external narrator)

๑.๑ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (internal narrator)

๑.๑.๑ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก (character – narrator)

^{๕๙} อิรวดี ไตรลึงคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๖๒.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

๑.๑.๒ ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยาน (witness – narrator) ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ได้เป็นตัวละครหลักแต่เป็นตัวละครรองในเรื่องที่เป็น "พยาน" รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลักและนำเรื่องนั้นๆ มาเล่า แต่เป็นผู้เล่าเรื่องที่มีความรับรู้จำกัดเพราะไม่สามารถรับรู้ความคิดหรือเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลักได้

๑.๒ ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง

๑.๒.๑ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ (authorial narrator) เป็นผู้เล่าเรื่องที่เรียกตนเองว่า "ข้าพเจ้าผู้เขียน" หรือ "ผู้เขียน" ผู้เล่าเรื่องแบบนี้มักแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ตัวละคร รู้อดีต ปัจจุบันและอนาคตของตัวละครในเรื่อง

๑.๒.๒ ผู้เล่าเรื่องแบบเสมือนมีตัวตน (personal narrator) แบ่งออกเป็น ๒ แบบ แบบที่หนึ่งเรียกว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ (omniscient) เป็นผู้เล่าเรื่องที่แสดงทัศนะความเห็นต่างๆ ตีความ วิเคราะห์ได้ รู้ความคิดของตัวละคร สามารถถ่ายทอดอดีต ปัจจุบันและอนาคตของตัวละครได้ ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้จะไม่เรียกตัวเองว่า ข้าพเจ้าหรือผู้เขียน แต่จะเป็นเพียง "เสียง" ที่แสดงให้ผู้อ่านรู้สึกว่าคุณเล่าเรื่องมีทัศนะหรือบรรทัดฐานในการตัดสินสิ่งต่างๆ ส่วนผู้เล่าเรื่องแบบที่สองนั้น เป็นผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด (limited) เป็นผู้เล่าเรื่องที่เล่าความคิดความรู้สึกหรือความเป็นไปของตัวละครตัวเดียว ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้ต่างจากผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลัก (character narrator)

๑.๒.๓ ผู้เล่าเรื่องแบบไม่แสดงทัศนะของตน (impersonal narrator) หรือแบบวัตถุวิสัย (objective) หรือแบบตากล้อง ผู้เล่าจะบรรยายเฉพาะลักษณะภายนอกหรือเหตุการณ์หรือบทสนทนา โดยไม่เข้าไปในความคิดของตัวละคร

นอกจากนี้ยังมีผู้เล่าเรื่องอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ชนิดไม่แสดงทัศนะ (omniscient impersonal narrator) นวนิยายไทยนิยมใช้ผู้เล่าเรื่องแบบนี้เพราะการให้ผู้อ่านรู้ทัศนะของตัวละครหลายตัวทำให้เรื่องอ่านง่ายขึ้น^{๕๑} และมีการใช้ผู้เล่าเรื่องที่ไม่เป็นไปตามขนบ เช่น การใช้สรรพนามบุรุษที่สอง เช่นคำว่า "คุณ" ทำให้ผู้อ่านรู้สึกใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือเข้าถึงอารมณ์มากขึ้น หรือการใช้ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัดสลับกับการใช้ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก หรือการใช้ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัดสลับกับผู้เล่าเรื่องแบบตัวละครหลัก

เรื่องเล่าบางเรื่องยังมีการเอ่ยถึงผู้ฟังหรือที่เรียกว่า ผู้ฟังเรื่องเล่า (Narratee) ดังเช่นที่ ซีมอร์ แซตแมนกล่าวว่า เราอาจจะกล่าวได้ว่าเรื่องเล่าทุกเรื่องเสมือนมีผู้ฟังเพราะยอมไม่

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

มีการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นมาจากความว่างเปล่า ผู้ฟังเรื่องเล่าไม่ใช่ผู้อ่านหนังสืออยู่กับบ้านแต่เป็นผู้รับฟังสิ่งที่ผู้เล่าเรื่องเล่าและบางครั้งอาจปรากฏอยู่ในเรื่องด้วยซ้ำ^{๕๒}

๒. การนำเสนอเรื่อง

การเล่าเรื่องโดยทั่วไปมักเป็นการผสมผสานกันระหว่างการสรุปหรือการเล่าย่อ อาจเป็นประวัติครอบครัวหรือประวัติของตัวละคร การพรรณนาสภาพบ้านเมือง สถานที่ การถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของตัวละคร การเสนอบทสนทนาของตัวละคร การนำเสนอเรื่องมีความสัมพันธ์กับลักษณะของผู้เล่าเรื่องด้วย^{๕๓}

การนำเสนอความรู้สึกและความคิดของตัวละครเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครมากขึ้น ทั้งนี้ทำได้หลายวิธี^{๕๔}

๒.๒.๑ ผู้เล่าเรื่องสรุปคำพูดหรือความคิดของตัวละครหรือรายงานผู้อ่าน

๒.๒.๒ ผู้เล่าเรื่องยกคำพูดของตัวละคร อาจเป็นการยกพูดของตัวละครมานำเสนอโดยตรงและการถ่ายทอดโดยตรงโดยที่ไม่ใช้เครื่องหมายคำพูดและเปลี่ยนสรรพนามบุรุษที่ ๑ เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๓

๒.๒.๓ บทพูดเดี่ยวใน ซึ่งสามารถพิจารณาจาก กาล(tense) ของประโยคบทพูดเดี่ยวในใจต้องเป็นกาลปัจจุบัน

แนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยจะนำมาประยุกต์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมดังนี้

แนวคิดเรื่องภาพตัวแทนช่วยให้เข้าใจการสร้างและการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอภาพตัวแทนซึ่งในที่นี้คือ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตีความพระวีรกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างวีรบุรุษ/สตรีกับสังคม ส่วนแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิงจะช่วยเป็นแนวทางในการศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในมิติของความเป็นผู้หญิงจากสถานะของการเป็นตัวละครหญิง ซึ่งถูกนำเสนอผ่านเรื่องเล่าในรูปแบบและกลวิธีต่างๆ และแนวคิดเรื่องการเล่าเรื่องจะทำให้เข้าใจการประกอบสร้างองค์ประกอบต่างๆของเรื่องเล่าว่าส่งผลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยอย่างไร

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

^{๕๔} Seymour Chatman, *Story and discourse: Narrative Structure in Fiction and Film* (Ithaca: Correll University Press, 1980), p. 135-139.

๒.๒ ความแพร่หลายเกี่ยวกับเรื่องราวของพระสุริโยทัยในสังคมไทย

เรื่องราวของพระสุริโยทัยที่ได้รับการเล่าขานกันอย่างแพร่หลายในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าต่างๆ ทั้งในรูปแบบของบทร้อยกรองสดุดี นวนิยาย บทละคร ภาพยนตร์ การ์ตูน หรือแม้กระทั่งการตั้งกองทหารหญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม^{๕๕} นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดโบราณสถานอย่างเจดีย์ศรีสุริโยทัย อนุสาวรีย์และอนุสรณ์สถานสมเด็จพระสุริโยทัยที่ได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในปัจจุบัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน นั่นคือ ร่องรอยแห่งวีรกรรมที่มีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่องต่างๆ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเรื่องราวของพระสุริโยทัยในสังคมไทย โดยจะแยกกล่าวออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ พระสุริโยทัยในเอกสารทางประวัติศาสตร์และความแพร่หลายของพระสุริโยทัยในสังคมไทย

๒.๒.๑ พระสุริโยทัยในเอกสารทางประวัติศาสตร์

เอกสารทางประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่งได้บันทึกเหตุการณ์สมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไว้ โดยเฉพาะเหตุการณ์การศึกสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยา กับอาณาจักรพม่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทยหลายเล่มได้กล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นโดยระบุว่า อยุธยาได้สูญเสียพระอัครมเหสีซึ่งภายหลังได้ปรากฏพระนามชัดเจนจนเป็นที่เชื่อกันว่าพระองค์คือพระสุริโยทัย พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในขณะที่เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกโดยชาวต่างชาติก็ได้กล่าวถึงการศึกในครั้งนั้นเช่นกัน หากแต่ศึกครั้งที่สุดสูญเสียพระสุริโยทัยในเอกสารแต่ละฉบับกลับมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ซึ่งอาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เรื่องราวของวีรสตรีพระองค์นี้ยังคงเป็นที่ถกเถียงเกี่ยวกับพระราชประวัติและพระวีรกรรม อีกทั้งยังอาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เรื่องราวของพระองค์ที่นำมาถ่ายทอดเป็นสื่อรูปแบบต่างๆ ในสังคมมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปอีกด้วย ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์การทำสงครามระหว่างอยุธยาและพม่าในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

๒.๒.๑.๑ เอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทย

๒.๒.๑.๒ เอกสารทางประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ

^{๕๕} จิราวุธ สุฬา, "บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย," หน้า ๒๑๔.

๒.๒.๑.๑ เอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทย^{**} มีดังนี้

๑. พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์
๒. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)
๓. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน
๔. พระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับปริดิชมิวเซียม
๕. พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา
๖. คำให้การชาวกรุงเก่า

๑. พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

ข้อความในบานแผนกของพระราชพงศาวดารฉบับนี้ระบุว่าบันทึกในสมัยพระนารายณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ เนื้อความเริ่มตั้งแต่แรกสถาปนาพระพุทธรูปพระเจ้าพะเนาง-เชิงเมื่อปีชวด จุลศักราช ๖๘๖ (พ.ศ. ๑๘๖๗) จนถึงตอนปลายสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เอกสารฉบับนี้เรียบเรียงขึ้นจากหลักฐานประเภทปมไทรและจดหมายเหตุในหอหลวง ทำให้ขาดรายละเอียดของเหตุการณ์ แต่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับความเชื่อถือว่ามีแม่นยำทั้งในเชิงเนื้อหาและศักราช^{๕๖} ทั้งยังเป็นข้อความที่บันทึกไว้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงได้รับความนิยมนพิมพ์เผยแพร่มากที่สุด นับแต่ครั้งที่หลวงประเสริฐอักษรนิติ์มอบพงศาวดารฉบับนี้ให้หอพระสมุดวชิรญาณเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๕๐ และในปีนั้นกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณได้จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกผู้วิจัยนำเอกสารฉบับนี้มาศึกษาเทียบเคียงเพราะเอกสารฉบับนี้เป็นเอกสารที่ได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ ทั้งยังมีความแม่นยำในเชิงเนื้อหาและศักราช และยังเป็นพงศาวดารกรุงเก่าที่เก่าแก่ที่สุดที่มีบันทึกเกี่ยวกับพระสุริโยทัยอีกด้วย

พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้บันทึกเหตุการณ์ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โดยเริ่มตั้งแต่การผลัดแผ่นดินหลังสิ้นขุนชินราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ พระเทียรราชาจึงได้ราชาภิเษกขึ้นเป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ดังที่พงศาวดารฉบับนี้ได้บันทึกไว้ว่า

^{**} เอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทยในที่นี้คือเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ชาวสยามหรือราชสำนักสยามเป็นผู้บันทึกรวบรวม เรียบเรียงหรือชำระ และยังมีหมายรวมถึงเอกสารที่เชื่อว่าถูกบันทึกจากคำบอกเล่าของชาวสยาม เช่น คำให้การชาวกรุงเก่า

^{๕๖} กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ:องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

ขุนชินราชได้ราชสมบัติ ๔๒ วัน แลขุนชินราชแลแม่หญิงศรีศุดา
จันเป็นเหตุ จึงเชิญสมเด็จพระเทยราชาธิราชเสวยราชสมบัติทรงพระนามสม
เด็จพระมหาจักรพรรดิ^{๕๗}

พงศาวดารฉบับนี้ได้บันทึกเหตุการณ์สงครามครั้งสูญเสียพระสุริโยทัยไว้ว่า

แลครั้นเสวยราชสมบัติได้ ๗ เดือน พระยาหงษาบังเสวกก็ยกพลมายัง
พระนครศรีอยุธยาในเดือน ๔ นั้น เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า เสด็จออกไปรบ
ศึกหงษานั้น สมเด็จพระองค์มเหสี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรี เสด็จทรง
ช้างออกไปโดยเสด็จด้วย แลเมื่อได้รับศึกหงษานั้น ทับหน้าแตกมาปะทะทัพหลวง
เป็นไกลาหลใหญ่ แลสมเด็จพระองค์มเหสี แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชบุตรีนั้น
ได้รับด้วยข้าศึกถึงสิ้นพระชนม์กับคอช้างนั้น แลศึกหงษาครั้งนั้น

เสด็จสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราเม
ศวรไปแก่พระยาหงษา แลจึงเอาพญาปราบ แลช้างต้นพญานุกาพตามไปส่งให้พญา
หงษาถึงเมืองกำแพงเพชร แลพญาหงษาจึงส่งพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าสมเด็จพระ
พระราเมศวรเจ้า มายังพระนครศรี อยุธยา^{๕๘}

บันทึกที่เกี่ยวกับพระสุริโยทัยในเอกสารฉบับนี้มีแต่เพียงเท่านี้ เหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระ
มหาจักรพรรดิบันทึกไว้ถึงการเสด็จสวรรคตของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ใน พ.ศ. ๒๑๑๑ ความว่า

ศักราช ๙๓๐ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๑๑๑) ในเดือน ๑๒ นั้น พระเจ้าหงษายกพล
มาแต่เมืองหงสา ครั้นถึงวัน ๖^๑ พระเจ้าหงษามาถึงกรุงศรีอยุธยานั้น สมเด็จพระ
มหาจักรพรรดิเจ้าทรงพระประชวรณฤพาน^{๕๙}

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ จึงเป็นเอกสารที่ระบุ
รายละเอียดของวีรกรรมครั้งนั้นไว้แต่เพียงว่า พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงช้างโดย
เสด็จด้วยและทรงรบกับข้าศึกถึงสิ้นพระชนม์ในการสงครามครั้งนั้น หากแต่มิได้ระบุพระนามหรือ
รายละเอียดอื่นๆ อีก

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๙.

๒. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

บานแผนกของพระราชพงศาวดารฉบับนี้ระบุไว้ว่าชำระครั้งรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จ.ศ. ๑๑๕๗ (พ.ศ. ๒๓๓๘) เนื้อความเริ่มตั้งแต่ แรกสถาปนากรุงเทพมหานครหรืออยุธยาจนกระทั่งสิ้นสุริยวงศ์รัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี เอกสารฉบับนี้ จัดเป็นพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับความพิสดารเนื่องจกมีการระบุนายละเอียดของเหตุการณ์ไว้ อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการจัดกระบวนทัพ เครื่องแต่งกาย หรือวิธีการรบ สันนิษฐานว่าเป็น การรวบรวมเอกสารต่างๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นมาเรียบเรียงใหม่ ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ พงศาวดารฉบับนี้น่าจะเป็นต้นแบบแก่การชำระพระราชพงศาวดาร ฉบับอื่นๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์เพราะเป็นพระราชพงศาวดารอยุธยาพิสดารฉบับแรกซึ่งชำระได้ เนื้อหาครบสมบูรณ์^{๖๐}

เอกสารฉบับนี้มีความสำคัญต่อการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากมีข้อสันนิษฐานว่าเอกสารนี้ เรียบเรียงจากเอกสารต่างๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับเหตุการณ์การ สูญเสียพระสุริโยทัย นอกจากนี้ยังเป็นต้นแบบแก่การชำระพระราชพงศาวดารฉบับอื่นๆ ในสมัย รัตนโกสินทร์ เช่น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพน พระ ราชพงศาวดารฉบับจักรพรรดิพงศ์(จาด) และพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นต้น

พระราชพงศาวดารฉบับนี้บันทึกเหตุการณ์ศึกอยุธยา กับหงสาวดีในรัชสมัยสมเด็จพระ มหจักรพรรดิว่า สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีทรงกรีธาทัพมาถึงอยุธยาในศักราช ๙๐๕ (พ.ศ. ๒๐๘๖) วันเสาร์ เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ และตั้งค่ายหลวง ณ ตำบลกุ่มดอง วันอาทิตย์ เดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงยกทัพเสด็จออกทอดพระเนตรกำลังข้าศึก ณ ทุ่งภูเขาทอง เอกสาร ฉบับนี้ระบุว่าพระสุริโยทัยทรงเครื่องพิชัยยุทธเช่นพระมหากษัตริย์ซึ่งโดยเสด็จด้วย ดังความว่า

พระสุริโยทัยผู้เป็นเอกอัครราชมเหสี ประดับองค์เป็นพระยามหาอุปราช ทรงเครื่องสำหรับราชรถรงค์ เสด็จทรงช้างพลายทรงสุริยกษัตริย์ สูง ๖ ศอกเป็นพระ คชาธาร ... ครั้นได้มหาศุภวารฤกษ์ราศีดี พระโอรสอันห้อยชัยประโคมอุโฆษะแตร์สังข์ อิงอินทมาลี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ก็ยาตราพระคชาธาร พระอัครมเหสี และพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์โดยเสด็จ^{๖๑}

^{๖๐} นาฏวิภา ชลิตานนท์, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย(กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และ มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๒๒๗.

^{๖๑} กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) กับ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) (พระนคร: คลัง วิทยา, ๒๕๐๗), หน้า ๔๖.

เอกสารฉบับนี้ยังได้กล่าวถึงเหตุการณ์การสู้รบบนหลังช้างระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระเจ้าแปรซึ่งเป็นเหตุให้เกิดวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัย ดังปรากฏเป็นข้อความว่า

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าก็ขับพระคชาธารเข้าชนช้างกองหน้าพระเจ้าหงสาวดี พระคชาธารเสียทีให้หลังข้าศึกเอาไว้ไม่อยู่ พระเจ้าแปรได้ท่ายข้าศึก ดังนั้น ก็ขับพระคชาธารตามไล่ช้างพระมหาจักรพรรดิ พระสุริโยทัยเห็นพระราชสวามีเสียที่ไม่พันทมือข้าศึก ทรงพระกตัญญูภาพ ก็ขับพระคชาธารพลายทรง-สุริยภักษัตริย์สะอึกออกรับ พระคชาธารพระเจ้าแปรได้ลางแบกถนัดพระคชาธารพระสุริโยทัยแห่งนงายเสียที พระเจ้าแปรจ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว ต้องพระอังกษพระสุริโยทัยขาดกระทั้งถึงราวพระถันประเทศ พระจามาศรบกับพระมหินทรราชา ก็ขับพระคชาธารถลันเข้าแก่พระราชมารดาไม่ทันที่ พอพระชนนีสิ้นพระชนม์กับคอช้าง พระพี่น้องทั้งสองพระองค์ถอยรื้อรับข้าศึก กันพระศพสมเด็จพระราชมารดาเข้าพระนครได้ ... สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า จึงให้เชิญพระศพพระสุริโยทัยผู้เป็นอัครมเหสีมาไว้ตำบลดวนหลวง^{๖๒}

นอกจากนี้ ยังมีการบันทึกเหตุการณ์การถวายพระเพลิงพระศพพระสุริโยทัยภายหลังสิ้นศึกหงสา ดังความว่า

ครั้นกองทัพสมเด็จพระเจ้าหงสาวดียกไปแล้ว สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ให้แต่งการพระราชทานเพลิงศพพระสุริโยทัยซึ่งขาดคอช้างเสร็จ สมเด็จพระมหาธรรมราชาก็ถวายบังคมลากลับคืนไปยังเมืองพระพิษณุโลก ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ให้สถาปนาที่พระราชทานเพลิงนั้นเป็นพระเจดีย์วิหารเสร็จแล้ว ให้นามชื่อวัดศพสุวรรณ^{๖๓}

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวถึงพระสุริโยทัยไว้แต่เพียงเท่านี้ แต่จะเห็นได้ว่าเอกสารฉบับนี้เป็นเอกสารที่ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับพระสุริโยทัยเพิ่มเติมขึ้นมาก ทั้งการฉลองพระองค์ เหตุที่พระองค์ทรงเข้าไปมีส่วนร่วมกับการสงครามครั้งนี้ (ทรงโดยเสด็จพระราชสวามีออกดูกำลังข้าศึก) ทั้งยังกล่าวถึงพระวีรกรรมในสนามรบซึ่งได้แสดงผลแห่งวีรกรรมนี้ว่าเกิดจาก “พระกตัญญูภาพ” รวมทั้ง เหตุการณ์หลังการสิ้นพระชนม์ของพระองค์

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

ซึ่งก่อให้เกิดตำนานวัดศพนวรรค์หรือวัดสบสวรรค์ขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น เอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับนี้นับเป็นพงศาวดารฉบับแรกที่เอ่ยพระนาม“พระสุริโยทัย”^{๖๔}

พระนาม “พระสุริโยทัย” ได้รับการกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในพงศาวดารฉบับนี้ เป็นเหตุการณ์ภายหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระองค์ เมื่อพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตส่งสาสน์มาทูลขอพระเทพกษัตริย์ไปเป็นพระอัครมเหสี ดังความว่า

ศักราช ๙๑๒ ปีจอโทศก (พ.ศ. ๒๐๙๓) พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทราบบว่า พระราชบุตรพระสุริโยทัย ซึ่งขาดคอช้างแก่กรุงหงสาวดีนั้น จำเริญวัยวัฒนาขึ้นแล้ว พระองค์ก็แต่งทูตานุทูตจาทูลพระราชสาสน์ คมเครื่องมงคลราชบรรณาการมาถวายแต่ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าช้างเผือก ในลักษณะพระราชสาสน์นั้นว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ผ่านพิภพกรุงศรีสัตนาคนหุตขอถวายอภิวัตน์ทามายังสมเด็จพระบิตุราชาผู้ผ่านพิภพกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ... ข้าพระองค์ยังไปมีเอกอัครราชกัลยาณีที่จะสืบสุริยวงศ์ในกรุงศรีสัตนาคนหุตต่อไปมิได้ข้าพระองค์ขอพระราชทานพระราชธิดาอันทรงพระนามพระเทพกษัตริย์ ไปเป็นปิ่นศรีสุรางคนิกirkัลยาในมหานครเจิ้นทิตเป็นราชสัมพันธ์มิตรไมตรีสุวรรณปถพีแผ่นดินเดียวกันชั่วกัลปาวสาน^{๖๕}

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงได้พระราชทานพระเทพกษัตริย์ตั้งที่พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตได้ทูลขอมา แต่พระเทพกษัตริย์ทรงประชวร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงได้ส่งพระแก้วฟ้าพระราชธิดาที่เกิดแต่พระสนมไปแทน เมื่อพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตทราบบว่ามีใช้พระเทพกษัตริย์ทรงแรงส่งราชสาสน์มาทางกรุงศรีอยุธยาเพื่อยืนยันความตั้งพระทัยแต่เดิม ดังความว่า

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตแจ้งว่าไซ้ของค์พระเทพกษัตริย์ก็เสียพระทัยนัก จึงตรัสว่าเดิมเราจำนงขอพระเทพกษัตริย์ ซึ่งเป็นพระราชธิดาพระสุริโยทัยอันเสียพระชนม์แทนพระราชสามีกับคอช้าง เป็นสกุลวงศ์กตัญญูอันประเสริฐ ตรัสแล้วก็ให้แต่งพญาแสน พญานคร พระยาทิพมนตรีเป็นทูตานุทูตให้มาส่งพระแก้วฟ้าราชบุตร คี้นยังกรุงศรีอยุธยาและมีพระราชสาสน์เครื่องราชบรรณาการมาถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระเจ้าช้างเผือกด้วย^{๖๖}

^{๖๔} พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, พระสุริโยทัย เป็นใคร? มาจากไหน? (กรุงเทพฯ: บริษัท พินเกมส เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๗.

^{๖๕} กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑, หน้า ๒๕๓.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๔.

เหตุการณ์การส่งสาสน์มาทูลขอพระเทพกษัตริย์ของพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคณหุตนี้ ปรากฏใน **พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ** เช่นกัน หากแต่บันทึกใน**พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ**มิได้ระบุรายละเอียดของเหตุการณ์อย่างใน**พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)** และมิได้เอ่ยพระนาม “พระสุริโยทัย” แต่อย่างใด เพียงแต่มีบันทึกไว้ว่า

ศักราช ๙๒๕ กุนศก (พ.ศ. ๒๑๐๖) ... ในปีเดิยวั้นพระเจ้าล้านช้าง ให้พระราชสาสน์มาถวายว่าจะขอสมเด็จพะลูกเธอพระเทพกษัตริย์เจ้า แลทรงพระกรุณาพระราชทานแก่พระเจ้าล้านช้าง แลครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระเทพกษัตริย์ทรงพระชวร จึงพระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระแก้วฟ้า พระราชบุตรให้แก่พระหลานช้าง

ศักราช ๙๒๖ ขวดศก (พ.ศ. ๒๕๐๗) พระเจ้าล้านช้างจึงให้เชิญสมเด็จพระแก้วฟ้าพระราชบุตรลงมาส่งยังพระนครหรืออยุธยา แลว่าจะขอสมเด็จพะเจ้าลูกเธอพระเทพกษัตริย์เจ้านั้น แลจึงพระราชทานสมเด็จพระเทพกษัตริย์เจ้าไปแก่พระเจ้าล้านช้าง^{๖๗}

๓. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน

พงศาวดารฉบับนี้เดิมเรียกกันหลายชื่อ ทั้งยังเข้าใจว่าเป็นพระราชพงศาวดารที่สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสทรงชำระร่วมกันกับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน แต่เมื่อสอบศักราชและข้อความบนบานแผนกแล้ว ทำให้พบว่าปีที่ชำระพงศาวดารฉบับนี้ คือ ในราวปี ๒๓๔๐ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสมีพระชนม์เพียง ๗ พรรษาซึ่งทรงพระเยาว์เกินกว่าจะแต่งพระราชพงศาวดารได้ ดังนั้น จึงได้ข้อยุติว่าผู้ชำระพงศาวดารฉบับนี้ควรเป็นสมเด็จพระพนรัตน์แต่ผู้เดียว ข้อความบนบานแผนกทำให้ทราบว่าสมเด็จพระพนรัตน์ได้ใช้**พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)** ซึ่งเป็นพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาที่เก่าแก่ที่สุด^{๖๘} เป็นหลักในการชำระ ท้ายที่สุดเอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับนี้จึงได้ชื่อเรียกว่า **พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน** ทั้งความและถ้อยคำที่บันทึกนั้นก็ตรงกับฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้แต่งได้คัดพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕.

^{๖๘} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา เอกสารวิชาการหมายเลข ๑๔ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๓), หน้า ๔.

ลงไว้เป็นหลักและเพิ่มเติมขยายความให้กว้างออก มีแตกต่างกันบ้าง คือ ศักราช ซึ่งผิดกันตั้งแต่ ๔ ปีถึง ๒๐ ปีก็มี^{๖๙}

พงศาวดารฉบับนี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์การสู้รบกันระหว่างอยุธยาและหงสาวดี รวมทั้งเหตุการณ์การสูญเสียพระสุริโยทัยกับคอซาง ไม่แตกต่างจาก**พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม)** อีกทั้งเหตุการณ์ที่พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตส่งราชสาสน์มาทูลพระเทพกษัตริ์นั้น ก็ได้เอ่ยพระนาม “พระสุริโยทัย” ด้วยข้อความลักษณะเดียวกัน

๔. พระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับบริติชมิวเซียม

เอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับนี้ นายขจร สุขพานิช เป็นผู้พบเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ที่บริติชมิวเซียม ปรากฏในประวัติว่า Hurst Hayes Esq. เป็นผู้มอบให้ในปี ค.ศ. ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑) จึงได้ถ่ายไมโครฟิล์มส่งไปให้แก่กรมศิลปากร กรมศิลปากรพิจารณาแล้ว เข้าใจว่าคงจะคัดลอกมาจากฉบับเดิมอีกชั้นหนึ่ง ข้อความในพงศาวดารฉบับนี้ ปรากฏตอนต้นคล้ายพงศาวดารเหนือบางตอน จากนั้นจึงกล่าวถึงการสร้างกรุงศรีอยุธยาของพระเจ้าอู่ทอง ซึ่งระบุวันเดือนปีและข้อความในตอนนี้คล้าย**พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)**^{๗๐} การสอบทานภายหลังจึงได้ขอยุติว่า พงศาวดารกรุงสยามฉบับบริติชมิวเซียมเป็นฉบับเดียวกับ**พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์** แต่มีความแตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องถ้อยคำ ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่เกิดจากผู้คัดลอก เช่นคำว่า “ศรี” ใช้ว่า “ศิริ” แทนหรือจำนวนตัวเลขทั้งหลายเป็นต้น แต่ความเหมือนกันของทั้งสองฉบับนี้มาสิ้นสุดลงที่สิ้นสมัยอยุธยาเท่านั้น^{๗๑}

พระราชพงศาวดารฉบับนี้เป็นเอกสารอีกฉบับหนึ่งที่กล่าวถึงศึกอยุธยาและหงสาวดีในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไว้ โดยมีข้อความมิได้แตกต่างจากพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศแต่อย่างใด อีกทั้งยังได้เอ่ยพระนาม “พระสุริโยทัย” ในเหตุการณ์การส่งราชสาสน์มาทูลขอพระเทพกษัตริ์ของพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเช่นเดียวกัน

๕. พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา

เอกสารฉบับนี้เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งให้กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงชำระพงศาวดารกรุงเก่าหลายฉบับที่มีมาแต่เดิมขึ้นใหม่ มี

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๗๐} กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำชองกรุงสุโขทัย, ๒๕๔๒), หน้า (๑๑).

^{๗๑} นิธิ เอียวศรีวงศ์, ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา เอกสารวิชาการหมายเลข ๑๔ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑๘.

การแก้ไขเพิ่มเติมข้อความหลายแห่งเพื่อให้ได้เนื้อความบริบูรณ์มากขึ้น^{๗๒} กล่าวความตั้งแต่ต้นกรุงศรีอยุธยาและจบความเพียงจุลศักราช ๑๑๕๒ (พ.ศ. ๒๓๓๓) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงชำระเพิ่มเติมจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นพงศาวดารอีกฉบับหนึ่งที่มีนำมาพิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง

ข้อความที่กล่าวถึงการศึกเมื่อคราวเสียสมเด็จพระสุริโยทัยในพงศาวดารฉบับนี้ มิได้แตกต่างจากพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) ไม่ว่าจะเป็นวันเวลา สถานที่ บุคคล ตลอดจนการบรรยายถึงเหตุการณ์อื่นๆ โดยเฉพาะเหตุการณ์การสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยกลางสนามรบ อีกทั้งยังกล่าวถึงเหตุการณ์การถวายพระเพลิงพระศพเช่นเดียวกันกับ **พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม)**

๖. คำให้การชาวกรุงเก่า

เอกสารฉบับนี้ได้มาจากประเทศพม่า จัดเป็นเอกสารที่เรียบเรียงขึ้นภายหลัง^{๗๓} จากคำให้การของเขลยชาวสยามเมื่อครั้งที่พม่าตีกรุงศรีอยุธยา เนื้อความหลายตอนคล้ายกับพงศาวดารฉบับหนึ่งที่มีอยู่เดิมในราชสำนักสยาม ซึ่งมีชื่อว่า **คำให้การขุนหลวงหาวัด** คำให้การชาวกรุงเก่านี้ถูกแปลเป็นภาษาไทยอยู่หลายครั้งจนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและพระยาโบราณราชธานินทร์ได้ช่วยกันตรวจแก้อีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับพระวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพร่วมกับคณะกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณลงความเห็นว่าเป็นเอกสารฉบับนี้น่าเกิดขึ้นจากคำให้การของชาวสยามหลายคนมากกว่าคำให้การของพระเจ้าอู่ทุมพรเพียงพระองค์เดียว ดังนั้นในท้ายที่สุดพงศาวดารฉบับนี้จึงมีชื่อใหม่ว่า **คำให้การชาวกรุงเก่า**

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยในเอกสารฉบับนี้ กล่าวถึงพระองค์ในตอนที่พระเจ้าหงสาวดีทรงยกทัพหมายจะทำศึกกับอยุธยา แต่ทว่าเหตุการณ์และรายละเอียดต่างๆ ผิดแผกไปจากพงศาวดารฉบับอื่นๆ ที่มีอยู่ในราชอาณาจักรสยาม พงศาวดารฉบับนี้มีข้อความบางตอนที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย เริ่มตั้งแต่ตอนที่พระเชษฐราชาเข้าพิธีราชาภิเษก ความว่า

ต่อเมื่อพระเชษฐราชา มีพระชนมพรรษาได้ ๑๖ ปี จึงทำการราชาภิเษก
ถวายพระนามว่าพระมหาจักรวรรดิ^{***} มีพระมเหสีทรงพระนามว่าพระมหาเทวีผู้มี

^{๗๒} พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, พระสุริโยทัย เป็นใคร? มาจากไหน?, หน้า ๑๓๓.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{***} อักษรวิธีตามต้นฉบับ

ราชธิดาพระองค์ ๑ ทรงพระนามว่า พระบรมดิถก มีพระราชโอรสองค์ ๑ ทรงพระนามว่า พระมหินทร์ และพระไชยผู้เป็นอนุชาธิราชนั้น พระมหาจักรพรรดิทรงพระกรุณาไว้วางพระทัยในกิจการบ้านเมืองทั้งปวง จึงโปรดให้พระไชยไปครองเมืองพิษณุโลก ขนานพระนามใหม่ว่าพระสุธรรมราชา ... พระสุธรรมราชานั้นมีพระอัศรมเหสีทรงพระนามว่าพระบรมเทวี^{๗๔}

บันทึกที่กล่าวถึงชนวนสงครามระหว่างพม่ากับอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็แตกต่างจากพงศาวดารฉบับอื่นๆ คำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวว่า พระเจ้าหงสาวดีนำเหตุเรื่องการขอช้างเผือกจากอยุธยามาเป็นเหตุก่อนสงคราม โดยแสวงส่งสาสน์และราชทูตมาขอช้างเผือกจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แต่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิมิทรงยอมให้ช้างเผือกตามที่ขอ ทั้งสองอาณาจักรจึงยกทัพสู้รบกันกลางสมรภูมิตั้งครั้งหนึ่งแต่ไม่มีฝ่ายใดแพ้ชนะ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระเจ้าหงสาวดีได้ทรงกระทำสัญญาแก่กันว่า จะทรงออกมากระทำยุทธหัตถี หากฝ่ายใดมิยอมออกมากระทำยุทธหัตถีตามสัญญาจะถือว่าเป็นฝ่ายแพ้ เมื่อถึงวันที่ ๗ พระเจ้าหงสาวดีก็ทรงช้างพระที่นั่งเสด็จออกมากระทำที่ทุ่งมโนรมย์^{๗๕} เหตุการณ์ทางฝ่ายอยุธยาตอนนี้ไม่มีข้อความบันทึกว่า

ช้างฝ่ายอยุธยา เมื่อถึงวันที่ ๗ พระมหาจักรพรรดิทรงพระประชวรมากเสด็จออกชนช้างไม่ได้ บรรดาชาวพระนครเมื่อได้ทราบข่าวพระเจ้าแผ่นดินทรงประชวรดังนั้นก็พากันตกใจ กลัวบ้านเมืองจะเสียแก่ข้าศึก ฝ่ายพระมหาเทวีผู้เป็นอัศรมเหสีพระมหาจักรพรรดิ จึงให้ประชุมพระราชวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งปวง ทรงปรึกษาว่า บัดนี้ถึงวันสัญญาที่จะทำยุทธหัตถีแล้ว พระราชสามีของเราก็ทรงพระประชวรมาก พระราชโอรสก็ยังทรงพระเยาว์นัก จะหาใครออกทำยุทธหัตถี ต่อสู้กับข้าศึกแทนพระราชสามีแห่งเราได้ ถ้าไม่ออกไปทำยุทธหัตถีตามสัญญาในวันนี้ ก็จะต้องยอมเสียราชสมบัติให้แก่ข้าศึกตามสัญญา ท่านทั้งปวงจะคิดอ่านประการใด ขณะนั้นพระบรมดิถกซึ่งเป็นพระราชธิดามีพระชันษาได้ ๑๖ ปี จึงกราบทูลว่า พระราชบิดาได้ทรงทำสัญญาไว้กับพระเจ้าหงสาวดีแน่นอนมาก ถ้าไม่ออกไปทำยุทธหัตถีในวันนี้ ก็จำจะต้องยกราชสมบัติให้แก่เขาตามสัญญา คราวนี้ไม่มีใครที่จะออกต่อสู้อยู่ด้วยข้าศึกแล้ว กระหม่อมฉันจะขอรับอาสาออกไปชนช้างกับพระเจ้าหงสาวดี

^{๗๔} กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (นครหลวง: โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๑๕), หน้า ๗๕.

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕ - ๗๘.

ฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระราชาบิดา ถึงแม้กระหม่อมฉันจะเสียชีวิตในท่ามกลางข้าศึก ก็มีได้อาลัย จะไว้ชื่อให้ปรากฏ ในแผ่นดินชั่วกาลปาวสาน

เมื่อพระบรมดิลกทราบพลุดังนั้น พระมหาเทวีก็ทรงห้ามปรามด้วยความสึเนหาอาลัยเป็นหลายครั้ง พระบรมดิลกก็ไม่ฟัง พระมหาเทวีก็ต้องทรงอนุญาต

พระบรมดิลกก็ทรงเครื่องพิชัยยุทธ์อย่างพระมหาอุปราช เสร็จแล้วก็เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระราชาบิดามารดา ... พระบรมดิลกราชธิดารับพระพรของสมเด็จพระราชาบิดามารดา แล้วก็ถวายบังคมลาออกมาทรงช้างต้นบรมฉัททันต์ เวลานั้นช้างต้นบรมฉัททันต์กำลังคลั่งในอยู่ด้วย พระบรมดิลกก็ยกพลออกไปที่ทุ่งมโนรมย์ ครั้งกองทัพมาถึงพร้อมกันทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ก็ยกธงขึ้นเป็นสัญญาณ แล้วต่างก็เข้าทำยุทธหัตถีชนช้างกัน พระบรมดิลกเป็นสตรี ไม่ชำนาญการขับขี่พระคชาธาร ก็เสียที่แก่พระเจ้าหงสาวดี ช้างบรมฉัททันต์เบนท่ายให้ทำแก่พระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีก็ทรงพระแสงง้าวฟันถูกพระบรมดิลกตกจากช้างทรง พระบรมดิลกร้องได้คำเดียวก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าหงสาวดีได้ฟังเสียง จึงทราบชัดว่า เป็นสตรีปลอมออกมาทำยุทธหัตถีกับพระองค์ ก็เสียพระทัย ... ยกทัพกลับคืนพระนคร^{๗๗}

คำให้การชาวกรุงเก่า ยังได้กล่าวถึงเหตุการณ์การพระศพพระบรมดิลกหลังยุทธหัตถีครั้งนี้ว่า

ฝ่ายนายทัพกองช้างกรุงศรีอยุธยาที่เชิญพระศพพระบรมดิลก กลับเข้าพระนคร ... พระมหาจักรวรรดิและพระมหาเทวีก็ทรงพระกันแสงโศกเศร้าเสียพระทัยเป็นอันมาก ครั้นแล้วจึงรับสั่งให้ทำพระเมรุพระศพพระราชธิดาและให้มีกรมหรสพสมโภช แล้วทรงบริจาคพระราชทรัพย์บำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานแก่สมณพราหมณาจารย์ยาจกวงศเป็นอันมาก แล้วพระราชทานเพลิงพระศพพระราชธิดา ที่พระเมรุซึ่งพระราชทานเพลิงนั้น ให้ก่อเป็นพระเจดีย์ แล้วบรรจุพระอัฐิพระราชธิดา ที่นั่นมีนามปรากฏว่า ตำบลเนินเจ้ามาจนทุกวันนี้^{๗๘}

จะเห็นได้ว่าข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริโยทัยในเอกสารฉบับนี้ค่อนข้างแตกต่างกับพงศาวดารฉบับอื่นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งนี้ได้ออกนามพระสุริโยทัยแต่กลับระบุพระนามว่า “พระมหาเทวี” และรายละเอียดของการสู้รบกันกลางสนามรบก็แตกต่างกันด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่ชนช้างกับฝ่ายพม่ากลับระบุว่าเป็นพระบรมดิลกที่ทรงอาสาจะรบแทนพระราชบิดา การสิ้นพระชนม์ของพระบรมดิลกก็ได้ก่อให้เกิดตำนานของสถานที่อีกแห่งหนึ่งซึ่งในเอกสารระบุ

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙ - ๘๑.

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

ว่าเป็นตำบลดเนินเจ้า โดยมีได้ปรากฏข้อมูลว่าสงครามครั้งนี้มีการสูญเสียพระอัศวมเหสีในสมเด็จพะมหาจักรพรรดิหรือที่ในเอกสารกล่าวว่าเป็นพระมหาเทวีแต่อย่างไร

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทยทั้ง ๖ ฉบับที่ได้กล่าวมานี้ สามารถประมวลและสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยเป็นตารางได้ ดังนี้

ชื่อเอกสาร	ผู้แต่ง/ผู้แปล	เวลาที่แต่ง	เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย	หมายเหตุ
๑. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง	ราวพ.ศ. ๒๒๒๓ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	ไม่ปรากฏพระนามพระสุริโยทัย แต่กล่าวถึงเหตุการณ์สงครามที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทางสูญเสียพระมเหสีจากการสู้รบบนหลังช้าง	มีการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อื่นๆ ซึ่งได้รับการเชื่อถือถือว่ามีความแม่นยำชัดเจน
๒. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่สันนิษฐานว่าเป็นการรวบรวมเอกสารในสมัยกรุงศรีอยุธยามาชำระและเรียบเรียงใหม่	ราว พ.ศ. ๒๓๓๘	ระบุพระนาม “พระสุริโยทัย” และบรรยายเหตุการณ์สงครามกับหงสาวดี การสู้รบบนหลังช้าง วีรกรรมขาดคอช้าง การสร้างวัดสบสวรรค์และยังกล่าวถึงพระสุริโยทัยอีกครั้งในเหตุการณ์ที่พระเจ้ากรุงล้านช้างทูลขอพระเทพกษัตริ์ เป็นเหตุการณ์สงครามหงสาวดี วีรกรรมขาดคอช้างและเหตุการณ์ทูลพระเจ้าล้านช้างขอพระเทพกษัตริ์ ด้วยข้อความลักษณะเดียวกัน	เชื่อว่าเป็นต้นฉบับในการชำระพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับความพิสดารอื่นๆ ต่อมา

ชื่อเอกสาร	ผู้แต่ง/ผู้แปล	เวลาที่แต่ง	เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย	หมายเหตุ
๓. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระพนรัตน์วัดพระเชตุพน	สันนิษฐานว่าเป็นพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน	ราว พ.ศ. ๒๓๔๐	ลักษณะการบรรยายโดยละเอียดระบุพระนามพระสุริโยทัยและกล่าวถึงเหตุการณ์สงครามหงสาวดี วีรกรรมขาดคอช้างและเหตุการณ์ทูลพระเจ้าล้านช้างขอพระเทพกษัตริ์ ด้วยข้อความลักษณะเดียวกัน	เป็นพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับความพิสดารอีกฉบับหนึ่ง
๔. พระราชพงศาวดารกรุงสยาม ฉบับบริติชมิวเซียม	ไม่ปรากฏนามผู้แต่งชัดเจน แต่สันนิษฐานว่าเป็นฉบับเดียวกันกับพระพนรัตน์	สันนิษฐานว่า ราว พ.ศ. ๒๓๔๐	เนื้อหา กล่าวถึงพระสุริโยทัย เช่นเดียวกับกับพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และฉบับพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน	สันนิษฐานว่าเป็นฉบับเดียวกันกับพระพนรัตน์
๕. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา	กรมหลวงวงศาธิราชสนิทชำระขึ้นใหม่จากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) พ.ศ. ๒๓๓๘	พ.ศ. ๒๔๕๕ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	เนื้อหา กล่าวถึงพระสุริโยทัย เช่นเดียวกับกับพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และฉบับพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน	เป็นพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับความพิสดารอีกฉบับหนึ่ง

ชื่อเอกสาร	ผู้แต่ง/ผู้แปล	เวลาที่แต่ง	เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย	หมายเหตุ
๖. คำให้การชาวกรุงเก่า	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งชัดเจน แต่เรียบเรียงจากคำให้การของเชลยศึกชาวกรุงศรีอยุธยาที่ถูกกวาดต้อนไปยังพม่าเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒	ราว พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นต้นไป (หลังการเสียกรุงครั้งที่ ๒)	ตอนที่พระเจ้าล้านช้างทูลขอพระเทพกษัตริย์ไม่ปรากฏพระนามพระสุริโยทัย แต่ระบุพระนามพระมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิว่า “พระมหาเทวี” กล่าวถึงสงครามหงสาวดี แต่ระบุว่าผู้สร้างวีรกรรมขาดคอข้างกลับเป็นพระบรมดิลก และไม่ปรากฏว่าเกิดการสูญเสียพระมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจากสงครามครั้งนั้นแต่อย่างใด	ลักษณะการบันทึกไม่ได้ระบุเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ อย่างแน่นอนชัดเจน

ตาราง ๑ แสดงและสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยในเอกสารทางประวัติศาสตร์ฝ่ายไทย

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ฝ่ายไทยทั้ง ๖ ฉบับ ที่ได้กล่าวมานี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเอกสารชั้นรองทั้งสิ้น เนื่องจากการจดบันทึกย้อนหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เอกสารที่ถือได้ว่ามีความแม่นยำและเที่ยงตรงในแง่ของลำดับเหตุการณ์และปีศักราชอย่าง **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์**^{๑๙} ได้กล่าวถึงการสู้รบกลางสมรภูมิของพระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและการสิ้นพระชนม์ของพระองค์จากการสู้รบในครั้งนั้น หากแต่มิได้เอ่ยพระนามของพระองค์ กระทั่ง **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม)** ซึ่งเป็นพงศาวดารประเภทความพิศดารฉบับเก่าแก่ที่สุดในการชำระพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ได้เอ่ย

^{๑๙} ศรีพิชญ์ วรปัสสุ, “งานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับสื่อภาพยนตร์ กรณีศึกษาจากภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยไท”, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

พระนาม “พระสุริโยทัย” เป็นแห่งแรก อีกทั้งยังได้กล่าวถึงเหตุแห่งวีรกรรมในครั้งนั้นว่าเป็นด้วย “พระกตัญญูภาพ” ของพระองค์ และยังได้กล่าวถึงการปลงพระศพและการสร้างเจดีย์และวัด สบสวรรค์เพื่อเป็นอนุสรณ์สรรเสริญและระลึกถึงวีรกรรมของพระองค์ พระนาม “พระสุริโยทัย” ถูกกล่าวถึงอีกครั้งในการทูลขอพระเทพกษัตริย์ของพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต และข้อความที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยในพงศาวดารอีก ๓ ฉบับที่เหลือนั้นก็มิได้ผิดไปจากข้อความใน **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)** จะแตกต่างกันบ้างก็ด้วยการสะกดคำและจำนวนตัวเลข มีเพียง **คำให้การชาวกรุงเก่า** เท่านั้น ที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยแตกต่างจากเอกสารฉบับอื่น เนื่องจากบันทึกเหตุการณ์วีรกรรมขาดคอช้างว่าเป็นของพระบรมดิลกผู้เป็นพระราชธิดาในพระสุริโยทัย และไม่กล่าวถึงการสิ้นพระชนม์หรือวีรกรรมใดๆของพระองค์อย่างเอกสารอีก ๕ ฉบับข้างต้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริโยทัยและพระวีรกรรมของพระองค์ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ฝ่ายไทยจึงแตกออกเป็น ๒ ทาง เอกสารส่วนใหญ่ดังจะเห็นได้ว่า ๕ ฉบับแรกเป็นไปในทางเดียวกัน คือ พระองค์ทรงเป็นพระมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ครองเมืองหงสาวดี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะเสด็จออกทอดพระเนตรกำลังข้าศึก ครั้นเมื่อเกิดการปะทะกันระหว่างอยุธยาและหงสาวดี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะเสด็จเสียที่ข้าศึก พระสุริโยทัยทอดพระเนตรเห็นดังนั้นจึงทรงไสช้างเข้าขวางด้วยพระกตัญญูภาพ จึงถูกพระเจ้าแปรฟันขาดสะพายแล่ง สิ้นพระชนม์กับคอช้างนั้น ภายหลังเสร็จศึก สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงจัดพระราชพิธีปลงพระศพ สร้างเจดีย์และวัดเพื่อเป็นอนุสรณ์ พงศาวดารฉบับความพิสดารทั้ง ๔ ฉบับยังได้กล่าวถึงการทูลขอพระเทพกษัตริย์ของพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตว่าเนื่องจากพระเทพกษัตริย์เป็นพระราชบุตรในพระสุริโยทัยอันถือเป็นเชื้อสายของผู้ที่มีความกตัญญูอันประเสริฐ ประกอบด้วยกิตติศัพท์ที่ได้สละชีพเพื่อพระราชสวามี ในขณะที่ **คำให้การชาวกรุงเก่า** เป็นเอกสารเพียงฉบับเดียวที่บันทึกถึงพระสุริโยทัยแตกต่างออกไปว่า พระองค์มิได้เป็นผู้สร้างวีรกรรมขาดคอช้างกลางสนามรบ แต่กลับเป็นพระบรมดิลกผู้เป็นพระราชธิดา และมีได้กล่าวถึงการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยแต่อย่างใด

๒.๒.๑.๒ เอกสารทางประวัติศาสตร์ของต่างประเทศที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย[†] มีดังนี้

๑. จดหมายเหตุฟานฟลีต

๒. การท่องเที่ยว การเดินทางและการผจญภัยของเฟอร์ดินันด์

[†] เอกสารทางประวัติศาสตร์ของต่างประเทศในที่นี้ หมายถึง เอกสารที่บันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์โดยชาวต่างชาติ

แมนเดซ ปินโต

๓. มหาราชวงศ์พงศาวดารพม่า

๑. จดหมายเหตุฟานฟลิต

เดิมเอกสารฉบับนี้เรียกกันเป็นที่รู้จักในชื่อ **จดหมายเหตุวันวลิต** เกิดจากการบันทึกเรื่องราวของเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet) เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๘๓ ฟาน ฟลิตเป็นชาวฮอลันดาที่เข้ามาทำงานในกรุงศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๗๖ ตรงกับสมัยพระเจ้าปราสาททอง หรือหลังจากที่พม่ายกทัพมายังกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกราว ๙๑ ปี นายอับราฮัม เดอ วิเกอร์ฟอร์ต (Abraham de Wiquefort) เป็นผู้แปลจากภาษาฮอลันดาเป็นภาษาฝรั่งเศส เวลาต่อมา นายดับบลิว.เอช.มันดี ได้แปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาอังกฤษอีกทอดหนึ่งแล้ว จัดพิมพ์ขึ้นที่กรุงเทพฯตามรับสั่งของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ภายหลังขุนวิจิตรมาตรา แปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยแต่ยังไม่สำเร็จตีกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๗ นางนันทา วรเนติวงศ์ได้แปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่ต้นจนจบ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิชจึงได้ตรวจแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะการอ่านชื่อบุคคลและสถานที่ ปัจจุบันนี้คณะกรรมการโครงการชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก ได้ดำเนินการตรวจสอบชำระเอกสารฉบับนี้และได้มีมติให้เปลี่ยนแปลงจากชื่อเดิม คือ **จดหมายเหตุวันวลิต** เป็น **จดหมายเหตุฟานฟลิต** เพื่อให้ถูกต้องตรงตามฮอลันดา เอกสารฉบับนี้ถือเป็นเอกสารชั้นรองใกล้เคียงสมัย เนื่องจากเป็นการบันทึกขึ้นภายหลังจากที่เกิดเหตุการณ์นั้นๆไม่นาน^{๕๐}

จดหมายเหตุฟานฟลิตกล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิว่าเกิดความขัดแย้งระหว่างอยุธยาและพม่าหรือที่ในเอกสารฉบับนี้ระบุว่าเป็น “เมืองพะโค” ชนวนสงครามเกิดขึ้นจากเรื่องช้างเผือกเช่นกันหากแต่รายละเอียดของเรื่องนี้ มีข้อความบันทึกไว้ว่า

พระเพียรราชาได้พระราชทานพระธิดาให้อภิเษกกับออกญาพิษณุโลก(Oija Poucelouck) แต่เนื่องจากบุคคลทั้งสองมีความแตกต่างกันมากชีวิตสมรสจึงมีแต่การทะเลาะเบาะแว้งและไม่ลงรอยกัน^{๕๑}

ข้อความในบันทึกนี้กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างออกญาพิษณุโลกและพระเพียรราชา ทำให้พระเพียรราชากริ้วและมีรับสั่งให้ทหารยกกำลังไปสังหารออกญาพิษณุโลก

^{๕๐} ศรีเพ็ญ วรวิมลสุ. “งานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับสื่อภาพยนตร์ กรณีศึกษาจากภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยไท,”” หน้า ๑๓.

^{๕๑} ฟลิต, เยเรเมียส ฟาน, พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. ๒๑๘๒ (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๒๓.

ออกญาพิษณุโลกจึงหันไปพึ่งพระเจ้าแผ่นดินแห่งเมืองพะโค อีกทั้งยังยุให้พระองค์ทำสงครามกับพระเทียรราชาโดยอ้างว่าพระเทียรราชาได้ฆ่าแม่ของมา ๗ เชือก และบางเชือกก็เป็นเป็นช้างที่เกิด ณ ชายแดนเมืองพะโค ดังนั้นพระเจ้าแผ่นดินเมืองพะโคจึงมีสิทธิ์จะทวงช้างนั้นคืน พระเจ้าแผ่นดินเมืองพะโคทรงเชื่อคำกราบทูลนั้นจึงส่งทูตไปขอช้างเผือกสองหรือสามเชือกจากพระเทียรราชา แต่พระเทียรราชาทรงทราบพระประสงค์ที่แท้จริงของพระเจ้าแผ่นดินเมืองพะโคจึงทางปฏิเสธและทรงไล่ราชทูตกลับไป พระเจ้าแผ่นดินเมืองพะโคจึงได้ตัดสินใจพระทัยยกทัพมาทำสงครามกับอยุธยา^{๖๒} ความในเอกสารฉบับนี้กล่าวว่า

เมื่อทรงได้ทราบข่าวการตัดสินใจพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินพะโคและกองทัพที่ยกมา พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงตกพระทัยเป็นล้นพ้น ทรงพระประสงค์จะสละราชสมบัติและออกผนวช แต่อย่างไรก็ดีคณะขุนนางไม่เห็นด้วยกับพระองค์ เนื่องจากพระราชโอรสซึ่งจะสืบราชสมบัติต่อจากพระเจ้าแผ่นดินไม่เข้มแข็ง ดังนั้นคณะขุนนางจึงสนับสนุนและแนะนำพระองค์อย่างจริงจังให้ทรงทำหน้าที่ป้องกันประเทศ เภณทัฬหาร และขอความช่วยเหลือจากปัตตานี เพื่อให้ช่วยหยุดทัพพะโค ... และเมื่อพระองค์ทรงเห็นว่าไม่สามารถจะออกผนวชได้ก็ทรงเตรียมการรบ ทรงมีพระสรวบสั่งให้ปัตตานีส่งกองทัพใหญ่ที่สุดเท่าที่จะเกณฑ์ได้มาช่วย ... เวลานั้นเองพระเจ้าแผ่นดินสยามก็ประชวรกระเสาะกระแสะและไม่มีความหวังเลยว่าพระองค์จะหายเป็นปกติ ... พระราชโอรสที่ไม่สามารถก็จะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินแทน ... อย่างไรก็ตาม พระเจ้าแผ่นดินสยามก็สิ้นพระชนม์ลงในวันรุ่งขึ้น หลังจากครองราชย์อยู่ ๑๖ ปี^{๖๓}

เหตุการณ์ตอนนี้ในจดหมายเหตุฟานฟลิตมิได้มีบันทึกถึงการทำสงครามหรือการปะทะกันกลางสมรภูมิจะหว่างอยุธยาและพระเจ้าแผ่นดินเมืองพะโค ในเอกสารระบุว่าแม้ว่าพระเจ้าแผ่นดินเมืองพะโคจะทรงยกทัพมาและได้ทำลายทุกสิ่งทุกอย่างตามทางที่ผ่านมา แต่เมื่อพระองค์ทรงทราบความวุ่นวายของกบฏเมืองปัตตานีและการสิ้นพระชนม์ของพระเทียรราชา พระองค์ทรงสลดพระทัยและเลิกทัพกลับไปเองโดยปราศจากการกระทำยุทธหัตถีใดๆ และในการเดินทางกลับเมืองพะโคนั่นเอง พระองค์ทรงประชวรและสิ้นพระชนม์ลงด้วยพิษ^{๖๔}

ตลอดการบันทึกเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในจดหมายเหตุฟานฟลิตมิได้ระบุถึงพระอัศรมเหสีของพระองค์หรือพระสุริโยทัยแม้แต่น้อย กล่าวถึงแต่เพียงพระราชธิดาของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่พระราชทานให้แก่ออกญาพิษณุโลกเท่านั้น

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓ - ๒๕.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕ - ๒๙.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙ - ๓๑.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า**จดหมายเหตุฟานพลีต**จะมีได้กล่าวถึงพระอัศวมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและมีได้เอ่ยพระนามพระสุริโยทัย แต่เอกสารฉบับนี้กล่าวถึง สตรีนางหนึ่งในราชสำนักอยุธยา ระบุชื่อว่า “พระสุวตน์” และกล่าวว่าพระนางทรงเป็นแม่ยายของออกญาพิษณุโลก **จดหมายเหตุฟานพลีต**กล่าวถึงสตรีนางหนึ่งในสมัยพระมหินทราธิราชซึ่งขึ้นครองราชย์หลังการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ความว่า

ออกญาพิษณุโลกผู้เป็นตัวตั้งตัวตีในสงครามครั้งนี้ก็ไม่ใช่ที่สวพระทัยของพระเจ้าแผ่นดินพะโค และไม่ใช่ที่พอใจของทหารซึ่งอาจจะได้รับโทษถึงแก่ชีวิต ดังนั้นจึงหนีทัพไปซ่อนที่พะเนียด จนกระทั่งพบคนสยามจึงฝากหนังสือไปถึงแม่ยายชื่อว่า พระสุวตน์(Prae Souwat) ซึ่งยังอาศัยอยู่ในราชสำนัก คร่ำครวญอย่างขมขื่นในเรื่องไม่มีความคิดของภรรยา และสภาพที่แร้นแค้นของตน และขอร้องพระสุวตน์มีหนังสือเล่าสถานการณ์ในเมืองให้ทราบ พระสุวตน์เป็นสุภาพสตรีที่มีปัญญาและกล้าหาญ นางมีความสงสารออกญาพิษณุโลกบุตรเขยเป็นอย่างมาก จึงแนะนำให้บุตรคืนดีกับออกญาพิษณุโลก ในที่สุดบุตรของนางก็ยินยอม ในระหว่างนั้นออกญาพิษณุโลกและพระสุวตน์ก็มีหนังสือโต้ตอบกันหลายครั้ง ดังนั้นจึงทำให้ออกญาพิษณุโลกรู้ความเป็นไปของกิจการของบ้านเมืองในสมัยนั้น^๕

เอกสารฉบับนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทของพระสุวตน์เพิ่มเติมอีกว่า

พระสุวตน์ ทราบความประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดินพะโคและความคับแค้นของกองทัพจากหนังสือของออกญาพิษณุโลก จึงส่งหีบบรรจุดินปืน(ปลอมแปลงว่าเป็นหีบศพ) ไปยังกองทัพพะโคพร้อมทั้งมีหนังสือทูลพระเจ้าแผ่นดินขออย่าให้หย่าทัพ ให้ตั้งล้อมไว้กรุงศรีอยุธยาและแผ่นดินสยามทั้งหมดจะเป็นของพระองค์อยู่แล้ว เมื่อพระเจ้าแผ่นดินพะโคทรงได้รับหีบดินปืนและหนังสือของพระสุวตน์ทรงประหลาดและปิติเป็นล้นพ้น ทรงเปลี่ยนแผนการณ์และตัดสินใจตั้งทัพอยู่ต่อไป พระสุวตน์สามารถส่งดินปืนตามวิธีการที่ลั่วให้กองทัพพะโคได้หลายหีบ นางได้สมรู้ร่วมคิดกับออกญาจักรี (Sicrij แม่ทัพสยาม) และชักจูงมาเป็นพวกเดียวกับนาง ... พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงตั้งอยู่ในความประมาท พระองค์ทรงยืนดูกีฬาไก่ชนอยู่ในขณะที่ราชสำนักถูกยึด อย่างไรก็ดี พระสุวตน์ได้ชักจูงพระองค์ให้เสด็จไปประทับ ณ ห้องหนึ่งในราชวัง และพระนาง (ซึ่งเราได้กล่าวถึงอย่างมากมายข้างต้นนี้) ได้วางยาพิษพระองค์ พระองค์ทรงมีพระชันษาทั้งสิ้น ๓๔ ปี เสวยราชย์อยู่ได้ ๗ ปี

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

พระสุวัฒน์และธิดาของนางได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินพะโคและออกญาพิษณุโลกแล
ได้รับพระราชทานอภัยโทษทั้งสองคน^{๔๖}

จากข้อความใน**จดหมายเหตุพวนพลิต**นี้ จะเห็นได้ว่า พระสุวัฒน์ที่ระบุว่าเป็นแม่ยาย
ของออกญาพิษณุโลกนั้น ก็ย่อมจะต้องเป็นสตรีที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระอัครมเหสีในสมเด็จพระ
มหาจักรพรรดินั้นเอง บทบาทของพระนางในเอกสารฉบับนี้ผิดแปลกไปจากฉบับอื่นๆไปอีกทาง
หนึ่ง เพราะนอกจากพระนางจะไม่ได้มีส่วนในการสู้รบจนหลังช้างกลางสมรภูมิแล้ว พระนางยัง
เป็นผู้สมรู้ร่วมคิดกับออกญาพิษณุโลกและพระเจ้าแผ่นดินพะโคในการยึดครองกรุงศรีอยุธยาอีก
ด้วย และตามข้อความที่บันทึกไว้ พระนางก็มีได้สิ้นพระชนม์แต่อย่างใด หากแต่ยังทรงมีพระชนม์
ชีพอยู่ได้ด้วยแผนการที่พระนางทรงรู้เห็นด้วยนั้น

๒. การท่องเที่ยว การเดินทางและการผจญภัยของเฟอร์ดินันด์ เมนเดซ

ปินโต

เฟอร์ดินันด์ เมนเดซ ปินโต หรือ แฟร์นัน มังเดซ ปินโต เป็นชาว
โปรตุเกสที่ออกเดินทางผจญภัยไปยังดินแดนต่างๆมากมายในระยะเวลากว่า ๒๑ ปี เขาได้บันทึก
เรื่องราวและรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับดินแดนและบ้านเมืองต่างๆ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์
วัฒนธรรม ความเป็นอยู่และเรื่องอื่นๆทั้งที่เขาประสบด้วยตนเองและจากคำบอกเล่าของผู้อื่น
กลายเป็นหนังสือชื่อ *Perigrinica* เป็นภาษาโปรตุเกสและได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ.
๑๖๑๔ ต่อมาเมื่อผู้นำมาแปลเป็นภาษาต่างๆมากมาย กรมศิลปากรเคยนำฉบับภาษาฝรั่งเศสซึ่งมี
บันทึกที่เกี่ยวข้องกับประเทศสยามในรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราชมาแปลและตีพิมพ์ในปี
พ.ศ. ๒๕๒๖ แล้วครั้งหนึ่ง ต่อมากรมศิลปากรได้นำฉบับภาษาอังกฤษซึ่งใช้ชื่อเรื่องว่า *The
Travels, Voyage and Adventure of Ferdinand Mendez Pinto* ซึ่งมีเนื้อความเกี่ยวกับสมเด็จพระ
ไชยราชาธิราชยกทัพไปทำสงครามกับเชียงใหม่และเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักร
สยามที่ฉบับฝรั่งเศสได้เว้นข้ามไป นางันทา วรเนติวงศ์ เป็นผู้แปลจากภาษาอังกฤษเป็น
ภาษาไทย และได้ใช้ชื่อว่า **การท่องเที่ยว การเดินทางและการผจญภัยของเฟอร์ดินันด์ เมน
เดซ ปินโต** และนำมาจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔

ปินโตเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระไชย
ราชาธิราชจนถึงต้นรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ดังนั้นเอกสารฉบับนี้จึงถือเป็นเอกสารชั้นต้น
เพียงฉบับเดียว เนื่องจากเป็นเอกสารร่วมสมัยที่เกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา^{๔๗}

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓ - ๓๕.

เรื่องราวเกี่ยวกับราชอาณาจักรสยามในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิอยู่ในบทที่ ๕๙ เริ่มเรื่องราวจากการยกกองทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยาของพระเจ้าแผ่นดินพม่า ภายหลังจากที่ออกญาพิษณุโลกและพระเจ้าคัมบายาร่วมกับคนสนิทได้กำจัดขุนชินราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ และได้อัญเชิญพระเทียรราชาขึ้นครองราชย์ พระเจ้าแผ่นดินพม่าได้ยกทัพตรงมายังเมืองเมาะตะมะและในที่สุดพระองค์ก็มาตั้งทัพอยู่หน้ากรุงศรีอยุธยา^{๔๔}

บันทึกเรื่องนี้กล่าวถึงสงครามระหว่างพม่าและอยุธยาในครั้งนี้อย่างละเอียด ไม่ว่าจะเป็นรายชื่อของแม่ทัพนายกอง จำนวนพลช้าง พลม้า พลราบ อุปรกรณ์ สิ่งประดิษฐ์ที่ใช้และยุทธวิธีในการรบของทั้งสองฝ่าย ความตอนหนึ่งได้กล่าวถึงการปะทะกันระหว่างกองทัพพม่าและอยุธยาไว้ว่า

พระองค์ ทรงออกคำสั่งให้เข้าโจมตีเมืองทันที่ ซึ่งทันใดนั้นก็ถูกต่อต้านอย่างดุเดือด การรบเริ่มน่ากลัวอย่างยิ่งเนื่องจากมันเป็นสิ่งร้ายกาจน่ากลัวที่เห็นได้ แน่ทีเดียวความรุนแรงของการสู้รบสิ้นสุดลงเมื่อเวลาผ่านไปกว่า ๓ ชั่วโมง ... ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามยังมีทันได้เห็นและทั้งหมดจะอยู่ในอันตรายถ้าเสียประตู แต่เจ้าแผ่นดินทรงรีบรุดไปต้านทานไว้อย่างรวดเร็วพร้อมกับบรรดาผู้ติดตามของพระองค์ซึ่งมีประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน และพวกทหารที่ดีที่สุดซึ่งอยู่ในเมืองทั้งหมด การต่อสู้ดุเดือด ร้อนแรงมากกว่าคราวก่อนและสู้รบกันเรื่อยไปถึงชั่วโมงครึ่งและเลยเวลาออกไปอีก ระหว่างนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้าง จึงไม่อาจพูดสิ่งอื่นได้อีก นอกเสียจากว่าเราได้เห็นธารเลือดไหลอยู่ทุกหนแห่งและอากาศก็เต็มไปด้วยแสงไฟ^{๔๕}

เนื้อหาตลอดบทที่ ๕๙ นั้น ล้วนกล่าวถึงความพยายามของพระเจ้าแผ่นดินพม่าในการที่จะตีกรุงศรีอยุธยาให้ได้ในการป้องกันพระนครอย่างสามารถของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและไพร่พลของพระองค์ และจบตอนลงตรงที่พระเจ้าแผ่นดินพม่ายังมีสามารถที่จะตีกรุงศรีอยุธยาให้แตกได้ จึงทรงจำต้องถอยทัพกลับไป ดังความว่า

พระเจ้าแผ่นดินพม่าจึงทรงเป่าแตรถอย ตามคำทูลขอร้องของบรรดานาย

^{๔๔} ศิริเพ็ญ วรปัสสุ, "งานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับสื่อภาพยนตร์ กรณีศึกษาจากภาพยนตร์เรื่อง "สุริโยไท", หน้า ๑๒.

^{๔๕} พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, พระสุริโยทัย เป็นใคร? มาจากไหน?, หน้า ๖๐.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

กองทหารต่างชาติ เพราะในหมู่พวกเขามีคนได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก เหตุนี้ตลอดวันและเกือบทั้งคืนที่ต่อเนื่องมาได้เข้าไปในการทำบาดแผลของพวกเขา^{๙๐}

เนื้อหาในบทที่ ๖๐ ใช้ชื่อตอนว่า “พระเจ้าแผ่นดินพม่าทรงเลิกล้อมกรุงศรีอยุธยา” บันทึกเล่าถึงความพยายามอันอุตสาหะของพระเจ้าแผ่นดินพม่าที่จะหักเอาพระนครอยุธยาให้จงได้ แม้ว่าทั้งกลยุทธ์และยุทธโศภกรณ์ของพระองค์จะไม่สามารถจะโจมตีอยุธยาได้ดังพระประสงค์ของพระองค์ แต่ท้ายที่สุดพระองค์ก็ทรงจำจะต้องล่าถอยกลับไปเนื่องจากเกิดกบฏขึ้นภายในพม่า ปินโตได้บันทึกถึงเหตุการณ์นี้ไว้ว่า

เซมินโด(Xemindo) ได้ตั้งตัวขึ้นในอาณาจักรหงสาวดีได้ สังหารชาวพม่า ๑๕,๐๐๐ คนที่นั่งลงเป็นชั้นๆ และได้เข้ายึดสถานที่สำคัญๆหลายแห่งของประเทศไว้ ชาวเหล่านั้นทำให้พระเจ้าแผ่นดินทรงลำบากยุ่งยากมาก พระองค์ทรงไม่ลังเลรอช้า อีกต่อไปทรงเลิกล้อมกรุงและทรงยกทัพกลับไปทางลำแม่น้ำชื่อ Pacarau^{๙๑}

บทสุดท้ายที่กรมศิลปากรแปลเป็นภาษาไทยคือบทที่ ๖๑ ซึ่งมีชื่อบทว่า “ตอนต่อของเหตุการณ์ซึ่งเกิดในอาณาจักรหงสาวดี” ปินโตเล่าเรื่องราวแต่พอสังเขปเกี่ยวกับการก่อกบฏของเซมินโดก่อนที่พระเจ้าแผ่นดินพม่าจะใช้กองทัพปราบปรามลงได้ เนื้อหาหลังการปราบกบฏเซมินโดลงได้มีได้มีเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยแล้ว กรมศิลปากรจึงยุติการแปลความไว้แต่เพียงบทที่ ๖๑ นี้เท่านั้น

จากเนื้อหาทั้ง ๓ บทในการเดินทาง การท่องเที่ยวและการผจญภัยของเฟอร์ดินันด์ เมนเดซ ปินโต นี้ ทำให้เห็นว่ามีการบินที่เนื้อหาบางประการที่คล้ายคลึงกับพงศาวดารในราชสำนักสยาม เช่น การกล่าวถึงขุนชินราชและแม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์ การขึ้นครองราชของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิโดยการอัญเชิญของออกญาพิษณุโลกและเหล่าทหารจำนวนหนึ่ง และยังได้กล่าวถึงศึกสงครามระหว่างอยุธยากับพม่าที่พระเจ้าแผ่นดินพม่าเป็นฝ่ายกรีธาทัพมาหมายจะทำตีกรุง ปินโตได้เล่ารายละเอียดการปะทะกันของทั้งสองกองทัพมากพอควร แต่ในเหตุการณ์การรบครั้งนี้กลับไม่มีบันทึกเกี่ยวกับพระสุริโยทัย พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หรือแม้แต่บุคคลใดที่อาจจะเป็นบุคคลเดียวกันกับพระนางได้ มีแต่เพียงการกล่าวถึงศึกระหว่างอยุธยากับพม่าครั้งที่ประวัติศาสตร์ไทยบันทึกว่าเป็นคราวเสียพระสุริโยทัยเท่านั้น

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

๓. มหाराชวงศ์พงศาวดารพม่า

เอกสารฉบับนี้สันนิษฐานว่าเป็นการบันทึกขึ้นโดยรวบรวมข้อมูลเก่ามาเรียบเรียงใหม่ ซึ่งน่าจะตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย^{๑๒} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ดำรงตำแหน่งกรมหลวงดำรงราชานุภาพในขณะนั้น) ได้รับต้นฉบับคัดลอกพงศาวดารภาษาพม่าในราวปี พ.ศ. ๒๔๕๒ จึงได้ให้มองต่อหรือนายต่อแปลเป็นภาษาไทย โดยเลือกแปลเฉพาะเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับราชอาณาจักรสยาม ได้แก่ เหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ กับเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ จนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่พม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกนั้น ได้บันทึกไว้อย่างละเอียด ตั้งแต่สาเหตุของสงคราม เรื่อยมาจนถึงรายละเอียดของเหตุการณ์รบ จนกระทั่งยกทัพกลับ สันนิษฐานว่าหลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับพงศาวดารฉบับนี้ตั้งแต่กลางปี ๒๔๕๒ นั้น ทรงน่าจะได้ศึกษาและปรึกษาผู้รู้หลายพระองค์ในขณะนั้น เช่น กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านภาษาจากการแปล^{๑๓}

เอกสารฉบับนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิว่าพระเจ้าหงสาวดีได้ยกทัพมาหมายจะตีอยุธยาเช่นเดียวกับพงศาวดารฉบับอื่นๆ ดังความว่า

ครั้งศักราช ๙๑๐ พระเจ้ามางตราตบิณสอยดี พระองค์มีรับสั่งให้มีท้องตราเกณฑ์ขุนนางข้าราชการแลพวกบรรดาหัวเมืองที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกเพื่อไปตีกรุงศรีอยุธยา ... ในขณะนั้นพวกละว้าทูลกับพระองค์ว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้ทรงจัดให้พลทหารแลช้างม้าออกมารบเป็นอันมาก ครั้งพระองค์ทรงทราบพระองค์จึงทรงจัดให้สไต้ะธรรมราชาทัพ ๑ ศิริไชยจกถึงทัพ ๑ ... แล้วพระองค์รับสั่งให้บุริงหนองจอกถึงนรทาบึกซ้ายนั้นให้คุมกองทัพอยู่ในป่า แล้วมีรับสั่งให้สไต้ะธรรมราชาซึ่งเป็นกองกลางนั้นให้เป็นกองฟ้อ^{๑๔}

มหाराชวงศ์พงศาวดารพม่ายังได้บันทึกถึงเหตุการณ์การปะทะกันกลางสมรภูมিরบของกองทัพพม่าและอยุธยาในศึกครั้งนี้ว่า

^{๑๒} ศิริเพ็ญ วรปัสสุ, “งานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับสื่อภาพยนตร์ กรณีศึกษาจากภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยไท,”” หน้า

๑๓.

^{๑๓} สุจิตต์ วงษ์เทศ, มหाराชวงศ์พงศาวดารพม่า (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓ .

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

ฝ่ายนางทัพนายกองกรุงศรีอยุธยาเห็นกองทัพหงษาวะดียกมาเข้าตี ฝ่ายพลทหารม้าหงษาวะดีก็ทำเป็นเสียทีถอยหนีพ้อมา พวกกองทัพอยุธยาไม่รู้รบก็ติดตามเข้าไป ครั้นบุริ่งหนองจอกถึงนรธา & ทัพเห็นกองทัพอยุธยาถล่มเข้ามา ก็ออกตีจากที่ชุมนุมอยู่นั้นเป็นสามารถ ฝ่ายกองทัพอยุธยาก็แตกถอยหนีไป ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์ทรงเสด็จยกหนุ่่นั้นทรงเห็นว่ากองทัพหน้าแตกกองทัพของพระองค์ก็แตก แล้วพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็รีบเสด็จยกไปกรุงอยุธยาแล้วทรงจัดให้พลทหารขึ้นรักษาหน้าเชิงเทียนไว้มิได้ประมาณ^{๙๕}

พงศาวดารฉบับนี้ได้บันทึกถึงการต่อสู้ระหว่างกองทัพอยุธยาและพม่าอีกครั้งหนึ่งซึ่งระบุว่า การสู้รบครั้งนี้เกิดขึ้นหลังจากพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้ราว ๑ เดือน พระเจ้าหงสาวดีจึงทรงมีพระราชบัญชาให้โจมตีหัวเมืองต่างๆ เช่น กำแพงเพชร พิษณุโลก เป็นต้น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงมีรับสั่งให้ออกญาพิษณุโลกและแม่ทัพนายกองอื่นๆ จัดกระบวนทัพตามตีกองทัพพม่า และขณะที่กองทัพพม่าจะถึงเมืองกำแพงเพชรนั้น กองทัพอยุธยา ก็ตามมาได้ทันจึงเกิดการสู้รบกันขึ้น ในการรบครั้งนี้ ข้อความในพงศาวดารบันทึกไว้ว่า กองทัพพม่าสามารถจับตัวพระราชบุตรชายและพระอนุชาในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไว้ได้ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงส่งพระราชสาส์นมาขอตัวทั้งพระองค์คืน และได้ถวายช้างพร้อมทั้งเครื่องราชบรรณาการต่างๆ แต่พระเจ้าหงสาวดี สงครามครั้งนี้จบลงเมื่อพระเจ้าหงสาวดีคืนพระราชบุตรชายและพระอนุชาทั้งสองแก่อยุธยาและทรงยกทัพกลับหงสาวดี^{๙๖} ดังมีบันทึกว่า

ในขณะนั้นพระองค์พระราชทานเครื่องยศแลเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับออกญาพิษณุโลกแลออกญาสวรรคโลกซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าอยุธยาตามสมควร แล้วพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับท้าวพระยาสมันต์ของพระเจ้าอยุธยาซึ่งเมื่อครั้งจับไว้ได้ในคราวรบกันนั้นเป็นอันมาก แล้วปล่อยให้กลับไปกรุงศรีอยุธยาสิ้น

ครั้นขุนนางข้าราชการฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็กลับไปได้ ๒ วัน พระองค์ทรงเสด็จกลับพระนครหงสาวดี^{๙๗}

ตามข้อความที่บันทึกไว้ในเอกสารฉบับนี้ทำให้เห็นว่า แม้มหาราชวงศ์พงศาวดารพม่าจะบันทึกเหตุการณ์ศึกสงครามระหว่างพม่าและอยุธยาในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไว้เช่นกัน

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓.

^{๙๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓ - ๖๒.

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

อีกทั้งยังระบุเหตุการณ์บางประการที่ต้องตรงกับพงศาวดารฉบับอื่น เช่น การเสวยสมเด็จพระมหาธรรมราชาพระราชบุตรเขยและพระราเมศวรพระอนุชาแก่พม่าจึงต้องนำช้างไปถวายพระเจ้าหงสาวดีเพื่อแลกกับทั้งสองพระองค์กลับมา เช่นเดียวกับบันทึกในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งเป็นพงศาวดารที่มีความเก่าแก่และเชื่อถือถึงความแม่นยำได้มากที่สุด แต่เอกสารฉบับนี้ก็มิได้บันทึกการสู้รบบนหลังช้างของแม่ทัพพม่ากับพระสุริโยทัยหรือการสูญเสียหรือสิ้นพระชนม์ของพระองค์แต่อย่างใด

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ของต่างประเทศทั้ง ๔ ฉบับที่ได้กล่าวมานี้ สามารถประมวลและสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยเป็นตารางได้ ดังนี้

ชื่อเอกสาร	ผู้แต่ง/ผู้แปล	เวลาที่แต่ง	เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย	หมายเหตุ
๑. จดหมายเหตุฟานฟลิต	เยเรเมียส ฟานฟลิต	ราว พ.ศ. ๒๑๗๒ – ๒๑๙๙ ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง	ไม่ปรากฏพระนามพระสุริโยทัยรวมทั้งวีรกรรมขาดคอช้าง แต่กล่าวถึงสงครามหงสาวดีและสตรีในราชสำนักนางหนึ่งมีฐานะเป็นแม่ยายของเอกอภัยพิฆณูโลก ระบุนาม “พระสุวีธมน์” ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องและช่วยเหลือหงสาวดีให้ตีอยุธยาได้ และไม่ปรากฏว่ามีการสูญเสียพระมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแต่อย่างใด	การบันทึกเวลาที่เกิดเหตุการณ์ - ต่างๆไม่ชัดเจน

ชื่อเอกสาร	ผู้แต่ง/ผู้แปล	เวลาที่แต่ง	เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย	หมายเหตุ
๒. การท่องเที่ยว การเดินทางและ ผนัญภัยของเฟอร์ ดินัน เมนเดซ ปินโต	เฟอร์ดินัน เมนเดซ ปินโต	ราว กลาง พุ ท ธ ศตวรรษที่ ๒๑ ตรง กับตอนปลายรัช สมัยสมเด็จพระไชย ราชาธิราช ตอนต้น รัชสมัยสมเด็จพระ มหจักรพรรดิ(พ.ศ. ๒๐๗๗ – ๒๐๙๑)	ไม่ปรากฏพระนาม ของพระสุริโยทัย แต่กล่าวถึงสงคราม หงสาวดี ผู้แต่ง บรรยายการศึก สงครามครั้งนี้ รวม ทั้ง ส ภาพ บ้านเมืองไว้อย่าง ละเอียดแต่กลับไม่ มี ข้อ ความ ใด ที่ เกี่ยว ข้อง กับ วีรกรรมชาติคอซ้าง เลย และไม่ปรากฏ ว่ามีการสูญเสีย พระมเหสีในสมเด็จพระ มหจักรพรรดิ แต่อย่างใด	-
๓. มหาราชวงศ์ พงษาวดารพม่า	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เป็นเอกสารทาง ประวัติศาสตร์ ที่บันทึกและชำระ โดยชาวพม่า	สันนิษฐานว่าเป็น รวบรวมข้อมูลมา เรียบเรียงใหม่ น่าจะตรงกับสมัย กรุงศรีอยุธยาตอน ปลาย	กล่าวถึงสงคราม หงสาวดีในสมัย สมเด็จพระมหา จักรพรรดิ เช่นเดียวกันเอกสาร ฉบับอื่นๆแต่ไม่ได้ กล่าวถึงทั้งพระนาม และพระวีรกรรม ชาติคอซ้าง และไม่ ปรากฏการสูญเสีย พระมเหสีในสมเด็จพระ มหจักรพรรดิ แต่อย่างใด	เลือกแปลเฉพาะ เรื่องราวที่มีความ เกี่ยวข้องกับ ราชอาณาจักร สยาม

ตาราง ๒ แสดงและสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยในเอกสารทางประวัติศาสตร์ ของต่างประเทศ

จะเห็นได้ว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ฝ่ายต่างประเทศทุกฉบับ ล้วนมีการกล่าวถึง สงครามระหว่างอยุธยาและหงสาวดีในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แต่ข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริโยทัยในเอกสารต่างประเทศเหล่านี้กลับแตกต่างกันออกไป มีเอกสารเพียงฉบับเดียวใน ๓ ฉบับ คือ **จดหมายเหตุฟานฟลิต** ที่กล่าวถึงสตรีในราชสำนักอยุธยา โดยระบุพระนามว่า “พระสุวัณน์” แต่มีได้บันทึกถึงวีรกรรมขาดคอช้างและการสูญเสียพระอัคมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแต่อย่างใด ส่วน **มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า** ก็ได้ปรากฏข้อความใดๆ ที่อาจสันนิษฐานได้ว่า อาจหมายถึงพระสุริโยทัย **การท่องเที่ยว การเดินทางและการผจญภัยของเฟอร์ดินันด์ แมนเดซ ปินโต** ซึ่งถือว่าเป็นเอกสารชั้นต้นก็ได้ปรากฏหลักฐานและข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับพระสุริโยทัยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมิได้มีจุดประสงค์ที่จะค้นหาความจริงทางประวัติศาสตร์ว่าแท้จริงแล้วพระสุริโยทัยจะมีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ แต่การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริโยทัยที่มีอยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของ “พระสุริโยทัย” ในสื่อและเรื่องเล่ารูปแบบต่างๆ ทำให้ทราบว่าผู้แต่งได้รับอิทธิพลหรือเลือกใช้หลักฐานข้อมูลส่วนใดจากพงศาวดารฉบับใด เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ในลำดับต่อไปว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และไม่ว่าพงศาวดารจะบันทึกเรื่องราวในอดีตไว้ได้อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ในพงศาวดารนั้นก็มิใช่ “อดีต” หากแต่เป็น “พล็อตของอดีต”^{๙๘} ดังนั้น ไม่ว่าจะเอกสารแต่ละฉบับจะปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับพระสุริโยทัยแตกต่างกันอย่างไร ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของกรมศิลปากร อย่าง พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ได้กล่าวถึงพระราชประวัติของพระสุริโยทัยซึ่งได้วิเคราะห์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลากหลายฉบับว่า

หลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระสุริโยทัยนั้นมีที่ไป กล่าวคือ ทรงมี โอรส ธิดา และนัดดาหลายพระองค์ ที่สำคัญคือสมเด็จพระมหินทราธิราช โอรสผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา พระธิดาเช่นพระเทพกษัตริที่พระไชยเชษฐาแห่งราชอาณาจักรลาวล้านช้างส่งไปเป็นพระมเหสี พระสวสดีราชที่ตั้งขึ้นเป็นพระวิสุทธิกษัตริให้เป็นมเหสีพระมหาธรรมราชาเมืองพิษณุโลก พระวิสุทธิกษัตริมีพระราชโอรสและพระธิดาหลายพระองค์ มีพระนามเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และพระเอกาทศรถ ส่วนพระธิดาคือ พระสุพรรณกัลยา ก็ได้รับการแพร่ขยายในสมัยปัจจุบันจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป โดยปรากฏออกมาเป็นภาพพระลิลีโฉมและตำนานเรื่องราว^{๙๙}

^{๙๘} นิธิ เอียวศรีวงศ์, ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๗), หน้า ๘๖.

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

๒.๒.๒ ความแพร่หลายของพระสุริโยทัยในสังคมไทย

เรื่องของพระสุริโยทัยมิได้จำกัดอยู่แต่เพียงในพงศาวดารเท่านั้น หากแต่ในปัจจุบัน วีรสตรีพระองค์นี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปในสังคมไทย มีสิ่งก่อสร้าง วัตถุมงคล และวรรณกรรมหลายประเภทที่สร้างขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกับพระวีรกรรมของพระองค์ โดยจะนำเสนอเรียงลำดับตามปีที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของการนำเรื่องของพระสุริโยทัยมาเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ ดังจะรายละเอียดต่อไปนี้

หลังจากการชำระพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมเรื่องแรกที่กล่าวถึงพระสุริโยทัย คือ **เสภาพระราชพงศาวดาร** ของสุนทรภู่ ดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาที่ชำระในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยกล่าวถึงพระสุริโยทัยไว้ในตอนศึกหงสาวดี เป็นเหตุการณ์หลังการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระสุริโยทัย เจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง ได้ส่งสารมาเพื่อทูลขอพระเทพกษัตริ์ พระราชธิดาในสมเด็จพระสุริโยทัย ความในคำประพันธ์กล่าวถึงพระสุริโยทัยโดยแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์อันประเสริฐด้วยความกตัญญูต่อพระสวามียิ่ง

ในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ไทยในกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีพระมหากษัตริย์ผู้ดีต่อประเทศอย่างใหญ่หลวงในด้านต่างๆ พระองค์จึงทรงเลือกสรรเรื่องในพงศาวดาร ให้ช่างเขียนที่มีฝีมือ เขียนรูปภาพและให้มีโคลงบอกเรื่องพระราชพงศาวดารนั้นติดประจำไว้ทุกกรอบ รูปภาพเรื่องพระราชพงศาวดารทั้งหมดนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น ๙๒ ภาพ ๑ ใน ๙๒ ภาพนั้น คือ **“ภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง”** เป็นภาพเขียนฝีพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานรางวัลให้เป็นรางวัลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์โคลงประกอบภาพนี้ จำนวน ๖ บท ใน พ.ศ. ๒๔๓๐ ภายหลังคำโคลงทั้งหมดที่ประกอบทั้ง ๙๒ ภาพ ได้รับการรวบรวมเป็นวรรณกรรม **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร**^{๑๐๐}

ในปี ๒๔๔๙ บริเวณวัดสวนหลวงสภวรวิเศษซึ่งมีบันทึกลงไว้ในพงศาวดารว่าเป็นที่ถวายเป็นเพลิงพระศพพระสุริโยทัยและเป็นทั้งเจดีย์บรรจุพระบรมอัฐิของพระองค์ได้กลายเป็นที่ตั้งกรมทหารมณฑลกรุงเก่า ทางทหารได้ขออนุญาตหรือเจดีย์ทิ้งเพื่อความสะดวกในการซ่อมรบพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาต แต่ให้คงพระ

^{๑๐๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, *วรรณคดีวิเศษ* ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

เจดีย์ที่เชื่อว่าบรรจุพระบรมอัฐิของพระสุริโยทัยไว้ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงโปรดให้เรียกพระเจดีย์องค์เดียวที่เหลือนั้นว่า “**พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย**” ดังที่ระบุไว้ในหนังสืออธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยาของพระยาโบราณราชธานินทร์ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๗๒ นอกจากนี้ ข้าราชการบริพารในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต สร้าง**ซุ้มประดิษฐานแผ่นจารึกสดุดีวีรกรรมพระสุริโยทัย** โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ซุ้มนั้นยังมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้^{๑๐๑}

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชนิพนธ์ **โคลงสดุดี ๓ บท** เพื่อสดุดีพระวีรกรรมของพระสุริโยทัย ในปี ๒๔๕๕^{๑๐๒} ในรัชกาลเดียวกันนี้ ยังมีวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่น่าพระราชทานพระสุริโยทัยมาเป็นเนื้อหาในการประพันธ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงพระนิพนธ์เรื่อง **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** เพื่อสดุดีวีรกรรมอันกล้าหาญของพระสุริโยทัยและพิมพ์ครั้งแรกในงานพระศพ หม่อมเจ้าหญิงพรรณพิมลวรวรรณ พระธิดาพระองค์ใหญ่^{๑๐๓} และวรรณกรรมร้อยกรองเล่าเรื่องขนาดสั้นเรื่อง **พระสุริโยทัย** ของนายชิต บุรทัต

สมเด็จพระยาตำราภานุภาพ ทรงพระนิพนธ์วรรณกรรมเรื่อง **อธิบายเรื่องในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระมหินทราธิราช ในหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา** ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงพระสุริโยทัยและพระวีรกรรมของพระองค์ ในภายหลังพระนิพนธ์ฉบับนี้มีอิทธิพลต่อการเขียนวรรณกรรมเรื่องต่อๆ มาเกี่ยวกับพระสุริโยทัยเป็นอย่างมาก^{๑๐๔}

นอกจากนี้ สมเด็จพระยาตำราภานุภาพยังเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการวางแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศ ทั้งการวางเป้าหมายการศึกษาและการกำหนดเนื้อหาของแบบเรียน เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติในพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในแบบเรียนหมวดวิชาสังคมศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาติตั้งแต่นั้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึง “ความดีของบรรพบุรุษที่รักบ้านรักเมือง ทำราชการมีชื่อเสียงเป็นลำดับมาจนรัชกาลปัจจุบัน”^{๑๐๕} พระวีรกรรมชาติคอกช้างของพระสุริโยทัยจึงเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในแบบเรียนเหล่านั้นด้วย นอกจากนี้ยังมีการนำ **โคลงภาพพระ**

^{๑๐๑} สุภัทรดิศ ดิศกุล, “ข้อเท็จจริงพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย” *ศิลปวัฒนธรรม* ๒๒, ๑๐ (ส.ศ. ๑๕๔๔): ๓๒-๓๓.

^{๑๐๒} คึกเดช กันตามระ, *สุริโยทัย* (กรุงเทพฯ: ดับเบิลยู.เอส. ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๘.

^{๑๐๓} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, *เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์* (พระนคร: โรงพิมพ์แพ่งการช่าง, ๒๕๑๕), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๑๐๔} เทพมนตรี ลิ้มพยอ, *การเมืองเรื่องพระสุริโยทัย* (กรุงเทพฯ: แชนพรีพริ้นติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

^{๑๐๕} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ชาติไทย การเมือง แบบเรียนและอนุสาวรีย์*, หน้า ๖๕.

ราชพงศาวดาร มาบรรจุไว้ในแบบเรียนหมวดวิชาภาษาไทยเพื่อชี้ให้นักเรียนเห็นถึงแรงบันดาลใจในการสร้างงานศิลปะขึ้นจากวีรกรรมอันหาญหาญของวีรบุรุษและวีรสตรี^{๑๐๖}

ในปี ๒๕๗๔ ยาขอบ หรือ โซติ แพร์พันธ์ นักเขียนผู้มีชื่อเสียงจากนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ได้เขียนเรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** ในตอน **สงครามพระสุริโยทัยขาดคอช้าง** ขึ้น^{๑๐๗} ภายหลังจากนั้นเพียงหนึ่งปี คือ ปี ๒๕๗๕ เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นราชอาณาจักรไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย และนับแต่นั้นมาได้ทำให้เกิดการเขียนและนำประวัติศาสตร์ของชาติมาเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความเป็นชาติเพื่อมุ่งเน้นความยิ่งใหญ่ของชาติไทยและเพื่อสร้างความสามัคคีในชาติ โดยเฉพาะในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลได้มองเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ บรรพชนและพลังของสตรี ในสมัยนั้นจึงได้ก่อตั้งกองทหารหญิง โดยนำชื่อผู้หญิงในประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทในการสงครามมาตั้งชื่อหน่วยทหาร ปรากฏเป็น **กรมทหารราบหญิงศรีสุริโยทัย**^{๑๐๘}

บุคคลอีกท่านหนึ่งที่มีส่วนในการเขียนประวัติศาสตร์สมัยนั้นคือ หลวงวิจิตรวาทการ ท่านได้นำเรื่องราวในประวัติศาสตร์มาเขียนเป็นบทละครเพื่อปลุกใจให้เกิดความรักชาติหลายต่อหลายเรื่อง ในรายนามละครปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการ ปรากฏว่ามีบทละครเรื่องหนึ่ง ชื่อ **โครงร่างบทละครเรื่องดวงวิญญาณพระสุริโยทัย**^{๑๐๙} รวมอยู่ด้วย แต่มิได้มีหลักฐานปรากฏว่าบทละครเรื่องนี้ได้นำมาใช้แสดง หลวงวิจิตรวาทการยังกล่าวถึงพระสุริโยทัยไว้ในเพลง **ต้นตระกูลไทย** บทเพลงที่กล่าวถึงบรรพบุรุษ/สตรีที่ได้รับการยกย่องว่าได้เสียสละเพื่อประเทศชาติ ในเวลาต่อมา สมภพ จันทระประภา ได้แต่งบทละครตีกาพย์เรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ขึ้น^{๑๑๐} การนำเรื่องราวของพระสุริโยทัยมานำเสนอในรูปแบบของละครที่จัดแสดงบนเวทีนั้น ปรากฏขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๙๙ เป็นการแสดงของโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ประพันธ์บทโดย ประทีน พวงสาส์น ใช้ชื่อว่า **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีต เรื่อง สมเด็จพระนางสุริโยทัย**^{๑๑๑}

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา มีวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยมีเนื้อหากล่าวถึงพระสุริโยทัยตีพิมพ์เผยแพร่อีกหลายเรื่อง อันได้แก่ วรรณกรรมร้อยกรองเรื่อง **อยุธยาสวน** (๒๕๒๒)

^{๑๐๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, *วรรณคดีวิจัษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒*, หน้า ๒๖.

^{๑๐๗} ยาขอบ, *ผู้ชนะสิบทิศ* (กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา, ๒๕๓๒), หน้า ๑ - ๓๔๑.

^{๑๐๘} สนิท สนิทวิจิตร, *บรรณานุกรม, ผู้หญิงกับความสู้* ๑ (ภาค ๒), หน้า ๑๙๙ - ๒๑๔.

^{๑๐๙} ประจักษ์ อนุกรมมาตร์, *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๒๙๗.

^{๑๑๐} สมภพ จันทระประภา, *บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย* (พระนคร: โรงพิมพ์ห้องภาพสุวรรณ, ๒๕๒๕), หน้า ๑ - ๑๑๓.

^{๑๑๑} ประทีน พวงสาส์น, *นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย* (พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๙๙), หน้า ๑ - ๘๕.

ของจินตนา ปิ่นเฉลียว^{๑๑๒} บทเห่เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย (๒๕๒๙) ซึ่งไม่ปรากฏนามผู้แต่ง^{๑๑๓} เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย (๒๕๓๒) ของ อุไรวรรณ เนาวรุจิ ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดวรรณกรรมไทยประเภทร้อยกรอง จาก มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ^{๑๑๔}

ในสมัย พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการจัดสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติแด่พระสุริโยทัยที่ทรงเป็นวีรสตรีที่กล้าหาญในประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งจะจัดสร้างขึ้น ณ บริเวณทุ่งมะขามหย่อง ตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นพระอนุสาวรีย์ประดิษฐานพระรูปสมเด็จพระสุริโยทัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงประกอบพระราชพิธีวางศิลาฤกษ์ ในวันเสาร์ที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ พระราชานุสาวรีย์แห่งนี้แล้วเสร็จในปี ๒๕๓๕^{๑๑๕}

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ กองบัญชาการทหารสูงสุดร่วมกับกรมศิลปากรและคณะกรรมการทุกฝ่ายได้ดำเนินการวางแผนบูรณะซ่อมแซมภูมิสถาปัตยกรรมพระเจดีย์ศรีสุริโยทัยที่อยู่ในสภาพทรุดโทรมขึ้นอย่างสมพระเกียรติ และเตรียมการให้แล้วเสร็จภายในเดือนสิงหาคม ปี ๒๕๓๔ เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ^{๑๑๖} และในปีต่อมา คือ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ กองบัญชาการทหารสูงสุดได้ตั้งพิธีการบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัย และทหารหาญ ณ มณฑลพิธีเจดีย์ศรีสุริโยทัยซึ่งได้ผ่านการปรับปรุงซ่อมแซมภูมิสถาปัตยกรรมแล้วเสร็จนั้น การบวงสรวงครั้งนั้นได้ก่อให้เกิดวรรณกรรมประกอบพิธีกรรมขึ้น ชื่อว่า คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระศรีสุริโยทัย และทหารหาญ ประพันธ์โดย คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ^{๑๑๗}

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงสร้างพระพุทธรูปปฏิมากร พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ขามมุงค ในวาระมหามงคลที่จะทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ ด้วยทรงมีพระราชหฤทัยคำนึงถึงพระวีรกรรมอันสมควรแก่การสรรเสริญ พร้อมทั้งพระราชอุทิศพระพุทธรูปปฏิมากรนั้นแด่สมเด็จพระสุริโยทัยเพื่อถวายเป็นพระพุทธรูปปฏิมากรอนุสรณ์ และในการครั้งนั้นยังได้สร้างพระพุทธรูปปฏิมากรและเหรียญที่ระลึกสำหรับประชาชนผู้มีความระลึกในพระมหากษัตริย์

^{๑๑๒} จินตนา ปิ่นเฉลียว, อยุธยาवास (กรุงเทพฯ: พลพณิชการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๑ - ๑๗๕.

^{๑๑๓} เยื้อน ภาณุทัต ผู้ให้คำแนะนำอันอุดม (กรุงเทพฯ: บพิตรการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒๐.

^{๑๑๔} อุไรวรรณ เนาวรุจิ, เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๑ - ๑๐๒.

^{๑๑๕} "พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ขามมุงค" (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

^{๑๑๖} เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๑๑๗} กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระศรีสุริโยทัยและทหารหาญ (กรุงเทพฯ:

ดิคุณในองค์สมเด็จพระสุริโยทัยได้สั่งจองและเช่าไว้สักการบูชา^{๑๑๘} ในปัจจุบันนี้ เหยียดบูชาดังกล่าวยังได้รับการนำเสนอเพื่อเช่าผ่านเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต โดยระบุพุทธคุณกำกับด้วยว่า “บูชาแล้วทำให้เกิดความรักชาติ เมื่อระลึกถึงความดีงามของพระองค์”

พ.ศ. ๒๕๓๕ การไปรษณีย์ไทยได้ออกดวงตราไปรษณีย์ที่ระลึกรูปพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัยและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่มีพระชนมายุครบ ๕ รอบ ในปี ๒๕๓๕

ราวปี พ.ศ. ๒๕๓๖ วรยุทธ พิชัยสรทัต ได้เขียนบทละครโทรทัศน์เรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** เป็นละครอิงประวัติศาสตร์ออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง ๓ พร้อมๆ กับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด เป็นละครโทรทัศน์ที่ประสบความสำเร็จและเป็นที่ยอมรับเป็นอย่างมาก

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ วินิตา ดิถียนต์ นักเขียนนวนิยายเจ้าของนามปากกาซึ่งเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในนามของ แก้วแก้ว และ ว. วนิชฉัยกุล ได้เข้าเฝ้าฯสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเป็นการส่วนพระองค์ ณ พระราชวังบางปะอิน พระองค์ทรงมีพระราชปรารภถึงพระวีรกรรมของสมเด็จพระสุริโยทัยว่าสมควรเป็นที่ประจักษ์แก่ลูกหลานชาวไทย และทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้วีรกรรมนี้อยู่ในรูปของนวนิยาย ในปี ๒๕๔๐ แก้วแก้วจึงได้เริ่มแต่งนวนิยายเรื่องนี้ซึ่งมีความตั้งใจที่จะทำให้แตกต่างจาก “พระสุริโยทัย” ในฉบับอื่นๆ ที่เคยมีมาแล้ว นวนิยายเรื่องนี้แล้วเสร็จและได้รับการตีพิมพ์ในปี ๒๕๔๒ มีลักษณะเป็นจินตนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเรื่องว่า **บารมีพระแม่ป້อง ปกพื้นธรณิน**^{๑๑๙}

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๔๔ เป็นปีที่มีการนำเรื่องราวของพระสุริโยทัยมาถ่ายทอดเป็นสื่อต่างๆ เป็นจำนวนมากที่สุดภายในระยะเวลาเพียงหนึ่งปี คึกคัก กันตามระ ได้เขียนบทละครวิทยุเรื่อง **สุริโยทัย** ออกอากาศเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ณ สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คลื่น ๑๐๑.๕ MHz. ความยาวจำนวน ๑๒ ตอน ตอนละ ๒๕ นาที ภายหลัง จึงได้นำมาเรียบเรียงและปรับให้เป็นนวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย**^{๑๒๐} ในขณะเดียวกันสำนักพิมพ์บ้านวรรณกรรมได้นำบทละครโทรทัศน์เรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ที่เคยออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง ๓ ในปี ๒๕๓๖ มาเรียบเรียงในรูปแบบของ **นวนิยาย เรื่อง “สมเด็จพระสุริโยทัย”** โดยมีธเนศ เนติโพธิ์ เป็นผู้เรียบเรียง แก้ไข ปรับปรุงและตรวจสอบต้นฉบับอย่างละเอียด^{๑๒๑} ปองพล อติเรกสาร ได้เขียนนวนิยายเรื่อง **พ่อ** ขึ้น เป็นนวนิยายที่เริ่มเรื่องในสมัยแผ่นดินขุนวรวงศาธิ

^{๑๑๘} “พระพุทธสุริโยทัยสิริกิติ์ขที่ขายุมลคค” (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

^{๑๑๙} แก้วแก้ว, **บารมีพระแม่ป້อง ปกพื้นธรณิน** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗๖ - ๒๘๔.

^{๑๒๐} คึกคัก กันตามระ, **สุริโยทัย**, หน้าค่านำ.

^{๑๒๑} วรยุทธ พิชัยสรทัตและธเนศ เนติโพธิ์, **สมเด็จพระสุริโยทัย** (กรุงเทพฯ: บ้านวรรณกรรม, ๒๕๓๖), หน้าค่านำ.

ราช เหตุการณ์สงครามระหว่างอยุธยาและหงสาวดีในเรื่องนี้เป็นเหตุการณ์สำคัญ ทั้งยังมีการกล่าวถึงพระสุริโยทัยในเรื่องนี้ด้วย^{๑๒๒} ในปีเดียวกันนี้เป็นปีที่ ภาพยนตร์เรื่อง **สุริโยไท** ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น “ภาพยนตร์แห่งสยามประเทศ” เป็นภาพยนตร์ที่นำเรื่องราวและวีรกรรมของพระสุริโยทัยมาถ่ายทอดลงบนแผ่นฟิล์ม ใช้เวลาเตรียมการก่อนถ่ายทำถึง ๕ ปีรวบรวมข้อมูลทั้งจากพงศาวดาร หลักฐานทางโบราณคดี และภูมิศาสตร์ ทั้งข้อมูลและหลักฐานในประเทศไทย ข้อมูลจากประเทศตะวันตกและข้อมูลจากสหภาพมา โดยมีหม่อมเจ้าชาติตรีเฉลิม ยุคล เป็นทั้งผู้กำกับและผู้เขียนบทภาพยนตร์จากการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากแหล่งข้อมูลหลากหลายด้าน ใช้เวลาถ่ายทำราว ๒ ปี นับเป็นภาพยนตร์ที่ใช้ทุนสร้างมากที่สุดในประวัติศาสตร์ จำนวนเงินลงทุนทั้งสิ้นกว่า ๒,๐๐๐ ล้านบาท ระยะเวลาฉายในโรงภาพยนตร์ราว ๓ ชั่วโมง เป็นภาพยนตร์ที่ทำรายได้มากที่สุดกว่า ๕๐๐ ล้านบาท บริษัทผู้จัดจำหน่ายภาพยนตร์จากต่างประเทศขอซื้อภาพยนตร์เรื่องนี้เพื่อนำไปฉายทั่วโลกในราคาที่สูงถึง ๕๐๐ ล้านบาท ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้ทำให้วีรกรรมของ “สุริโยทัย” แพร่หลายในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดบทความวิเคราะห์วิจารณ์ทั้งทางด้านศิลปะการสร้างภาพยนตร์และโดยเฉพาะการสร้างเนื้อหาและรายละเอียดซึ่งมีที่มาจากประวัติศาสตร์ และในปี ๒๕๔๔ ทมยันตี เขียน นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง **กษัตริยา** โดยใช้เวลารวบรวมข้อมูลราว ๗ ปี เนื้อหาหลักกล่าวถึง พระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระสุริโยทัย นวนิยายเรื่องนี้ได้กล่าวถึงพระสุริโยทัยไว้ด้วย

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ บริษัทพร้อมมิตร โปรดักชั่น จำกัด ได้ผลิตนิยายภาพเรื่อง **สุริโยไทฉบับการ์ตูน** ขึ้น โดยดัดแปลงมาจาก story board ของภาพยนตร์เรื่อง สุริโยไท โดย ประสพโชค ณะเศรษฐวิไล

ปี ๒๕๔๗ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง **กษัตริยา** ของทมยันตี ได้ถูกนำมาปรับให้เป็นบทละครโทรทัศน์โดยมีบริษัท กันตนา เป็นผู้ดูแลและควบคุมการผลิต นำแสดงโดย พูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ละครเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๗๒ พรรษา ในปี ๒๕๔๗ นี้ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง ๕ โดยแบ่งออกเป็น ๓ ภาค ได้แก่ แก้วกษัตริยา เป็นเรื่องของพระวิสุทธิกษัตริย์ แก้วกัลยาแห่งแผ่นดิน เป็นเรื่องของ พระสุพรรณกัลยา และอริราช เป็นเรื่องราวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและพระเอกาทศรถที่ทรงกอบกู้แผ่นดิน ทำให้ละครเรื่องนี้มีความยาวมากที่สุดถึงประมาณ ๒๖๐ ตอน

ในปี ๒๕๔๘ สำนักพิมพ์ อี.คิว.พลัส ได้ตีพิมพ์ **การ์ตูนความรู้ ชุด วิรชนไทยเรื่องพระสุริโยทัย** เป็นการ์ตูนที่แบ่งช่องแบบการ์ตูนญี่ปุ่น ทั้งยังแทรกสารคดีให้ความรู้สั้นๆเกี่ยวกับบุคคล

^{๑๒๒} ปองพล อติเรกสาร, พ่อ : นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, ๒๕๔๖), หน้า ๑ - ๒๓๗.

ในประวัติศาสตร์ ภาพถ่ายสีสถานที่จริงและรายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆที่ระบุไว้ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ไว้ในตัวเล่มด้วย การ์ตูนชุดวีรชนไทยของสำนักพิมพ์อี.คิว.พลัส นี้ ยังได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ การประกวดผลิตภัณฑ์ ประเภทการผลิต ของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ค่ายเพลง Metro ได้ผลิตแผ่นซีดีบันทึกเสียง อัลบั้ม ดนตรีระนาดไทย ปลูกใจรักชาติ ๑ ขึ้น ขับร้องโดยศิลปินสุนทราภรณ์หลายคน ในอัลบั้มนี้มีเพลงชื่อ **สมเด็จพระสุริโยทัย** บรรจุอยู่ด้วย นอกจากนี้ สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ได้ผลิตสื่อการเรียนการสอนอิเล็กทรอนิกส์เป็นบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย **ชุด สดุดีวีรกรรมไทย เรื่อง สมเด็จพระสุริโยทัย** เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอนในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นการนำเรื่องราวในประวัติศาสตร์ชาติไทยมาเล่าเรื่องพร้อมภาพเคลื่อนไหว

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ บริษัท ไช้ก้า เอ็นเตอร์เทนเมนต์ จำกัด ได้ผลิตแผ่นวีดีทัศน์ภาพยนตร์การ์ตูนชุดเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย ใช้ชื่อชุดว่า History Toon วีรกรรมของพระสุริโยทัยจึงถูกนำมาถ่ายทอดเป็นภาพยนตร์การ์ตูนในรูปแบบวีดีทัศน์ ในชื่อเรื่องว่า **สมเด็จพระศรีสุริโยทัย วีรสตรีศรีอยุธยา The Brave Queen of Ayutthaya** ความยาว ๔๕ นาที

เรื่องราวของพระสุริโยทัยยังปรากฏอยู่ตามสื่อโดยทั่วไป เช่น หนังสือให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ตามท้องตลาด อีกทั้งยังเป็นเนื้อหาในแบบเรียนมาจนกระทั่งทุกวันนี้

นับตั้งแต่มีการค้นพบเรื่องราววีรกรรมชาดคอกช้างของสมเด็จพระสุริโยทัยในพงศาวดารเรื่องราวของพระองค์ก็ได้รับการเผยแพร่ออกเป็นสื่อรูปแบบต่างๆ ทำให้เรื่องราวของสมเด็จพระสุริโยทัยมีอิทธิพลก่อให้เกิดสิ่งต่างๆขึ้นในสังคม ซึ่งสามารถแจกแจงและจัดกลุ่มตามรูปแบบที่แตกต่างกันอย่างกว้างๆ ออกเป็น ๗ กลุ่ม ดังนี้

๑. โบราณสถาน สิ่งปลูกสร้างหรือสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ เจดีย์ศรีสุริโยทัย ชุมประดิษฐานแผ่นจารึกสดุดี พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย และสวนศรีสุริโยทัย
๒. วัตถุสิ่งของหรือวัตถุมงคล ได้แก่ พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ทายมุงคผล เหยียบนุชชา พระพุทธรูปสุริโยทัยและดวงตราไปรษณียากรพร้อมซองพัสดุชุดพระสุริโยทัย
๓. จิตรกรรม ได้แก่ ภาพพระสุริโยทัยชาดคอกช้าง
๔. ตำราและแบบเรียน อาทิ แบบเรียนวิชาภาษาไทย สังคมและประวัติศาสตร์ บทเรียนคอมพิวเตอร์ มัลติมีเดีย ชุด “สดุดีวีรกรรมไทย เรื่อง สมเด็จพระสุริโยทัย” และแบบเรียนออนไลน์สำหรับนักเรียนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้
๕. องค์กร ได้แก่ กรมทหารราบหญิงศรีสุริโยทัย กองทุนมูลนิธิสมเด็จพระสุริโยทัย

๖. สื่อเพื่อความบันเทิง ได้แก่ เพลง “ต้นตระกูลไทย” ละครโทรทัศน์ “สมเด็จพระสุริโยทัย” ละครวิทยุ “สุริโยทัย” ภาพยนตร์ “สุริโยไท” อัลบั้มเพลง ชุด “ต้นตระกูลไทยปลูกใจรักชาติ” และ History Toon เรื่อง “สมเด็จพระศรีสุริโยทัย - วีรสตรีศรีอยุธยา”
๗. วรรณกรรม ได้แก่ เสภาพระราชพงศาวดาร ไคลงภาพพระราชพงศาวดาร ไคลงสดุดี เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์ พระสุริโยทัย (ชิต บุรทัต) ผู้ชนะสิบทิศ ตอนสงครามพระสุริโยทัยขาดคอช้าง บทละครดึกดำบรรพ์เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ผีนแผ่นดินนี้ล้ำ แหล่งคุณ นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีต เรื่อง พระนางศรีสุริโยทัย อัญญาवासาน บทเห่เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัย และเหล่าทหารหาญ นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย นวนิยายเรื่องบารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน นวนิยายเรื่องสุริโยทัย นวนิยายเรื่องพ่อ นวนิยายเรื่องกษัตริยา สุริโยไทฉบับการ์ตูน และการ์ตูนความรู้ ชุด วีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย เป็นต้น

ทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ได้แสดงให้เห็นว่า เรื่องราวของวีรสตรีที่มีบันทึกไว้ในพงศาวดารนั้น มิได้เป็นเพียงเรื่องเล่าหรือตัวอักษรบนแผ่นกระดาษ แต่เรื่องราวและวีรกรรมของพระสุริโยทัยยังได้รับการกล่าวถึงและเผยแพร่ออกเป็นสื่อหลากหลายรูปแบบ ทั้งยังมีอิทธิพลต่อสถาบันต่างๆทางสังคม อาทิ สถาบันการศึกษาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังเช่นที่มีการนำเรื่องราวของพระองค์บรรจุไว้ในตำราเรียนของการศึกษาภาคบังคับ ทั้งในสาระการเรียนรู้ภาษาไทยและสังคมศึกษา และยังเป็นเนื้อหาในสื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในรูปแบบของแผ่นซีดีรอม และการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างและวัตถุต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี เป็นต้น วีรกรรมของพระองค์ยังก่อให้เกิดการตรวจสอบและบูรณะโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัย เช่น พระเจดีย์ศรีสุริโยทัยซึ่งเป็นเสมือนประจักษ์พยานแห่งพระวีรกรรมนั้น และการสร้างวัตถุต่างๆ ทั้งเพื่อกาเริดทูนเชิดชูพระเกียรติและเพื่อการระลึกถึงและบูชาพระองค์ในฐานะที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจอันเป็นแบบอย่างของความรักและเสียสละเพื่อประเทศชาติ เช่น การสร้างดวงตราไปรษณียากรสมเด็จพระสุริโยทัย การสร้างพระพุทธรูปและเหรียญบูชา วีรกรรมขาดคอช้างยังได้รับการถ่ายทอดออกเป็นศิลปะแขนงและสื่อบันเทิงต่างๆ ได้แก่ บทเพลง ละครวิทยุ ละครโทรทัศน์และภาพยนตร์ และวรรณกรรม โดยเฉพาะวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า ทั้งนวนิยาย การ์ตูน บทละคร จากกา

สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายเกี่ยวกับสมเด็จพระสุริโยทัยและพระ
วีรกรรมของพระองค์ในสังคมไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

บทที่ ๓

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอการวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย โดยมีหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- ๓.๑ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง
- ๓.๒ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ๒ กลุ่มหลักในวรรณกรรมไทย
- ๓.๓ สรุปภาพรวมภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย

๓.๑ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง

ในการศึกษาภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมครั้งนี้ มีข้อมูลวรรณกรรมหลากหลายประเภท ได้แก่ วรรณกรรมร้อยกรอง บทละคร นวนิยาย บทเพลง นิยายภาพ เป็นต้น ข้อมูลวรรณกรรมในการศึกษาครั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ วรรณกรรมกลุ่มที่เป็นเรื่องเล่าและวรรณกรรมกลุ่มที่มีใช้เรื่องเล่า

วรรณกรรมกลุ่มที่เป็นเรื่องเล่า มีจำนวน ๒๐ ตัวบท ได้แก่ **เสภาพระราชพงศาวดาร** ตอนศึกหงสาวดี ของสุนทรภู่ (๒๓๙๔ - ๒๓๙๘) **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร พระราชนิพนธ์** ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๓๐) **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ (๒๔๖๒) **พระสุริโยทัย** ของ นายชิต บุรทัต (๒๔๕๒ - ๒๔๘๕) **ผู้ชนะสิบทิศ** ตอนพระสุริโยทัยขาดคอช้าง ของยาขอบ (๒๔๗๕ - ๒๔๘๒) **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย** ของกรมศิลปากร (๒๔๙๙) **ผืนแผ่นดินนี้ล้ำ** แหล่งคุณ ของศุภร บุนนาค (๒๕๑๖) **อยุธยาสวน** ของ จินตนา ปิ่นเฉลียว (๒๕๑๖) **บทละครดึกดำบรรพ์เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** ของ สมภพ จันทระประภา (๒๕๒๒) **บทเห่เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๙) **คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญ** ของคุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (๒๕๓๔) **นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** ของวรยุทธ พิชัยสรทัตและธเนศ เนติโพธิ์ (๒๕๓๖ และ ๒๕๔๒) **นวนิยายเรื่องสุริโยทัย** ของคึกเดช กันตามระ (๒๕๔๒ - ๒๕๔๓) **สุริโยไทยฉบับการ์ตูน** ของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล (๒๕๔๔) **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย** ของอุไรวรรณ เนาวรุจิ (๒๕๔๔) **นวนิยายเรื่องพ่อ** ของปองพล อติเรกสาร (๒๕๔๕-๒๕๔๖) **บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย - พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑** ของ สนิท พูลพงศ์ (๒๕๔๖) **จินตนิยายเรื่องบารมีพระแม่ป๋อง ปกพันธรณิน** ของแก้วแก้ว (๒๕๔๖ - ๒๕๔๗) **นวนิยายเรื่อง**

กษัตริยา ของทมิยันตี (๒๕๔๗) และการตื่นตัวของรัฐชาติวิเศษของไทย เรื่องพระสุริโยทัย (๒๕๔๘)

วรรณกรรมกลุ่มที่มีชื่อเรื่องเล่า มี ๓ ตัวบท ได้แก่ โคลงสดุดี ๓ บท พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๕๕๕) เพลงต้นตระกูลไทย ของ หลวงวิจิตรวาทการ (๒๕๙๗) และบทเพลงสมเด็จพระสุริโยทัย ของสุนทรภรณ์ (ไม่ปรากฏปีที่แต่ง)

ภาพตัวแทนนั้นเป็นสิ่งที่มีการประกอบสร้างขึ้นมาใหม่อยู่ตลอด^๑ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยก็ถูกนำมาผลิตซ้ำในวรรณกรรมรูปแบบต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องกว่า ๑๕ ทศวรรษ และมีลักษณะของการผลิตซ้ำและผลิตใหม่เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจะนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยโดยเรียงลำดับตามเวลาของการสร้างวรรณกรรม เพื่อช่วยให้สามารถมองเห็นความต่อเนื่องของภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยว่าในขณะที่บริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยได้ถูกประกอบสร้างให้เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

(๑) เสภาพระราชพงศาวดาร ของสุนทรภู่ (๒๓๙๔ - ๒๓๙๘)^{*}

เสภาพระราชพงศาวดาร ตอน คีทหงสาวดี เป็นคำประพันธ์ร้อยกรองที่มีการเล่าเรื่องในรูปแบบเสภา ด้วยความยาวราว ๙๗๐ คำกลอน เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างไว้ตอนหนึ่ง แต่ก็มีได้เป็นเนื้อหาหลักของตัวบท เนื้อหาหลักนำเสนอการสงครามระหว่างอยุธยากับหงสาวดีภายหลังการสูญเสียพระสุริโยทัย จากเนื้อหาดังกล่าว น่าจะอนุมานแก่นเรื่องได้ว่า พม่าเป็นศัตรูของไทย เป็นฝ่ายที่เบียดเบียนไทยมาโดยตลอด^๒ เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างถูกกล่าวถึงไว้ตอนหนึ่ง แต่ก็มีได้เป็นเนื้อหาหลักของตัวบท ถือเป็นวรรณกรรมฉบับแรกที่กล่าวถึงวีรกรรมของพระสุริโยทัย สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นวรรณกรรมเรื่องสุดท้ายของสุนทรภู่ที่แต่งขึ้นราว พ.ศ. ๒๓๙๗^๓ เสภาพระราชพงศาวดารมี ๒ ตอน คือ ตอนพระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงศรีอยุธยาและรบขอมกับตอนสงครามกับหงสาวดีในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิซึ่งใช้ชื่อตอนว่า คีทหงสาวดี ตอนนี้เป็นตอนที่มีการกล่าวถึงพระสุริโยทัยไว้

^๑ กาญจนา แก้วเทพ, “สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย,” รัฐศาสตร์สาร ๒๓,๓ (๒๕๕๕): ๑๘๗.

^{*} นักวรรณคดีส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าคงจะแต่งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๓๙๘ ซึ่งเป็นช่วงบั้นปลายชีวิตที่สุนทรภู่ได้กลับเข้ามารับราชการอีกครั้งในตำแหน่งพระสุนทรโวหาร

โปรดดูรายละเอียดจาก ภูมิ สุรเกียรติ, “เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร : ประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ไม่ควรมองข้าม,” วารสารธรรมศาสตร์ ๒๖,๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๓): ๔๕.

^๒ วันชนะ ทองคำภา, “ภาพตัวแทนพระมหากษัตริย์ในวรรณกรรมไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

^๓ ศานติ ภักดีคำ, “เสภาพระราชพงศาวดาร: ภาพสะท้อนโลกทัศน์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์,” ศิลปวัฒนธรรม ๒๔,๗ (พ.ศ. ๒๕๕๖): ๖๙.

เปิดเรื่องในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิภายหลังการสูญเสียพระสุริโยทัยได้ ๑๕ ปี ความขัดแย้งปรากฏขึ้นเมื่อตัวละครพระเจ้าหงสาวดีส่งพระราชสาส์นทูลขอช้างเผือกจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และดำเนินเรื่องไปจนถึงตอนที่พระมหาธรรมราชาและพระยารามพลอมหนังสือไปลวงพระเจ้าล้านช้าง เป็นเหตุให้พระเจ้าล้านช้างพากองทัพมาต้อนกลศึกฝ่ายหงสาวดี พระมหาอุปราชหงสาวดีโจมตีกองทัพพระเจ้าล้านช้างจนได้ชัยชนะ กวาดต้อนพลลาวกลับกรุงหงสาวดีได้เป็นอันมาก การกล่าวถึงพระสุริโยทัยอยู่ในตอนที่ตัวละครพระเจ้ากรุงศรีสัตตนาคนหุตทรงส่งพระราชสาส์นมาทูลขอพระเทพกษัตริย์ พระราชบุตรในพระสุริโยทัยไปเป็นมเหสี

เหตุการณ์นี้มีบันทึกไว้ใน **พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ** แต่ปรากฏเป็นข้อความเพียงว่า *ศักราช ๙๒๕ กุนศก (พ.ศ. ๒๑๐๖) ... ในปีเดิวนั้นพระเจ้าล้านช้าง ให้พระราชสาส์นมาถวายว่าจะขอสมเด็จพระลูกเธอพระเทพกษัตริย์เจ้า แลทรงพระกรุณาพระราชทานแก่พระเจ้าล้านช้าง^๔ และเมื่อพิจารณาข้อความเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ที่บันทึกไว้ใน **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน** ซึ่งเชื่อว่าเป็นพระราชพงศาวดารฉบับที่สุนทรภู่ใช้แต่งเสภาพระราชพงศาวดาร^๕ นั้น ก็ปรากฏข้อความเพิ่มเติมขึ้นจาก **พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ** เล็กน้อย ดังความว่า*

ศักราช ๙๑๒ ปีจอโทศก (พ.ศ. ๒๐๙๓) พระเจ้ากรุงศรีสัตตนาคนหุต ทราบว่า พระราชบุตรพระสุริโยทัย ซึ่งขาดคอช้างแก่กรุงหงสาวดีนั้น จำเรียววัย วัฒนาขึ้นแล้ว พระองค์ก็แต่งทูตานุทูตจำทูลพระราชสาส์น คุมเครื่องมั่งคณราช บรรณาการมาถวายแต่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชพระเจ้าช้างเผือก^๖

จะเห็นได้ว่าข้อความในพงศาวดารข้างต้นนั้น กล่าวแต่เพียงว่าพระเจ้ากรุงศรีสัตตนาคนหุตทูลขอพระเทพกษัตริย์ พระธิดาในพระสุริโยทัยโดยมิได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระองค์และมิได้ระบุสาเหตุใดพระเจ้ากรุงศรีสัตตนาคนหุตล้านช้างจึงทรงกระทำเช่นนั้น แต่เมื่อสุนทรภู่เล่าถึงเหตุการณ์ตอนนี้ ปรากฏเป็นข้อความที่มีกรกล่าวถึงพระสุริโยทัยเป็นครั้งแรกว่า

จะกลับกล่าวเจ้ากรุงนาคนะหุต เป็นมงกุฎเกล้าลาวพุงขาวขยับัน
ทุกวันนี้ลำเหนียกเรียกเวียงจันทร์ พระองค์นั้นมเหสีสิ้นชีวา

^๔ กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒.

^๕ ศานติ ภักดีคำ, "เสภาพระราชพงศาวดาร : ภาพสะท้อนโลกทัศน์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์," หน้า ๙๐.

^๖ กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๔.

ได้ทราบเรื่องเมืองไทยที่ใหญ่กว้าง
มหลึที่ออกช่วยชนคชา
เข้าราษฎรอนมอญฟาดขาดคอช้าง
 จะขอสู้เป็นคู่ครองเวียงชัย

ออกชนข้างกลางณรงค์กับหงสา
พระนามแก้วกัลยาสุริโยทัย
 รัตนางนั้นยังมีที่กรุงได้
เห็นจิตใจจะเหมือนพระชนนี^๗

จะเห็นได้ว่า แม้จะเป็นการนำเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์มาแล้ว แต่เนื้อหาที่ปรากฏนั้นก็มิได้ถูกนำเสนอให้เหมือนกับข้อความในพงศาวดารทุกประการ เพราะผู้แต่งได้เติมข้อความบางประการขึ้นจากข้อความในพงศาวดาร โดยจะเห็นได้จากข้อความที่กล่าวถึงการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยว่าทรง “ออกช่วยชนคชา” การบรรยายเพิ่มเติมจากพงศาวดารด้วยข้อความที่ว่า “เข้าราษฎรอน” กับข้าศึกศัตรูจนกระทั่งถูก “มอญฟาดขาดคอช้าง” เป็นข้อความที่นำเสนอให้เห็นว่าการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยกลางสนามรบในครั้งนั้น เป็นวีรกรรมของพระสุริโยทัยที่ทรงประสงค์จะช่วยต่อสู้กับข้าศึก และออกรบอย่างกล้าหาญ ขณะเดียวกัน ในตอนท้ายของคำประพันธ์ที่กล่าวถึงพระสุริโยทัย ก็ปรากฏข้อความว่า “เห็นจิตใจจะเหมือนพระชนนี” เป็นข้อความที่แสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่พระเจ้าล้านช้างทูลขอพระเทพกษัตริย์ซึ่งมิได้ระบุไว้ในพงศาวดารศาสตร์แห่งเรื่องเล่าเรียกข้อความลักษณะนี้ว่า เสียงเล่า(narrative voice)^๘ การใช้เสียงเล่าจะทำให้ผู้แต่งสามารถเติมข้อความบางประการ ซึ่งอาจเป็นการแสดงทัศนะ ประเมินค่าต่อสิ่งต่างๆ ได้^๙ เสียงเล่าในคำประพันธ์ข้างต้นช่วยแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง ทั้งยังช่วยแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ตัวละครพระเจ้าศรีสัตตนาคนหุตทูลขอพระเทพกษัตริย์ จากวรรณคดีว่า “เห็นจิตใจจะเหมือนพระชนนี” ซึ่งเป็นสิ่งที่มิได้ระบุไว้ในพงศาวดารแต่อย่างใด

ข้อความในพงศาวดารที่สามารถแสดงเหตุผลที่สมเด็จพะไชยเชษฐาธิราชทรงมีพระราชประสงค์เจาะจงจะอภิเษกกับพระเทพกษัตริย์เท่านั้น เห็นได้จากความตอนหนึ่งที่บันทึกเหตุการณ์ภายหลังจากที่อยู่ยาได้ส่งพระแก้วฟ้าไปแทนพระเทพกษัตริย์ที่ประชวร ใน **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน** ความว่า

^๗ สุนทรภู่, เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารและเรื่องประวัติของสุนทรภู่ (พระนคร: ไสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๕), หน้า ๑๓๓.

^๘ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๕), หน้า ๗๒.

^๙ อีรวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒.

ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีสัตตนาคนหุตแจ้งว่าไช่องค์พระเทพกษัตริย์ก็เสียพระทัยนัก จึงตรัส ว่าเดิมเราจำนงขอพระเทพกษัตริย์ ซึ่งเป็นพระราชธิดาพระสุริโยไทอันเสียพระชนม์แทนพระราชสวามีกับคอข้างเป็นสกุลวงศ์กตัญญูอันประเสริฐ^{๑๐}

ข้อความดังกล่าวนี้ อาจสามารถแสดงเหตุผลของสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชว่าทรงมีพระราชประสงค์จะอภิเษกกับขัตติยนารีที่ “เป็นสกุลวงศ์กตัญญูอันประเสริฐ” เท่านั้น เมื่อสุนทรภู่ นำเหตุการณ์ดังกล่าวมาแต่งเป็นบทเสภา ปรากฏเป็นข้อความว่า

ฝ่ายพระเจ้าสัตตนาคนหุต	ทราบวาบุตรกำเนิดเกิดกับห้าม
เสียพระทัยไม่ประสงค์ที่ตรงงาม	รักแต่ความเป็นหญิงไม่ทิ้งชาย
อันพระเทพกษัตริย์ที่ผู้ขอ	บุตรพระสุริโยทัยตั้งใจหมาย
สามีภักดิ์รักผัวจนตัวตาย	เป็นเชื้อสายกตัญญูควรคู่ครอง ^{๑๑}

จากบทประพันธ์นี้ จะเห็นได้ว่าผู้แต่งได้แสดงทัศนะของตนเพิ่มเติมโดยตีความการปฏิเสธพระแก้วฟ้าว่าเป็นเพราะ พระเจ้าศรีสัตตนาคนหุตนั้นทรง “ไม่ประสงค์ที่ตรงงาม รักแต่ความเป็นหญิงไม่ทิ้งชาย” ข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่า เหตุที่พระเจ้าศรีสัตตนาคนหุตทรงเจازงจะอภิเษกกับพระเทพกษัตริย์เท่านั้น ก็เพราะพระองค์มิได้เลือกสตรีมาเป็นคู่ครองจากความงามภายนอกหรือรูปสมบัติ หากแต่เป็นด้วยความงามภายในจิตใจ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ความเป็นสตรีหรือภรรยาที่ไม่ทอดทิ้งสามี ดังเช่นคำประพันธ์ที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยว่า “สามีภักดิ์รักผัวจนตัวตาย” จึงทรงเชื่อว่าพระเทพกษัตริย์ผู้เป็นสายพระโลหิตแห่งพระสุริโยทัยนั้น ย่อมจะต้องมีคุณลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ การเป็นพระชายาที่รักและภักดีต่อพระสวามียิ่งจนสามารถพลีชีพแทนได้เช่นเดียวกับพระราชมารดา ดังเช่นที่กล่าวไว้ว่า “เป็นเชื้อสายกตัญญูควรคู่ครอง” ทั้งหมดจึงเป็นเหตุผลให้พระเจ้ากรุงศรีสัตตนาคนหุตทรงมีพระราชประสงค์จะได้พระเทพกษัตริย์มาเป็นพระอัครมเหสีในดับบทวรรณกรรมนี้

อนึ่ง จะเห็นได้ว่า สุนทรภู่ได้คงคุณลักษณะอย่างหนึ่งเมื่อกล่าวถึงพระสุริโยทัยไว้ตามที่มีบันทึกถึงพระวีรกรรมของพระองค์ว่า “พระสุริโยทัยเห็นพระราชสวามีเสียที่ไม่พ้อมมือเข้าศึก ทรงพระกตัญญูภาพ ก็ขับพระคชาธารพลายทรงสุริยกษัตริย์สะอึกออกรับ”^{๑๒}

^{๑๐} กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒, หน้า ๑๒๔.

^{๑๑} สุนทรภู่, เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารและเรื่องประวัติของสุนทรภู่, หน้า ๑๓๕.

^{๑๒} กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) กับ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) (พระนคร:

คุณลักษณะดังกล่าวคือ “ความกตัญญู” คำประพันธ์ที่สุนทรภู่แต่งขึ้นเมื่อกล่าวถึงพระสุริโยทัยใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** ดังที่ยกมาข้างต้นจึงสามารถสื่อความหมายได้ว่า สตรีที่มีความกตัญญู นั้นเป็นสตรีที่ควรเลือกมาเป็นคู่ครอง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สุนทรภู่นำคุณลักษณะประการหนึ่งที่ พงศาวดารบันทึกถึงพระสุริโยทัย คือ “ความกตัญญู” มาตีความตามทัศนะของตนว่าเป็นความ กตัญญูที่ผู้เป็นภรรยาพึงมีต่อสามี อันจะเป็นคุณสมบัติอันควรของสตรีที่ชายปรารถนา

ความกตัญญูในลักษณะนี้(ความกตัญญูของภรรยาต่อสามี)ปรากฏเป็นคำสอนอยู่ในวรรณกรรมคำสอนสตรีหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น **กฤษณาสนน้องคำฉันท์** ก็ได้กล่าวถึง ความกตัญญูที่ภรรยาพึงมีต่อสามีว่า

สวามีรักดีจิตรโดยปอง กตัญญูวิญญูลดครอง
กรรมบทคลอง กุศลแสง^{๑๓}

อีกทั้งสุภาสิตสอนหญิงค้ำกลอนที่มีคำสอนสตรีทั้งในสถานะที่ยังเป็นลูกสาว ภรรยาและแม่ของลูก โดยเฉพาะคำสอนสตรีในฐานะภรยานั้นได้อธิบายว่า การที่สตรีออกเรือนไปแล้วเท่ากับเป็นการเปลี่ยนสถานะจากการเป็นลูกสาวไปเป็นภรรยา ถือเป็นการเปลี่ยนผู้ปกครองจากบิดามารดามาอยู่ในความดูแลของสามี ดังนั้น เมื่อขณะเป็นลูก เคยเคารพเชื่อฟัง กตัญญูต่อบิดามารดาอย่างไร เมื่อเป็นภรยาก็ควรเคารพเชื่อฟัง กตัญญูต่อสามีฉันนั้น^{๑๔}

ดังนั้นหากพิจารณาจากบริบทของการเลือกสตรีมาเป็นคู่ครองซึ่งเป็นพื้นที่ทางวรรณกรรมที่ทำให้เกิดการกล่าวถึงพระสุริโยทัยและพระวีรกรรมของพระองค์ ประกอบกับการที่กวีนำคำว่า “กตัญญู” อันเป็นคุณลักษณะที่พงศาวดารได้บันทึกถึงพระสุริโยทัยมาตีความและนำเสนอออกมาในความหมายของความกตัญญูที่ภรรยาพึงมีต่อสามีที่ผู้แต่งได้ชี้ให้เห็นว่าด้วยคุณสมบัติข้อนี้ได้ทำให้สตรีผู้นั้นได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับของชาย พระสุริโยทัยในจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นสตรีหรือภรรยาที่รักและกตัญญูต่อพระสวามียิ่ง จนสามารถเสียดสพระชนม์ชีพแทนได้

จึงอาจกล่าวได้ว่า **เสภาพระราชพงศาวดาร** เป็นวรรณกรรมเรื่องแรกที่นำเสนอภาพของพระสุริโยทัยที่ทำให้พอจะมองเห็นถึงความกล้าหาญในการต่อสู้กับข้าศึก ขณะเดียวกัน การ

^{๑๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, **กฤษณาสนน้องคำฉันท์** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖.

^{๑๔} พัทธนี อัยราชวัชร์, “จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาสิตสอนหญิงค้ำกลอน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๕๙ – ๖๐.

กล่าวถึงพระสุริโยทัยในบริบทของการเลือกคู่ครองก็ทำให้ผู้แต่งเกิดการตีความและใช้เสียงเล่า นำเสนอความเป็นภรรยาหรือเป็นพระมเหสีที่กตัญญูต่อพระสวามีกระทั่งสามารถสละชีพแทนได้ ประกอบกับเนื้อหาโดยรวมมุ่งเน้นไปที่การสงครามระหว่างสองอาณาจักรมากกว่าจะมุ่งนำเสนอ วีรกรรมของพระสุริโยทัย เมื่อเทียบสัดส่วนของเนื้อหาที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยกับเนื้อหาทั้งหมดแล้ว พบว่าเรื่องราวของพระองค์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเนื้อหาโดยรวมเท่านั้น โดยนำเสนอให้เห็นทั้ง ความกล้าหาญเสียสละและคุณสมบัติการเป็นภรรยาที่ดี บทบาทของพระสุริโยทัยในฉบับนี้มิได้ รับการนำเสนอให้โดดเด่นขึ้นมาเป็นเนื้อหาหลักของเรื่อง

(๒) โคลงภาพพระราชพงศาวดาร พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๓๐)

ประกอบด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน ๓๗๖ บท แต่งขึ้นเพื่อประกอบภาพวาดเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์จำนวน ๙๒ ภาพ มีรายนามโคลงเพื่อบอกวัตถุประสงค์การแต่งในตอนต้นและราย ประชุมโคลงที่ทำหน้าที่สรุปในตอนท้าย เนื้อหาหลักนำเสนอเหตุการณ์ต่างๆทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่แรกสร้างกรุงศรีอยุธยากระทั่งเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่คัดเลือกมาเพื่อแสดงให้เห็นถึง พระมหากษัตริย์คุณของบูรพกษัตริย์ไทยที่มีต่อพลสกนิกรและบ้านเมือง อีกทั้งยังยกย่องผู้ที่ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และกล่าวถึงความวิบัติหายนะของผู้ที่ทรยศคิดคด เหตุการณ์พระ สุริโยทัยขาดคอช้างเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกมานำเสนอเป็นภาพวาดฝีพระหัตถ์กรม พระนครานุวัตติวงศ์จากจำนวนภาพวาดทั้งสิ้น ๙๒ ภาพ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์คำโคลงประกอบภาพจำนวน ๖ บท เรื่องราวของพระสุริโยทัยจึงเป็น ส่วนหนึ่งของเนื้อหาโดยรวม แต่ยังมีได้เป็นเนื้อหาหลักของตัวบทวรรณกรรมนี้

เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างได้รับการนำเสนอเป็นโคลงสี่สุภาพประกอบภาพที่ ๑๐ ชื่อ ภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง แสดงให้เห็นถึงภาพการต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเพื่อปกป้อง พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นหลักชัยของบ้านเมือง เนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์ครั้งที่พระเจ้าบุเรงนอง ยกทัพมาประชิดกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงยกทัพออกไปทอพระเนตรกำลัง ข้าศึก พระสุริโยทัยพระมเหสีทรงเครื่องพิไชยยุทธเช่นพระมหาอุปราชโดยเสด็จ ครั้นสองกองทัพ ปะทะกันและช้างทรงของพระมหาจักรพรรดิเสียที่พระเจ้าแปร พระสุริโยทัยเกรงพระราชสวามีจะ ทรงเป็นอันตราย ด้วยทรงเป็นผู้มีจิตกตัญญูตงเวที จึงทรงขับช้างทรงเข้าขวาง เป็นเหตุให้ต้องคม ง้าวพระเจ้าแปร สิ้นพระชนม์กับคอช้าง พระโอรสกับพระศพกลับเข้าพระนคร ความในโคลงบท สุดท้ายยังแสดงให้เห็นว่าแม้พระสุริโยทัยจะสิ้นพระชนม์แต่พระวีรกรรมของพระองค์ก็ยังคงเป็นที่ สรรเสริญ

เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระสุริโยทัยทรงตัดสินพระทัยประกอบวีรกรรมนั้น คำประพันธ์ว่า

นงคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
มานมนต์กัณฑ์	ยิ่งล้ำ
เกรงพระราชสวามี	มลายพระ ชนม์เฮย
ขับคเชนทรเช่นค้ำ	สถึกผู้ด้ษกร ๙ ^๕

จะเห็นได้ว่า พระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอในสถานภาพกษัตริย์ผู้ทรงขับพระคชาธารเข้าช่วยพระราชสวามีด้วย “พระกัณฑ์” ซึ่งเป็นพระคุณสมบัติที่พงศาวดารบันทึกถึงพระสุริโยทัยไว้ว่าพระองค์ทรงสละพระชนม์ชีพด้วยทรมานพระกตัญญูภาพ ภาพของพระสุริโยทัยในตัวบทนี้จึงเป็นภาพกษัตริย์ผู้กล้าหาญ เป็นวีรสตรีที่เข้าต่อสู้กับข้าศึกศัตรูและสละพระชนม์ชีพด้วยความกตัญญูต่อพระสวามี แต่บทบาทด้านความกล้าหาญได้รับการนำเสนออย่างเด่นชัดมากกว่าบทบาทการเป็นภรรยา

(๓) โคลงสดุดี ๓ บท พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๕)

เป็นร้อยกรองขนาดสั้นที่ไม่มีกรเล้าเรื่อง ประกอบด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน ๓ บท เท่านั้นที่นำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นวีรสตรีผู้กล้าหาญ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ต่อผู้และเสียดสละเพื่อชาติบ้านเมือง และยกย่องให้พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างของอนุชนรุ่นหลัง

โคลงสี่สุภาพบทแรก กล่าวถึงพระสุริโยทัย ในฐานะของพระอัศวมเหสีหรือขัตติยนารี ดังคำประพันธ์ว่า

ขอเชิญปวงผู้อ่าน	วาที นีนา
น้อมจิตรัศมิ์นดี	ดุจข้า
คิดถึงอรรคนารี	รัตน์มิ่ง เมืองแฮ
เกริกพระเกียรติชั่วฟ้า	ช้วนน้ำดินหายฯ ^{๑๖}

โคลงบทต่อมาเป็นการโน้มน้าวให้ราษฎรทั้งหญิงและชายยึดถือพระสุริโยทัยเป็นแบบอย่างในความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยความระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๑๖} คีตกษ ก้นตามระ, สุริโยทัย (กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๖.

หญิงชายผู้ชาติเชื้อ	ชนกไกร กาจเฮย
แนวจิตร์คิดแนใจ	รักเจ้า
ดูพระสุริโยทัย	เป็นเยี่ยง อย่างเทอญ
กอบกะตัญญูเฝ้า	ผูกไว้ในกมล ^{๑๗}

และโคลงบทสุดท้ายกล่าวถึงพระวีรกรรมของพระองค์ ว่าทรงยอมสละพระชนม์ชีพด้วย
ทรงมุ่งชัชชนะเหนือข้าศึกศัตรู ที่แสดงให้เห็นถึงความองอาจกล้าหาญ

ทั้งตนและเลือดน้อย	ยอมสละ
หวังแต่เอาไชยชนะ	แต่เสีย
จงรักรักษาพระ	ผู้ผ่าน ภัยแฮ
ปราบอริราชเหียน	หันให้มลายสูญ ฯ ^{๑๘}

จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ยังคงนำ “ความกตัญญู” อันเป็นพระคุณลักษณะที่บันทึก
เกี่ยวกับพระองค์มานำเสนอเช่นเดียวกับวรรณกรรม ๒ เรื่องที่ผ่านมา แต่วรรณกรรมเรื่องนี้มิได้
นำเสนอพระกตัญญูในฐานะของภรรยาที่มีต่อสามี แต่มุ่งนำเสนอในฐานะวีรสตรีผู้จงรักภักดีต่อ
พระมหากษัตริย์ด้วยความกตัญญูรู้พระมหากษัตริย์คุณ อีกทั้งยังนำเสนอให้เห็นว่าพระสุริโยทัย
ทรงมีความกล้าหาญ มีพระอุตสาหะในการต่อสู้กับอริราชศัตรูอีกด้วย

(๔) เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์ พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์
พงศ์ (พ.ศ. ๒๔๕๘)

วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นร้อยกรองเล่าเรื่องขนาดยาวที่แต่งด้วยคำฉันท์หลากหลายชนิด
จากชั้นหลักขนิทที่ใช้ประกอบกับเนื้อหาที่การมุ่งเชิดชูพระเกียรติและพระวีรกรรมของพระสุริโยทัย
เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์จึงนับว่าเป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติพระสุริโยทัยเรื่องแรก เนื้อหา
ที่มีความยาวราว ๔๑๖ หน้านี้ เรื่องของพระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอให้เป็นเนื้อหาหลัก และพระ
สุริโยทัยเป็นตัวละครเอกของเรื่องที่มีความโดดเด่นในด้านของการเป็นกษัตริย์ที่ทรงสละพระชนม์
ชีพเพื่อพระมหากษัตริย์และเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน

เปิดเรื่องในสมัยอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ สถานะของพระสุริโยทัยในขณะนั้นจึงดำรงอยู่ในตำแหน่งพระอัครมเหสี การใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งทำให้เราสามารถรู้เรื่องเล่าเล่าย้อนไปถึงบทบาทของพระสุริโยทัยในการประคับประคองครอบครัวให้ผ่านพ้นพระราชภัยจากอำนาจของท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราช ผู้เล่าเรื่องบรรยายว่าพระองค์ทรงใส่พระทัยดูแลปกครองวังซ้ายและพระญาติ คอยดูแลชาวต่างชาติให้พระเกียรติทรงทราบ และเมื่อภายหลังการสถาปนาเป็นพระอัครมเหสีแล้ว ก็ทรงใส่พระทัยปฏิบัติพระราชภารกิจต่างๆเป็นอย่างดี

ตัวบทนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยหลากหลายด้าน ทั้งในด้านของความเป็น “พระแม่เมือง” ผ่านเสียงเล่าที่ยกย่องว่าพระองค์ทรงเป็นดังพระแม่ของแผ่นดิน ทรงเป็นคู่บุญบารมีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยข้อราชการ ทรงแบ่งเบาพระราชภารกิจต่างๆ อีกทั้งยังทรงมีชดช้อยมานะ รักเกียรติศักดิ์ศรี ทรงมีความรับผิดชอบต่อพันธกิจของชนชั้นปกครอง ทรงตระหนักว่าหน้าที่อันถึงกระทำให้ผู้ปกครองคือการคำนึงถึงประโยชน์สุขของผู้อยู่ใต้การปกครองเป็นหลัก ภาพของพระสุริโยทัยในฐานะนี้จึงเป็นภาพของกษัตริย์ที่ได้รับความเคารพรักและภักดีของผู้อยู่ใต้การปกครอง ทั้งพระราชโอรสธิดา ข้าราชการบริพารน้อยใหญ่และราษฎรทั่วไปทั้งหมดนี้เป็นการนำเสนอพระสุริโยทัยให้เป็นสตรีที่ทั้งคุณสมบัติและความสามารถที่เพียบพร้อม ประการสำคัญคือความยึดมั่นในพันธกิจของชาติตามสถานะของตัวละครพระสุริโยทัยที่ตัวบทนำเสนอ เพื่อสร้างความสมเหตุสมผลที่พระสุริโยทัยจะทรงตัดสินใจพระทัยออกรบและประกอบวีรกรรมชาติคองช้างอันกล้าหาญ

สงครามระหว่างหงสาวดีกับอยุธยาถูกนำมาใช้เป็นการขัดแย้งหลักของเรื่อง ตัวบทสามารถนำเสนอบทบาทการประกอบพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยให้เป็นบทบาทที่โดดเด่นด้วยการใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งนำเสนอความคิดของตัวละครพระสุริโยทัยที่มีความขัดแย้งกันอยู่ภายในจิตใจว่าจะตามเสด็จไปในสมรภูมิหรือไม่ พระสุริโยทัยทรงตระหนักว่าพระราชสวามีมิได้ทรงชำนาญในเชิงรบ ท้ายที่สุดพระองค์จึงทรงตัดสินใจพระทัยแน่วแน่แม้จะรู้ว่าเสี่ยงอันตรายถึงชีวิตด้วยทรงคำนึงถึงสวัสดิภาพแห่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและบ้านเมืองเหนือสิ่งอื่นใด ภาพของพระสุริโยทัยจึงเป็นภาพของวีรสตรีในสถานภาพการเป็นองค์กษัตริย์ที่ทรงใช้กำลังพระสติปัญญาตริตรองถึงสถานการณ์ต่างๆอย่างรอบคอบ ทรงใช้กำลังพระทัยที่เด็ดเดี่ยว ตัดสินพระทัยอย่างเด็ดขาด อันแสดงถึงความกล้าหาญและความมุ่งมั่นที่จะอุทิศพระองค์ด้วยความกตัญญูที่ทรงมีต่อพระมหากษัตริย์ อีกทั้งการสร้างภาพขัดแย้งภายในจิตใจตัวละครพระสุริโยทัยเช่นนี้ ทำให้ภาพของพระสุริโยทัยเป็นภาพวีรสตรีที่มีมิติ มีเลือดเนื้อเสมือนบุคคลในโลกความเป็นจริงเป็นครั้งแรก

มีการสร้างฉากต่างๆแสดงให้เห็นบทบาทของพระสุริโยทัยเพิ่มเติมขึ้นจากบันทึกในพงศาวดาร เช่น ฉากพระสุริโยทัยไว้อาลัยพระนคร ฉากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิยังทัพ เป็นฉากที่

ทำให้ตัวละครพระสุริโยทัยได้แสดงคุณลักษณะในด้านต่างๆ อาทิ ความเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มองการณ์โดยตลอด การเป็นผู้มีวาทศิลป์ ความแน่วแน่ในพระทัย โดยเฉพาะในฉากชนช้างซึ่งแสดงให้เห็นการตัดสินใจพระทัยอันเด็ดขาดทั้งที่ทรงทราบดีว่าจะเป็นการอันตรายถึงชีวิต และแสดงเหตุผลว่าทรงเสียสละทั้งในความเป็นภรรยาที่ห่วงใยสามี ความรักเกียรติศักดิ์ศรีและความเป็นพระแม่เมืองที่ทรงคำนึงถึงอาณาประชาราษฎร์

การปิดเรื่องในตอน “เชิญพระศพ” เป็นฉากที่พระมหากษัตริย์ ราชบุตรและเสวกามาตย์คร่ำครวญและพรรณนาถึงคุณงามความดีของพระสุริโยทัย ทำให้เห็นเป็นภาพของกษัตริย์ผู้เป็นที่รักของปวงชน และในตอน “ถวายพระเพลิงพระศพ” ตัวละครสมเด็จพะระมหาจักรพรรดิได้กล่าวยกย่องสรรเสริญพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยเพื่อยืนยันแก่นเรื่องที่น่าเชื่อถือและเชิดชูเฉลิมพระเกียรติพระสุริโยทัยอีกครั้งหนึ่ง

จากองค์ประกอบทางวรรณกรรมต่างๆ ได้นำเสนอให้ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นภาพของกษัตริย์ที่สละพระชนม์ชีพเพื่อแผ่นดินเป็นหลัก อีกทั้งยังได้นำเสนอคุณลักษณะอันน่าเลื่อมใสยกย่องต่างๆ โดยเฉพาะความกล้าหาญที่เห็นได้จากการตัดสินใจพระทัยอันเด็ดเดี่ยว ตัวบทนำเสนอภาพของการเป็นภรรยาที่ดีและแม่ที่ดีแต่โดยสังเขปโดยอาศัยการบรรยายของผู้เล่าเรื่องเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นภาพที่มีได้โดดเด่นเท่ากับภาพการเป็นกษัตริย์

(๕) พระสุริโยทัย ของชิต บุรทัต(พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๒๔๘๕)

วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นร้อยกรองเล่าเรื่องขนาดสั้น ประพันธ์ขึ้นด้วยโคลงสี่สุภาพ ๕ บท เป็นบทนำ คำประพันธ์ประเภททูลขอพระญาติชั้นที่ ๒๔ บท เป็นเนื้อหาเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างและกาพย์ฉบับ ๑๖ จำนวน ๒๔ บทเป็นการแสดงทัศนะของกวีที่มีต่อวีรกรรมดังกล่าว วรรณกรรมเรื่องนี้มุ่งนำเสนอวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยเป็นเนื้อหาหลัก มีแก่นเรื่องเพื่อเชิดชูพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยเพื่อแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นสตรีที่ทำหน้าที่ทุกๆ ด้านของตนได้อย่างสมบูรณ์ ทั้ง ๓ สถานภาพ การเป็นภรรยาที่รักและคำนึงถึงสวัสดิภาพของสามี เป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และการเป็นพลเมืองที่เสียสละเพื่อบ้านเมือง ซึ่ง ๓ สถานภาพนี้สามารถจัดแบ่งให้เป็นภาพตัวแทนได้ ๒ ภาพ คือ ภาพภรรยาและภาพวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง

เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องนี้แบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นบทนำแต่งด้วยโคลงสี่สุภาพ กล่าวถึง “หญิงสยาม” ผู้มีเกียรติประวัติควรแก่การยกย่อง กวีกล่าวว่าหญิงสยามนั้นมีความสามารถหลายด้านทั้งทางด้านการสงคราม มีความเฉลียวฉลาด เป็นหญิงที่มีความรู้ดี หรือเป็นหญิงที่ตั้งอยู่ในคุณธรรมเรื่องความกตัญญู จากนั้นกวีได้ยกกรณีพระสุริโยทัยที่มีความโดดเด่นด้านความกตัญญูทศเวทีที่กวีกล่าวว่าเป็นเลิศกว่าสตรีทั่วไปจะเปรียบเทียบได้ คุณสมบัติข้อนี้ทำให้พระนามของพระองค์ยังคงเป็นที่จดจำแม้จะสิ้นพระชนม์ชีพไปแล้วก็ตาม

ในส่วนที่ ๒ เป็นภุชงคประยาตฉันท์ ๑๒ กวีเล่าย้อนไปยังสมัยอยุธยา รัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้าหงสาวดียกทัพมาทำสงครามกับอยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จออกทอดพระเนตรกำลังข้าศึก พระสุริโยทัยผู้ซึ่งคอยถวายงานใกล้ชิดอยู่เป็นนิจ ได้ทรงเครื่องพิชัยยุทธทรงช้างต้นโดยเสด็จ ครั้นเมื่อสองกองทัพปะทะกัน พระสุริโยทัยทอดพระเนตรช้างทรงสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกำลังเสียที่พระเจ้าแปรก็เกรงพระราชสวามีจะเป็นอันตราย ประกอบกับความรักและความภักดีที่พระองค์ทรงมีต่อพระสวามีมาโดยตลอด พระองค์ผู้ทรงความกตัญญูทเวทิจึงทรงพลีพระชนม์ชีพเพื่อพระราชสวามี ดังคำประพันธ์ว่า

พระศรีสุริโยทัย	ถทอดนัยน์เนตรแล
ประสบพลันก็หวั่นแค้น	ระวาบด้วยพระภรรดา
เพราะเกรงไ้จะถึงพราภ	พระชีพหากสิเนหา
ประกอบปิยะมีมา	ประมวลเพียบสุภักดี
ฉะนั้นธรรม์กตัญญู	และรู้กตเวที
อุบัติพลันพระนางพลี	พระร่างเพื่อพระผัวขวัญ ^{๑๙}

คำประพันธ์ในส่วนที่ ๓ เป็นกาพย์ฉบัง ๑๖ เนื้อหาเป็นการแสดงทัศนคติความพระวิกรรรมของพระสุริโยทัย กวีกล่าวว่า หากจะพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วอาจคิดได้ว่าการกระทำของพระสุริโยทัยเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและสมควรได้รับการตำหนิ เนื่องจากการทำเกินหน้าที่และความสามารถของสตรี การสงครามเป็นหน้าที่ของบุรุษที่สตรีไม่สมควรเข้ามาก้าวก่าย แต่กวีก็ได้โน้มน้าวให้ผู้อ่านพิจารณาให้ลึกซึ้งถึงคำว่า “หน้าที่สตรี” และได้อธิบายให้เห็นว่า สตรีไม่เพียงแต่จะรักและดูแลครอบครัวเท่านั้น หากแต่ยังต้องรักชาติด้วยเหมือนอย่างสตรีในประวัติศาสตร์ได้กระทำไว้ ดังคำประพันธ์ว่า

ถูกแลแต่ถ้าถ้าใคร	คิดซึ่งถึงใน
หน้าที่สตรีตรองดู	...
มันหลักรักชาติคาคัดกัน	กาลนี้ชี้ฉัน
ไต่เด่นจนเจนใจจำ	
คนเก่าเขาก็ก่อทำ	กิจถ้วนควรค่า

^{๑๙} ชุมทางภาษาไทย (กรุงเทพฯ: ชุมนุมส่งเสริมการใช้ภาษาไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๘๐.

รักชาติเช่นนั้นเนื่องมา^{๒๐}

จากนั้น กวีได้ตีความการกระทำของพระสุริโยทัยแล้วอธิบายให้เห็นการกระทำหน้าที่ของพระองค์ในฐานะต่างๆ อันได้แก่ ในฐานะภรรยาที่พึงปฏิบัติตนเสมือนเป็นมิตรแท้ของสามี คือการเป็นภรรยาที่ยินดีจะร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ทอดทิ้งสามี ในฐานะข้าราชการบริพารที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของชีวิต และในฐานะพลเมืองของชาติ ดังความว่า

พระสุริโยทัยในความ	เป็นมิ่งเมียงาม
โดยเงื่อนเสมือนมิตรสามี	
ยังเป็นเช่นข้าทาสี	สุดรักภักดี
แต่เจ้านายตนจนตาย	
เป็นพลเมืองดีมีหมาย	มอบแท้ม่าย
โลหิตชีวิตหวังผล	

กวียังได้สรุปพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยว่าทรงกระทำไปด้วยพระกตัญญูทเวทีเพื่อให้พระมหากษัตริย์และชาติสามารถดำรงอยู่ได้

เพื่อรัฐเพื่อราชชาติตน	เพื่อกตัญญู ขวน-
ขวายเพื่อเกือกตเวที ^{๒๑}	

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมฉบับนี้จึงเกิดจากการที่กวีนำเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างที่มีบันทึกไว้ในเอกสารทางประวัติศาสตร์มาตีความพระวีรกรรมนั้น และได้อธิบายคุณงามความดีของพระสุริโยทัยที่สมควรได้รับการยกย่อง ด้วยการนำเสนอให้เห็นถึงการปฏิบัติหน้าที่ของสตรีของพระองค์ที่ไม่ขาดตกบกพร่อง ทั้งในหน้าที่ของความเป็นภรรยา หน้าที่ของข้าราชการบริพาร และหน้าที่พลเมืองของชาติ โดยยังคงอาศัยกรอบความหมายของคำว่า “กตัญญูทเวที” ในการตีความพระวีรกรรมและการนำเสนอภาพพระสุริโยทัยเช่นเดียวกันกับวรรณกรรมเรื่องก่อนหน้านี้ แต่จะสังเกตเห็นได้ว่าในฉบับนี้มีการนำเสนอสถานภาพหนึ่งเพิ่มเติมให้แก่พระสุริโยทัย คือ สถานภาพการเป็นพลเมืองของชาติอันแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มความหมาย

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

ให้แก่ “ความเป็นหญิง” ที่เพิ่มเติมขึ้นจากเดิมที่ได้รับการนำเสนอให้เป็นภรรยาผู้พลีชีพเพื่อสามี และกษัตริย์ผู้กล้าหาญสละพระชนม์ชีพเพื่อบ้านเมืองเท่านั้น

(๖) ผู้ชนะสิบทิศ ตอน พระสุริโยทัยขาดคอช้าง (พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๔๘๒)

เป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ขนาดยาว แบ่งออกเป็น ๓ ภาค ตีพิมพ์เป็นหนังสือจำนวน ๘ เล่มจบ ด้วยความยาวกว่า ๕,๑๒๐ หน้า เป็นวรรณกรรมที่แต่งไม่จบ เนื่องจากยาขอบหรือ ชาติ แพร์พั้นท์ถึงแก่กรรมไปเสียก่อน จึงมีผู้กล่าวว่าไม่สามารถระบุแก่นเรื่องที่ชัดเจนแน่นอนลงไปได้^{๒๒} อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินเรื่องที่มุ่งเสนอความสามารถด้านการรบ สติปัญญาอันชาญฉลาดในการวางแผน การแก้ไขปัญหาต่างๆ ประกอบกับการนำเสนอความรักอันน่าประทับใจของบุเรงนองซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่อง จึงอาจอนุมานได้ว่า เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ มีแก่นเรื่องคือการยกย่องบุเรงนองผู้มีกำเนิดเป็นสามัญชน แต่สามารถใช้ทั้งกำลังสติปัญญาและความสามารถในด้านต่างๆ ในการเอาชนะอุปสรรค มิว่าจะเป็นสงครามการรบในสมรภูมิ สงครามชีวิตในภาวะคับขันต่างๆ และสงครามความรัก นำพาชีวิตให้ก้าวถึงจุดสูงสุด คือ การเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่และเป็นที่ยกย่องอย่างยาวนาน การนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยปรากฏในตอนหนึ่งชื่อ พระสุริโยทัยขาดคอช้าง ซึ่งมีความยาวเพียง ๔ หน้าเท่านั้น พระสุริโยทัยจึงเป็นเนื้อหาเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น มิได้เป็นตัวละครเอก

เนื้อหาในตอน “พระสุริโยทัยขาดคอช้าง” เล่าเรื่องตั้งแต่รุ่งเช้าของวันที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเสด็จออกทอดพระเนตรกำลังทัพหงสาวดีหลังจากทรงทราบฝ่ายหงสาวดีได้ยกทัพมาประชิดพระนครแล้ว ตัวบทกล่าวถึงพระสุริโยทัยว่าทรง “มีพระราชหฤทัยบริวัติกังวลในพระราชสวามี”^{๒๓} จึงได้ทูลขอตามเสด็จด้วย เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจึงทรงแต่งพระองค์เช่นพระมหากษัตริย์ทรงช้างพลายภาคพิมายสุริยะะ เสด็จพร้อมพระราเมศวรและพระมเหสีทวารวดี ครั้นเมื่อสองกองทัพปะทะกัน ช้างทรงสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสียที่พระเจ้าแปร ผู้แต่งบรรยายเหตุการณ์ขณะนั้นว่า

เบื้องนั้นพระจอมกษัตริย์สุริโยทัยแม่อยู่หัว มีจิตภักดีสวามีภักดีมั่นอยู่ในพระเจ้าอยู่หัวครั้นเห็นมหันตภัยพึงบังเกิดแก่พระเป็นเจ้าฉันนั้น กตัญญูในพระราชสวามียิ่งกว่าชีวิตแลสิ่งอื่น มิได้เกรงแก่ศาสตราวุธราชศัตรู เห็นพระราชสวามีเสียที่

^{๒๒} ยาขอบ, ผู้ชนะสิบทิศ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ (กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา, ๒๕๓๒), หน้าคำนำ.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕.

ไม่พินมือเข้าศึกแล้ว ก็ใ้พระคชาธารพลายทรงสุริยกษัตริย์สะอึกออกรับ ใ้พลาย
แก้วจักรวรรณ์เบนพาพระมหาจักรพรรดิเบนหนีออกไปเสียจากทางได้^{๒๔}

การบรรยายเหตุการณ์ต่อๆมามีได้แตกต่างจากบันทึกในพระราชพงศาวดารเท่าใดนัก
กล่าวคือ พระสุริโยทัยถูกพระเจ้าแปรฟันขาดสะพายแล่ง ลื่นพระชนม์กับคอช้าง พระราชโอรสทั้ง
สองกั้พระศพกลับเข้าพระนคร เนื้อหาในตอน “พระสุริโยทัยขาดคอช้าง” มาจบลงตรงที่

พระราชาริราชเจ้าจอมสยามก็ทรงพระโศกปริเวทนาการ ซึ่งเสียพระอัศรมเหสีกับ
คอช้างนั้นยิ่งนัก และได้เชิญพระศพพระมหาวีรสตรีมาไว้ตำบลสวนหลวง แล้วแต่นั้นพระ
มหาจักรพรรดิก็ให้แต่งพระนครมันไว้^{๒๕}

จะเห็นว่าเนื้อหาหลักมุ่งไปที่เหตุการณ์การสู้รบระหว่างทัพอยุธยากับหงสาวดีจนสูญเสีย
พระสุริโยทัย การนำเสนอตัวละครพระสุริโยทัยมิได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมจากบันทึกในพระราช
พงศาวดารมากนัก แต่การใช้คำเมื่อกล่าวถึงพระสุริโยทัย เช่น “พระจอมกษัตริย์สุริโยทัยแม่อยู่หัว”
และ “พระมหาวีรสตรี” แสดงให้เห็นถึงการบ่งสถานภาพของพระสุริโยทัยว่าทรงเป็นกษัตริย์ผู้กล้า
หาญ และการบรรยายพระวีรกรรมของพระองค์แสดงให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงกตัญญูต่อพระ
ราชสวามีและทรงคำนึงถึงพระสวัสดิภาพของพระราชสวามีกว่าสิ่งอื่น และพระองค์มิได้เกรง
อันตรายจากศาสตราวุธอันแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญจึงได้ทรงสละพระชนม์ชีพแทน ลักษณะ
เหล่านี้ประกอบกับบทบาทของอาณาจักรอยุธยาในวรรณกรรมเรื่องนี้ ที่ได้รับการนำเสนอให้เป็น
เมืองที่มีความเข้มแข็ง ตีหักเอาได้ยาก จะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสุริโยทัยที่นำเสนอแสดงให้เห็น
ถึงความกล้าหาญ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และกตัญญูต่อพระมหาจักรพรรดิใน
เหตุการณ์ตอนนี้ บทบาทของพระสุริโยทัยในลักษณะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับการนำเสนอ
อาณาจักรอยุธยาในเรื่อง เพราะยังสร้างให้ตัวละครในฝ่ายอยุธยาเข้มแข็งเก่งกล้าเพียงใด ก็จะช่วย
ช่วยส่งเสริมบทบาทการแสดงความสามารถของบุเรงนองในการรับมือกับอุปสรรคต่างๆในการสู้
รบกับเมืองเข้มแข็งอย่างอยุธยามากขึ้นเท่านั้น จากความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของอาณาจักร
อยุธยากับการนำเสนอความสามารถของบุเรงนองซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง นอกจากนี้ การ
สร้างและนำเสนอบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยให้เป็นการประกอบวีรกรรมที่กล้าหาญ
เสมือนว่าตัวละครพระสุริโยทัยเป็นตัวแทนของกองทัพอยุธยาทั้งหมด หรือเป็นตัวอย่างของชาว

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓.

อยุธยาที่เข้มแข็งองอาจสามารถ ทำให้การนำเสนอวีรกรรมของพระสุริยทัณฑ์ในวรรณกรรม เรื่องนี้น่าจะมีนัยยะเน้นหนักไปในลักษณะของการพลีชีพเพื่อส่วนรวม กล่าวคือ การสละชีพเพื่อปกป้องเขตแดนแห่งแผ่นดิน เพื่อปกป้องบ้านเมือง ในฐานะของการเป็นกษัตริย์ที่กล้าหาญ จงรักภักดี พลีชีพเพื่อรักษาพระชนม์ชีพของพระมหากษัตริย์ด้วยความกตัญญูมากกว่าการนำเสนอให้เป็นสตรีหรือภรรยาคนหนึ่งที่สละชีพเพื่อสามีเท่านั้น เพราะการนำเสนอให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่เกรียงไกร เข้มแข็งและกล้าหาญทางจิตใจของคู่ต่อสู้ของบุเรงนองมากเท่าใด การที่บุเรงนองสามารถดำเนินยุทธวิธีให้อยุธยาเพลี่ยงพล้ำเสียที และมีชัยเหนืออยุธยาได้ ก็จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เห็นความสามารถของบุเรงนองซึ่งตัวละครเอกของเรื่องนี้มากขึ้นเท่านั้น

แม้ว่าภาพของพระสุริยทัณฑ์ในฉบับนี้จะมีความเป็นภรรยาที่สละชีพเพื่อสามีอยู่ด้วยแต่ก็ไม่โดดเด่นเท่ากับกานำเสนอให้เป็นภาพวีรสตรีที่มีความกล้าหาญ

(๗) เพลงต้นตระกูลไทย ของหลวงวิจิตรวาทการ (พ.ศ. ๒๔๙๗)

บทเพลงนี้เป็นเพลงปลุกใจที่ได้มีการเล่าเรื่อง แต่ใช้กลวิธีการอ้างถึง(allusion)ในการกล่าวถึงบุคคลต่างๆในเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ได้ประกอบวีรกรรมกล้าหาญไว้ พระสุริยทัณฑ์เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการอ้างถึงไว้ด้วย พงศาวดารหลวงวิจิตรวาทการประพันธ์คำร้องและทำนองขึ้นเพื่อประกอบการแสดงละครเรื่อง “อานุกาพย์อนุรามาคำแหง”^{๒๖} ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ จุดประสงค์ของเพลงเป็นการมุ่งปลุกใจให้เกิดความรักชาติ ในความยาวราว ๔.๓๘ นาที เป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคลที่ได้สละชีวิตเพื่อรักษาแผ่นดินและได้กระทำคุณต่างๆให้แก่แผ่นดินนับแต่ในอดีตกาลเพื่อชี้ให้เห็นเป็นแบบอย่างแก่นุชนรุ่นหลังให้รู้คุณค่า รัก หวงแหนและเสียสละเพื่อแผ่นดิน ซึ่งถือเป็นแนวคิดของบทเพลงนี้ ดังจะเห็นได้จากท่อนสร้อยของเพลง

ต้นตระกูลไทย ใจท่านเหยี่ยมหาญ รักษาดินแดนไทย ไว้ให้ลูกหลาน
 สู้จนสูญเสี ย แม่ชีวิตของท่าน เพื่อถนอมบ้านเมืองไว้ให้เรา
 ลูกขึ้นเกิดพี่น้องไทย อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า
 รักชาติยิ่งชีพของเรา เหมือนดังพงษ์เผ่าต้นตระกูลไทย^{๒๗}

บทเพลงนี้ขึ้นต้นด้วยท่อนสร้อย แล้วจึงกล่าวอ้างถึงบุคคลกลุ่มแรก ได้แก่ ขุนนางที่ได้สร้างวีรกรรมความดีความชอบโดยเฉพาะด้านการสู้รบการเข้าศึกศัตรู ได้แก่ พระยาราม พระราชมนู

^{๒๖} พงศาวดารหลวงวิจิตรวาทการ, ที่ระลึกในงานนิทรรศการ ๙๐ปี ของพงศาวดารหลวงวิจิตรวาทการ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๑ (กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๑.), หน้า ๓๕.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

เจ้าพระยาโกษา(เหล็ก) พระยาสีหราชเดโช และพระยาพิชัยดาบหัก

บุคคลกลุ่มที่สอง ได้แก่ ชาวบ้านบางระจัน และกลุ่มสุดท้าย คือ วีรสตรีสยาม อันได้แก่ พระสุริโยทัย ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ท้าวสุนารี ที่เนื้อเพลงว่า “ล้วนเป็นสตรีสามารถของต้นตระกูลไทย”^{๒๘} โดยเฉพาะพระสุริโยทัยนั้น เนื้อเพลงกล่าวถึงพระองค์ว่า

“องค์พระสุริโยทัย ยอดมิ่งหญิงไทย สละพระชนม์เพื่อชาติ”^{๒๙}

ด้วยลักษณะของบทเพลงประเภทปลุกใจที่มุ่งก่อให้เกิดความรักชาติ ประกอบกับเนื้อหาของกรการกล่าวอ้างรายนามของผู้ที่ต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเพื่อปกป้องแผ่นดินดังกล่าว ทำให้ภาพพระสุริโยทัยในบทเพลงนี้ได้รับการนำเสนอเน้นย้ำไปในด้านของการประกอบพระวีรกรรมเพื่อชาติเป็นสำคัญ ปรากฏเป็นภาพวีรสตรีอย่างชัดเจน

(๘) นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย ของประทีน พวง-ลำลี (พ.ศ. ๒๔๙๙)

รูปแบบการแต่งมีลักษณะเป็นบทละครดึกดำบรรพ์ มีทั้งบทรำ บทร้องและบทเจรจา ความยาว ๔๒ หน้า มุ่งนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยและวีรกรรมชาติคอกช้าง พระสุริโยทัยในเรื่องนี้จึงถูกนำเสนอให้เป็นตัวละครหลัก จัดแสดงโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจูงใจให้นุชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะสตรีเกิดความภูมิใจในความเป็นสตรีและมุ่งปฏิบัติหน้าที่ที่พึงกระทำเพื่อชาติ โดยมีพระสุริโยทัยเป็นแบบอย่าง องค์ประกอบต่างๆในตัวบทมุ่งนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยให้มีความโดดเด่นในด้านของการเป็นวีรสตรี เป็นแบบอย่างของสตรีที่น่าภูมิใจของชาติ

ลักษณะโครงเรื่องเป็นโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบ^{๓๐} กล่าวคือ เป็นการเล่าเรื่องซ้อนเรื่อง ตัวบทวรรณกรรมนี้มีกรอบการเล่าเรื่อง ๒ กรอบ กรอบโครงเรื่องที่ ๑ เปิดเรื่องในยุคสมัยของการประพันธ์(สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม) ตัวละครหลักเป็นกลุ่มนักเรียนหญิงในระดับมัธยมศึกษาที่กำลังอ่านเสภาพระราชพงศาวดารถึงตอนที่พระไชยเชษฐาหูลขอพระเทพกษัตริ์เนื่องจากทรงเป็น “เชื้อสายกตัญญู” ของพระสุริโยทัย กลุ่มนักเรียนหญิงเกิดความสนใจเรื่องราวของพระสุริโยทัยจึงได้ขอให้ตัวละครครูมาลีเล่าเรื่องราวของพระองค์ให้ฟัง จึงเกิดเป็นการเล่าเรื่องในกรอบโครงเรื่องที่ ๒ เปิดเรื่องในสมัยอยุธยาหลังพระเพ็ชรราชาผ่านพระราชพิธีราชาภิเษกขึ้นเป็นสมเด็จพระมหา

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน

^{๓๐} อีรวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

จักรพรรดิได้ ๖ เดือน ทักษิณาสวดีก็ยกเข้ามาประชิดพระนคร บทบาทของพระสุริโยทัยจึงได้ปรากฏในสงครามระหว่างหงสาวดีและอยุธยา

การใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบประกอบกับการที่ตัวบทสร้างตัวละครครุมาลีเป็นผู้เล่าถึงพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยให้แก่กลุ่มนักเรียนหญิงซึ่งถือเป็นตัวแทนของอนุชนรุ่นหลัง การที่ตัวบทใช้โครงเรื่องและการกำหนดบทบาทของตัวละครในลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าตัวบทต้องการยกกรณีพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยขึ้นมาเพื่อเป็นกรณีที่ใช้ให้การ “สั่งสอน” แก่อนุชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะกลุ่มสตรีนั่นเอง

ในกรอบโครงเรื่องที่ ๒ ซึ่งเป็นพื้นที่ในตัวบทอันก่อให้เกิดการประกอบสร้างภาพตัวแทนพระสุริโยทัยที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าทรงเป็น “แบบอย่างของสตรีที่นำภูมิใจของชาติ” นั้น ทำให้ภาพของพระสุริโยทัยในตัวบทนี้ปรากฏเป็นภาพของสตรีในพื้นที่ส่วนตัว คือ การเป็นภรรยาที่รักและห่วงใยสามี เป็นแม่ที่รักลูก คอยสั่งสอนเตือนสติให้ตระหนักในหน้าที่ที่พึงกระทำเพื่อชาติ ตัวบทนำเสนอบทบาทตัวละครพระสุริโยทัยครั้งแรกในฉาก ณ พระตำหนักส่วนพระองค์ ทรงอาสาดำเนินไปในสมรภูมิด้วย โดยทรงให้เหตุผลว่า ในฐานะภรรยาพระองค์ย่อมเป็นห่วงสามี ในฐานะแม่ย่อมเป็นห่วงลูก แต่เหนืออื่นใดคือ “กระหม่อมฉันห่วงใยประชาชนทั้งชาติ”^{๓๑} เพราะทรงเข้าพระทัยดีว่าหากปราศจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแล้ว บ้านเมืองและประชาราษฎร์ย่อมต้องมีอันเป็นไปด้วยเช่นกัน ฉากนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นความตั้งมั่นพระทัยอันเด็ดเดี่ยวในการอุทิศพระองค์เพื่อแผ่นดินแล้ว บทสนทนาของตัวละครยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้ฉลาดเฉลียวในการโน้มน้าวพระทัยอีกด้วย

ฉากกลางสมรภูมิก่อนที่สองกองทัพจะปะทะกัน ปรากฏบทสนทนาระหว่างพระสุริโยทัยกับพระราชโอรส พระสุริโยทัยทรงเตือนพระสตีพระราชโอรสให้ตัดความห่วงกังวลอื่นๆ และคำนึงถึงบ้านเมืองเป็นหลัก ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้เป็นแม่ที่สั่งสอนลูก และยังคงแสดงให้เห็นถึงพระทัยอันกล้าหาญของพระองค์ด้วยคำพูดของพระสุริโยทัยว่า “ถ้าแม่กลัวอันตราย แม่ก็ควรอยู่เสียในวัง ... แม่ตั้งใจออกมาช่วยรบทำหน้าที่ของแม่เช่นเดียวกับเจ้า”^{๓๒} ในตอนพระสุริโยทัยขาดคอข้างถูกนำเสนอมให้เห็นภาพอันสง่างามของพระสุริโยทัย ตัวละครครุมาลีได้ยกโคลงบทหนึ่งใน *โคลงภาพพระราชพงศาวดาร* มาเล่าแทนการใช้ภาพแสดง

ตอนท้ายของเรื่อง ตัวละครพระเจ้าแปรและพระเจ้าหงสาวดีได้กล่าวยกย่องพระวีรกรรมของพระสุริโยทัย โดยเฉพาะบทพูดว่า “การกระทำครั้งนี้ของพระสุริโยทัยจะทำให้พระองค์ได้ขึ้นสวรรค์พร้อมพระเกียรติสิริสรรเสริญ เป็นตัวอย่างอันดีแก่กุลสตรีและเป็นมิ่งขวัญแก่ประชาชนยิ่ง

^{๓๑} ประทีน พวงสำลี, *นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย* (พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๔๙๙), หน้า ๒๖.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

นัก”^{๓๓} ตัวละครครุมาลีมีบทบาทในการเน้นย้ำให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของพระวีรกรรมของพระสุริโยทัยโดยการเล่าว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงกล่าวสดุดีพระวีรกรรมของพระองค์และถึงกับน้อมพระเศียรไว้อาลัย พระราชโอรสและปวงเสวกามาตย์ต่างกระทำตาม ตัวละครกลุ่มนักเรียนหญิงมีบทบาทในการเป็นตัวแทนของสตรีรุ่นหลังที่ซาบซึ้งในพระวีรกรรม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และเกิดแรงบันดาลใจปรารถนาจะมีโอกาสได้อุทิศตนเพื่อชาติเช่นนั้นบ้าง ตัวละครครุมาลียังได้กล่าวถึงผลของพระวีรกรรมของพระองค์ทำให้พระสุริโยทัยทรงได้รับการอัญเชิญให้ทรงเป็นตราสัญลักษณ์สโมสรวัฒนธรรมหญิง

จากองค์ประกอบและโครงสร้างทางวรรณกรรมที่ได้กล่าวมา แสดงให้เห็นได้ชัดเป็นการมุ่งนำเสนอภาพพระสุริโยทัยให้เป็นแบบอย่างของสตรี ปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดีทั้งในความเป็นภรรยา ในความเป็นแม่ และในฐานะของกษัตริย์ผู้ทรงตระหนักในพันธกิจที่มีต่อบ้านเมืองและประชาราษฎร์ โดยนำบทบาทประการหลังให้มีความโดดเด่นมากที่สุดเมื่อเทียบกับบทบาทอื่นๆ

(๙) ผืนแผ่นดินนี้ล้ำ แหล่งคุณ ของศุกร บุนนาค (พ.ศ. ๒๕๑๖)

บทประพันธ์นี้แต่งด้วยลิลิตโคลงฉันท์ และกลบทชนิดต่างๆ ความยาวราว ๑๔๓ หน้า ในจำนวนคำโคลงราว ๘๕๔ บทที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง เนื้อหาหลักเล่าความเป็นมาของอาณาจักรไทยนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย มุ่งกล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณของบูรพกษัตริย์ที่ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ อันส่งผลให้เกิดคุณูปการแก่ชาติไทยในปัจจุบัน แก่นเรื่องของวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นการเชิดชูพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ มีวัตถุประสงค์การแต่งเพื่อชี้ให้คนไทยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ภูมิใจในความคนไทยบนแผ่นดินไทยที่บูรพกษัตริย์และบรรพบุรุษได้พลีเลือดเนื้อและกำลังสติปัญญาแลกละเอกราช สร้างสรรค์สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ตัวบทกล่าวถึงพระสุริโยทัยและวีรกรรมขาดคอช้างไว้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาซึ่งดำเนินตามลำดับเหตุการณ์ในพงศาวดาร แต่มิได้นำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นตัวละครหลัก เนื้อหาในส่วนที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยปรากฏเป็นคำโคลงราว ๖๒ บท ตั้งแต่ตอน *สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จเถลิงถวัลย์* ไปจนถึงตอน *สมเด็จพระสุริโยทัยทิวศตในยุทธหัตถี* วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับรางวัลที่ ๑ ประเภทร้อยกรองจากการประกวดวรรณกรรมไทย ครั้งที่ ๔ จัดโดยธนาคารกรุงเทพ จำกัด ปี ๒๕๑๖

หลังจากที่กวีได้กล่าวสรรเสริญคุณแผ่นดินเกิดโดยชี้ให้เห็นว่า ที่ชาติไทยรุ่งเรืองได้นั้นเป็นเพราะพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ จึงเริ่มเล่าเรื่องตั้งแต่การก่อตั้งกรุงสุโขทัย แล้วดำเนินเรื่องตามลำดับรัชกาล จนมาถึงรัชกาลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิภายหลังการสถาปนา

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

ขึ้นเป็นกษัตริย์ จึงได้นำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัย กวีกล่าวว่าพระสุริโยทัยทรงเป็นนางแก้ว
 คู่บุญบารมีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เสียงเล่ายังยกย่องให้พระสุริโยทัยเป็นตัวอย่างอันแสดง
 ให้เห็นถึง “ใจหญิงสยาม” แต่ในขณะเดียวกันตัวบทก็นำเสนอภาพพระสุริโยทัยโดยมุ่งเน้นไปที่
 ฐานะของการเป็นเชื้อสายของกษัตริย์หรือขัตติยนารี โดยแสดงให้เห็นว่าทรงเป็น “เจ้าจอมนาง” ผู้
 สุขุม คัมภีรภาพ เปี่ยมไปด้วยพระสติปัญญาอันรอบคอบ เช่นในตอนที่ทรงทราบว่ามีศึกมาประชิด
 เมือง ทรงใคร่ครวญและเห็นว่าสวัสดิภาพแห่งพระมหากษัตริย์นั้นคือสวัสดิภาพของแผ่นดินด้วย ตัว
 ละครพระสุริโยทัยในเรื่องนี้อาสาตามเสด็จสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในการออกศึกด้วยเหตุผลที่
 พระองค์เป็นข้าราชการที่ต้องถวายงานพระมหากษัตริย์อย่างเต็มกำลังความสามารถ และตัวบท
 ได้กำหนดให้ตัวละครพระสุริโยทัยเอง กล่าวพาดพิงถึงท้าวศรีสุดาจันทร์ว่าได้เป็นหญิงที่ประพฤติ
 ผิดเป็นมลทินแก่ประวัติศาสตร์ไปคนหนึ่งแล้ว พระองค์จะขอเป็นสตรีตัวอย่างที่สร้างคุณงามความ
 ดีให้ปรากฏ นอกจากนี้ภาพพระสุริโยทัยยังปรากฏเป็นกษัตริย์ผู้เป็นที่รักของสนมกำนัลและข้าราชการ
 บริวารทั้งปวงดังจะเห็นได้จากตอนที่นางกำนัลต่างพากันร้องให้คร่ำครวญเมื่อรู้ว่าพระสุริโยทัยจะ
 ออกศึกด้วยความเป็นห่วงและอาลัย

สำหรับฉากพระสุริโยทัยขาดคอช้างนั้น วรรณกรรมเรื่องนี้มิได้ให้รายละเอียดมากนัก
 เพียงแต่กล่าวว่าพระสุริโยทัยทรงใส่พระศากาธารเข้าขวางพระเจ้าแปรถูกฟันขาดสะพายแล่ง เสียง
 หวีดร้องของพระองค์ทำให้ทราบว่าเป็นหญิง กวีเล่ารวบรัดมาถึงตอนการปลงพระศพพระสุริโยทัย
 ที่ทั่วทั้งมณฑลท่วมท้นไปด้วยความโศกเศร้า และกล่าวสรุปว่าเรื่องราวของพระองค์เป็นที่มาของ
 อนุสรณ์สถานให้ระลึกถึงพระสุริโยทัยในการเป็นแบบอย่างของหญิงงามที่ฝักแ้งคิดไว้ให้อนุชนรุ่น
 หลัง

จากแก่นเรื่องและจุดประสงค์การแต่งดังกล่าว ทำให้ตัวบทนำเสนอพระสุริโยทัยให้เป็น
 กษัตริย์พระองค์หนึ่งผู้มีความกล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง ทำให้ภาพของพระสุริโยทัยใน
 วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นภาพวีรกษัตริย์ผู้เป็นแบบอย่างของหญิงสยามที่รักและห่วงใยประเทศชาติ
 จนยอมสละชีพเพื่อชาติได้

(๑๐) บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย ของสมภพ จันทระประภา (พ.ศ. ๒๕๒๒)

วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นบทละครที่มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างละครดึกดำบรรพ์
 ละครพันทางและละครร้อง มีการใช้ดนตรีไทยออกภาษา มีบทร้อง บททำและบทเจรจา ความยาว
 ๗๒ หน้า แต่งขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ แสดงถวาย ณ จังหวัด
 เชียงใหม่ โดยคณะละครอาสาสมัครในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีแก่นเรื่องเพื่อเชิดชูสติพระสุริโยทัย
 จากวีรกรรมขาดคอช้าง พระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอให้เป็นตัวละครหลัก มีบทบาทสำคัญและ
 โดดเด่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะบทบาทการเป็นวีรสตรีนั้นกรบจากการนำเสนอความสามารถใน

เชิงการต่อสู้ มีความองอาจสามารถ แคล้วคล่องว่องไว เพื่อสร้างให้พระสุริโยทัยมีคุณสมบัติและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการนำเสนอวีรกรรมชาติคองช้างอันกล้าหาญ

การเปิดเรื่องในรัชสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราชซึ่งขณะนั้นทรงเป็นพระชายาในพระเทียรราชาทำให้ตัวบทสามารถนำเสนอให้เห็นการกระทำที่เกิดเป็นนิสัยของพระสุริโยทัย ได้แก่ ความใฝ่ใจในทุกข์สุขของราษฎร ความจงรักภักดีที่มีต่อพระมหากษัตริย์ ความยึดมั่นในหน้าที่ของชนชั้นปกครองที่พร่ำสอนแก่พระโอรสธิดา และความใฝ่ใจฝึกฝนเรียนรู้ศาสตร์แห่งการต่อสู้และวิทยาการใหม่ๆ เพื่อนำความรู้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ตอนที่พระสุริโยทัยทรงสอนให้พระธิดาฝึกซ้อมยิงปืนไฟของฝรั่ง เป็นต้น ตัวบทยังมีการนำเสนอให้เห็นบทบาทการเป็นภรรยา ตัวบทนำเสนอภาพของภรรยาที่เอาใจใส่ทุกข์สุขของสามีและยินดีจะร่วมทุกข์และสุขนั้น อีกทั้งยังพยายามหาทางแก้ไขปัญหาให้กับสามี ดังเช่น ตอนที่พระสุริโยทัยทรงสังเกตเห็นว่าพระเทียรราชาน่าจะทรงมีเรื่องไม่สบายพระทัยจึงได้ทรงไต่ถามด้วยความเป็นห่วง นอกจากนี้ ยังเป็นภรรยาที่เสมือนเป็นคู่คิดของสามี ทรงแสดงออกถึงพระวินิจฉัยในเรื่องต่างๆหรือแม้แต่ทรงคัดค้านพระสวามี แต่เมื่อพระสวามีทรงตัดสินใจพระทัยแล้ว พระสุริโยทัยก็เคารพในการตัดสินใจพระทัยนั้น สำหรับบทบาทการเป็นแม่ ตัวบทนำเสนอภาพพระสุริโยทัยให้เป็นภาพของแม่ที่อบรมสั่งสอนโอรสธิดาให้ตระหนักหน้าที่ที่มีต่อบ้านเมือง เช่นตอนที่สอนพระราเมศวรให้คำนึงถึงบ้านเมืองก่อนประโยชน์สุขส่วนตัว สอนพระสวัสดิราชในตอนที่จะอภิเษกขึ้นเป็นพระมเหสีในพระมหากษัตริย์ราชา โดยเฉพาะฉากสั่งสอนพระสวัสดิราชนี้ เป็นฉากที่ทำให้ตัวละครพระสุริโยทัยได้แสดงความใส่ใจพระทัยต่อเรื่องต่างๆ เช่น หน้าที่ของขัตติยนารี ทรงอธิบายให้พระสวัสดิราชเข้าใจหน้าที่และความจำเป็นที่ต้องทรงเป็นผู้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองฝ่ายเหนือกับอยุธยา และเมื่อยามมีศึกแม้เป็นสตรีก็ต้องร่วมจับอาวุธต่อสู้กับข้าศึกเพื่อปกป้องเกียรติแห่งสตรี และโดยเฉพาะหน้าที่ในการสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของบ้านเมืองด้วยทรงเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

เมื่อได้รับการสถาปนาเป็นพระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ตัวบทก็มุ่งเสนอบทบาทของกษัตริย์ที่มีหน้าที่โดยตรงในการทำนุบำรุงชาติมากขึ้น ทรงคำนึงถึงและใส่พระทัยในพันธกิจที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขของบ้านเมืองเป็นใหญ่ ดังเช่น ตอนที่ตัวละครพระสุริโยทัยทรงตรัสกับพระราเมศวรว่าต้องเลื่อนงานมงคลออกไปก่อนเพราะเหตุการณ์บ้านเมืองยังไม่สงบเรียบร้อย อีกทั้งยังทรงยึดมั่นในความถูกต้อง เปี่ยมด้วยพระเมตตา ประกอบกับการที่ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจในด้านต่างๆอย่างถึงพร้อมทำให้ทรงเป็นที่เคารพเชื่อฟังของเสวกามาตย์ ดังจะเห็นได้จากตอนที่ขุนพิเรนทรเทพได้มาขอประทานความเห็นในการจะล้มล้างอำนาจของขุนวรจรัลราชและแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์

พระจริยวัตรที่สำคัญประการหนึ่งที่ถูกสร้างให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยและเอื้อต่อการประกอบพระวีรกรรม คือความสนพระทัยในการใช้อาวุธและการต่อสู้และยังเป็นผู้มีความรู้ความ

ชำนาญในเรื่องดังกล่าว เช่นในฉากทอดพระเนตรพระโอรสประลองดาบกับมหาเด็กลง ตัวละครพระสุริโยทัยก็ทรงสอนกลวิธีที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้ ทรงแนะนำให้พระสวสดีราชาผู้รักแต่การเร่ร่อนฝึกใช้ปืนไฟของฝรั่ง ทรงมีพระทัยหนักแน่นเด็ดขาด อีกทั้งยังเป็นผู้ที่รักเกียรติศักดิ์ศรีโดยเฉพาะเกียรติศักดิ์ศรีของชาติ ประการสำคัญคือทรงมีความกล้าหาญ พร้อมต่อสู้กับความไม่ถูกต้องและภัยอันตรายต่างๆ ดังเช่นตอนที่พระสุริโยทัยมิยอมให้พระโอรสธิดาไปร่วมขบวนราชาภิเษก ขุนวรวงศาธิราชตามพระเสาวนีย์ของท้าวศรีสุดาจันทร์โดยไม่กลัวพระอาญา

ด้วยแก่นเรื่องที่มุ่งสวดดีพระสุริโยทัยจากวีรกรรมการสละพระชนม์ชีพกลางสนามรบ ทำให้วีรกรรมขาดคอช้างในเรื่องนี้ เกิดจากการที่พระสุริโยทัยทรงตัดสินใจสละพระทัยเด็ดขาดที่จะอุทิศตนเพื่อบ้านเมือง ทรงอาสาออกรบโดยมีเหตุผลเพื่อแผ่นดินเป็นหลัก เหตุผลที่เป็นภรรยาต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสามีเป็นรอง ฉากในสนามรบ ตัวละครพระสุริโยทัยก็ได้กล่าวปลุกใจทหารและชาวเมืองว่าต้องรบเพื่อชาติ ศาสน์และกษัตริย์ ตัวบทมิได้แสดงภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้างโดยตรงแต่เป็นการใช้ตัวละครชาวบ้านหลายคนเล่าสู่กันฟังด้วยความตกใจและเสียใจที่พระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์ในศึกครั้งนี้ ทั้งยังคร่ำครวญถึงพระมหากรุณาธิคุณ พระจริยาวัตรที่น่ายกย่องและสวดดีพระเกียรติที่ทรงเสียสละเพื่อชาติ ฉากสุดท้ายเป็นฉากที่ตัวละครบุเรงนองกล่าวชื่นชมพระปรีชาสามารถในการรบบนหลังช้างของพระสุริโยทัย ทรงชื่นชมว่าเป็นวีรสตรีใจกล้าหาญ และทรงเป็นนางแก้วที่ทรงรักและกระทำเพื่อแผ่นดินอย่างแท้จริง

นอกจากตัวบทจะใช้ตัวละครอื่นๆ เพื่อกล่าวยกย่องพระสุริโยทัยแล้ว ยังมีการสร้างตัวละครเพื่อเปรียบเทียบ คือ ตัวละครท้าวศรีสุดาจันทร์ที่ทรงมีพระจริยาวัตรไม่เหมาะสมในทุกๆ ด้าน ทั้งในการเป็นแม่ เป็นภรรยา เป็นชนชั้นปกครอง ซึ่งตรงข้ามกับพระสุริโยทัยอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อนำเสนอให้เห็นความดีงามของพระสุริโยทัยให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการที่ตัวบทประกอบสร้างและนำเสนอให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยทรงเป็นวีรสตรีผู้กล้าหาญ อดทนสามารถและปฏิบัติพระองค์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ในหน้าที่ทุกๆ ด้าน

(๑๑) เพลงยาวอวยยุยวसान ของ จินตนา ปิ่นเฉลียว (พ.ศ. ๒๕๒๒)

วรรณกรรมเรื่องนี้ประพันธ์ขึ้นด้วยกลอนเพลงยาว จำนวน ๕๐๐ บท ความยาวราว ๑๘๔ หน้า เนื้อหาหลักกล่าวถึงการก่อตั้ง ความรุ่งเรืองตลอดจนความเสื่อมถอยและล่มสลายของอาณาจักรอยุธยาในอดีต ดำเนินเรื่องตามเหตุการณ์ในพงศาวดาร พระสุริโยทัยและวีรกรรมขาดคอช้างได้รับการนำเสนอให้เป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหา ปากฎเป็นคำกลอน ๑๔ บท และมีได้เป็นตัวละครเอก วรรณกรรมเรื่องนี้ยังได้รับรางวัลเคนเนดีสาขาวรรณคดีของมูลนิธิจอห์น เอฟ. เคนเนดีแห่งประเทศไทยในปี ๒๕๑๖ อีกด้วย

ผู้แต่งได้แรงบันดาลใจในการแต่งมาจากความประทับใจที่มีต่อความเจริญรุ่งโรจน์ของอาณาจักรอยุธยาซึ่งเคยเป็นราชธานีมากกว่า ๔๑๗ ปี แต่กลับต้องล่มสลายไปอย่างน่าเสียดาย เนื่องจากการแตกความสามัคคีกันของคนในชาติ แก่นเรื่องหลักของวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นการนำเรื่องราวในประวัติศาสตร์มาเป็นบทเรียนและอุทาหรณ์ให้แก่อนุชนรุ่นหลัง และแก่นเรื่องรองเป็นการสรรเสริญพระมหากษัตริย์คุณของบูรพกษัตริย์ที่ทรงสร้างคุณูปการอย่างเอกอนันต์ให้แก่บ้านเมืองในปัจจุบัน

ตัวบทเริ่มเรื่องในสมัยก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาและดำเนินเรื่องตามลำดับรัชกาลเรื่อยมาจนถึงแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โดยมีได้กล่าวถึงบทบาทของพระสุริโยทัยก่อนหน้านี้เหมือนอย่างวรรณกรรมบางเรื่อง ตัวบทนำเสนอภาพพระสุริโยทัยในฐานะขัตติยนารีหรืออีกนัยยะหนึ่งอาจหมายถึง สตรีที่ดำรงตำแหน่งพระอัครมเหสี เป็นผู้ที่รักและภักดีต่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ยิ่ง ตัวบทนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยในฉากกลางสนามรบระหว่างหงสาวดีกับอยุธยา ว่าพระองค์ทรงปลอมเป็นชายประทับกลางสมรภูมินั้นด้วย กระทั่งทอดพระเนตรเห็นพระราชสวามีเสียที่พระเจ้าแปรจึงทรงใส่พระศารธารเข้าขวาง เป็นเหตุให้ต้องคมง้าวสิ้นพระชนม์กับคอช้าง ภาพพระสุริโยทัยกลับมาปรากฏในเรื่องอีกครั้งหนึ่งตอนที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงจัดพระราชพิธีปลงศพพระสุริโยทัยและทรงสร้างพระเจดีย์ไว้ ณ บริเวณที่ถวายพระเพลิง การใช้คำในตอนนี้แสดงให้เห็นการเป็นภรรยาอันเป็นที่รักของสามี “มิตรผู้พิสมัย” เสียงเล่ายังยกย่องให้พระองค์เป็น “วีรสตรีศรีสยามนามเอถิง” เป็นผู้มืพระคุณยิ่งต่ออนุชนรุ่นหลัง ปรากฏเป็นกลอนเพลงยาว ๑๔ บท

ตัวบทกล่าวถึงพระสุริโยทัยอีกครั้งในตอนที่พระไชยเชษฐาแห่งศรีสัตตนาคนหุตทูลขอพระเทพกษัตริย์ แต่มิได้แสดงผลว่าเป็นเพราะทรงปรารถนาจะได้สตรีที่มีเชื้อสายกตัญญู เช่นเดียวกับตัวบทวรรณกรรมก่อนหน้านี้ หากแต่ให้เหตุผลว่า เพราะพระแก้วฟ้าที่พระราชทานมานั้น “ไม่สมกัน” กับพระเกียรติยศของพระไชยเชษฐาธิราช ปรากฏเป็นกลอนเพลงยาว ๓ บท

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการนำเสนอให้เป็นวีรสตรี ในสถานภาพกษัตริย์ผู้มีความกล้าหาญ เสียสละเพื่อแผ่นดินเป็นยอดหญิงที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

(๑๒) บทเห่เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง (๒๕๒๙)

แต่งขึ้นด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาวจำนวน ๑๑ บท เป็นเรื่องเล่าขนาดสั้นที่นำเสนอสงครามคราวพระสุริโยทัยขาดคอช้างเป็นเนื้อหาหลัก มีแก่นเรื่องเพื่อเชิดชูสติพระสุริโยทัยที่ได้ประกอบวีรกรรมดังกล่าว เปิดเรื่องในตอนที่ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดินำทัพออกทอดพระเนตรกำลังข้าศึก ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยแต่งองค์เป็นพระมหาอุปราชตามเสด็จ

ด้วยเหตุการณ์สำคัญในเรื่องจึงเป็นตอนที่กองทัพของอยุธยาและหงสาวดีปะทะกัน พระสุริโยทัยเห็นพระสวามีจวนจะเสียทีพระเจ้าแปรก็ผู้ยอมสละชีวิตใส่พระศากาธารเข้าขวางเป็นเหตุให้ต้องคมจ้าวสิ้นพระชนม์ ต่อมาจึงเป็นการบรรยายถึงเหตุการณ์และภาพของขุนนาง พสกนิกรที่ร่ำไห้เสียใจกับการสูญเสียพระสุริโยทัยเป็นอันมาก โดยเฉพาะตัวละครสมเด็จพะมหาจักรพรรดิ

การกล่าวถึงเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างกลางสนามรบเพื่อปกป้องพระชนม์ชีพของสมเด็จพะมหาจักรพรรดิและสรุปเรื่องด้วยการบรรยายการคร่ำครวญอาลัยและยกย่องสรรเสริญของของข้าราชการบริพารและประชาชนหลังการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ เป็นการนำเสนอว่า การสละพระชนม์ชีพของพระองค์เกิดขึ้นเนื่องจากพระกตัญญูที่มีต่อพระสวามีด้วยทรงเกรงว่าจะได้รับอันตรายประการหนึ่ง แต่การที่ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครผู้ได้ปกครอง เช่น ขุนนางอำมาตย์ ข้าราชการบริพาร นางกำนัล ไพร่ฟ้าให้คร่ำครวญอาลัยและยกย่องสรรเสริญสิ่งที่พระองค์ทรงตัดสินใจพระทัยกระทำไปนั้นว่าเป็น “วีรกรรม” ที่ทำให้บ้านเมืองรอดพ้นจากเงื้อมมือของศัตรูที่เข้ามารุกราน เป็นผลให้ประชาชนทั้งหมดและบ้านเมืองอยู่รอดปลอดภัยจากการเลือกเหตุการณ์ในประวัติ-ศาสตร์มาใช้เปิดเรื่อง ทำให้เนื้อหาสำคัญเน้นหนักไปที่วีรกรรมขาดคอช้างและการสรุปเรื่อง โดยการให้ตัวละครผู้ได้การปกครองกล่าวสรรเสริญพระสุริโยทัย ทำให้เห็นถึง การนำเสนอพระสุริโยทัยในฐานะชนชั้นปกครองที่เป็นที่รักของผู้ได้การปกครอง หรือการเป็นชาติตินารีที่เป็นที่รักและเสียสละเพื่อส่วนรวม

การยกวีรกรรมขาดคอช้างมาแสดงให้เห็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง ประกอบกับการใช้จินตนาการสร้างฉากและตัวละครข้าราชการบริพารมาคร่ำครวญและสวดดีวีรกรรมของพระสุริโยทัยด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณนี้ จึงแสดงให้เห็นแนวคิดสำคัญในเรื่อง คือ การยกย่องสรรเสริญพระสุริโยทัยที่ได้ประกอบวีรกรรม เสียสละพระชนม์ชีพเพื่อส่วนรวมนั่นเอง

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในฉบับนี้ ปรากฏเป็นภาพวีรกษัตริย์ที่มีความกล้าหาญเสียสละพระองค์เพื่อความผาสุกของบ้านเมืองเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสำคัญในเรื่อง ขณะเดียวกัน จะสังเกตได้ว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ก็มีได้ทั้งคุณสมบัติในเรื่อง “ความกตัญญู” ของพระสุริโยทัยที่มีต่อสมเด็จพะมหาจักรพรรดิ จากการบรรยายเหตุการณ์ว่าเมื่อต้องสูญเสียพระสุริโยทัยไป ตัวละครสมเด็จพะมหาจักรพรรดิก็ได้แสดงความเศร้าโศกเสียใจเช่นกัน ซึ่งเป็นการแสดงออกในลักษณะของสามีที่มีต่อภรรยา ดังนั้นแม้บทบาทหรือภาพที่มีความโดดเด่นในวรรณกรรมเรื่องนี้ จะเป็นภาพวีรกษัตริย์ที่กล้าหาญ ในขณะเดียวกัน ก็มีได้ทั้งบทบาทหรือภาพความเป็นภรรยาผู้ภักดีและสละเพื่อสามี

(๑๓) คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณพระสุริโยทัยและทหารหาญ ของคุณหญิงสกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (พ.ศ. ๒๕๓๔)

แต่งโดยใช้ร้อยแก้วที่มีการส่งสัมผัส ความยาวราว ๖ หน้ากระดาษตีพิมพ์ เพื่อให้ประกอบพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญ เนื่องจากกองบัญชาการทหารสูงสุดมีแผนงานในการบูรณะภูมิสถาปัตยกรรมพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย เนื้อหาที่แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ การขอพระบรมราชานุญาตจากดวงพระวิญญาณของพระสุริโยทัยให้การบูรณะครั้งนี้นำประสบความสำเร็จ ส่วนที่ ๒ เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างอันเป็นเนื้อหาหลัก ซึ่งแสดงให้เห็นแก่นเรื่อง คือ การยกย่องเชิดชูพระวีรกรรมของพระองค์ในฐานะที่ทรงเป็นกษัตริย์ผู้สละพระชนม์ชีพเพื่อชาติ และในส่วนที่ ๓ เป็นการแสดงถึงความตั้งใจอันดีที่จะบูรณะสถานที่แห่งนี้

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ถูกประกอบสร้างขึ้นจากเนื้อหาทั้ง ๓ ส่วน ส่วนแรกเป็นการบรรยายที่มาของการบวงสรวงดังกล่าว ผู้เล่าเรื่องกล่าวยกย่องพระสุริโยทัยว่าทรงเป็น “วีรกษัตริย์” เป็นผู้มีพระทัยมั่นคงในความกตัญญูและความจงรักภักดีต่อพระราชสวามี ทรงอุทิศพระองค์เพื่อชาติและเพื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเกียรติคุณอันไพศาลของพระองค์มีพระเจดีย์ศรีสุริโยทัยนี้เป็นดังพยานให้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้น เนื้อหาในส่วนที่สองเป็นการเล่าย้อนไปในสมัยอยุธยาครั้งเมื่อเกิดศึกหงสาวดี เสียงเล่าได้บรรยายถึงบทบาทของพระสุริโยทัยในการตามเสด็จสมเด็จพระมหาจักรพรรดิสู่สมรภูมิต่างกันแสดงให้เห็นเป็นภาพของกษัตริย์ที่มีความสง่างาม กล่าวหาญ ทรงสละพระชนม์ชีพโดยมุ่งคำนึงถึงประเทศชาติเป็นหลัก ทรงประกอบพระวีรกรรมเพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิอย่างซื่อสัตย์บริวารที่ภักดีต่อเจ้าชีวิต ตอนท้ายของเนื้อหาส่วนที่สองเป็นการบรรยายถึงความโศกเศร้าของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ชาวเมืองหรือแม่กระทั้งต้นไม้ใบหญ้าก็พากันโศกสลดจนหมดสิ้น แล้วจบลงตรงการถวายพระเพลิงพระบรมศพและการสร้างวัดสวนหลวงสบสวรรค์ เนื้อหาในส่วนที่สาม เป็นการย้อนกลับมาถึงการประกอบพิธีบวงสรวงในปัจจุบัน อันแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะบูรณะสถานที่ดังกล่าว คณะผู้ดำเนินแผนงานขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตและขอพระราชทานพรให้การบูรณะสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

จากเนื้อหาทั้ง ๓ ส่วนดังกล่าว ทำให้ภาพของพระสุริโยทัยในตัวตนนี้ปรากฏเป็นภาพของวีรกษัตริย์ผู้เป็นที่รักและได้รับความเคารพยกย่องอันเนื่องมาจากพระวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ในการสละพระชนม์ชีพเพื่อประเทศชาติด้วยความกล้าหาญ อันเกิดจากความกตัญญูและความจงรักภักดี จึงได้ทรงถวายพระชนม์ชีพเป็นราชพลี ถือเป็นกษัตริย์ผู้มีพระมหากรุณาธิคุณต่อปวงชนชาวไทย

(๑๔) นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย ของวรวุฒิ พิชัยสวาทและธนศ เนต์โพธิ์ (๒๕๓๖ และ ๒๕๔๒)

นวนิยายขนาด ๒ เล่ม จบเรื่องนี้ มีความยาวถึง ๖๔๙ หน้า มุ่งเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยและวีรกรรมชาติคอซ้างเป็นเนื้อหาหลัก พระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอให้เป็นตัวละครเอก มีแก่นเรื่องคือการเชิดชูสติพระเกียรติคุณและวีรกรรมของพระสุริโยทัย เดิมเป็นบทละครโทรทัศน์ที่เคยออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๓ พร้อมกับได้รับการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ข่าวสดในช่วงปี ๒๕๓๕ โดยมีวรยุทธ พิชัยสรทัต เป็นผู้เขียนบทโทรทัศน์ ต่อมา ธเนศ เนติโพธิ์ เป็นผู้เรียบเรียงเป็นนวนิยาย

ตัวบทเปิดเรื่องด้วยสถานการณ์ทางการเมืองในดินแดนสุวรรณภูมิ ในช่วงที่พระเจ้าตะเบ็งชเวเต้กำลังตีเมืองต่างๆเพื่อขยายอาณาจักร และในระหว่างที่ภัยนี้กำลังจะมาถึงอยุธยา ตัวละครพระสุริโยทัยยังเป็นเพียงพระชายาในพระเทียรราชา ต้องเผชิญกับราชภัยภายในพระราชวังจากท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราช การเปิดเรื่องในตอนแรกที่พระสุริโยทัยยังมีฐานะเป็นเพียงพระชายาในพระเทียรราชา ทำให้ตัวละครมีโอกาสได้แสดงบทบาททั้งในการเป็นภรรยาที่เป็นที่ปรึกษา เป็นคู่คิดของสามี คอยทูลให้ระแวงระวังสิ่งต่างๆ เป็นมารดาที่อบรมบุตรธิดาให้เสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม ในขณะเดียวกัน แม้ว่าด้วยฐานะของตัวละครจะมีได้มีหน้าที่เป็นผู้ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎรโดยตรง แต่ตัวบทก็มีการนำเสนอจากที่ตัวละครพระสุริโยทัยพาพระโอรสธิดานำยารักษาโรคไปช่วยเหลือประชาชนที่ป่วยไข้นอกวัง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นชาติตินารีที่เอาพระทัยใส่ผู้อยู่ใต้การปกครองโดยมิได้ทำไปเพราะหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้ง แต่ทำไปด้วยสำนึกในความเป็นชาติตินารีที่ต่อสู้อุปการบงกชไฟฟ้า ทั้งยังแสดงให้เห็นความมีคุณธรรมในตัวละครพระสุริโยทัยที่เอื้อเพื่อต่อผู้อื่นด้วย นอกจากนี้ ตัวบทยังได้นำเสนอคุณธรรมและพระจริยวัตรอันงดงามและเพียบพร้อมนานาประการให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยอีกมากมาย อาทิ ความเที่ยงธรรม ความมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดทันคนและทันการณ์ ความรอบคอบ เป็นต้น

วรรณกรรมเรื่องนี้ยังได้สร้างความสมจริงให้แก่วีรกรรมชาติคอซ้างด้วยการสร้างให้พระสุริโยทัยมีความเป็นนักรบด้วยสายเลือด โดยการระบุว่าพระองค์ทรงเป็นเจ้านายสายพระวงศ์สุพรรณภูมิ และได้สร้างให้เป็นตัวละครที่มีความรู้ความสามารถและความสนพระทัยในการศึกสงคราม การต่อสู้ทั้งบนหลังช้างและในระยะประชิด ความรู้ในการใช้อาวุธและการบังคับช้าง โดยจะเห็นได้ตั้งแต่ฉากเปิดตัวละครพระสุริโยทัยที่ได้บังคับช้างเข้าไปช่วยชีวิตบาทหลวงชาวต่างประเทศจากช้างตกมันเชือกหนึ่ง ในตอนประลองดาบของขุนทหาร ฉากสอนชั้นเชิงการต่อสู้และการบังคับช้างให้แก่พระโอรสธิดา วรรณกรรมอาศัยการสร้างทั้งคุณสมบัติและความสามารถในด้านต่างๆของตัวละครพระสุริโยทัยเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครสามารถพาครอบครัวผ่านพ้นวิกฤตทางการเมืองภายในราชอาณาจักรไปได้

เมื่อหงสาวดียกทัพมาตีอยุธยา ตัวละครพระสุริโยทัยได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระอัครมเหสีแล้ว จึงเป็นโอกาสของตัวละครที่จะได้กระทำหน้าที่ของ “พระแม่เมือง” ได้อย่างสมบูรณ์ หน้าที่ที่ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยมุ่งหมายจะประกอบให้ถึงที่สุด ก็คือ การรักษากันเมืองและไพร่ฟ้าให้อยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการคำนึงถึงส่วนรวมเป็นหลัก ตัวบทนำเสนอฉากขาดคอช้างให้ เป็นวีรกรรมที่กล้าหาญ ตัวละครพระสุริโยทัยทรงพระศขาธารและต่อสู้กับข้าศึกศัตรูด้วยกำลัง สามารถและด้วยสติครบถ้วน แม้จะเห็นว่าตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะเสียที่พระเจ้าแปร เสียงเล้าแบบผู้รู้แจ้งบอกความคิดในใจของตัวละครพระสุริโยทัยตอนนี่ว่า ตัวละครมุ่งหมายให้พระมหาจักรพรรดิรอดพ้นจากอันตรายเพราะจะทำให้อยุธยาปลอดภัยจากการสงครามในครั้งนี้ ด้วย เหตุการณ์ขาดคอช้างในวรรณกรรมเรื่องนี้นำเสนอให้ตัวละครพระสุริโยทัยประกอบวีรกรรมนี้อย่างเต็มกำลังความสามารถ กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว สง่างามด้วยความตั้งมั่นเพื่อรักษากันเมือง

ในตอนท้ายของเรื่อง ตัวบทนำเสนอบทบาทของตัวละครหลายตัวเพื่อกล่าวยกย่องคุณงามความดีของตัวละครพระสุริโยทัย ทั้งตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระราชโอรสธิดา ตัวละครบาทหลวงซึ่งเป็นชาวต่างชาติ และแม้กระทั่งตัวละครบุเรงนองซึ่งเป็นฝ่ายข้าศึกศัตรู ประกอบกับการปิดเรื่องหรือสรุปเรื่องด้วยเหตุการณ์การสร้างเจดีย์ศรีสุริโยทัยเพื่อเป็นเครื่องเชิดชูคุณงามความดีและวีรกรรมกล้าหาญที่ทำให้บ้านเมืองรอดพ้นจากการรุกรานของอริราชศัตรู

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงปรากฏเป็นภาพวีรกษัตริย์นักรบที่มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เก่งกล้าสามารถและพลีสละพระชนม์ชีพเพื่อบ้านเมืองและประโยชน์ส่วนรวม

(๑๕) นวนิยายเรื่องสุริโยทัย ของคึกเดช กันตามระ (๒๕๔๒ - ๒๕๔๓)

นวนิยายเรื่องนี้มีความยาว ๑๙๘ หน้า เนื้อหามุ่งเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยและวีรกรรมขาดคอช้างเป็นหลัก พระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอให้เป็นตัวละครเอกของเรื่อง โดยมีแก่นเรื่องคือการเชิดชูสติพระเกียรติคุณและวีรกรรมของพระสุริโยทัย เปิดเรื่องในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ในขณะที่ตัวละครพระสุริโยทัยดำรงพระยศเป็นเพียงพระชายาของพระเพ็ชรราชา แต่กลับนำเสนอภาพความเป็นผู้นำ ความเก่งกล้าสามารถของตัวละครพระสุริโยทัยในช่วงที่ครอบครัวต้องเผชิญราชภัยจากอำนาจของท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนรวงศาธิราชได้ไม่มากและไม่ชัดเจนเท่ากับเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ของวรุณ พิชัยสรทัตและธเนศ อยู่โพธิ์ การเปิดเรื่องในสมัยสมเด็จพระไชยราชา ทำให้ผู้เล่าเรื่องสามารถนำตัวละครท้าวศรีสุดาจันทร์ สตรีผู้มีเรื่องราวอันอื้อฉาวในบันทึกทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา มาเป็นตัวละครเปรียบเทียบให้เห็นความเป็นภรรยาที่ดี และการเป็นขัตติยนารีที่มีพระจริยวัตรและวางพระองค์ได้เหมาะสมแก่ฐานะจนเป็นที่กล่าวขานและชื่นชมของคนทั่วไปมากกว่า ดังจะเห็นได้จากการใช้ตัวละครโดมิงโกส

ทหารรับจ้างชาวโปรตุเกส กล่าวชื่นชมยกย่องคุณงามความดีของพระสุริโยทัย อีกทั้งเสียงเล่าในเรื่องก็ยังได้ยกย่องให้ตัวละครพระสุริโยทัยเป็น “แม่ศรีเรือน”^{๓๔} เป็น “ช่างเท้าหลัง”^{๓๕} และยังได้กล่าวเปรียบเทียบกับตัวละครพระสุริโยทัยกับท้าวศรีสุดาจันทร์ว่า “ผิดกับแม่หยั่วศรีสุดาจันทร์”^{๓๖} ที่ข้อความในดวับทได้นำเสนอว่าพระนางวิษยาพระเทียรที่เป็นที่ไว้วางใจของพระไชยราชา มีนิสัยเจ้าชู้และชอบแต่เที่ยวเตร่^{๓๗}

ดวับทนำเสนอบทบาทความเป็นภรรยาที่ดีพร้อมของพระเทียรราชา บทบาทความเป็นมารดาที่ดีของบุตร คอยอบรมสั่งสอนทั้งสำนึกในหน้าที่ของชายและหญิง ความรู้ทางยุทธศาสตร์ และบทบาทของสตรีที่ดีให้แก่บิดาโดยเฉพาะในตอนที่ตัวละครพระสุริโยทัยอบรมพระธิดาก่อนที่จะออกเรือนไป ในขณะที่เดียวกันก็ได้สร้างให้ตัวละครพระสุริโยทัยมีความสามารถในการบังคับช้างและความสนพระทัยอาวุธปืน ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนความสมจริงในเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง นอกจากนี้ยังสร้างบทบาทตัวละครพระสุริโยทัยให้เป็นผู้ที่มีส่วนหรืออยู่เบื้องหลังที่ทำให้พระเทียรราชาได้ขึ้นครองราชบัลลังก์ในเวลาต่อมา เสียงเล่าในเรื่องได้สรุปและนำเสนอเหตุการณ์นี้ว่า เป็นเพราะความปรีชาสามารถของพระสุริโยทัยที่ทำให้อยุธยาได้มีกษัตริย์ที่มีคุณธรรมขึ้นปกครอง ทำให้บ้านเมืองยังคงดำรงสืบมาได้

ในฉากพระสุริโยทัยขาดคอช้าง ผู้ประพันธ์ได้บรรยายเหตุการณ์นี้ไม่ต่างจากบันทึกในพงศาวดารโดยมิได้พรรณาคำรู้สึกหรือแสดงความคิดเห็นในจิตใจของตัวละครแต่อย่างใด แต่ภายหลังจากสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัย ดวับทได้นำเสนอจากที่ตัวละครต่างๆ ตั้งแต่ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระโอรสธิดาและชาวเมืองร่ำไห้อาลัยเพื่อแสดงให้เห็นว่า ตัวละครพระสุริโยทัยทรงปฏิบัติหน้าที่ทุกๆด้านอย่างถึงพร้อมจนเป็นที่ยอมรับและได้รับความรักความนับถือจากบุคคลทุกหมู่เหล่า แม้แต่ตัวละครฝ่ายปรปักษ์ ก็ยังได้กล่าวชื่นชมวีรกรรมของพระสุริโยทัยว่า “ทั่วแผ่นดินจักหา ยอดนารี สละชีวิตปกป้องสามิไม่มีเหมือน”^{๓๘}

ภาพของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ นอกจากจะนำเสนอให้เห็นถึงการเป็นวีรสตรีผู้กล้าหาญแล้ว ยังมีความโดดเด่นอยู่กับการสร้างบทบาทต่างๆที่ทำให้พระสุริโยทัยเป็นสตรีที่ดีพร้อมในทุกๆด้าน สมควรแก่การยกย่องสดุดีให้เป็นวีรสตรีและเป็นแบบอย่างให้สตรีและบุคคลทั่วไปที่สามารถน้อมนำพระจริยวัตรของพระองค์ไปปฏิบัติตามได้

^{๓๔} คึกเดช กันตามระ, สุริโยทัย (กรุงเทพฯ: ดับเบิลเดย์, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔.

(๑๖) สุริโยไทฉบับการ์ตูน ของหม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล (๒๕๔๔)

วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นนิยายภาพจากภาพยนตร์เรื่องสุริโยไท มีความยาว ๑๒๘

หน้า มุ่งนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยและวีรกรรมชาติคอซ้างเป็นเนื้อหาหลัก โดยมีพระสุริโยทัยเป็นตัวละครเอก เพื่อนำเสนอแก่นเรื่องคือการเชิดชูสติพระเกียรติคุณและวีรกรรมของพระสุริโยทัย เปิดเรื่องในเวลาทางประวัติศาสตร์คือ พ.ศ. ๒๐๗๒ รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ในขณะที่ตัวบทนำเสนอให้ตัวละครพระสุริโยทัยเป็นขัตติยนารีในวัยแรกรุ่งเชื้อสายเจ้านายฝ่ายเหนือ และดำเนินเรื่องไปจนถึงจุดจบของตัวละครในตอนท้ายของเรื่อง โดยนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมือง การผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการปราบท้าวอภัยวงศ์เจ้าเมือง และขุนนางราชธานี การขึ้นครองราชย์ของพระเพียรราชา เหตุการณ์พระสุริโยทัยชาติคอซ้างเป็นเหตุการณ์สำคัญของเรื่อง มีบทบาทเป็นวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดตลอดพระชนม์ชีพของขัตติยนารีพระองค์หนึ่งที่จะทรงกระทำและเสียสละพระองค์เพื่อธำรงความสุขสวัสดิ์ของบ้านเมืองไว้ให้ได้ การวางโครงเรื่องและการสร้างตัวละครให้มีบทบาทเป็นขัตติยนารีที่เอาพระทัยใส่ความเป็นไปของบ้านเมืองและอุทิศพระองค์เพื่อส่วนรวมมาโดยตลอด แสดงให้เห็นถึงแก่นเรื่องที่มุ่งเสนอความยิ่งใหญ่ของขัตติยนารีพระองค์หนึ่งที่สละทั้งพระชนม์ชีพเพื่อบ้านเมือง

ด้วยลักษณะการวางโครงเรื่อง การสร้างตัวละครให้มีบทบาทเน้นหนักไปทางการเมืองการปกครอง ความฉลาดเฉลียวทันคนและทันการณ์ ความสามารถในเชิงยุทธศาสตร์ต่างๆที่สร้างขึ้นด้วยถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมบทบาทการเป็นขัตติยนารีและเป็นไปเพื่อสร้างความสมจริงและความยิ่งใหญ่ให้แก่วีรกรรมชาติคอซ้างทั้งสิ้น ฉากพระสุริโยทัยชาติคอซ้างในวรรณกรรมเรื่องนี้ นำเสนอให้เห็นว่า “พระสุริโยทัยตัดสินพระทัยใส่ข้างเข้าช่วยพระสวามี”^{๓๙} เพราะทรงคำนึงถึงความปลอดภัยของตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ อันหมายถึงความปลอดภัยของอาณาจักรด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากตอนจบของเรื่อง ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งได้นำคำพูดตอนหนึ่งของตัวละครพระสุริโยทัยมาแสดงให้เห็นถึงเหตุผลและเจตนารมณ์ของตัวละครพระสุริโยทัยในการประกอบวีรกรรมนี้ไว้ว่า

^{๓๙} หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล, สุริโยไทฉบับการ์ตูน (กรุงเทพฯ: แพรวเอนเตอร์เทน, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๕.

“ศึกหงสามีอาจดูเบา หากเกิดการอันมิเป็นมงคลขึ้นกับพระองค์ อยู่ยงยา
ศรีรามเทพนคร ถึงจะสิ้นจักร์คุ้มภัย แลคงต้องล่มสลายเป็นแน่ หม่อมฉันจะออก
ศึกเคียงข้างพระวรกายไปทุกสมรภูมิ”^{๕๐}

การสร้างบทบาทของตัวละครให้เป็นไปตามแก่นเรื่องที่ต้องการจะนำเสนอทำให้บทบาท
การเป็นภรรยาและการเป็นมารดานั้นจึงมีไม่มากนัก ดังนั้น ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยใน
วรรณกรรมเรื่องนี้ที่โดดเด่นอย่างชัดเจน จึงเป็นภาพวีรกรรมผู้พิชิตทั้งพระชนม์ชีพเพื่อแผ่นดิน

(๑๗) เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย ของอุไรวรรณ เนาวรุจิ (๒๕๔๔)

วรรณกรรมเรื่องแต่งขึ้นด้วยคำประพันธ์ประเภทเสภาเพื่อเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระสุริโยทัย
และวีรกรรมขาดคอช้างของพระองค์เป็นเนื้อหาหลัก พระสุริโยทัยมีบทบาทเป็นตัวละครเอก มี
ความยาว ๑๔๐ คำกลอน เสนอแก่นเรื่องการเชิดชูพระเกียรติคุณและสดุดีวีรกรรมของพระสุริโย-
ทัยวรรณกรรมเรื่องนี้เริ่มต้นด้วยบทนมัสการที่แจ้งจุดประสงค์ในการแต่งไว้อย่างชัดเจน ว่าเพื่อเป็น
การ “สดุดีวีรกรรมอันเกรียงไกร”^{๕๑} ของพระสุริโยทัย อีกทั้งยังได้ยกย่องให้พระองค์เป็นวีรกรรม
ด้วยการยกย่องว่าทรงปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดีทั้งหน้าที่ของการเป็นพระมารดาของพระโอรส
ธิดาและหน้าที่ของพระแม่เมือง เสียงเล่ายังได้สรุปว่าการสละพระชนม์ชีพในเหตุการณ์พระสุริโย
ทัยขาดคอช้างส่งผลให้บ้านเมืองสามารถดำรงมาได้จนปัจจุบัน

เริ่มดำเนินเรื่องภายหลังจากสมเด็จพระไชยราชาธิราชเสด็จสวรรคต พระแก้วฟ้าขึ้น
ครองราชย์สมบัติ และพระเทียรราชา พระสวามีของพระสุริโยทัยทรงเป็นผู้สำเร็จราชการ เพราะ
พระแก้วฟ้ายังทรงพระเยาว์ การเปิดเรื่องในเหตุการณ์ช่วงนี้ในประวัติศาสตร์ ทำให้ตัวละครพระ
สุริโยทัยมีโอกาสได้แสดงบทบาทเปรียบเทียบกับตัวละครอีกฝ่ายหนึ่งที่มีพฤติกรรมในทางตรงกัน
ข้าม คือ ท้าวศรีสุดาจันทร์ ซึ่งถูกนำเสนอให้เป็นตัวละครเปรียบเทียบ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความดี
งามของพระสุริโยทัย ทั้งหน้าที่ในครอบครัวและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อบ้านเมือง ในขณะที่ครอบครัว
ต้องเผชิญกับราชภัยจากท้าวศรีสุดาจันทร์ ตัวละครพระสุริโยทัยก็พยายามประคับประคองและ
เป็นหูเป็นตา คอยระแวดระวังแทนพระสวามีด้วยความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว อีกทั้งยังมีการนำเสนอ
บทบาทการเป็นมารดาที่อบรมสั่งสอนบุตรธิดาให้เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
ในขณะเดียวกัน ตัวบทก็ได้สร้างให้ตัวละครพระสุริโยทัยใส่ใจกับความเป็นไปของบ้านเมือง โดยจะ
เห็นได้อย่างชัดเจนภายหลังจากที่พระเทียรขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระเจ้า

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘.

^{๕๑} อุไรวรรณ เนาวรุจิ, เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑.

ตะเบ็งชะเวตี้ยกกองทัพมาตีอโยธยา ตัวละครพระสุริโยทัยก็มีได้ดูตาย ทั้งยังอาสาจะขอร่วมรบด้วย โดยให้เหตุผลว่าเสียชีวิตนั้นยอมเสียได้เพื่อดำรงชาติไว้^{๔๒}

ฉากพระสุริโยทัยขาดคอช้างซึ่งเป็นฉากสำคัญเพื่อให้สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่มุ่งสดุดีวีรกรรมของพระองค์นั้น ถูกนำเสนอให้เป็นภาพการออกศึกของวีรภักดิ์ที่เข้มแข็ง กล่าวหาญเพื่อมุ่งสนองคุณดินแดนมาตุภูมิ ตัวละครพระสุริโยทัยในฉากนี้ถูกนำเสนอให้มีเชิงยุทธพทที่จะหาญสู้กับบุรุษได้ เพียงแต่ตัวบทได้อธิบายว่าเหตุที่ตัวละครพระสุริโยทัยเปลื้องปล้ำเสียที่เข้าศึกถึงสิ้นพระชนม์กับคอช้างว่ามีใช่เพราะด้อยเชิงยุทธ แต่เป็นเพราะบุพกรรมนำพาให้เป็นเช่นนั้น ผู้เล่าเรื่องได้ช่วยสรุปวีรกรรมนี้อีกครั้งในตอนท้ายของฉากว่า วีรกรรมขาดคอช้างนี้ เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าตัวละครพระสุริโยทัยทรง “พลีชีวิตอุทิศองค์เพื่อแผ่นดิน”^{๔๓} หลังจากนั้นจึงเป็นฉากที่ชาวเมืองทั้งหลายทั้งปวงพากันแซ่ซ้องในคุณงามความดีของพระสุริโยทัยและรำให้ด้วยความเสียใจที่ต้องสูญเสียพระแม่เมืองผู้ที่ได้สละพระชนม์เพื่อบ้านเมืองไป

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ได้รับการนำเสนอชัดเจนในตัวบท คือ ภาพของวีรสตรีในฐานะภักดิ์ผู้ปฏิบัติทุกหน้าที่ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขของบ้านเมืองเพื่อสนองคุณมาตุภูมิ

(๑๘) นวนิยายเรื่องพ่อ (ภาคหนึ่ง) ของปองพล อติเรกสาร (๒๕๔๕-๒๕๔๖)

นวนิยายเรื่องนี้มีความยาว ๓๗๖ หน้า เป็นวรรณกรรมที่มีได้มุ่งสดุดีวีรกรรมของพระสุริโยทัยเป็นหลักอย่างข้อมูลวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ เนื้อหาหลักนำเสนอบทบาทของพระมหาธรรมราชาผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ร้ายในประวัติศาสตร์เพื่อนำเสนอในอีกมุมมองหนึ่งว่าแท้จริงแล้วพระมหาธรรมราชาคือผู้ที่หวังดีต่อชาติอย่างแท้จริง พระสุริโยทัยมิได้มีบทบาทเป็นตัวละครเอก เป็นเพียงตัวละครประกอบ มีบทบาทเป็นพระชายาในพระเทียรราชาในตอนต้นของเรื่อง และพระอัक्रमเสสีผู้จงรักและห่วงใยในพระสวัสดิภาพแห่งพระสวามียิ่ง เปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ขุนพิเรนทรเทพ(ยศเดิมของพระมหาธรรมราชา) กำลังจะลอบสังหารท้าวศรีสุดาจันทร์กับขุนวรวงศาธิราชก่อนจะถวายเป็นบัลลังก์แด่พระเทียรราชา แล้วดำเนินเรื่องตามลำดับเวลาในประวัติศาสตร์ต่อไป ความขัดแย้งหลักในเรื่องจึงเป็นความขัดแย้งระหว่างสองอาณาจักร คือ อโยธยากับหงสาวดี ไปจนกระทั่งถึงตอนจบ ในตอนที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชสามารถกอบกู้บ้านเมืองได้สำเร็จ

การวางโครงเรื่องและการดำเนินเรื่องในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว ทำให้เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างเป็นส่วนหนึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ด้วย แต่ตัวบทได้นำเสนอวีรกรรม

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔.

นี้ของพระสุริโยทัยก่อนข้างแตกต่างจากตัวบทอื่นๆ เนื่องจากตัวบทนำเสนอการสิ้นพระชนม์ของสตรีในราชสำนักอยุธยาถึงสองพระองค์ พระองค์หนึ่งคือพระบรมดิลกที่อาสาแต่งพระองค์เป็นชายทรงพระศกษารอย่างหาญกล้า ยอมสละพระชีพรบกับข้าศึกแทนพระบิดา เป็นเหตุสิ้นพระชนม์กับคมง้าวของศัตรูเพราะเข้าใจว่าเป็นชาย ต่อมา ตัวบทได้ใช้อุณภูภาคเดียวกันนี้ หรือเหตุการณ์ที่มีสตรีเข้าร่วมสงครามจนทำให้ถึงแก่ชีวิต มาเล่าเรื่องในเวลาถัดมา แต่เปลี่ยนจากพระบรมดิลกให้เป็นพระสุริโยทัย โดยอธิบายสาเหตุของการสิ้นพระชนม์กลางสนามรบแตกต่างกัน ภาพวีรกรรมอันกล้าหาญได้รับการเสนอไปแล้วในกรณีพระบรมดิลก ภาพการสิ้นพระชนม์กลางสนามรบของพระสุริโยทัย กลับถูกนำเสนอให้กลายเป็นเพียง ‘อุบัติเหตุ’ จากการที่พระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระสวามีกำลังเสียเปรียบข้าศึก จึงมิได้ทันระวังพระองค์ ประกอบกับพระศกษารบบังเอิญเสียหลัก นอกจากนี้ตัวบทยังนำเสนอเหตุผลที่ตัวละครพระสุริโยทัยทูลขอร่วมกองทัพไปด้วย ว่าเป็นเพียงเพราะทรงห่วงใยในสวัสดิภาพของพระสวามีและพระโอรสธิดา ไม่ได้เป็นเพราะความห่วงใยบ้านเมืองเช่นเดียวกับเรื่องอื่นๆ ทำให้การสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยสามารถสร้างความสะเทือนใจได้ในฐานะของภรรยาและมารดาที่เสียชีวิตเพราะห่วงกังวลที่มีต่อสามีและบุตรธิดาเท่านั้น

เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องนี้มิได้มุ่งสวดดีพระสุริโยทัยเช่นเรื่องอื่นๆ แต่มุ่งนำเสนอบทบาทความสามารถและความหวังดีต่อบ้านเมืองของพระมหามหาราชเป็นหลัก ทำให้เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอข้างเป็นเพียงส่วนหนึ่งในเรื่อง กลายเป็นเหตุผลหรือแรงจูงใจให้ตัวละครเอกอย่างพระมหามหาราชเกิดความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะข้าศึกศัตรูให้จงได้ ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยถูกนำเสนอให้เป็นเพียงพระมเหสีที่สิ้นพระชนม์ด้วยอุบัติเหตุกลางสมรภูมิเพราะความเห็นห่วงพระสวามีในฐานะภรรยาเท่านั้น

(๑๙) บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑ ของสนิท พูลพงศ์ (๒๕๔๖)

บทร้อยกรองนี้แต่งขึ้นโดยคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ ที่เมื่อขึ้นตอนใหม่จะเริ่มต้นด้วยโคลงสี่สุภาพหนึ่งบท ความยาว ๗๓ หน้า วรรณกรรมเรื่องนี้มุ่งนำเสนอเหตุการณ์สงครามระหว่างอยุธยากับหงสาวดีเป็นเนื้อหาหลัก โดยมีเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอข้างเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหา ตัวบทนำเสนอสงครามในช่วงสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิครั้งสำคัญ ๓ ครั้งด้วยกัน เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอข้างได้รับการนำเสนอไว้ในตอนหนึ่ง ชื่อ การชนข้างระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับพระเจ้าแปร ปรากฏเป็นคำกลอนจำนวน ๒๐ บท วรรณกรรมเรื่องนี้มุ่งเสนอแก่นเรื่องคือการแสดงให้เห็นบทเรียนจากประวัติศาสตร์

เปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์การขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จากนั้นจึงดำเนินเรื่องด้วยความขัดแย้งของสองอาณาจักรคือ อโยธยากับหงสาวดีที่ยกทัพมาหมายจะตีเมือง ก่อให้เกิดเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างเกิดขึ้นในสงครามครั้งที่ ๑ ในบรรดาสงครามทั้ง ๓ ครั้งก่อนจะเสียกรุงในสงครามครั้งที่ ๓

ตัวบทนำเสนอเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างด้วยการอธิบายเหตุผลในการขอโดยเสด็จออกทอดพระเนตรกำลังข้าศึกของพระสุริโยทัย ว่าเป็นเพราะความหงวโยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และตั้งใจว่าจะติดตามระแวงระวังภัยให้พระสวามีไม่ห่าง ครั้นเมื่อเห็นพระสวามีกำลังจะเสียทีพระเจ้าแปร พระสุริโยทัยจึงทรงใส่พระศากาธารเข้าขวางด้วยพระกตัญญู ซึ่งเป็นการบรรยายที่ไม่แตกต่างไปจากบันทึกในพงศาวดารนัก

พระสุริโยทัยหทัยระทึก	ขับช้างศึกเข้าขวางกันขมั้นขมิ
ด้วยพระกตัญญุตเวที	ให้องค์พระสวามีหลบลิภัย
ทรงขับ ‘พลายสุริยกษัตริย์’	ออกสกัดพระเจ้าแปรเพื่อแก้ไข
โดยทรงช้างเข้าขวางทางศึกไว้	ด้วยพระทัยกล้าหาญชาญศึกดา ^{๔๔}

นอกจากนี้ จะสังเกตได้ว่า มีการนำเสนอวีรกรรมนี้ว่าเกิดขึ้นจากความกล้าหาญของพระสุริโยทัยด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดสำคัญในเรื่องที่ต้องการจะนำประวัติศาสตร์มาเป็นบทเรียนให้แก่คนรุ่นหลังเพื่อก่อให้เกิดความรักและหวงแหนชาติ ผู้ประพันธ์ได้นำเหตุการณ์สงครามพระสุริโยทัยขาดคอช้างในเรื่อง มานำเสนอเพื่อชี้ให้เห็นว่าวีรกรรมของพระสุริโยทัยนี้เป็น “แบบอย่างของความสามัคคีของคนในชาติ”^{๔๕} ซึ่งจะเห็นได้จากการที่พระสุริโยทัยที่ยอมสละพระชนม์ชีพเพื่อปกป้องเศวตฉัตรของบ้านเมืองไว้ ทำให้อยุธยารอดพ้นจากเงื้อมมือของหงสาวดีในสงครามครั้งนั้น เจตนาในข้อนี้จะเห็นได้จากโคลงสี่สุภาพนำเรื่อง ความว่า

อโยธยายังอยู่ยั้ง	ยืนยง
รวมพลังดำรง	ต่อสู้
พม่านุกรุกคง	คาดผิด พลาดแฮ
มิอาจยึดไทยกู้	เกียรติได้สืบมา ^{๔๕}

^{๔๔} สนิท พูลพงศ., บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย - พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดย พ.อ.สนิท พูลพงศ., ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

ในตอนท้ายของการบรรยายสงครามพระสุริโยทัยชาดคอช้างนี้ มีการนำเสนอบรรยายภาคความโศกเศร้าของชาวเมืองอยุธยาหลังจากสูญเสียพระสุริโยทัย จึงมีการสร้างพระเจดีย์ศรีสุริโยทัยขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แสดงถึงความกตัญญูของพระองค์

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ จึงเป็นภาพของวีรภักดิ์ที่กล้าหาญและกตัญญู ได้รับการนำเสนอให้เป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างของผู้ที่ยอมเสียสละกระทั่งชีวิตของตนเอง ร่วมแรงต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเพื่อปกป้องบ้านเมืองไว้ แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวอยุธยาที่ร่วมแรงร่วมใจกันอย่างไม่ย่อท้อเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดสำคัญของเรื่อง

(๒๐) บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน ของแก้วแก้ว (๒๕๔๖ - ๒๕๔๗)

จินตนิยายเรื่องนี้มีความยาว ๒๒๙ หน้า นำเสนอเรื่องราวของตัวละครซึ่งเป็นตัวแทนของคนในสมัยปัจจุบันที่หลงมิติแห่งกาลเวลา ย้อนกลับไปในช่วงสงครามระสุริโยทัยชาดคอช้าง เพื่อเรียนรู้ ทำความเข้าใจและทราบถึงรอยต่อทางประวัติศาสตร์ที่มีผลอันยิ่งใหญ่มาถึงยุคสมัยปัจจุบัน โดยมีพระสุริโยทัยเป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้ตัวละครเอกได้เรียนรู้ข้อคิดดังกล่าว นำเสนอแก่นเรื่องที่แสดงถึงการยกย่องเชิดชูพระเกียรติคุณและสดุดีวีรกรรมของพระสุริโยทัย

เปิดเรื่องในยุคสมัยปัจจุบันที่อนุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยและอาคารสร้างตัวละครในยุคปัจจุบันที่หลงหลุดเข้าไปในห้วงเวลาในช่วงประวัติศาสตร์ เพื่อช่วยในการเล่าเรื่องสงครามระหว่างอยุธยากับหงสาวดีในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ตัวละครในยุคปัจจุบันมีโอกาสดำเนินพบกับตัวละครพระสุริโยทัยทำให้ทราบถึงความตั้งมั่นในพระทัยของพระอัครมเหสีพระองค์นี้ที่มุ่งมั่นจะผดุงรักษาบ้านเมือง ประชาชาติและอนาคตของอาณาจักรเอาไว้อย่างแน่วแน่ แม้ว่าตัวละครในปัจจุบันจะได้ทูลแล้วว่าถ้าหากพระสุริโยทัยเสด็จไปในการศึกครั้งนี้ด้วยแล้ว จะถึงแก่ชีวิตแต่ตัวละครพระสุริโยทัยก็ได้ตรัสกลับมาว่า

“ขำมิยอมผันแปรชะตากรรมของข้า อันจะก่อผลดีกายภาคหน้า
แก่ผืนแผ่นดินนี้ ให้กลับกลายเป็นว่าข้าเพียงผู้เดียวรอด แต่แผ่นดินของข้า
อาจสูญสูญสิ้นลงไป”^{๔๖}

ตัวบทนำเสนอจากเหตุการณ์พระสุริโยทัยชาดคอช้างโดยการนำข้อความในพงศาวดารมากล่าวอ้างไว้ แล้วเมื่อตัวละครในยุคปัจจุบันได้คืนกลับมาสู่เวลาในยุคปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง ด้วย

^{๔๖} แก้วแก้ว, บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๔.

ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ตัวละครตระหนักได้ว่า ถ้าหากพระสุริโยทัยไม่ทรงสละพระชนม์ชีพแลกไว้ในครั้งนั้น ก็อาจจะไม่มีประเทศไทยในแบบที่อยู่ในปัจจุบันนี้

การสร้างโครงเรื่องให้ตัวละครในปัจจุบันมีโอกาสได้ย้อนกลับไปพบกับเหตุการณ์บ้านเมืองในช่วงที่หงสาวดียกทัพมาประชิดพระนครในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในช่วงก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง และกำหนดให้ตัวละครในปัจจุบันมีโอกาสได้พบกับตัวละครพระสุริโยทัย และการสร้างตัวละครทั้งตัวละครในยุคปัจจุบันและตัวละครพระสุริโยทัยในเรื่องนี้ ก็เพื่อเป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างซึ่งถือเป็นจุดสำคัญจุดหนึ่งที่ร้อยเรียงและผลักดันให้เกิดประวัติศาสตร์ต่างๆ ในเวลาต่อมา ให้มีผลสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน โดยใช้ตัวละครในยุคปัจจุบันเป็นผู้นำพาผู้อ่านเข้าไปสัมผัสบรรยากาศในอดีต พระจริยวัตรอันงดงาม พระสติปัญญาอันล้ำลึกหลักแหลม และที่สำคัญคือการแสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยอันยิ่งใหญ่ไพศาลของขัตติยนารีพระองค์หนึ่งที่ทรงสละเพื่อรักษาปกป้องอาณาจักรเอาไว้

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในจินตนิยายเรื่องนี้จึงปรากฏเป็นภาพของวีรสตรี เป็นกษัตริย์ผู้กล้าหาญที่ได้ประกอบวีรกรรมอันยิ่งใหญ่สร้างคุณประโยชน์ส่งผลแก่แผ่นดินมาจนถึงในสมัยปัจจุบัน

(๒๑) นวนิยายเรื่องกษัตริยา ตอน แก้วกษัตริยา ของทมยันตี (๒๕๔๗)

นวนิยายเรื่องนี้มีความยาว ๔๒๔ หน้า เสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ๑๕ ปีหลังการสูญเสียสมเด็จพระสุริโยทัย ไปจนถึงเหตุการณ์การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ ที่พระนเรศวรและพระสุพรรณกัลยาต้องเดินทางไปเป็นองค์ประกันที่หงสาวดี เนื้อหาทั้งหมดเป็นไปเพื่อการนำเสนอแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า ผู้เป็นกษัตริย์นั้นย่อมต้องสละประโยชน์สุขส่วนตนได้เพื่อประเทศชาติและราษฎร ดังเช่นที่ตัวละครในชนชั้นกษัตริย์ในเรื่องนี้ต้องยอมสละไปเพื่อดำรงบ้านเมืองของตนไว้ ตัวบทนำเสนอบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยด้วยการเล่าย้อน และมีบทบาทเป็นตัวละครสำคัญเสมือนเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่าง เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ตัวละครเอกอย่างพระวิสุทธิกษัตริย์ให้ทรงดำเนินรอยตามในการเสียสละเพื่อบ้านเมือง

เปิดเรื่องในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยให้หลังไปแล้ว ๑๕ ปี ขณะนั้นมีช้างเผือกมาสู่ร่มพระบารมีมากถึง ๗ ช้าง เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งหลักในเรื่องขึ้น เมื่อบุเรงนองที่ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าหงสาวดีแล้ว ส่งสาสน์มาขอช้างเผือกโดยอ้างสัมพันธไมตรี ความเห็นที่ไม่ตรงกันของวิธีการในการรับมือกับข้าศึกศัตรูก่อให้เกิดโครงเรื่องรองระหว่างตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์กับตัวละครพระมหาธรรมราชา ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ซึ่งเป็นพระธิดาของพระสุริโยทัย ถูกสร้างและนำเสนอให้เป็นตัวละครหลัก เป็นขัตติยนารีที่ต้องสูญเสียพระราชมารดาในการสงครามเพื่อปกป้องบ้านเมือง เมื่อเกิดศึกขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ตัว

ละครตัวนี้ก็ต้องเผชิญปัญหากับพระสวามี ต้องเสียครอบครัวที่ผาสุก เสียพระราชโอรสธิดาที่ต้องไปเป็นเชลย ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ได้นำวีรกรรมและคำสั่งสอนของพระราชมารดาพระสุริโยทัยเป็นทั้งแบบอย่าง เป็นขวัญกำลังใจและเป็นแรงบันดาลใจให้ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่จะผดุงบ้านเมืองไว้ด้วยจิตใจอันกล้าหาญและด้วยเกียรติแห่งชาติที่ชาติจะไม่ยอมย่อท้อและหัวนเกรงหรือก้มหัวให้กับศัตรู

แม้ตัวบทจะเริ่มดำเนินเรื่องหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัย แต่การสร้างเรื่องภายหลังจากวีรกรรมในเรื่องนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าวีรกรรมของพระสุริโยทัยส่งผลต่อผู้ปกครองรัฐภายหลังก่อนเพียงใด ตัวบทใช้ผู้เล่าเรื่องประกอบกับการเล่าย้อนในการนำเสนอวีรกรรมขาดคอช้างบ่อยครั้ง และนำเสนอให้เป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อตัวละครแทบทุกตัว ตัวละครที่มีบทบาทที่การกอบกู้บ้านเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างตัวละครพระนเรศและตัวละครพระสุพรรณกัลยา ตัวบทก็ได้นำเสนอให้ตัวละครทั้งสองมีคุณสมบัติของพระสุริโยทัยอยู่ในสายเลือดและโดยเฉพาะตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์นั้น ถูกสร้างให้เป็นเสมือนตัวตายตัวแทนของพระสุริโยทัย มีการนำเสนอให้เห็นถึงลักษณะบุคลิกภาพทั้งภายนอกภายในที่เหมือนกับพระสุริโยทัย ความเก่งกล้าสามารถ สติปัญญา ความรักเกียรติศักดิ์ศรี ความเด็ดเดี่ยวเด็ดขาด

โครงเรื่องและบทบาทของพระสุริโยทัยและวีรกรรมขาดคอช้างในนวนิยายเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่าวีรกรรมของพระสุริโยทัยยังคงตรึงตราอยู่ในหัวใจและความทรงจำของคนรุ่นหลัง อีกทั้งยังมีอาณูภาพและเป็นแรงดลใจให้อนุชนเกิดสำนึกและรู้จักเสียสละเพื่อบ้านเมืองให้ได้อย่างพระสุริโยทัย ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในตัวบทนี้เป็นภาพวีรกษัตริย์ที่ประกอบวีรกรรมเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองไว้ และวีรกรรมนั้นก็มีความหมายและความสำคัญยิ่งใหญ่เป็นแบบอย่างให้อนุชนรุ่นหลังยึดถือและปฏิบัติตาม

(๒๒) การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย ของสำนักพิมพ์อักษิณพัสตร์ (๒๕๔๘)

นิยายภาพเรื่องนี้มีความยาว ๑๒๑ หน้า นำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยและวีรกรรมขาดคอช้างเป็นเนื้อหาหลัก เพื่อเสนอแก่นเรื่องในการเชิดชูพระเกียรติคุณและสัจดีวีรกรรมของพระองค์ โดยมีพระสุริโยทัยเป็นตัวละครเอก เปิดเรื่องในสมัยปัจจุบัน โดยมีตัวละครนักเรียนชายหญิงที่กำลังค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับวีรสตรีในประวัติศาสตร์มาทำรายงาน ตัวละครภุมหัทธองสมุดซึ่งเป็นตัวละครในจินตนาการจึงได้เริ่มเล่าเรื่องในประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นโครงเรื่องที่ทับซ้อนอยู่ในโครงเรื่องใหญ่นี้ โดยเริ่มเล่าในตอนแรกที่พระเจ้าตะเบงชเวตี้กำลังแผ่ขยายอาณาจักรใกล้จะถึงอยุธยา ในขณะนั้น พระสุริโยทัยและครอบครัวกำลังเผชิญกับราชภัยของท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนชินราช ตัวบทได้นำเสนอว่าพระสุริโยทัยเป็นผู้ออกอุบายคิดแก้ไขให้ตัวละครพระเทียรราชาออก

ผนวชเพื่อเลี้ยงภัยดังกล่าว จนในที่สุดภายหลังจากขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระสุริโยทัยจึงกลายเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการที่อยู่ภายใต้มีกษัตริย์ที่มีคุณธรรมขึ้นมาปกครอง

เรื่องดำเนินต่อไปอีกด้วยความขัดแย้งในรูปแบบของสงครามระหว่างอยุธยากับหงสาวดีที่ ยกทัพมารุกราน ตัวละครพระสุริโยทัยได้ขออาสาออกสู้รบในครั้งนี้ด้วย หมายถึงจะคอย ระแวดระวังภัยให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิมิได้ห่าง ฉากการสู้รบกลางสมรภูมินำเสนอบทบาทที่ กล้าหาญและเชี่ยวชาญเชิงยุทธของพระสุริโยทัย และเมื่อทอดพระเนตรเห็นสมเด็จพระมหา จักรพรรดิจนเจียนจะเสียที ด้วยความกล้าหาญก็ทำให้ตัวละครพระสุริโยทัยทรงใส่พระศอาชาร เข้าขวางจนสิ้นพระชนม์ ตัวบทยังได้สร้างบทบาทให้แก่ตัวละครบุเรงนองให้กล่าวชื่นชมยกย่อง วีรกรรมของพระสุริโยทัยว่า “อะไรกัน อีสตรีแห่งกรุงศรีอยุธยาเนี่ย กล้าหาญถึงเพียงนี้เชียยวรี”^{๔๗}

เรื่องกลับมาดำเนินต่อไปในยุคสมัยปัจจุบัน ตัวละครภูตห้องสมุดเล่าถึงเหตุการณ์ ภายหลังจากพระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์ว่าพระโอรสกันพระศพกลับเข้าพระนคร หงสาวดีไม่สามารถตีหัก เอาพระนครได้และไม่กลับมารุกรานนานถึง ๑๕ ปี และแม้จะเสียกรุงครั้งที่ ๑ ให้แก่พม่าในเวลา ต่อมา แต่ในที่สุด สมเด็จพระนเรศวร “ผู้เป็นดังทாயาท”^{๔๘} ของพระสุริโยทัยก็สามารถกอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้สำเร็จ

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นภาพของสตรีที่ได้รับการยกย่อง ให้เป็นวีรสตรีแห่งอยุธยาเป็นผู้ที่ได้ประกอบวีรกรรม ปกป้องสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพลีพระ ชนม์เพื่อบ้านเมืองไว้ได้อย่างกล้าหาญ จนทำให้วีรกรรมนี้เป็นที่เล่าขานกันสืบมาสู่อุชนรุ่นหลัง

(๒๓) เพลงสมเด็จพระสุริโยทัย ของสุนทราภรณ์ (ไม่ปรากฏปีที่แต่ง)

บทเพลงนี้มีความยาว ๓.๓๒ นาที เนื้อหาของเพลงนี้ กล่าวถึงวีรกรรมชาติคอช้าง ของพระสุริโยทัยโดยการนำเสนอให้เป็นภาพการสละพระชนม์ชีพอย่างกล้าหาญองอาจ ทั้งยังได้ ชี้ให้เห็นความสำคัญของวีรกรรมนี้ที่ส่งผลให้อุชนรุ่นหลังระลึกถึงพระเกียรติคุณของพระองค์ ดัง จะเห็นได้จากคำร้องตอนหนึ่งว่า

ไทยทั้งผองครองใจ สดุดีพระนาม ทุกคนควรจดจำชั่วนานาน^{๔๙}

^{๔๗} ทีมงานอีคิวพลัส, การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่อง พระสุริโยทัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: อีคิวพลัส, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๖.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐.

^{๔๙} สุนทราภรณ์, ต้นตระกูล ปลูกใจรักชาติ ชุดที่ ๑ สมเด็จพระสุริโยทัย (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

นอกจากนี้ เนื้อหาตอนหนึ่งได้นำเสนอจุดมุ่งหมายอันแสดงให้เห็นถึงเหตุผลในการสละพระชนม์ชีพของพระสุริโยทัยไว้ในตอนท้ายของเพลง ว่าทรงกระทำไปเพื่อแผ่นดินเป็นหลัก ดังความว่า

พระเอย...พระนางแก้ว สละแล้วชีวิตที่เลือดศักดิ์

เพื่อแผ่นดินแน่นแฟ้นแท้จริงรัก ผองไทยจะบูชาชั่วกาลนาน

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในต้วบทนี้จึงเป็นภาพวีรภักษัตริย์ที่พลีพระชนม์เพื่อบ้านเมืองด้วยความกล้าหาญ

จากวรรณกรรมจำนวน ๒๓ ต้วบทที่ต่างประเภทและมีทั้งความยาวและรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย สามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับต้วบทวรรณกรรมเรื่องต่างๆ ได้ ด้วยตารางแรกที่จะนำเสนอวรรณกรรมกลุ่มที่เป็นเรื่องเล่า จำนวน ๒๐ ต้วบท เรียงตามลำดับในการสร้างงาน

ที่	วรรณกรรม	ประเภท	ความยาว	สัดส่วนเนื้อหาที่นำเสนอ บทบาทของพระสุริโยทัย
๑.	เสภาพระราชพงศาวดาร ตอน คีตกงสาวดี (๒๓๙๔ - ๒๓๙๘)	กลอนเสภาเล่าเรื่อง ตามลำดับเหตุการณ์ใน พงศาวดาร	ราว ๙๗๐ คำกลอน	เป็นเพียงส่วนหนึ่งในเนื้อหา
๒.	โคลงภาพพระราชพงศาวดาร (๒๔๓๐)	วรรณคดี เฉลิมพระเกียรติ	โคลงราว ๓๗๖ บท	เป็นเนื้อหาตอนหนึ่ง** นำเสนอด้วยโคลง ๖ บท
๓.	เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์ (๒๔๖๒)	วรรณคดี เฉลิมพระเกียรติ	๔๑๖ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาท เป็นตัวละครเอก
๔.	พระสุริโยทัย	ร้อยกรองขนาดสั้น	คำประพันธ์ ๕๖ บท	เป็นเนื้อหาหลัก
๕.	ผู้ชนะสิบทิศ (๒๔๗๕-๒๔๘๒)	นิยายอิงประวัติศาสตร์ ขนาดยาว	๘ เล่มจบ ราว ๕,๑๒๐ หน้า	เป็นเพียงเนื้อหาตอนหนึ่ง (เพียง ๔ หน้า)
๖.	นิทานประวัติศาสตร์สังคีตเรื่อง สมเด็จพระนางสุริโยทัย (๒๔๙๙)	บทละครดึกดำบรรพ์ นำเนื้อหามาจาก ประวัติศาสตร์	๔๒ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก

** "ตอนหนึ่ง" ในที่นี้ หมายถึง การสร้างบทบาทหรือนำเสนอพระสุริโยทัยในเนื้อหาที่ผู้แต่งแบ่งออกมาเป็นตอนใดตอนหนึ่งอย่างชัดเจน เช่น ในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ นำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยไว้ใน ตอน พระสุริโยทัยขาดคอช้าง ในเรื่อง ผีนผ่นไฟทนี่ล้ำแห่งคุณ เสนอบทบาทของพระสุริโยทัยไว้ในตอน สมเด็จพระสุริโยทัยคำวิเศษ คือ การที่ต้วบทนำเสนอพระสุริโยทัยให้มีบทบาทสำคัญในตอนหนึ่งๆนั้น ส่วน "เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่ง" หมายถึง การที่ต้วบทกล่าวถึงพระสุริโยทัยแต่มิได้นำเสนอบทบาทที่โดดเด่นอย่างชัดเจน

ที่	วรรณกรรม	ประเภท	ความยาว	สัดส่วนเนื้อหาที่นำเสนอ บทบาทของพระสุริโยทัย
๗.	ผืนแผ่นดินนี้ล้ำ แหล่งคุณ (๒๕๑๖)	ร้อยกรองเล่าเรื่องด้วย ลิลิตโคลงฉันท์ นำเสนอ เหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์	๑๔๓ หน้า	เป็นเนื้อหาตอนหนึ่ง
๘.	อภุชฌายาสาน(๒๕๑๖)	ร้อยกรองเล่าเรื่องด้วย กลอนเพลงยาว เสนอเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์	๑๘๔ หน้า	เป็นเพียงเนื้อหาส่วนหนึ่ง
๙.	บทละครเรื่องสมเด็จพระ สุริโยทัย (๒๕๒๒)	บทละครดึกดำบรรพ์ นำเนื้อหามาจาก ประวัติศาสตร์	๗๒ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก
๑๐.	บทเห่เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย (๒๕๒๙)	ร้อยกรองเล่าเรื่องขนาด สั้นด้วยกลอนเพลงยาว	๑๑ บท	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก
๑๑.	คำประกาศบวงสรวงดวงพระ วิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัย (๒๕๓๔)	ร้อยแก้วส่งสัมผัส ระหว่างวรรค	๖ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก
๑๒.	นวนิยายเรื่องสมเด็จพระ สุริโยทัย (๒๕๓๖และ๒๕๔๒)	นวนิยาย อิงประวัติศาสตร์	๒ เล่มจบ ๖๔๙ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก
๑๓.	นวนิยายเรื่องสุริโยทัย(๒๕๔๒)	นวนิยาย อิงประวัติศาสตร์	๑๙๘ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก
๑๔.	สุริโยไทฉบับการ์ตูน(๒๕๔๔)	นิยายภาพจาก ภาพยนตร์ อิงประวัติศาสตร์	๑๒๘ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก
๑๕.	เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ สุริโยทัย(๒๕๔๔)	วรรณคดี เฉลิมพระเกียรติ	ราว ๑๔๐ คำกลอน	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก
๑๖.	นวนิยายเรื่องพ่อ ภาค ๑ (๒๕๔๕-๒๕๔๖)	นวนิยายอิง ประวัติศาสตร์	๓๗๖ หน้า	เป็นเพียงเนื้อหาส่วนหนึ่ง
๑๗.	บทร้อยกรองประวัติศาสตร์ สงครามไทย – พม่า(๒๕๔๖)	ร้อยกรองเสนอ เหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์	๓๙๘ หน้า	เป็นเพียงเนื้อหาตอนหนึ่ง

ที่	วรรณกรรม	ประเภท	ความยาว	สัดส่วนเนื้อหาที่นำเสนอ บทบาทของพระสุริโยทัย
๑๘.	บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้น- ธรรณิน (๒๕๔๖-๒๕๔๗)	จินตนิยาย อิงประวัติศาสตร์	๒๒๙ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก เป็นตัวละครสำคัญ
๑๙.	กษัตริยา ตอน แก้วกษัตริยา (๒๕๔๗)	นวนิยายอิง ประวัติศาสตร์	๔๒๔ หน้า	เป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหา เป็นตัวละครสำคัญที่มี บทบาทต่อตัวละครเอก
๒๐.	การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย (๒๕๔๘)	นิยายภาพอิง ประวัติศาสตร์	๑๒๑ หน้า	เป็นเนื้อหาหลัก มีบทบาทเป็นตัวละครเอก

ตาราง ๓ แสดงข้อมูลวรรณกรรมกลุ่มที่เป็นเรื่องเล่าที่เสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

สำหรับวรรณกรรมอีก ๓ ตัวบท ในกลุ่มที่มีใช้เรื่องเล่า มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ที่	วรรณกรรม	ประเภท	ความยาว	สัดส่วนเนื้อหาที่นำเสนอ บทบาทของพระสุริโยทัย
๑.	โคลงสดดี ๓ บท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๕๒๒)	ร้อยกรองขนาดสั้น สดดีวีรกรรม	โคลงสี่สุภาพ ๓ บท	เป็นเนื้อหาหลัก
๒.	เพลงต้นตระกูลไทยของหลวงวิจิตรวาทการ (๒๔๙๗)	บทเพลงปลุกใจ	๔.๓๘ นาที	เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่ง
๓.	บทเพลงสมเด็จพระสุริโยทัยของสุนทราภรณ์ (๒๕๒๙)	บทเพลงปลุกใจ	๓.๓๒ นาที	เป็นเนื้อหาหลัก

ตาราง ๔ แสดงข้อมูลวรรณกรรมกลุ่มที่มีใช้เรื่องเล่าที่เสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

จากวรรณกรรมข้างต้นทั้ง ๒๓ ตัวบท ได้ก่อให้เกิดภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ซึ่งสามารถสรุปภาพตัวแทนในแต่ละตัวบท เรียงตามลำดับการสร้างงานได้ดังตาราง

ที่	วรรณกรรม	ภาพตัวแทนที่ตัวบทนำเสนอ
๑.	เสภาพระราชพงศาวดาร	ภรรยาที่สละชีวิตเพื่อปกป้องสามีด้วยความกตัญญูและวีรสตรีผู้กล้าหาญ
๒.	โคลงภาพพระราชพงศาวดาร	วีรกษัตริย์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
๓.	โคลงสดดี	วีรกษัตริย์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เป็นแบบอย่างในการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง
๔.	เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์	วีรกษัตริย์ผู้ปรีชาสามารถ พลีชีพเพื่อพระมหากษัตริย์ เสียสละเพื่อบ้านเมือง

ที่	วรรณกรรม	ภาพตัวแทนที่ตัวบทนำเสนอ
๕.	พระสุริโยทัย	วีรสตรีไทยผู้กล้าหาญ เป็นตัวอย่างของสตรีที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีทุกด้าน ได้แก่ หน้าที่ภรรยาที่มีต่อสามี หน้าที่ข้าราชการบริพารที่ภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และหน้าที่พลเมืองที่เสียสละเพื่อชาติ
๖.	ผู้ชนะสิบทิศ	พระอัศวมเหสีแห่งอยุธยาผู้กล้าหาญและสามีภักดีต่อพระสวามี
๗.	เพลงต้นตระกูลไทย	วีรกษัตริย์ผู้สละพระชนม์เพื่อรักษาบ้านเมือง
๘.	นิทานประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย	วีรสตรีผู้กล้าหาญ ห่วงใยชาติบ้านเมือง เป็นตัวอย่างที่สตรีในปัจจุบันควรรยึดถือปฏิบัติตาม
๙.	บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๑๐.	ผืนแผ่นดินไถนล้ำ แหล่งคุณ	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๑๑.	อยุธยาवास	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๑๒.	บทเห่เรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๑๓.	คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัยฯ	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญ เสียสละเพื่อบ้านเมือง และกตัญญูต่อสามีและชาติ
๑๔.	นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย	วีรกษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยคุณสมบัติแห่งชาติ เป็นผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๑๕.	นวนิยายเรื่องสุริโยทัย	สตรีตัวอย่างที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการเป็นภรรยาหรือพระมเหสีของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
๑๖.	สุริโยไทยฉบับการ์ตูน	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมืองตลอดทั้งพระชนม์ชีพ
๑๗.	เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๑๘.	นวนิยายเรื่องพ่อ ภาค ๑	พระมเหสีที่รักและห่วงใยพระสวามีและพระโอรสธิดาอย่างล้นพ้น
๑๙.	บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่าฯ	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๒๐.	บารมีพระแม่ป๊อง ปกพื้นธรณิน	วีรกษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยพระปัญญา ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติแห่งชาติ งามพร้อมอย่างชาติยวนารีและเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๒๑.	นวนิยายเรื่องกษัตริยาตอน แก้วกษัตริยา	วีรกษัตริย์ผู้เปี่ยมด้วยพระปัญญา ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติแห่งชาติ งามพร้อมอย่างชาติยวนารี งามกล้าหาญเสียสละเพื่อบ้านเมือง
๒๒.	การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทยเรื่องพระสุริโยทัย	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญเสียสละเพื่อบ้านเมือง และเป็นตัวอย่างของอนุชนรุ่นหลัง
๒๓.	เพลงสมเด็จพระสุริโยทัย	วีรกษัตริย์ผู้กล้าหาญและเสียสละเพื่อบ้านเมือง

ตาราง ๕ แสดงภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในแต่ละตัวบทวรรณกรรม

๓.๒ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ๒ กลุ่มหลักในวรรณกรรมไทย

การศึกษาวรรณกรรมที่นำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยทั้ง ๒๓ ตัวบทข้างต้นพบว่าภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในหนึ่งตัวบทวรรณกรรมสามารถมีได้มากกว่า ๑ ภาพ โดยมีทั้งภาพหลักซึ่งเป็นภาพที่เกิดจากการสร้างบทบาทเด่นบางประการให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัย ในขณะที่เดียวกันก็มีการนำเสนอบทบาทอื่นๆอันก่อให้เกิดเป็นภาพรองในวรรณกรรมเรื่องนั้นด้วย เพียงแต่ในแต่ละตัวบทนั้นจะมีการนำเสนอภาพใดภาพหนึ่งให้มีความโดดเด่น เป็นบทบาทหลักบทบาทใดบทบาทหนึ่งในตัวบทนั้นๆ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยสามารถจัดกลุ่มได้เป็น ๒ กลุ่มหลัก ได้แก่ (๑) ยอดภรรยา และ (๒) ภาพวีรสตรี ซึ่งในภาพทั้งสองกลุ่มนี้ ยังมีภาพในลักษณะต่างๆ แยกลงไปเป็นภาพประเภทต่างๆได้อีก

๓.๒.๑. ภาพยอดภรรยา

ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยที่ได้รับการนำเสนอภาพหลักปรากฏเป็นภาพภรรยา ปรากฏเป็นภาพหลักที่มีความโดดเด่นในวรรณกรรมจำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ **เสภาพระราชพงศาวดาร** และนวนิยายเรื่อง**พ่อ** แต่ถึงแม้ว่าภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ได้รับการนำเสนอให้โดดเด่นในลักษณะการเป็นภรรยาจะปรากฏเป็นภาพหลักเพียง ๒ เรื่องเท่านั้น แต่ในบรรดาข้อมูลวรรณกรรมเรื่องอื่นๆก็มีการนำเสนอภาพของพระสุริโยทัยในลักษณะนี้โดยปรากฏเป็นภาพรอง อันเกิดจากการสร้างคุณลักษณะอื่นๆ เพื่อสนับสนุนภาพการเป็นภรรยาที่ดีของสามี ภาพแบบภรรยาที่มีการนำเสนอเป็นภาพแยกย่อยลงไปได้อีก แบ่งออกได้เป็น ๔ แบบ ได้แก่ ภรรยาแบบนางแก้ว ภรรยาแบบข้างทำหลัง ภรรยาผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของสามี และภรรยาผู้เป็นมารดาที่ดีของบุตรธิดา

ก. ภาพภรรยาแบบนางแก้ว

ตามคตินิยมเรื่องพระยาจักรพรรดิราชที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ได้กล่าวว่าพระยาจักรพรรดิราชหรือพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญญาธิการอันยิ่งใหญ่จะต้องมีแก้ว ๗ ประการเป็นเครื่องประกอบพระบารมี แก้วประการหนึ่งดังกล่าวนี้ คือ นางแก้ว ซึ่งหมายถึงภรรยาหรือมเหสีแห่งกษัตริย์นั้น ซึ่งจะต้องมีลักษณะของการเป็นภรรยาที่ดี ดังที่กล่าวไว้ว่า

...แลเมื่อใดพระยามาหาสู่นางแก้ว นางแก้วนั้นมีได้นั่งอยู่ในที่ตนนั้น ย่อมลุกไปต้อนรับพระยา แล้วเขาหมอนทองนั่งเฝ้าอยู่พัดพระยานั้น แล้วนางจึงนวดพินคั้นพระบาทและกรของพระยานั้นแล้วจึงนั่งอยู่เบื้องต่ำ นางแก้วนั้นบ่ทอนขึ้นนอนเหนือแท่นแก้วก่อนพระยามหาจักรพรรดิราชนั้นเลยสักคาบ นางแก้วนั้นบ่ทอนลงจากแท่นแก้วนั้นภายหลังพระยาเลยสัก

คาบ แม้ว่านางแก้วนั้นจะกระทำการงานอันใดๆก็ดี ย่อมให้พูลแต่พระยานั้นให้รู้ก่อน เมื่อใด พระยาสั่งให้นางจึงทำ นางนั้นบ่หอนละเมิดผิวท่านเลยสักคาบ กระทำอันใดๆก็ดีย่อมจะชอบใจผิวทุกประการ ว่ากล่าวอันใดๆ ก็ดีย่อมพึงพอใจผิวทุกประการและเท่าแต่พระยาจักรพรรดิราชผู้เดียวและหากได้เป็นผัวนางได้ ส่วนอันว่าชายผู้อื่นได้จะเป็นผัวนางบ่มีได้ อันว่านางแก้วนั้นจักได้เอาใจออกห่างพระยานั้นน้อยหนึ่งก็บ่มีแก่นางเลย^{๕๐}

จะเห็นได้ว่าภรรยาแบบนางแก้วนั้น คือภรรยาที่เอาใจใส่ดูแลปรนนิบัติสามีด้วยความจงรักภักดี ปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่กระทำโดยผลการ และซื่อสัตย์ต่อสามีแต่เพียงผู้เดียว ตัวละครพระสุริโยทัยในตัวบทวรรณกรรมกลุ่มหนึ่งก็ถูกนำเสนอให้มีคุณสมบัติดังกล่าว เช่น การเอาใจใส่ดูแลปรนนิบัติสามี ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากเรื่อง **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำจันทร์** เสียเล่าได้บรรยายถึงพระสุริโยทัยขณะดำรงพระยศเป็นพระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิว่า

เส่นหาพระสามี	ตละชีวะร่วมสมร
ฤาวยาววราธร	ถูระเพิ่มผะดุงผะดา
	...
เข้าเย็นมิเว้นจัก	บริรักษ์บำรุงบำเรอ
โอบอ้อมประนอมเสนอ	คุณะขัตติยาเทวี ^{๕๑}

วรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจภาพภรรยาที่เอาใจใส่ปรนนิบัติสามี คือ นวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** ตัวอย่างเช่นในฉาก **พระนางสุริโยทัยเสด็จไปทำบุญ** เป็นเหตุการณ์ภายหลังจากที่พระเทียรราชาผนวชเป็นพระภิกษุเพื่อหลบเลี่ยงราชภัยที่อาจเกิดขึ้นได้ เสียเล่าบรรยายถึงพระสุริโยทัยในฉากนี้ว่า

อันภரியานั้นดังมิตรแท้ แม้สามีจะตระกำลำบากอยู่แห่งหนตำบลใด หรือ บวชเป็นพระมุ่งแสวงหาโมกขธรรมและสั่งห้ามประการใด พระนางสุริโยทัยทรงอดไม่ได้ที่จะปรุงพระกระยาหารของโปรดของพระเทียรราชา ทรงอุทิศสำหัตถ์นบธรรม

^{๕๐} เสถียรโกเศศ, เล่าเรื่องไตรภูมิพระร่วง (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๒), หน้า ๑๔๑ - ๑๔๒.

^{๕๑} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำจันทร์ (พระนคร: โรงพิมพ์แพร่การช่าง, ๒๕๑๕), หน้า ๑๐ - ๑๑.

ก่อนโกให้ เตรียมเครื่องคาวหวาน ... เสด็จนำพระโอรสและพระธิดากับบ่าว
และผู้คนติดตามอาร์กขามุ่งหน้าไปวัดราชประดิษฐาน^{๕๒}

คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของนางแก้วที่ถูกนำเสนอไว้ในตัวละครพระสุริโยทัย คือ ความ
ซื่อสัตย์ต่อสามี แต่การนำเสนอภาพภรรยาผู้ซื่อสัตย์ต่อสามีนี้ มักไม่ได้รับการนำเสนอให้เห็นเป็น
ฉากที่แสดงบทบาทของการซื่อสัตย์ต่อสามีของตัวละครพระสุริโยทัยโดยตรง แต่มักเป็นการสร้าง
ตัวละครอีกตัวหนึ่ง คือ ท้าวศรีสุดาจันทร์ขึ้นมาเป็นตัวละครตรงกันข้ามเนื่องจากพระนางเป็นสตรี
ในประวัติศาสตร์ที่มีบันทึกเรื่องอื้อฉาวในเชิงชู้สาว ความซื่อสัตย์ต่อสามีของพระสุริโยทัยมักเป็น
การบรรยายจากเสียงเล่าและการสนทนาของตัวละครอื่นเมื่อนำพฤติกรรมของพระสุริโยทัยและ
ท้าวศรีสุดาจันทร์มาเปรียบเทียบกัน จะเห็นตัวอย่างตอนหนึ่งได้จาก **บทละครเรื่องสมเด็จพระ
สุริโยทัย**

เจ้าพระยามหาเสนา :	ปล่อยให้ขุน	ชินราช	ออกสำแดง
	กำแหงเป็น	ซู้รัก	พระมารดา
			...
ท้าววรจันทร์ :	อีกทั้ง	ราคะ	จริตกล้า
	ขึ้นเชิง	กามา	ก็อาจหาญ ^{๕๓}

ข. ภรรยาแบบข้างเท้าหลัง

คำว่า “ข้างเท้าหลัง” มาจากสำนวนเปรียบเทียบที่ว่า ‘ข้างเท้าหน้า ข้างเท้า
หลัง’ แปลว่า ผู้ชายเป็นผู้นำ ผู้หญิงเป็นผู้ตามในครอบครัว, ผู้นำและผู้ตาม^{๕๔} ผู้วิจัยจึงได้นำ
ความหมายของการเป็น “ผู้ตาม” นี้ มาใช้เพื่อชื่อประเภทของภาพตัวแทนการเป็นภรรยาอีก
ลักษณะหนึ่งของพระสุริโยทัยที่ถูกนำเสนอให้เป็นภรรยาที่มีบทบาทเป็นเพียงผู้โอบอ้อมตามสามี
แต่เพียงอย่างเดียว โดยปราศจากลักษณะของการเป็นผู้นำหรือผู้ที่สามารถคิดตัดสินใจหรือกระทำ
สิ่งใดได้ด้วยตัวเองเลย ภาพภรรยาแบบข้างเท้าหลังนี้ปรากฏชัดเจนในตัวบทวรรณกรรมเพียงเรื่อง
เดียว ได้แก่ นวนิยายเรื่อง **ฟ้อ** ซึ่งเป็นนวนิยายที่มีได้มีแก่นเรื่องมุ่งนำเสนอพระวีรกรรมของพระ
สุริโยทัย พระสุริโยทัยก็ได้เป็นตัวละครหลักที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องแต่อย่างใด การ
สละพระชนม์ชีพกลางสมรภูมิของพระองค์ก็ได้มีการนำเสนอให้เป็นภาพอันสง่างามจากความ

^{๕๒} คึกเดช กันทามระ, *สุริโยทัย*, หน้า ๑๑๗.

^{๕๓} สมภพ จันทระประภา, *บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย* (พระนค: โรงพิมพ์ห้องภาพสุวรรณ, ๒๕๒๒), หน้า ๙ - ๑๑.

^{๕๔} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒* (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า

กล้าหาญเช่นวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ตัวบทวรรณกรรมได้ยกวีรกรรมนี้ให้เป็นบทบาทของพระบรมดิลกแทน บทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยในนวนิยายเรื่องนี้ได้รับการนำเสนอให้มีบทบาทในฐานะความเป็นภรรยาที่รักและห่วงใยสามีและลูกเท่านั้น อีกทั้งตัวละครพระสุริโยทัยในเรื่องนี้ยังปราศจากความเก่งกล้าหรือพระสติปัญญาปรีชาชาญในการแก้ปัญหาหรือตัดสินพระทัยในเรื่องใดๆ ได้เลย ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างตอนที่พระเจ้าหงสาวดีส่งสาส์นมาทำกระทำยุทธหัตถีกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แต่เมื่อถึงวันนัดหมาย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงพระประชวรกะทันหัน พระสุริโยทัยและบรมดิลกจึงทรงปรึกษากัน ปรากฏเป็นบทสนทนาระหว่างตัวละครทั้งสอง ดังนี้

“ทรงพระประชวร ไม่ทราบเป็นโรคอะไร” **สมเด็จพระสุริโยทัย**
ตรัสตอบด้วยสีหน้าวิตก ... พระบรมดิลกทรงมองพระพักตร์พระชนนี
แล้วทรงกล่าวว่า

“เสด็จแม่ไม่ควรวิตกมากเกินไป ให้เสด็จพ่อนอนพักสักสี่ห้าวันก็
คงหายเพคะ”

“ลูกคงไม่ทราบเรื่องที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีส่งพระราชสาส์นมาเมื่อ
เจ็ดวันที่แล้ว ทำเสด็จพ่อทำยุทธหัตถีตีตัวต่อตัวในวันนี้ และถ้าใครไม่
ปรากฏตัว ก็จะเป็นผู้แพ้”

พระสุริโยทัยตรัสด้วยพระพักตร์อันหม่นหมอง “แม่ถึงนั่งกลุ่ม
อยู่ที่นี่ ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร”

“แล้วเราจะทำอย่างไรดีล่ะเพคะ?”

“แม่ก็ไม่รู้เหมือนกัน เมื่อสักครู่นี้พระยามหาเสนาบดีก็มาทูลเตือน
ให้เสด็จพ่อเตรียมตัวเพราะใกล้ถึงเวลานัดแล้ว กองทัพพร้อมที่จะยกออกไป
แต่ก็แม่ก็ไม่กล้าบอกว่าเสด็จพ่อไม่สบายมาก กลัวพวกเราจะเสียขวัญ”^{๕๕}

ตอนที่ยกมาแสดงเป็นตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นได้ชัดว่า พระสุริโยทัยในเรื่องนี้ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาใดๆ ในขณะที่กำลังเผชิญกับภาวะอันคับขันได้เลย หรือแม้แต่จะให้คำปรึกษากับพระบรมดิลก ทำได้แต่เพียงตอบว่า “ไม่รู้” เท่านั้น ในสถานการณ์ที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทั้งในฐานะของผู้นำบ้านเมืองและผู้นำครอบครัวมีเหตุให้ไม่สามารถทำหน้าที่ของ “ผู้นำ” ได้ พระสุริโยทัยในนวนิยายเรื่องนี้ ก็ยังคงสวมบทบาทเป็น “ผู้ตาม” ต่อไป โดยไม่สามารถสวมบทบาทการเป็น “ผู้นำ” ขึ้นมาได้ แตกต่างจากวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ที่อย่างน้อยก็จะนำเสนอให้พระ

^{๕๕} ปองพล อดิเรกสาร, พ่อ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, ๒๕๔๖), หน้า ๕๐ - ๕๑.

สุริโยทัยทรงสามารถที่จะทำหน้าที่ผู้นำหรือผู้ปกครองดูแลทุกข์สุขของครอบครัวหรือผู้อยู่ใต้อำนาจการปกครองของพระองค์ในยามที่พระเทียรราชาทรงผนวชได้ อย่างใน **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** และ**บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** และในวรรณกรรมบางเรื่องก็นำเสนอให้พระสุริโยทัยทรงเชื่อมั่นในพระองค์เอง ทรงอุทิศสาหัสและพระทัยกล้าที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยปราศจากพระราชานุญาตจากพระสวามี ดังเช่นในนวนิยายเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ตัวละครพระสุริโยทัยทรงส่งจดหมายอย่างลับๆถึงพระวิสุทธิกษัตริย์เพื่อให้พระมหาธรรมราชายกกองทัพหัวเมืองฝ่ายเหนือลงมาช่วย ด้วยทรงแน่วพระทัยว่าการตั้งรับข้าศึกอยู่ในพระนครตามความตั้งพระทัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะไม่ส่งผลดีต่อบ้านเมืองเป็นแน่ จะเห็นได้ว่าการเป็นภรรยาของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่อง **พ่อ** นี้ จึงเข้าทำนองของการเป็น “ข้างเท้าหลัง” ที่ไม่สามารถจะเป็นผู้นำทั้งครอบครัวและอาณาจักรของตนได้เลย แม้จะตกอยู่ในสถานการณ์คับขันมากเพียงใดก็ตาม

ค. ภรรยาผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของสามี

วรรณกรรมบางเรื่องมีการนำเสนอให้ตัวละครพระสุริโยทัยเป็นภรรยาที่เอาใจใส่ เป็นธุระ ช่วยเหลือในกิจต่างๆของสามีด้วยกำลังสติปัญญา เช่นราชการงานแผ่นดิน ตัวบทวรรณกรรมกลุ่มหนึ่งมักนำเสนอให้ตัวละครพระสุริโยทัยมีบทบาทเป็นเป็นผู้คิด เป็นที่ปรึกษาของสามี อาทิ นวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** **สมเด็จพระสุริโยทัย** **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** **บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย** **นิทานประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย** และ**การ์ตูนชุดวีรชนไทยเรื่อง พระสุริโยทัย** เป็นต้น จะเห็นตัวอย่างได้จาก **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** ร้อยกรองเรื่องเล่าที่นำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยอย่างมีมิติแห่งความเป็นมนุษย์ที่มีความสมจริงเป็นเรื่องแรก ในตอนที่เสียงเล่ากล่าวถึงพระคุณสมบัติของพระสุริโยทัย ตอนหนึ่งว่า

ภรรยาพิพลาดพล้ำ

ถึก็นานิเทศยุบล

ทูลทัดรหัสหน

หิริช้องเฉลยอเลอ^{๕๖}

ในวรรณกรรมบางเรื่อง ตัวละครพระสุริโยทัยไม่เพียงแต่จะสามารถเป็นที่ปรึกษาในกิจการงานต่างๆของสามีให้ลุล่วงไปได้ แต่ยังมีบทบาทเป็นผู้ออกความคิด แก้ไขปัญหาให้สามีรอดพ้นจากวิกฤต และวางแผนการและดำเนินการต่างๆเพื่อประโยชน์ของสามีหรือก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่สามีอีกด้วย เช่นใน **การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่อง พระสุริโยทัย** ที่

^{๕๖} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์**, หน้า ๑๑.

นำเสนอบทบาทตัวละครพระสุริโยทัยให้เป็นผู้ที่ออกความคิดให้พระเทียรราชาทรงผนวชเพื่อให้รอดพ้นจากภัยอันเกิดจากอำนาจของท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราช ดังจะเห็นได้จากฉากการสถาปนาพระเทียรราชาขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ภายหลังจากที่ขุนพิเรนทรเทพและพรรคพวกร่วมกันโค่นล้มขุนวรวงศาธิราชและท้าวศรีสุดาจันทร์ และอัญเชิญพระเทียรราชาขึ้นครองราชย์

หลังจากนั้น เหล่าข้าราชการก็ทูลขอให้พระเทียรราชาทรงลาผนวชเพื่อมาขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ส่วนพระสุริโยทัยก็เป็น สมเด็จพระสุริโยทัย อัครมเหสี

สมเด็จพระสุริโยทัย : “ที่พวกเราสามารถรอดพ้นจากเภทภัยครั้งนี้ได้ เพราะพวกท่านทั้งสี่แท้ๆ”

ขุนพิเรนทรเทพ : “นั่นก็เพราะบารมีของพ่ออยู่หัวนั่นแหละพะย่ะค่ะ”

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ : “ผิดแล้วขุนพิเรนทรเทพ ไม่ใช่เพราะข้าหรือ !! (ผินพระพักตร์ ทอดพระเนตรไปทางสมเด็จพระสุริโยทัย) ถ้าไม่ใช่เพราะพระสุริโยทัยให้ออกบวชในตอนนั้น...ข้าก็อาจจะถูกแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ส่งคนมาลอบสังหารแล้วก็เป็นได้”^{๕๗}

การนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยว่าเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ยังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **กษัตริยา** ดังความตอนหนึ่งว่า

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเองก็ทรงมีพระอัธยาศัย...รักสงบ...
ในขณะดำรงพระยศพระเทียรราชา ผู้ที่ทรงผลักดันอยู่เบื้องหลังการต่อสู้กับนางพระยาศรีสุดาจันทร์ คือพระอัครมเหสีสุริโยทัย
“ถ้าเราไม่สู้ ฝ่ายเราทั้งคร้วจะเป็นฝ่ายเสียหัว!”
กระแสน้ำสิ่งนี้ทำให้พระสวามี ‘ต้องสู้’ ตราบจนพระนางนาฏ หลักอันมันคงในพระราชหฤทัยเสด็จจากไป^{๕๘}

^{๕๗} ทีมงานอีคิวพลัส, การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่อง พระสุริโยทัย, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๕๘} ทมยันตี, กษัตริยา, พิมพ์ครั้งที่ ๓(กรุงเทพฯ: ฅน บ้านวรรณกรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๒.

นวนิยายเรื่องนี้ ยังนำเสนอให้ตัวละครพระสุริโยทัยมีบทบาทอย่างลึกๆ ในการเสียดแทงของพระเทียรราชา หลวงศรียศและหมื่นราชเสน่หา ตัวบทกล่าวว่พระสุริโยทัยให้ข้าหลวงแจ้งเรื่องทีพระเทียรราชาจะเสียดแทงขุนพิเรนทรเทพ ซึ่งแม้จะมีได้ระบุโดยตรงว่พระนาง “สั่งการ” ให้ขุนพิเรนทรเทพไปห้ามการกระทำดังกล่าว แต่ตัวบทก็นำเสนอให้ผู้อ่านสามารถตีความได้ว่า แท้จริงแล้วการที่ขุนพิเรนทรเทพไปห้ามการเสียดแทงดังกล่าวก็เพราะพระสุริโยทัยนั่นเอง เนื่องจากตัวละครพระสุริโยทัยในนวนิยายเรื่องนี้รู้จักสามีของตนดีว่เป็นผู้รักสงบ และตัดสินใจไม่เด็ดขาดเข้มแข็งนัก และหากผลการเสียดแทงปรากฏว่เทียดแทงขุนวรวงศาธิราชแสดงให้เห็นถึงบุญญาธิการทีมากกว่า จะทำให้พระเทียรราชาทรงล้มเลิกความตั้งพระทัยทีจะขึ้นผ่านแผ่นดินเป็นกษัตริย์องค์ต่อไป รวมทั้งจะทำให้ขวัญและกำลังใจของขุนนางทีหมายจะปราบทราชาอย่างหลวงศรียศและหมื่นราชเสน่หา มีอันต้องถดถอยลดน้อยลงไป จนอาจทำให้ล้มเลิกแผนการดังกล่าวในที่สุด ดังจะเห็นได้จากตอนต่อไปนี้

สมเด็จพระมหาจักรพรรดินั้น นับจากสมัยยังดำรงพระยศพระเทียรราชา พระอุปนิสัยทรงรักสงบ จนการตัดสินใจมักมีปัญหหลายครั้ง

คราเสียดแทงนั้นทีปะไร

พระมหาธรรมราชาในครั้งคิดการใหญ่ โคนล้มราชบัลลังก์นางพระยาศรีสุดาจันทร์ ได้ไปยังวัดราชประดิษฐ์ อัญเชิญเสด็จให้ลามนวงษ์ ก็ทรงไต่ร่ตรองอยู่ จนหลวงศรียศ หมื่นราชเสน่หา ถวายคำแนะนำว่

“ทีคิดการนี้ใหญ่หลวงนัก ควรจักไปเสียดแทงหน้าพระปฏิมากร ถ้าบุญญาธิการบารมีจะต้องเป็นที่ศาสนูปถัมภก ปกป้องอาณาประชาราษฎร์ พระพุทธคุณจักสำแดงว่เราจะคลาดแคล้ว ทำการสำเร็จด้วยดี”

หากขุนพิเรนทรเทพขณะนั้น คัดค้าน

“กล่าวแล้วว่ เราจะทำการใหญ่ แผนทั้งปวงวางไว้ เราต้องมั่นใจ จะเสียดแทงไปไย?”

แล้วฟังกันถากก็เปล่า ตกคำก็เข้าไปเสียดแทงจนได้ หากมีใครรู้ไม่รห้สนัยครั้งกระนั้น พระนางนาฏอัศรมหเสีศรีสุริโยทัย ให้ข้าหลวงเดิมไปไขความต่อขุนพิเรนทรเทพทีรับตามติดไป^{๕๙}

^{๕๙} ทยันตี, กษัตริย์, หน้า ๑๘๐ - ๑๘๑.

ง. ภรรยาผู้เป็นมารดาที่ดี

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในลักษณะนี้ ถูกนำเสนอให้เป็นภาพรองเพื่อส่งเสริมให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงเป็นภรรยาที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมิใช่แต่กับสามีเท่านั้น แต่ในความเป็นภรรยาของสามีก็เป็นแม่ที่ดีของลูกอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของภรรยาที่ดีตามคำสอนทางพุทธศาสนาข้อหนึ่งที่กล่าวว่า ภรรยาที่ดีนั้นจะต้องมีลักษณะของการเป็นเมีย หมายถึง ภรรยาที่ทำหน้าที่ในการให้กำเนิดและเลี้ยงดูลูกเป็นอย่างดีนั่นเอง^{๖๐} ขณะเดียวกัน ตัวบทกลุ่มที่นำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นวีรสตรีผู้พลีชีพเพื่อพระมหากษัตริย์และบ้านเมืองและสตรีตัวอย่างก็ได้สร้างและนำเสนอภาพการเป็นมารดาของบุตรธิดานี้เช่นกัน ทั้งนี้ ก็เพื่อสนับสนุนให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงเป็นผู้ที่สามารถรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดีในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะดำรงอยู่ในสถานะของการเป็นกษัตริย์ผู้ต้องรักษาความสงบมั่นคงของบ้านเมือง หน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามี หน้าที่ของผู้ปกครองต่อผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง และในขณะเดียวกันก็ได้ละเลยหน้าที่ของการเป็นพระชนนีของพระราชบุตรราชธิดา หรือในฐานะหญิงสยามคนหนึ่งผู้เป็นแม่ของลูกๆ ภาพการเป็นมารดานี้ปรากฏในวรรณกรรมจำนวน ๔ เรื่อง ได้แก่ **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำจันท์ นิทานประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย** นวนิยายเรื่อง**สมเด็จพระสุริโยทัย** นวนิยายเรื่อง**สุริโยทัย บารมีพระแม่ป້อง ปกพื้นธรณินทร์** และนวนิยายเรื่อง **พ่อ** โดยปรากฏเป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้เป็นมารดาที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) มารดาผู้รักและห่วงใยบุตรธิดา

จะเห็นตัวอย่างได้จาก **บารมีพระแม่ป້อง ปกพื้น ธรณินทร์**

ในตอนที่ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยทรงทราบผลแห่งสงครามระหว่างอยุธยากับหงสาวดีอันเป็นเหตุให้พระองค์สิ้นพระชนม์กับคอช้างจาก **ปวิรินทร์** ซึ่งเป็นตัวละครในยุคปัจจุบันที่พลัดเข้าไปในมิติเวลาในอดีต ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยก็ได้ทรงปริวิตกในภยันตรายที่จะเกิดขึ้นกับพระองค์ในกาลเบื้องหน้า แต่กลับทรงเป็นห่วงและทรงถามถึงแต่สวัสดิภาพแห่งพระราชสวามีและพระราชโอรสธิดาโดยตลอด

“แม่ใหญ่ แม่กลางลูกข้าประสบภัยฤาไม่” พระราชมารดาตรัส
ถามขึ้นบ้าง ถึงอย่างไรความเป็นแม่ก็ทำให้ทรงห่วงพระราชธิดาทุก
พระองค์อย่างไม่เสื่อมคลาย^{๖๑}

^{๖๐} พັນธุ์ อัยราษฎร์, “จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาวศตวรรษทองคำกลอน,” หน้า ๖๗.

^{๖๑} แก้วแก้ว, **บารมีพระแม่ป້อง ปกพื้นธรณินทร์**, หน้า ๑๓๖ - ๑๓๗.

ตัวอย่างที่สองที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมารดาที่รักและห่วงใยบุตร จากนวนิยายเรื่อง **พ่อ** ในตอนที่ตัวละครสมเด็จพะมหาจักรพรรดิจะทรงยกทัพต่อสู้กับหงสาวดี ตัวละครสมเด็จพะสุริโยทัยทูลขอตามเสด็จไปในกองทัพด้วย โดยให้เหตุผลว่า

“หม่อมฉันทนไม่ไหวที่จะรออยู่คนเดียวในวัง มันทรมานจิตใจมาก เพราะไม่รู้ว่า จะเกิดอะไรขึ้นกับเสด็จพี่และลูกทั้งสอง ขอตามไปด้วยดีกว่า เพคะ ... ถ้าเสด็จพี่และทั้งสองเป็นอะไรไปหม่อมฉันก็ไม่ขอมีชีวิตอยู่ต่อไป”^{๖๒}

จากคำพูดของตัวละครสมเด็จพะสุริโยทัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเหตุที่ทรงร่วมออกศึกด้วยนั้น เกิดจากความรักรักความห่วงใยเป็นอันมากที่มีต่อคนในครอบครัวทั้งผู้เป็นสามีและลูก

(๒) มารดาผู้อบรมสั่งสอนบุตรธิดา

ภาพลักษณ์นี้ปรากฏในตัวบทวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าหลายเรื่อง ได้แก่ **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย บทละครเรื่องสมเด็จพะสุริโยทัยของสมภพ จันทระประภา เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพะสุริโยทัย สมเด็จพะสุริโยทัย สุริโยทัย และกษัตริยา** ในบรรดาเรื่องเล่าเหล่านี้นำเสนอให้ตัวละครพระสุริโยทัยเป็นมารดาที่อบรมสั่งสอนโอรสธิดาอย่างน้อย ๓ ด้าน ได้แก่ สั่งสอนด้านวิชาความรู้ในการต่อสู้ สั่งสอนด้านความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน และการสั่งสอนอบรมด้านคุณธรรมตามแนวทางแห่งพุทธศาสนา

การสั่งสอนด้านวิชาความรู้ในการต่อสู้ อาจเห็นตัวอย่างได้จาก **บทละครเรื่องสมเด็จพะสุริโยทัยของสมภพ จันทระประภา** นับเป็นเรื่องเล่าเรื่องแรกที่น่าเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในลักษณะนี้ ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีฉากที่พระสุริโยทัยในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นพระชายาของพระเทียรรวชา พระสุริโยทัยทอพระเนตรการประลองดาบของพระราเมศวรและมหาเด็กล้วทรงเรียกพระโอรสมาตรัสให้ฟังว่า

สุริโยทัย :	เจ้าราเมศวร์	พินดาบ	ยังไม่คล่อง
	ประเดี้ยว	ควรลอง	กันใหม่

^{๖๒} ปองพล อติเรกสาร, พ่อ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์, หน้า ๕๕.

เพลงดาบ	นั่นต้อง	ว่องไว
และนัยน์ตา	นั่นไซ้	เป็นสำคัญ
อย่าจ้อง	ที่มี	ข้าศึก
จ้องให้ลึก	เข้าไป	อย่าให้สั้น
ดูว่าไหล	เคลื่อนไป	ทางไหนกัน
จากกล้ำมั้น	ก็จะรู้	ทางอาวุธ ^{๖๓}

การสั่งสอนอบรมเรื่องที่สอง เป็นเรื่องของความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ตัวละครพระสุริโยทัยที่ได้รับการนำเสนอลักษณะนี้จะเป็นตัวละครในฐานะมารดาที่สั่งสอนทั้งลูกชายและลูกสาวให้รับผิดชอบหน้าที่ อาจเห็นตัวอย่างได้จากเรื่อง**สมเด็จพระสุริโยทัย** ของวรยุทธ พิชัยสรรทนต์และธเนศ เนติโพธิ์ ฉากที่เจ้ารามและเจ้าอินพระโอรสทั้งสองของพระสุริโยทัยแสดงความเห็นว่าการศึกสงครามและการหมั้นฝักอาวุธเป็นเรื่องไกลตัว พระสุริโยทัยซึ่งขณะนั้นทรงอยู่ในฐานะพระชายาในพระเทียรราชาจึงทรงสั่งสอนพระโอรสทั้งสองว่า

“เจ้าราม เจ้าอิน เราเกิดมาเป็นเจ้าคนนายคน เมื่อถึงคราวศึกสงครามเราต้องเป็นผู้นำออกรบ แม่เองสอนเจ้าได้แค่การต่อสู้ประชิดตัวเท่านั้นส่วนยุทธวิธีตามตำราพิชัยสงครามเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้อีกมาก^{๖๔}”

ตัวละครพระสุริโยทัยมักจะสอนทั้งพระโอรสธิดาให้ตระหนักในหน้าที่ของตนอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมเรื่องเล่าอีกหลายตัวบท เช่น **สมเด็จพระสุริโยทัย นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย และเสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย** เป็นต้น

นอกจากการสั่งสอนในเรื่องการรับผิดชอบต่อหน้าที่ของชาติในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎรแล้ว ตัวละครพระสุริโยทัยก็มักจะอบรมหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการเป็น “ชาติตินารี” ให้แก่พระธิดา คือ การอภิเษกเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเมืองต่างๆ ซึ่งมักปรากฏในฉากที่ตัวละครพระสุริโยทัยทรงอบรมพระสวัสดิราชหลังจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระราชทานพระสวัสดิราชให้แก่ขุนพิเรนทรเทพจากความดีความชอบที่ล้มล้างขุนวรวงศาธิราชและทำวศรีสุดาจันทร์ เช่นในวรรณกรรมเรื่อง **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย**

^{๖๓} สมภพ จันทระภา, **บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย**, หน้า ๑๗ - ๑๘.

^{๖๔} วรยุทธ พิชัยสรรทนต์, **สมเด็จพระสุริโยทัย**, หน้า ๒๒.

พระตรัสพลอบตอบลูกว่าถูกแล้ว	เจ้าก็เป็นนางแก้วของกรุงศรี
เชื้อกษัตริย์ขัตติยราชนารี	ชั่วดีเจ้าก็รู้อยู่แก่ใจ
	...
อย่ากำสรดระทดท้อเลยไฉมยง	เพื่อหน้าที่โดยตรงต้องจากกัน
ธรรมดาสตรีย่อมมีคู่	เพื่อเชิดชูศักดิ์ศรีมีมิ่งขวัญ
การเป็นเมียเป็นแม่นั้นสำคัญ	สืบสัมพันธ์เชื้อสายในแผ่นดิน
เจ้าจะเป็นผู้ประสารการณเห็นอไ้	ประสานใจประสานกิจนิจสิน
ไม่แบ่งแยกเห็นอไ้ให้ราคิน	สนองคุณภุมรินทร์ปิ่นโมลี
เป็นลูกเมียเจ้าแผ่นดินต้องเสียสละ	พร้อมที่จะเชือดเนื้อเพื่อกรุงศรี
แม้เลือดทุกหยดหยาดเป็นราชพลี	เพื่อป้องกันธานีอยุธยา ^{๖๕}

การอบรมสั่งสอนพระโอรสธิดาประการสุดท้าย เป็นคำสอนที่อิงอยู่กับพระธรรมคำสอนในพุทธศาสนา ทั้งในเรื่องการครองตน การปฏิบัติต่อผู้อื่น กตัญญูรู้คุณ และเข้าใจสังขารแห่งชีวิตและโลก ตัวอย่างการสอนในเรื่องการครองตนอาจเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง **กษัตริยา** ในตอนที่พระวิสุทธิกษัตริย์(พระสวัสดิราช พระราชธิดาในพระสุริโยทัย ภายหลังได้รับการสถาปนาเป็นพระอัครมเหสีในพระมหากษัตริย์) ทรงหวอนคำนึงถึงเหตุการณ์ในอดีตเมื่อครั้งพระราชมารดาสุริโยทัยทรงสั่งสอนพระองค์ ความว่า

พระมารดาทรงสอนนัก “แม่ได้ชื่อว่า วิสุทธิกษัตริย์ แปลว่า ผู้มีเลือดกษัตริย์บริสุทธิ์ คำว่า กษัตริย์ แปลว่า นักรบ การรบที่สำคัญที่สุดคือการรบกับตัวเอง ถ้าเรายังเอาชนะตัวเองไม่ได้ ก็อย่าหวังว่าจะรบชนะใครได้”^{๖๖}

ความกตัญญูรู้คุณนับเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ได้รับการนำเสนอให้เป็นคุณลักษณะเด่นของภาพตัวแทนพระสุริโยทัยโดยเฉพาะในวรรณกรรมระยะแรก เรื่องเล่าในระยะต่อมามีการสร้างฉากและเพิ่มเติมรายละเอียดต่างๆ ขึ้นมาจากจินตนาการของผู้แต่ง จึงก่อให้เกิดเนื้อหาที่พระสุริโยทัยทรงสั่งสอนพระโอรสธิดาในเรื่องความกตัญญูรู้คุณ ดังเช่นตัวอย่างใน **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย** ตอนที่พระสุริโยทัยทรงสั่งสอนและเจรจากับพระสวัสดิราช

^{๖๕} อุไรวรรณ เนาวรุจิ, *เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย*, หน้า ๖๘.

^{๖๖} ทมยันตี, *กษัตริยา*, หน้า ๒๓.

หลังจากจะต้องอภิเษกกับขุนพิเรนทรเทพโดยทรงอธิบายให้เข้าใจว่าขุนพิเรนทรเทพมีคุณต่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและแผ่นดิน

เบื้องซ้ายพระสวัสดิ์ราชธิดา	เบื้องขวาบรมดิลกผู้แจ่มใส
ค่อยดำรัสตรัสเล่าทำวความไป	ปลุกปลอบให้กตัญญูรู้คุณคน
	...
เพราะขุนนางสิ้นยั้งใจจริง	ช่วยปราบสิ่งเลวร้ายให้หมดสิ้น
เสียดลละเทิดทูนหนุนภูมิินทร์	มีคุณแก่แผ่นดินเป็นพันไป ^{๖๗}

จะเห็นได้ว่าภาพตัวแทนของพระสุริยทัณฑ์แบบยอดภรรยา นำเสนอบทบาทของพระสุริยทัณฑ์ให้เป็นสตรีผู้ทำหน้าที่ในบ้านหรือการปฏิบัติต่อคนในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นสามีหรือลูกๆ ได้เป็นอย่างดี โดยไม่ปรากฏว่ามีภาพภาพใดที่แสดงให้เห็นว่าพระสุริยทัณฑ์บงการหรือสั่งการในหน้าที่ที่มีต่อคนในครอบครัวเลย

๓.๒.๒ ภาพวีรสตรี

จากตารางที่ ๕ ซึ่งเสนอภาพตัวแทนที่แต่ละตัวบทวรรณกรรมนำเสนอ จะเห็นได้ว่าภาพในกลุ่มวีรสตรี เป็นภาพที่ได้รับการนำเสนอจำนวนมากที่สุด จากการนำเสนอพระวีรกรรมของพระสุริยทัณฑ์ว่าทรงกระทำไปเพื่อพระสวัสดิภาพแห่งพระมหากษัตริย์และบ้านเมืองหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ทรงประกอบวีรกรรมเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมนั่นเอง ในกลุ่มภาพวีรสตรีนี้ก็ประกอบขึ้นจากคุณลักษณะต่างๆที่แต่ละตัวบทประกอบสร้างขึ้น ก่อให้เกิดภาพย่อยอันหลากหลายที่สนับสนุนภาพในกลุ่มวีรสตรีซึ่งได้รับการนำเสนอในสถานภาพกษัตริย์เป็นจำนวนมาก สามารถแบ่งได้เป็น ๗ ภาพย่อย ได้แก่ วีรกษัตริย์นักรบ วีรกษัตริย์ผู้เปี่ยมปัญญา วีรกษัตริย์ผู้ยึดมั่นในพันธกิจแห่งชาติชาติ วีรสตรีผู้ครองใจปวงชน วีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง และพลเมืองผู้กล้าหาญและเสียดลละ

ก. วีรกษัตริย์นักรบ

วรรณกรรมกลุ่มหนึ่งได้ประกอบสร้างและนำเสนอให้พระสุริยทัณฑ์เป็นภาพนางกษัตริย์นักรบอย่างชัดเจน ด้วยการสร้างตัวละครและบทบาทให้ตัวละครพระสุริยทัณฑ์ทรงปรีชาสามารถในการรบ การใช้อาวุธต่างๆ ชำนาญในการบังคับช้างซึ่งเป็นพาหนะสำคัญในการศึก รวม

^{๖๗} อุไรวรรณ เนาวรุจิ, เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริยทัณฑ์, หน้า ๖๗.

ไปถึงความรู้เรื่องยุทธพิชัยสงครามและการวิเคราะห์ทางศึกได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ตัวอย่างเช่น **บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย** **นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** **นวนิยายสุริโยทัย** **สุริโยทัยฉบับการ์ตูน** และนวนิยายเรื่อง**กษัตริยา** การบรรยายลักษณะของ “นางกษัตริย์นักรบ” นี้ อาจเห็นตัวอย่างได้จากการบรรยายตอนหนึ่งในนวนิยายเรื่อง **กษัตริยา**

เธอ(พระสุริโยทัย)ทรงหาญกล้าการศึก ฐิพิไชยสงคราม และยัง บังคับศขาธารได้

สำหรับขุนศึก นอกจากจะแคล่วคล่องในตำราพิไชยสงคราม การ ล่วงรู้ตำราคชศาสตร์ ถือเป็นยอดแห่งขุนพล “ปิ่นอนงค์” นางนั้น เจนจบ^{๖๘}

นวนิยายเรื่องหนึ่งที่น่าเสนอความเป็นนักรบผู้เก่งกล้าของพระสุริโยทัยอย่างชัดเจน คือนิยายเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ที่นำเสนอตัวละครพระสุริโยทัยให้สอดคล้องกับการเป็นกษัตริย์นักรบด้วยการสร้างให้พระสุริโยทัยทรงเป็นขัตติยนาวิผู้มีสายเลือดนักรบ ดังความตอนหนึ่งว่า

“ครอบครัวเรา(พระสุริโยทัย) ยังมีเลือดนักรบเสมอ ไม่ว่าจะมีการประลองหรือไม่ก็ตาม ฐิไว้ด้วยว่าตาของเจ้าเคยนักรบมาแล้วอย่างกล้าหาญในสมัยพระเจ้าพระบรมไตรโลกนาถ เลือดนักรบยังคงมีอยู่ในตัวแม่ และในตัวเจ้าทั้งสองหรือแม้ว่าเจ้าจะมีลูก ลูกของเจ้าก็ต้องเป็นนักรบที่เก่งกล้ายิ่งกว่าใครๆ”^{๖๙}

แม้ว่านวนิยายเรื่องนี้จะมีได้ระบุชัดเจนลงไปว่าพระสุริโยทัยทรงเป็นพระธิดาในเชื้อพระวงศ์พระองค์ใด โดยระบุไว้แต่เพียงว่า พระองค์ทรงเป็นราชชนิกุลในราชวงศ์สุพรรณภูมิ แต่ตัวบทเรื่องเล่าก็ได้นำเสนอให้พระองค์ทรงมีสายเลือดนักรบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าทักษะความสามารถในการใช้อาวุธ รวมทั้งความไม่แพ้พระทัยในการต่อสู้และการศึกสงครามนั้นเป็นเพราะทรงได้รับการถ่ายทอดมาทางสายเลือดนั่นเอง

^{๖๘} ทมยันตี, *กษัตริยา*, หน้า ๔๓.

^{๖๙} วรยุทธ พิชัยสรรทนต์และธเนศ เนติโพธิ์, *สมเด็จพระสุริโยทัย*, หน้า ๒๘.

นอกจากการสร้างให้พระสุริโยทัยทรงเป็นกษัตริย์สายเลือดนักรบแล้ว ยังมีการสร้างและนำเสนอให้พระองค์ทรงเป็นสตรีที่มีความรู้เรื่องการรบทัพจับศึก สามารถวิเคราะห์ทางศึกได้อย่างรอบคอบ ดังตัวอย่างจากนวนิยายเรื่อง**สมเด็จพระสุริโยทัย**

พระสุริโยทัยตรัสด้วยพระปรีชาชาญ

“ถ้าเข้าทางด้านแม่ละเมา เราก็ยังมีกำแพงเพชรเป็นเมืองหน้าด่าน พระยารามณรงค์เจ้าเมืองก็มีฝีมือรบเข้มแข็งอยู่ หรือถ้าเข้าทางเจดีย์สามองค์ เราก็มีสุพรรณเป็นเมืองหน้าด่าน เมืองนี้มีกำแพงแข็งแรงอยู่...พอตั้งรับได้”^{๗๐}

นวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** และ **กษัตริยา** ยังมีการนำเสนอให้เห็นความสามารถในการบังคับช้างด้วยการสร้างฉากและบทบาทให้พระสุริโยทัยทรงช้างช่วยเหลือพระเทียรราชาในการดับไฟที่ไหม้ในพระนครและยังบังคับช้างให้วิ่งชนหอและเรือนไม้ต่างๆมิให้ไฟลุกลามได้ เหตุการณ์นี้ถูกนำเสนอในเรื่อง **สุริโยทัย** ส่วน **กษัตริยานั้น** มีการสร้างฉากและบทบาทในลักษณะใกล้เคียงกัน หากแต่การบังคับช้างออกดับไฟที่ไหม้ใหม่นี้กลายเป็นบทบาทของพระวิสุทธิกษัตริย์ที่บังคับช้างออกดับไฟที่ไหม้พระราชวังในสงครามครั้งที่พระเจ้าบุเรงนองทรงยกกองทัพหมายจะทำสงครามกับอยุธยาภายหลังศึกคราวสูญเสียพระสุริโยทัย ๑๕ ปีให้หลัง เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระวิสุทธิกษัตริย์ทรงได้รับการอบรมและสืบทอดความเชี่ยวชาญในการบังคับคชสารมาจากพระมารดา

ความเก่งกล้าสามารถในเชิงอาวุธ และชำนาญในการบังคับช้างที่สร้างให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัย ก็เพื่อก่อให้เกิดความสมเหตุสมผลให้กับ ‘วีรกรรมขาดคอช้าง’ ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระสุริโยทัย เนื่องจากการรบทัพจับศึกหรือสนามรบนั้นมิใช่พื้นที่ มิใช่หน้าที่หรือวิสัยของสตรีที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง แม้กระทั่งสตรีชั้นสูงเพราะการสงครามเป็นเรื่องของบุรุษ แต่การที่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์ว่าพระสุริโยทัยทรงเป็นพระอัครมเหสีที่สิ้นพระชนม์กลางสนามรบนั้น เป็นเหตุการณ์ที่ผิดไปจากธรรมดา การสร้างให้พระสุริโยทัยมีลักษณะ คุณสมบัติ ความสนใจหรือความสามารถในการรบ จึงช่วยสร้างความเป็นไปได้ที่พระนางจะเข้าร่วมในกองทัพ หรือแม้แต่การต่อสู้กับข้าศึกในสนามรบ ดังนั้นการสร้างภาพพระสุริโยทัยในลักษณะ ‘นางกษัตริย์นักรบ’ ดังกล่าว ก็เพื่อสนับสนุนการนำเสนอภาพพระสุริโยทัยในฐานะกษัตริย์ซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง มีฐานะเป็นจอมทัพหรือผู้นำกองทัพในการต่อสู้กับอริราชศัตรู ส่งเสริมให้ภาพความเป็นวีรสตรีผู้มีความกล้าหาญของอาจสมกับการสร้างวีรกรรมกลางสมรภูมิได้มากยิ่งขึ้น

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔.

ข. วีรกษัตริย์ผู้เปี่ยมปัญญา

ภาพวีรกษัตริย์ผู้เปี่ยมปัญญานี้ ปรากฏในวรรณกรรมหลายเรื่อง อาทิ **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน กษัตริยา สมเด็จพระสุริโยทัย และการ์ตูนวีรชนไทยเรื่อง พระสุริโยทัย**

ใน **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน** ซึ่งมีได้สร้างลักษณะความเป็นนักรบและความสามารถในการสู้รบให้แก่พระสุริโยทัย ตัวบทได้นำเสนอให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นสตรีที่เปี่ยมด้วยสติปัญญา รอบคอบ รัศกุ่ม มีวิสัยทัศน์กว้างขวางและยาวไกล อีกทั้งยังสามารถวิเคราะห์และมองเห็นการณ์ได้ตลอด และทรงใช้พระสติปัญญาและวิจารณ์ญานนั้นในการไต่ตรองก่อนจะตัดสินใจออกศึกเคียงข้างพระสวามี และเล็งเห็นแล้วว่าจะเกิดผลดีทุกประการต่อแผ่นดินและราษฎร ตัวบทนำเสนอให้เห็นว่า พระวีรกรรมอันกล้าหาญกลางสมรภูมินั้นเกิดจากการใช้พระสติปัญญาคิดทบทวนอย่างรอบคอบรัศกุ่มอย่างยิ่งแล้ว หาใช่ความบังเอิญพลาดพลั้งแต่อย่างใด หากแต่เป็นความตั้งใจพระทัยแน่วแน่ที่จะพลีพระชนชีพเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลัก แม้ว่าจะทรงทราบล่วงหน้าถึงภัยอันตรายที่จะเกิดกับพระองค์ก็สามารถเปลี่ยนพระทัยของพระสุริโยทัยได้ ดังตัวอย่างของความรอบคอบรัศกุ่ม และมองรูปการณ์ได้อย่างกว้างขวาง ยาวไกล จะเห็นได้จากตอนหนึ่งในนวนิยายเรื่อง **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน**

“พระเจ้าข้า มีช้างเผือกมาสู่พระบารมีถึง ๗ ช้างด้วยกัน”

สมเด็จพระอัครมเหสีมิได้ทรงมีท่าทีว่าตื่นตื่นหรือพอพระทัย

ตรงกันข้าม กลับถอนพระอัสสาสะเบาๆ รับสั่งคล้ายรำพึงกับพระองค์เอง

“ช้างเผือกแลนางงาม มักเป็นชนวนให้เกิดศึกมาแต่โบราณกาล”

อีกครั้งหนึ่ง ที่บดินทร์พิศวงในพระปรีชาชาญของนางพญา^{๗๐}

นวนิยายเรื่อง **กษัตริยา** เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่มักนำเสนอว่าพระสุริโยทัยทรงใช้พระสติปัญญาเพื่อแก้ปัญหาและสถานการณ์คับขันต่างๆที่พระองค์และครอบครัวของพระองค์ทรงเผชิญ โดยเฉพาะการใช้พระสติปัญญาในการทำให้พระเทยรรราชาก้าวขึ้นสู่ราชบัลลังก์แห่งอยุธยาได้ในที่สุด เช่นการที่ทรงออกอุบายให้พระเทยรรราชาออกผนวช และทรงแจ้งให้ขุนพิเรนทรเทพตามมาช่วยป้องกันการเสี่ยงเทียนที่วัดป่าแก้วด้วยเกรงว่าการล้มล้างอำนาจขุนรวงศาจะต้องล้มเลิกความมีสติปัญญาของพระสุริโยทัย ทำให้ตัวละครทำวศรีสุดาจันทร์ยังออกปากว่า “พระมเหสีแห่ง

^{๗๐} แก้วแก้ว, บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน, หน้า ๑๓๓.

เธอใช้แต่เนตรคม ยังคมด้วยปรีชาหาผู้เปรียบปานได้ยาก^{๗๒} ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างในตอนที่ตัวละครพระสุริโยทัยทรงออกอุบายให้พระเพ็ชรราชาทรงผนวชเพื่อหลีกเลี่ยงราชภัยจากแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์

‘ฝ่ายเหนือ’ ซ้ำกว่า ต้องสงบเท่าที่ พระมเหสีแห่งพระเพ็ชร
ราชาต้องหาทางแก้ไขให้พระสวามีโดยไว

“ทรงผนวชเสียเถิด ผ่ากาสาวพัสตร์เท่านั้นจะหุ้มห่อพระ
ชนมชีพไว้ได้”

พระสวัสดิราชได้ทรงเห็นความฉุกฉะหุกในยามราตรีนั้น
ขณะพระบิดากับพระมารดาพร้อมขุนนางฝ่ายเหนือกลุ่มเล็กๆ เร่ง
ร้อนสู่วัตรราชประดิษฐ์ กล่าวกันว่า เป็นการชิงไหวชิงพริบแค่
ข้ามคืน^{๗๓}

ความเป็นไปได้ที่สตรีจะเก่งกล้าสามารถในเชิงการต่อสู้นั้นอาจมีได้น้อย ดังนั้นจึงน่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้เกิดภาพกษัตริย์ผู้เปี่ยมปัญญาขึ้น เพื่อให้ตัวละครพระสุริโยทัยใช้กำลังปัญญาในการแก้ไขปัญหาและวิกฤตต่างๆไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัว ผู้อยู่ใต้การปกครอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับปัญหาความมั่นคงปลอดภัยของบ้านเมืองในยามที่มีศึกสงคราม

ค. วีรกษัตริย์ผู้ยึดมั่นพันธกิจแห่งชาติตียชาติ

พระมหากษัตริย์ในสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น แม้จะได้รับการยกย่องให้มีฐานะเป็นสมมุติเทพ เป็น ‘พระเจ้าแผ่นดิน’ และเป็น ‘เจ้าชีวิต’ ผู้มีพระราชอำนาจอันล้นพ้นในอาณาจักร พระมหากษัตริย์ก็มีพระราชกรณียกิจอันสำคัญยิ่ง หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น พันธกิจของกษัตริย์อยู่ ๒ ประการ ได้แก่ การปกป้องคุ้มครองไพร่ฟ้าประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข และอุปถัมภ์พุทธศาสนาให้วัฒนาถาวร^{๗๔} หลายตัวบทนำเสนอบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยให้ประกอบพันธกิจของกษัตริย์หลายประการโดยเฉพาะการปกป้องคุ้มครองไพร่ฟ้าให้เป็นสุข และบางตัวบทก็

^{๗๒} ทมยันตี, กษัตริย์, หน้า ๔๖.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๕.

^{๗๔} วันทนี สงศิริ, “การขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕), หน้า ๙ .

มีการนำเสนอบทบาทในการรักษาและดำรงเกียรติยศแห่งการเป็นกษัตริย์หรือราชวงศ์อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบ้านเมืองโดยรวม ดังจะเห็นได้ดังต่อไปนี้

๑) หน้าที่ในการปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุข

วรรณกรรมกลุ่มหนึ่งมีการนำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นผู้ที่มีสำนึกและตระหนักในการทำหน้าที่ของชนชั้นกษัตริย์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้แก่ราษฎร มีลักษณะของผู้ปกครองที่ดี ได้แก่ ความเป็นผู้นำ มีความเด็ดขาดในการปกครอง และมีเมตตาต่อผู้อยู่ใต้การปกครอง ดังเช่นที่มีการนำเสนอในบทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย นวนิยายเรื่องสุริโยทัย เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย สุริโยไทฉบับการ์ตูน

ตัวอย่างแรก เป็นเนื้อความที่ยกมาจากนวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** ในตอนที่เกิดไฟไหม้พระนคร ตัวละครพระสุริโยทัยก็ได้ทรงขสสารช่วยพระเทียรราชาดับไฟที่ลุกลามไหม้บ้านเรือนของราษฎรข้ามวันข้ามคืน ด้วยทรงคำนึงถึงประโยชน์สุขของบ้านเมืองเหนือสิ่งอื่นใด

ลมเปลี่ยนทิศพัดเฉยแบบนี้ เห็นที่วังชัยจะไม่พันกระมัง ปาน
จะนี้ลูกหญิงทั้งสองจะเป็นยังไถ่กันบ้าง นีไฟก็สว่างแล้ว เหนื่อยเหลือเกิน
เราจะย่อท้อไม่ได้ เราต้องหวังบ้านเรือนราษฎรมากกว่าเรือนของเรา^{๗๕}

วรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่น่าเสนอภาพพระสุริโยทัยให้เป็นขัตติยนารีที่ยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่หรือพันธกิจของชนชั้นกษัตริย์ คือ นวนิยายเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากฉากที่ตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยทรงเครื่องพิไชยยุทธ จะโดนเสด็จไปในกองทัพกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

“สุริโยทัย” พระมหาจักรพรรดิทรงอุทานออกมาอย่างแปลก
พระทัย “เจ้าตามฉันมาทำไม”
พระมิ่งมเหสีแย้มพระสรวลเล็กน้อย
“หม่อมฉันอยากจะทูลขอโดยเสด็จไปในกองทัพพวุงนี้ด้วยพะคะ”
พระผู้ครองฉัตรอยุธยาทรงขมวดพระขนง
“ทำไม”

^{๗๕} คึกเดช กันตามระ, **สุริโยทัย**, หน้า ๒๒

“โดยหน้าที่เพคะ” พระแม่เมืองรับสั่งตอบองค์พระภักศา “ในฐานะที่หม่อมฉันอยู่เศวตฉัตร หม่อมฉันต้องซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน ต้องปกป้องภัยให้แก่อาณาประชาราษฎร์”^{๗๖}

จากตัวอย่างในเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** จะเห็นได้ว่าการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎรของกษัตริย์ย่อมจะรวมไปถึงหน้าที่ในการทำสงคราม ปกป้องคุ้มครองราษฎรให้ได้รับความปลอดภัย

วรรณกรรมกลุ่มที่นำเสนอภาพตัวแทนลักษณะนี้ มักแสดงให้เห็นว่าพระสุริโยทัยมีคุณสมบัติของการเป็นนักปกครองที่ดี ได้แก่ ความเป็นผู้นำ มีความเด็ดขาดในการปกครอง และมีเมตตาต่อผู้อยู่ใต้การปกครอง

(๑) ความเป็นผู้นำ

คุณสมบัติความเป็นผู้นำที่แต่ละตัวบทประกอบสร้างให้แก่พระสุริโยทัย มักแสดงออกในลักษณะของความเชื่อมั่นในพระองค์ การมีพระดำริเป็นของตนเองและการกระทำพระองค์ให้เป็นตัวอย่าง จะเห็นได้จากตัวอย่างแรกในนวนิยายเรื่อง **กษัตริยา** ในตอนที่เมืองพิษณุโลกกำลังมีศึกมาประชิด เสบียงเริ่มลดน้อยลงเรื่อยๆ พระวิสุทธิกษัตริย์ที่ตัวบทมักนำเสนอเสมือนเป็น ‘เงา’ แห่งพระราชมารดาสุริโยทัย ได้รับสั่งให้พระโอรสธิดาเสวยให้น้อยลงเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่น

“เจ้าคนนายคนแปลว่า เป็นผู้นำ เราต้องนำ ต้องทำให้เป็นตัวอย่าง เรายากเขาไว้ เราจะอิมหมีพื้มันอยู่ได้อย่างไร ลูกยังเล็กนะดี จะได้กินน้อยๆ”^{๗๗}

นวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** นำเสนอฉากหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงมีพระดำริเป็นของพระองค์เอง และทรงเชื่อมั่นในพระองค์มากพอที่จะตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยพระองค์เอง เพื่อทำให้ผู้อื่นหรือส่วนรวมรอดพ้นจากความเดือดร้อนอันตราย ดังจะเห็นได้จาก ฉากที่พระสุริโยทัยทรงมอบหมายให้หลวงศรียศนำสาสน์ลับไปให้ขุนพิเรนทรเทพเพื่อแจ้งความเดือดร้อนวุ่นวายของพระนครเนื่องจากการขึ้นครองบัลลังก์ของขุนวรวงศาธิราชและแม่หยั่วศรีสุดาจันทร์โดยมิได้

^{๗๖} วรยุทธ พิชัยสรทนต์และธเนศ เนต์โพธิ์, **สมเด็จพระสุริโยทัย** (กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม, ๒๕๓๖), หน้า ๔๘๓ - ๔๘๔.

^{๗๗} ทมยันตี, **กษัตริยา**, หน้า ๑๐๕.

ขอพระอนุญาตจากพระเทียรราชา เพราะทรงผนวชเป็นภิกษุ ในขณะที่ผู้นำครอบครัวไม่สามารถจะอยู่เคียงข้างและทำหน้าที่เป็นผู้นำได้ ตัวละครพระสุริโยทัยในเรื่องก็มีความเชื่อมั่นและมีความเป็นผู้นำมากพอที่จะคิดอ่านแก้ปัญหาเพื่อส่วนรวมได้ด้วยพระองค์เอง

“(กล่าวกับหลวงศรียศ)แต่ฉันได้เขียนหมายขึ้นฉบับหนึ่งแล้ว กำลังหาคนที่ไว้ใจได้ไปส่งบัตรหมายนี้ให้แก่ขุนพิเรนทร์ ไม่ทราบว่าคุณหลวงจะกระทำธุระนี้ให้หรือไม่”^{๗๘}

(๒) มีความเด็ดขาดในการปกครอง

บางตัวบทมีการนำเสนอภาพการเป็นผู้มีความเด็ดขาดในการปกครองให้แก่พระสุริโยทัย เช่นใน **สมเด็จพระสุริโยทัย** จะเห็นได้จากตอนที่พระยาจักรีผู้รักตัวกลัวตายแต่กลับมีหน้าที่ประจำการที่ค่ายทหารนอกกำแพงพระนครเที่ยวพุดจาให้ทหารเสียกำลังใจ ตัวบทเสนอเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

คำพุดและการกระทำของพระยาจักรีในครั้งนี้ก็แหว่ถึงพระเนตร พระกรรมของสมเด็จพระสุริโยทัย ทำให้พระแม่เมืองอยุธยาต้องเร่งรูดเข้าเฝ้าองค์สมเด็จพระมหาจักรพรรดิอย่างร้อนพระทัย กราบทูลด้วยดี พระพักตร์เคร่งเครียดจริงจัง

“ได้โปรดเถอะเพคะ ได้โปรดเอาตัวพระยาจักรีมาตัดหัวเดี๋ยวนี้...”

พระสุรเสียงนั้นเฉียบขาดยิ่งนัก

“บ้านเมืองกำลังมีภัย เราจะเอาคนปากอย่างนี้ไว้ไม่ได้”^{๗๙}

(๓) มีความเมตตาต่อผู้ใต้ปกครอง

ดังจะเห็นได้จาก ตัวอย่างวรรณกรรมร้อยกรองที่มีการเล่าเรื่องอีกเรื่องหนึ่ง แต่มีขนาดสั้นกว่า ได้แก่ **บทเห่เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย** ที่ได้นำเสนอความเมตตากรุณาของพระสุริโยทัยผ่านคำพุดและบทบาทของนางกำนัล ในตอนที่ข้าบาทเหล่านี้ครวญถึงพระสุริโยทัยภายหลังการสิ้นพระชนม์ ทั้งยังเป็นกรนำเสนอว่าด้วยพระเมตตากรุณาของพระสุริโยทัยจึงทำให้กษัตริย์ บ้านเมืองและราษฎรรอดพ้นภัยอันตรายมาได้ ดังนี้

^{๗๘} คึกเดช กันตามระ, *สุริโยทัย*, หน้า ๑๐๓.

^{๗๙} วรยุทธ พิชัยสรรทนต์และธเนศ เนติโพธิ์, *สมเด็จพระสุริโยทัย*, หน้า ๔๗๗.

หาน้ำฤทัยเทียบไม่ปานเปรียบพระทัยเธอ
 ครานี้เฉยไม่เอ่ยเออพระโอบอุ้มเอ็นจันรจจา
 เพราะพระคุณการุณย์ปกจึงอุ้นอกชาวประชา
 กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นราชธานี
 มิฉะนั้นจจาเอ๋ยเป็นเขลยทั้งบุรี
 จะยับยู่ทั้งกรุงศรีทั้งบุรีจะไร้กษัตริย์ครอง
 เพราะพระการุณย์ปกจึงอุ้นอกข้าละของ
 ทำไฉนจะได้สนองพระคุณของพระนิลุบล
 ไตรภสิ้นทั้งมณฑลมณฑลเทียรรัฐบุรีเอ๋ย^{๘๐}

การนำเสนอให้พระสุริโยทัยมีความเป็นนักปกครองที่มีทั้งความเป็นผู้นำ ความเด็ดขาด และความเมตตาต่อผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง ก็เพื่อใช้คุณลักษณะดังกล่าวนี้สร้างความสมเหตุสมผล ในการนำเสนอให้การสิ้นพระชนม์กับคอช้างของพระสุริโยทัยเป็นวีรกรรมอันเกิดจากความกล้าหาญ เพราะการนำเสนอให้เห็นความเป็นผู้นำ ทำให้สามารถคล้อยตามได้ว่ามีความเป็นไปได้ที่พระองค์จะเสด็จเข้าร่วมในกองทัพเมื่อเกิดสงคราม ความเด็ดขาดส่งผลต่อความเป็นไปได้ที่วีรกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ด้วยการตัดสินใจอันเด็ดขาดและเด็ดเดี่ยว และวีรกรรมนี้ก็สามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจากพระสุริโยทัยทรงเป็นนักปกครองที่มีความเมตตาต่อผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง จึงได้สละชีวิตของตนเองเพื่อประโยชน์สุขของไพร่ฟ้าทั้งมวล ภาพนักปกครองนี้จึงเป็นภาพย่อยอีกภาพหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนภาพวีรสตรีของพระสุริโยทัย

นอกจากนี้ หน้าที่ในการรบทัพจับศึกจึงเป็นพันธกิจของกษัตริย์ก็เป็นหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยแสดงถึงความเป็นกษัตริย์ผู้ยึดมั่นในพันธกิจของตน จะเห็นได้จากตัวอย่างวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่ง ที่สร้างให้ตัวละครพระสุริโยทัยตระหนักในพันธกิจดังกล่าวนี้ ในนวนิยายเรื่อง **กษัตริยา** ในตอนที่พระราเมศวรจะต้องเสด็จไปเป็นองค์ประกันที่หงสาวดี พระราเมศวรได้เสด็จไปถวายพระพรลาพระมารดาสุริโยทัยที่เจดีย์ในวัดสพสวรรค์ ใน枉ค์แห่งความคิดถึงและอาลัยพระมารดานั้น ตัวละครพระราเมศวรรู้สึกคล้ายได้ยินกระแสรบสั่งของพระมารดา

“กษัตริย์คือนักรบ” พระพายพัดต้องกลีบมาลา ราวพาพระ-

^{๘๐} เขื่อน ภาณุทัต ผู้ให้คำแนะนำอันอุดม (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒๐.

สุรเสียงเสนาะกรรณ ผันผ่านแว่วมา

รบเพื่อแผ่นดิน แลทวยราษฎร์ ‘รบ’ ... อาจมีทั้งชัยชนะถาพ่าย หน้าที่
ของกษัตริย์คือรบ ดังนั้น รบมิใช่แค่กำลัง ถ้าใช้ศาสตรา ‘การไป’ ครานี้
เป็นการวัดว่า หัวใจแห่งกษัตริย์กล้าแข็งถาไม่ ลูกกล้าที่จะเดินไปเพื่อ
แผ่นดินและมวยราษฎร์หรือเปล่า รบครานี้หัตถ์เปล่า มีแต่ความกล้าแข็ง
ในหทัย ถ้ามีไป .. ใครจะเป็นตัวจํานำเพื่อแผ่นดิน?”^{๑๑}

๒) หน้าที่ในการธำรงพระเกียรติยศแห่งชาติ

ลักษณะอีกประการหนึ่งที่มีการถูกประกอบสร้างให้แก่พระสุริโยทัยเพื่อ
สนับสนุนภาพ ‘กษัตริย์ผู้ยึดมั่นพันธกิจแห่งชาติ’ คือ ความทะนงในเกียรติยศแห่งความเป็น
ชาติ ปรากฏในวรรณกรรมอย่างน้อย ๒ เรื่อง ได้แก่ **สมเด็จพระสุริโยทัย** และ **กษัตริยา**

พระสุริโยทัยรับสั่งอย่างเด็ดเดี่ยว

“โจรครองเมืองเป็นสิ่งที่เลวร้ายก็จริง ลูกหญิง แต่ที่เลวร้ายกว่า
นั่นก็คือแม่ไม่ยอมให้คนเขาพูดกันว่า ราชวงศ์สุวรรณภูมิ มีแต่ญาติแย่ง
ชิงราชบัลลังก์กันเองมาทุกสมัย”

สี่พระพักตร์แลแวพระเนตรบ่งความมั่นพระทัย^{๑๒}

ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้ นำมาจากนวนิยายเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ในตอนที่
ขุนพิเรนทรเทพมาทูลขอคำปรึกษาในการโค่นล้มอำนาจขุนนรวงศาธิราช พระสวัสดิราชก็เห็นด้วย
กับความคิดนั้น แต่พระสุริโยทัยทรงทัดทานไว้ โดยมีเหตุผลดังคำพูดข้างต้น คือ ทรงเห็นแก่
เกียรติยศแห่งราชวงศ์เป็นหลัก แม้ว่าครอบครัวของพระองค์จะถูกคุกคามจากท้าวศรีสุดาจันทร์ก็
ตาม ตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นว่า ตัวละครพระสุริโยทัยทรงต้องการธำรงเกียรติยศของราชวงศ์
และให้ความสำคัญมากกว่าทุกข์สุขส่วนพระองค์เอง

ในนวนิยายเรื่อง **กษัตริยา** ที่มักจะใช้ตัวละคร พระวิสุทธิกษัตริย์เป็นตัวละครเปรียบเทียบ
ลักษณะที่เหมือนคล้ายกับพระสุริโยทัย เนื่องจากทรงเป็นพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ ตัวบทมัก
นำเสนอให้เห็นว่า พระวิสุทธิกษัตริย์ทรงได้รับการถ่ายทอดทั้งลักษณะภายนอกและลักษณะ

^{๑๑} ทมยันตี, *กษัตริยา*, หน้า ๑๙๓.

^{๑๒} วรยุทธ พิชัยสรรทนต์และธเนศ เนติโพธิ์, *สมเด็จพระสุริโยทัย*, หน้า ๒๔๐.

ภายใน หมายถึง อุปนิสัย ความคิดความเชื่อต่างๆมาจากพระสุริโยทัย และอุปนิสัยประการหนึ่งที่ได้รับถ่ายทอดมาจากพระมารดา ก็คือความทะนงในเกียรติยศของกษัตริย์ที่ต้องสู้เพื่อแผ่นดิน โดยไม่เกรงกลัวต่ออันตราย ดังตัวอย่างหนึ่งในตอนที่ ตัวละครพระมหาธรรมราชาจำต้องแจ้งแก่พระวิสุทธิกษัตริย์ว่าจะส่งพระองค์และพระโอรสธิดาไปอยู่ธยาอย่างลับๆ เพื่อป้องกันอันตรายจากสงครามที่ประชิดพระนครอยู่ พระวิสุทธิกษัตริย์ทราบดังนั้นก็กริ้วจัดเนื่องจากไม่อาจจะรับกับสภาพของผู้ที่ต้องหนีเอาตัวรอดได้

“ทึ่งเมือง! เสียเมือง ตายเสียในเมืองไม่ขายพัคตร์ แต่จะแบกหน้า
ไปกราบทูลได้อย่างไรว่า พระธิดาแห่งพระศรีสุริโยทัยทึ่งเมืองหอบลูกเอา
ตัวรอด รับสิ่งเช่นนี้ได้อย่างไร?”^{๔๓}

การประกอบสร้างคามยึดมั่นในพันธกิจแห่งชาติให้แก่วรรณกรรมพระสุริโยทัย ล้วนเป็นการสร้างแรงจูงใจของตัวละคร เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลหรือความมุ่งมั่นตั้งใจของพระสุริโยทัยในการประกอบวีรกรรม เป็นการแสดงให้เห็นว่าวีรกรรมอันกล้าหาญดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายเหตุผล เช่น เกิดจากพระราชปณิธานในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎร อาจเกิดจากพระราชปณิธานในการธำรงราชวงศ์ ราชบัลลังก์ซึ่งเป็นเสมือนหลักชัยให้บ้านเมืองให้คงอยู่ และการสร้างภาพกษัตริย์ผู้ยึดมั่นในพันธกิจแห่งชาตินี้ ยังทำให้ภาพวีรสตรีของพระสุริโยทัยมีความน่าเลื่อมใสศรัทธามากขึ้นอีกด้วย เพราะแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยเห็นแก่ส่วนรวมของบ้านเมืองมากกว่าประโยชน์สุขส่วนตัว

ง. วีรสตรีผู้ครองใจปวงชน

ภาพลักษณะนี้ ถูกนำเสนอทั้งในข้อมูลวรรณกรรมจำนวนมาก ทั้งวรรณกรรมที่มีการเล่าเรื่องและไม่มี การเล่าเรื่อง ทั้งวรรณกรรมที่นำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นตัวละครหลักและทั้งที่มีใช้ตัวละครหลัก ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างและนำเสนอบทบาทและคำพูดที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพภักดีและจงรักภักดีของบรรดาผู้ที่อยู่ใต้การปกครองทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นขุนนางอำมาตย์ ชะแม่ นางใน นางกำนัล และไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน โดยเฉพาะการคร่ำครวญด้วยความอาลัยภายหลังจากที่ได้สูญเสียวีรกษัตริย์พระองค์นี้ไปแล้ว

^{๔๓} ทมยันตี, กษัตริย์, หน้า ๑๑๔.

บทเห่เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย เป็นตัวอย่างของร้อยกรองที่มีการเล่าเรื่องขนาดสั้นที่มีการนำเสนอให้เห็นถึงการเป็นนางกษัตริย์ผู้ครองใจปวงชนด้วยการบำเหน็จบทรบของนางกำนัลและพระวงศานุวงศ์

เห่เอียนนางกำนัลกันแสงศัลย์แช่เสียง
ปางพระองค์ที่ทรงเวียงก็โศรกเพียงพระทรวงพัง

...

วงศา ณ ข้าบาทเพียงพินาศมรณา
ตบอกระสอ้อาลัยพระองค์ที่ปลงชนม์
รำรักพระอัครราชไฉ่พระนารณฤมล
หญิงซึ่งทั้งสากลจะหาแม่นไม่มีเสมอ^{๔๔}

บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ เป็นตัวอย่างของวรรณกรรมกลุ่มที่มีได้มุ่งนำเสนอวีรกรรมของพระ-สุริโยทัยเป็นหลัก และแม้พระสุริโยทัยจะมีได้เป็นตัวละครสำคัญ แต่ตัวบทวรรณกรรมนี้ก็มีการนำเสนอภาพการเป็นนางกษัตริย์ผู้ครองใจปวงชน ดังนี้

ไทยสูญเสีย “พระสุริโยทัย” ในจักรพรรดิ สุดสลดโศกสิ้นทุกถิ่นที่
น้ำตาไทยไหลท่วมทุ่งฉวมพลี จึงได้เกิด “เจดีย์ศรีสุริโยทัย”^{๔๕}

การนำเสนอภาพนางกษัตริย์ผู้ครองใจปวงชนนี้ มิได้ถูกนำเสนอผ่านเหล่าขุนนางหรือราชกรูในภาพรวมเท่านั้น แต่ยังมีนำเสนอผ่านตัวละครขุนนางที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงลงไปอีก ทั้งขุนนางในราชสำนักอยุธยาอย่างตัวละครขุนพิเรนทรเทพและขุนนางชาวต่างชาติอย่างเช่นตัวละครนายพลโดมิงโกส ทหารรับจ้างชาวโปรตุเกสอีกด้วย

การที่กำหนดให้ตัวละครนายพลโดมิงโกสเป็นผู้ยกย่องเชิดชูพระสุริโยทัยดังกล่าว ช่วยทำให้ภาพ ‘กษัตริย์ผู้ครองใจปวงชน’ มีความยิ่งใหญ่มากยิ่งขึ้น ด้วยสถานะของการเป็นชาวตะวันตกซึ่งมีนัยยะถึง ‘ความเป็นสากล’ อีกทั้งยังเป็นชาวต่างชาติ ซึ่งมีนัยยะของ ‘ความเป็นอื่น’ จึงทำให้เห็นได้ว่า คุณงามความดีของพระสุริโยทัยได้รับการยอมรับนับถือและเลื่อมใสศรัทธา

^{๔๔} เยือน ภาณุทัต ผู้ให้คำแนะนำอันอุดม, หน้า ๑๒๐.

^{๔๕} สนิท พูลพงศ์, บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ หน้า ๑๒.

ทั้งจากตัวแทน ‘พวกเรา’ อย่างตัวละครขุนพิเรนทรเทพ และจากตัวแทน ‘พวกเขา’ อย่างตัวละคร นายพลโดมิงโกส ที่ช่วยทำให้เห็นว่าคุณความดีของพระสุริโยทัยได้รับการยอมรับและยกย่อง อย่างกว้างขวาง

การสร้างและนำเสนอภาพ ‘กษัตริย์ผู้ครองใจปวงชน’ นี้ จึงเป็นอีกภาพย่อยอีกประเภท หนึ่งที่สนับสนุนให้ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในกลุ่มภาพวีรสตรี เป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่าพระสุริโยทัยเป็นผู้ที่มีคุณงามความดี ประพฤติดีจนเป็นที่ยอมรับและเลื่อมใสศรัทธาของผู้อื่นอย่างกว้างขวาง ทำให้พระสุริโยทัยมีคุณสมบัติคู่ควรแก่การได้รับการยกย่องให้เห็นวีรสตรี และยังช่วยทำให้ภาพวีรสตรีของพระสุริโยทัยทวีความยิ่งใหญ่มากยิ่งขึ้น

๑. วีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง

การนำเสนอโดยยกย่องให้พระสุริโยทัยเป็นแบบอย่างนั้น เริ่มปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณนาคทนต์ เป็นบุคคลแรกที่ยกย่องให้พระสุริโยทัยเป็น “ยอดนารี”^{๑๖} ต่อมาในปี ๒๕๒๑ จึงมีผู้ยกย่องพระสุริโยทัยเป็น “หญิงตัวอย่าง”^{๑๗} กล่าวคือ เป็นสตรีที่มีความเป็นเลิศ บริบูรณ์ในหน้าที่ทุกประการของตน

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในลักษณะสตรีตัวอย่างนั้น เริ่มปรากฏขึ้นครั้งแรกในเรื่อง **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ นำเสนอให้ตัวละครพระสุริโยทัยสามารถปฏิบัติหน้าที่ในด้านต่างๆ ได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์และนำลักษณะดังกล่าวมาสนับสนุนหรือมาเป็นเหตุผลในการประกอบพระวีรกรรม ต่อมาภาพพระสุริโยทัยที่นำเสนอในลักษณะนี้ยังในดับทอื่นๆ อีก อาทิ **พระสุริโยทัย** ของชิต บุรทัต **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย** ของกรมศิลปากร และนวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** ของคึกเดช กันตามระ ดังจะเห็นตัวอย่างแรกได้จาก **พระสุริโยทัย** ของชิต บุรทัต ที่กวีได้ยกเรื่องราวพระวีรกรรมมาแล้วและตีความพระวีรกรรมในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ให้เห็นว่าเหตุที่พระสุริโยทัยควรแก่การยกย่องให้เป็นยอดแห่งหญิงสยามก็เพราะพระสุริโยทัยทรงกระทำ “หน้าที่ของอิสตรี” ทุกๆ ด้านได้เป็นอย่างดี หน้าที่ของอิสตรีที่พึงกระทำในวรรณกรรมเรื่องนี้ ได้แก่ หน้าที่ของภรรยา หน้าที่ของข้าราชการที่มีต่อพระมหากษัตริย์และหน้าที่ของการเป็นพลเมือง ดังคำประพันธ์ว่า

^{๑๖} จิราภุช โสภกา, “บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย,” ใน ผู้หญิงกับความรู้ ๑(ภาค๒), สนิทธี สิทธิรักษ์ บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๙.

^{๑๗} จจร สุขพานิช, ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. ๑๖๐๐ – ๒๓๑๐ (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๑), หน้า ๑๓๗.

พระสุริโยทัยในความ	เป็นมิ่งเมียงงาม
โดยเงื่อนเสमीอนมิตรสามี	
ยังเป็นเช่นข้าทาสี	สุตรักภักดี
ต่อเจ้านายตนจนตาย	
เป็นพลเมืองดีมีหมาย	มอบแท้แม่กาย
โลหิตชีวิตหวังผล	
เพื่อรัฐเพื่อราชาชาติตน	เพื่อกตัญญูชวน-
ชวายเป็นเพื่อเกื้อกตเวที ^{๔๔}	

ตัวอย่างที่สอง จะเห็นได้จาก **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย ของกรมศิลปากร** ที่มุ่งเสนอภาพความดีพร้อมในทุกๆด้านของพระสุริโยทัยทั้งในด้านการเป็นภรรยาที่ดีของสามี การเป็นมารดาที่ดีของบุตรธิดา การเป็นนางกษัตริย์ผู้มีชัตติยมานะและยึดมั่นในพันธกิจแห่งชัตติยชาติ การเป็นบุรพกษัตริย์ผู้มีความต่อบ้านเมืองและปวงชนรุ่นหลัง และการเป็นข้าราชการที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ภาพเหล่านี้ถูกประกอบสร้างให้เป็นคุณลักษณะย่อยเพื่อส่งเสริมการเชิดชูและนำเสนอให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงเป็นสตรีที่เพียบพร้อมเปี่ยมไปด้วยคุณงามความดีอันควรแก่การยกย่องให้เป็นสตรีแบบอย่างที่ดีที่สตรีรุ่นหลังพึงปฏิบัติตาม จะเห็นได้จากฉากในพระตำหนัก เมื่อพระสุริโยทัยทูลขอโดยเสด็จสมเด็จพระมหาจักรพรรดิออกสู่สมรภูมिरบด้วย ตัวละครพระสุริโยทัยได้ทูลขอด้วยเหตุผลของผู้ที่เป็นภรรยาและผู้เป็นมารดาที่ย่อมห่วงใยในความปลอดภัยของสามีและบุตร ด้วยเหตุผลแห่งนางกษัตริย์ที่ต้องป้องกันบ้านเมืองปกป้องประชาชน และด้วยเหตุผลของพลเมืองในชาติที่สมควรต้องปกป้องบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จากคำพูดของตัวละครพระสุริโยทัย ดังนี้

สุริโยทัย : ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพระปิยราชสวามีของข้าบาท
 กระหม่อมฉันขอพระราชทานพระอนุญาตตามเสด็จไป
 ด้วยเพคะ ... พระองค์เป็นที่รักของพระหม่อมฉันในฐานะ
 เป็นพระปิยราชสวามีผู้ทรงพระคุณ ราเมศวรเป็นที่รักใน
 ในฐานะเลือดในอก ... กระหม่อมฉันไม่ได้ห่วงแต่เพียง
 พระองค์และลูก กระหม่อมฉันห่วงใยประชาชนทั้งชาติ
 เพราะถ้าพระองค์เพลิงพล้ำเสียที่ข้าศึก ความปราชัย

^{๔๔} ชุมทางภาษาไทย, หน้า ๘๐.

ของพระองค์ก็เท่ากับความปราชัยของชนทั้งชาติ
 เหมือนกัน ... ถ้ากระหม่อมฉันจะมีโอกาสถืออาวุธและ
 ทำลายข้าศึกแม้เพียงคนเดียว กระหม่อมฉันก็มีชีวิต
 อยู่ในโลกได้อย่างพากฎุมิ*** และถือว่าเป็นเกียรติอันสูงที่
 สตรีจะได้รับ^{๔๙}

การนำเสนอภาพวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่างนี้ เป็นการสร้างคุณสมบัติและคุณลักษณะอันดี
 งามต่างๆที่จะทำให้พระสุริโยทัยสามารถที่จะได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีได้อย่างเต็มภาคภูมิ

๑. พลเมืองผู้กล้าหาญและเสียสละ

ภาพตัวแทนประเภทนี้เป็นภาพย่อยในกลุ่มภาพวีรสตรีที่เกิดจากการ
 นำเสนอวีรกรรมขาดคอช้างโดยใช้ให้เห็นว่าพระสุริโยทัยประกอบวีรกรรมนี้ด้วยความสำนึกใน
 หน้าที่ของการเป็นพลเมืองคนหนึ่งของชาติบ้านเมือง ซึ่งเริ่มปรากฏว่ามีการนำเสนอสถานภาพการ
 เป็นพลเมืองของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ ๖ ดังจะเห็นได้จาก **โคลงสดุดี ๓ บท**
 และ **พระสุริโยทัย** ของนายชิต บุรทัต

โคลงสดุดี ๓ บท มีการนำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นแบบอย่างของวีรชนหรือพลเมืองผู้
 กล้าหาญที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และเสียสละเพื่อบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จากการใช้คำว่า
 “หญิงชาย” ในวรรคแรก

หญิงชายผู้ชาติเชื้อ	ชนกไกร กาจเฮย
แน่วจิตริคิดแนใจ	รักเจ้า
ดูพระสุริโยทัย	เป็นเยี่ยง อย่างเทอญ
กอบกะตัญญูเฝ้า	ผูกไว้ในกมล ^{๕๐}

*** สะกดตามต้นฉบับ

^{๔๙} ประทีน พวงลำสี, นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย (พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๙๙), หน้า

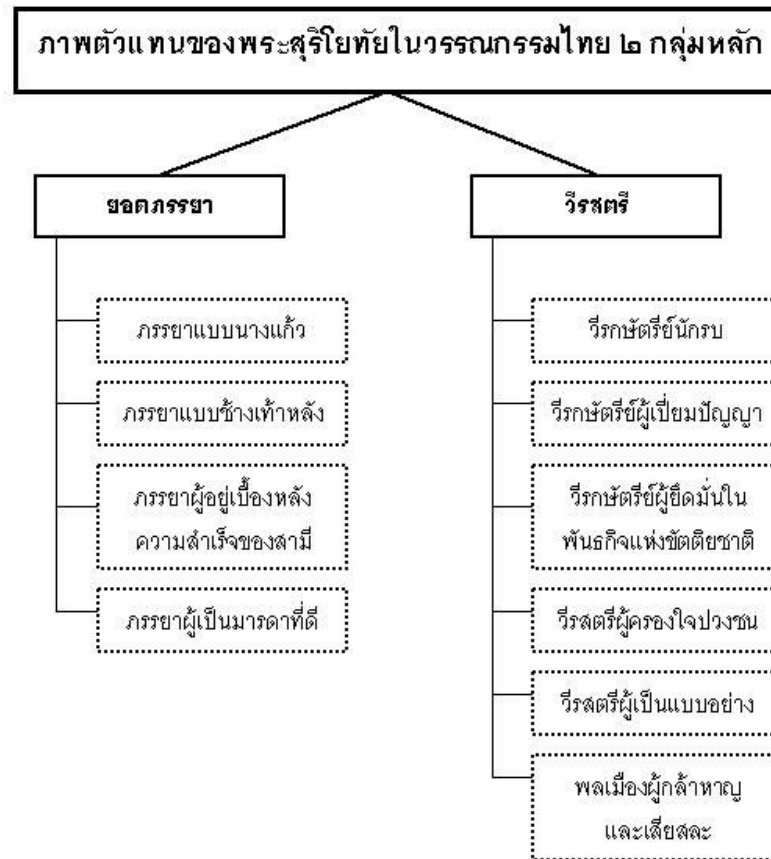
^{๕๐} คีตกษ ก้นตามระ, สุริโยทัย, หน้า ๑๗๖.

ภาพตัวแทน	ภาพภรรยา	ภาพวีรสตรี
วรรณกรรม		
๔. เฉลิมเกียรติยศวีรค่านันท์ (๒๔๖๒)	○	●
๕. พระสุริโยทัย (๒๔๕๒ - ๒๔๘๕)	○	●
๖. ตำนานระงูไทย(๒๔๙๗)		●
๗. ผู้ชนะสิบทิศ (๒๔๗๕ - ๒๔๘๒)	○	●
๘. นิทานประวัติศาสตร์ประกอบ สังคีตฯ (๒๔๙๙)	○	●
๙. แผ่นผืนไผ่ทึนกล้า แหล่งคุณ (๒๕๑๖)	○	●
๑๐. อยุธยาवासาน(๒๕๑๖)	○	●
๑๑. บทละครเรื่องสมเด็จพระ สุริโยทัย (๒๕๒๒)	○	●
๑๒. บทเห่เรื่องสมเด็จพระนาง สุริโยทัย (๒๕๒๙)	○	●
๑๓. คำประกาศบวงสรวงดวงพระ วิญญาณ (๒๕๓๔)	○	●
๑๔. สมเด็จพระสุริโยทัย ของ วรยุทธ พิชัยสรวัต (๒๕๓๖และ๒๕๔๒)	○	●
๑๕. สุริโยทัย(๒๕๔๒-๒๕๔๓)	○	●
๑๖. สุริโยไทยฉบับการ์ตูน (๒๕๔๔)	○	●
๑๗. เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ สุริโยทัย (๒๕๔๔)	○	●
๑๘. พ่อ (๒๕๔๕-๒๕๔๖)	●	○
๑๙. บทร้อยกรองประวัติศาสตร์ สงครามฯ (๒๕๔๖)	○	●

ภาพตัวแทน	ภาพภรรยา	ภาพวีรสตรี
วรรณกรรม		
๒๐. บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณินทร์ (๒๕๔๖)	○	●
๒๑. กษัตริยา (๒๕๔๗)	○	●
๒๒. การ์ตูนความรู้ ชุดวีรชนไทย ตอน พระสุริโยทัย (๒๕๔๘)	○	●
๒๓. เพลงสมเด็จพระสุริโยทัยของ สุนทราภรณ์		●

ตาราง ๖ สรุปภาพหลักและภาพรองของพระสุริโยทัยในดับทวรรณกรรม

จากการศึกษาวรรณกรรมที่นำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยตลอด ๑๕ ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งถูกนำเสนอในดับทวรรณกรรมหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๕๔๘ พบว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มหลักดังกล่าว คือการนำเสนอเหตุการณ์สิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยกลางสมรภูมิมรบ เนื่องจากดับทกลุ่มหนึ่งนำเสนอให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงประกอบวีรกรรมนี้เพราะความรักและภักดีในฐานะของภรรยาที่มีต่อสามี ดับทอีกกลุ่มหนึ่งนำเสนอในฐานะผู้ที่พลีชีพเพื่อพระมหากษัตริย์และบ้านเมืองด้วยความจงรักภักดี ดังนั้นภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยจึงมิได้มีเพียงภาพเดียวดำเนินต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลาแห่งการสร้างวรรณกรรมที่นำเรื่องราวของพระองค์มากล่าวซ้ำ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมทั้ง ๒ กลุ่มหลัก สามารถแสดงออกมาเป็นแผนภูมิ ได้ดังนี้

แผนภูมิ ๑ แสดงภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยทั้ง ๒ กลุ่มหลัก

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับภาพรวมของภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย ประการแรกคือ ความเปลี่ยนแปลงของภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมตลอด ๑๕ ทศวรรษ : จากจุดเริ่มต้นสู่ปัจจุบัน และประการที่สอง คือ การสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยจากแนวคิดเรื่อง “ความกตัญญู”

๓.๓.๑ ความเปลี่ยนแปลงของภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมตลอด ๑๕ ทศวรรษ

ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ ๒ ว่าเรื่องราวของพระสุริโยทัยในการรับรู้ของสังคมไทย มีจุดกำเนิดมาจากบันทึกในพงศาวดาร จากนั้นเรื่องราวของวีรสตรีพระองค์นี้ก็ได้รับการเผยแพร่ด้วยสื่อประเภทตำราเรียนแล้ว สื่อประเภทวรรณกรรมก็มีการเผยแพร่วีรกรรมชาติค่อข้างเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันเช่นกัน ดังเช่น **เสภาพระราชพงศาวดาร** ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในรูปแบบเสภา ในตอน ตีกงนางสาวดี ซึ่ง เป็นวรรณกรรมฉบับแรกที่เอ่ยถึงวีรกรรมของพระสุริโยทัย และนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้มีทั้งภาพภรรยาที่สละชีวิตเพื่อสามี และภาพวีรสตรีผู้กล้าที่ช่วยออกรบต่อสู้กับข้าศึก

ศัตรู แต่เนื่องจากเรื่องนี้ได้มุ่งนำเสนอวีรกรรมของพระสุริโยทัยเป็นหลัก ทำให้บทบาทและภาพ
 ตัวแทนของพระสุริโยทัยมิได้มีความโดดเด่นมากนัก วรรณกรรมเรื่องต่อมา คือ **โคลงภาพพระ
 ราชพงศาวดาร** ซึ่งจัดเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติบูรพกษัตริย์ไทย นำเสนอวีรกรรมของพระ
 สุริโยทัยเฉพาะเหตุการณ์การสละพระชนม์ชีพปกป้องสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกลางสมรภูมิ ด้วย
 คำโคลงจำนวน ๖ บท จากทั้งหมด ๓๗๖ บท เรื่องราวของพระสุริโยทัยที่แม้จะเสนอให้เห็นถึง
 ความกล้าหาญ แต่เนื่องจากมิได้รับการนำเสนอให้เป็นเนื้อหาหลัก รายละเอียดเกี่ยวกับพระ
 สุริโยทัยจึงมิได้รับการเสนอมากมายนัก ต่อมา **โคลงสดุดี ๓ บท** ร้อยกรองขนาดสั้นที่โน้มน้าวใจ
 ให้ชาวสยามนำวีรกรรมของพระสุริโยทัยเป็นแบบอย่างในความจงรักภักดีที่มีต่อพระมหากษัตริย์
 และเสียสละเพื่อบ้านเมือง ด้วยขนาดความยาวที่มีอยู่อย่างจำกัดมากนี้ จึงไม่สามารถจะนำเสนอ
 รายละเอียดต่างๆที่จะช่วยเสนอภาพตัวแทนที่โดดเด่นให้แก่พระสุริโยทัยได้อีกเช่นกัน แม้ว่าตัวบทนี้
 จะมุ่งสดุดีพระสุริโยทัยโดยตรงก็ตาม ในขณะที่ **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** กลับเป็นวรรณกรรม
 ที่นำเสนอให้เห็นภาพพระสุริโยทัยที่ชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เนื่องจาก
 การเป็นวรรณคดีเฉลิมพระเกียรติที่มุ่งเชิดชูสดุดีพระมหากษัตริย์หรือผู้ที่มีเชื้อสายกษัตริย์
 ประกอบกับความยาวถึง ๔๑๖ หน้าทำให้วิสามารถสร้างนำเสนอบทบาท รายละเอียดต่างๆ
 เหตุการณ์และบทสนทนาต่างๆที่ทำให้ตัวละครพระสุริโยทัยมีรายละเอียดด้านต่างๆ เพิ่มเติมขึ้น
 ทั้งความรู้สึกนึกคิด มีอารมณ์ซับซ้อน มีความขัดแย้งในใจของตัวเอง หรือเรียกว่าเป็นตัวละคร
 ประเภทหลายมิติ เสมือนมนุษย์จริง การสร้างบทบาทต่างๆให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยใน
 วรรณกรรมเรื่องนี้ก็ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างบทบาทอื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นจากวรรณกรรม ๓
 เรื่องแรกด้วยอำนาจแห่งการเล่าเรื่อง วรรณกรรม ๓ เรื่องก่อน มีเพียงการตีความและนำเสนอ
 วีรกรรมขาดคอข้างในลักษณะที่ต่างกันออกไป แต่วรรณกรรมเรื่องนี้มีการสร้างบทบาทเพิ่มเติม
 ให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยนอกเหนือไปจากวีรกรรมขาดคอข้างที่บันทึกไว้ในเอกสารทาง
 ประวัติศาสตร์ มีการประกอบสร้างทั้งลักษณะและอุปนิสัยต่างๆ เพิ่มเติมขึ้น ให้ตัวละครพระสุริโย
 ทัยในเรื่องนี้ คือ การเป็นสตรีที่มาจากชาติตระกูลอันสูงส่ง เป็นขัตติยนาารีที่ทรงสิริโฉมงดงาม พระ
 จริยาวัตรงดงาม อยู่เคียงข้างพระสวามี ช่วยเหลือในกิจต่างๆ *ยามเมื่อพระเทียรทรงผนวชก็เป็นหู
 เป็นตาคอยดูแลปกครองคนในบ้านระแวดระวัง^{๑๖๒}* และสร้างให้ตัวละครพระสุริโยทัยให้เกิดความ
 ขัดแย้งในใจตนขณะจะออกร่วมขบวนศึก สร้างให้มีวาทีศิลป์ เป็นที่รักของสวามี ลูก และไพร่ฟ้าทั้ง
 ปวง และยังมีการนำเสนอให้เห็นบทบาทของการเป็นมารดาเป็นครั้งแรกอีกด้วย

^{๑๖๒} คึกเดช กันตามระ, *สุริโยทัย*, หน้า ๔.

ต่อมาในบทร้อยกรองชื่อ **พระสุริโยทัย** ของชิต บุรทัต (๒๔๕๒ - ๒๔๘๕) เริ่มมีการตีความวีรกรรมของพระสุริโยทัยว่าทรงกระทำหน้าที่ในหลายสถานะ และการปฏิบัติหน้าที่ไม่ว่าฐานะของการเป็นภรรยา ฐานะข้าราชการผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และในฐานะพลเมืองที่มีหน้าที่ต่อชาติ ได้ทำให้พระสุริโยทัยทรงเป็นสตรีที่สมควรได้รับการยกย่องให้เป็น “วีรสตรีผู้แบบอย่าง” เนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่า การที่สตรีสามารถทำหน้าที่ในพื้นที่ส่วนตัวและหน้าที่ในพื้นที่สาธารณะได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นสตรีที่ควรแก่การได้รับการยกย่อง ความคิดนี้ปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้นในวรรณกรรมเรื่อง **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย**(๒๔๙๙) ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีการเห็นความสำคัญกับบทบาทของสตรีในการพัฒนาชาติ ^{๙๓} ด้วยรูปแบบการเป็นบทละครที่มีการสร้างเหตุการณ์ บทสนทนาและบทบาทต่างๆ ให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องที่มุ่งเชิดชูวีรกรรมและยกย่องพระสุริโยทัยนั้น ทำให้ภาพของพระสุริโยทัยในเรื่องนี้เป็นภาพวีรสตรีที่ทำหน้าที่ของตนได้ครบทุกด้านยิ่งกว่าใน **พระสุริโยทัย** ของนายชิต บุรทัต ซึ่งมีแก่นเรื่องเดียวกัน เพียงแต่ข้อจำกัดของการเป็นร้อยกรองที่มีการเล่าเรื่องขนาดสั้น ทำให้ภาพวีรสตรีของพระสุริโยทัยใน**นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย** มีความเป็นวีรสตรีที่โดดเด่นชัดเจนและมีรายละเอียดมากกว่า

จะเห็นได้ว่า จาก **เสภาพระราชพงศาวดาร**(๒๕๙๗) ถึง **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางศรีสุริโยทัย**(๒๕๔๔) ความเปลี่ยนแปลงของภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยนอกจากจะมีสาเหตุมาจากการตีความและการนำเสนอวีรกรรมขาดคอช้างจากแง่มุมที่แตกต่างกันที่ทำให้ภาพตัวแทนแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่แล้ว ปัจจัยด้านรูปแบบของวรรณกรรมประเภท เนื้อหาและความยาว เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏ

การนำเสนอเรื่องราวของพระสุริโยทัยมิได้จบลงเพียงเท่านั้น สมภพ จันทรประภา แต่ง **บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย**(๒๕๒๒) ขึ้น ซึ่งอาจถือได้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ เป็นอีกจุดเปลี่ยนอีกจุดหนึ่งของภาพพระสุริโยทัย จุดเปลี่ยนนี้มิได้เกิดจากการตีความฐานะอื่นๆ ขึ้นใหม่ แต่เป็นการขยายระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ในโครงเรื่องเพิ่มมากขึ้น วรรณกรรมที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยก่อนหน้าปี ๒๕๒๒ ประเภทที่ไม่มีการเล่าเรื่อง นำเสนอเฉพาะเหตุการณ์วีรกรรมขาดคอช้าง ส่วนประเภทที่มีการเล่าเรื่องก็จะเริ่มดำเนินเรื่องในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ภายหลังจากที่พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์แล้วราว ๖ เดือน เป็นช่วงเวลาที่ยังสาวดียวกัพมาทำสงครามวรรณกรรมเรื่องก่อนๆ จึงเป็นการเล่าเรื่องในขณะที่พระสุริโยทัยทรงดำรงพระยศภายหลังการสถาปนาเป็น ‘พระอัครมเหสี’ แต่**บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** ได้ขยายระยะเวลาทาง

^{๙๓} นันทิชา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๔๘๗,”

ประวัติศาสตร์ในการดำเนินเรื่องให้กว้างออกไป โดยเริ่มเปิดเรื่องในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช พระเชษฐาของพระเทียรราชา ดังนั้นในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นการเล่าเรื่องในขณะที่พระสุริโยทัยยังทรงเป็นเพียง ‘พระชายา’ ของผู้สำเร็จราชการเท่านั้น การขยายระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ในการเล่าเรื่องดังกล่าว ทำให้ตัวบทสามารถสร้างและนำเสนอบทบาทอื่นๆ เพิ่มเติมให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยได้ เป็นบทบาทซึ่งไม่เคยปรากฏในวรรณกรรมเรื่องใดมาก่อน คือ บทบาทของการเป็นภรรยาที่มีจิตใจเข้มแข็งแกร่งกล้า สามารถดูแลปกครองบุตรธิดาและบริวาร พาครอบครัวผ่านพ้นผ่านวิกฤตอันเกิดจากการปองร้ายของท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราชมาได้ แม้ในยามที่สามีมีอาจอยู่ช่วยเหลือปกป้องได้ด้วยตัวเอง เนื่องจากขณะนั้น พระเทียรราชาทรงผนวชเพื่อแสดงว่ามีได้ทรงต้องการจะเกี่ยวข้อหรือก้าวกายทางการเมือง นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอบทบาทการเป็น ‘กษัตริย์นักรบ’ ที่มีความเชี่ยวชาญการต่อสู้ให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยเป็นครั้งแรก ซึ่งภายหลังบทบาทนี้ก็ได้รับการนำเสนอเรื่อยมาทั้งในนวนิยายเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** (๒๕๓๖ และ ๒๕๔๒) **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย**(๒๕๔๒) **สุริโยทัย**(๒๕๔๒ - ๒๕๔๓) **สุริโยไทฉบับการ์ตูน**(๒๕๔๔) **การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่อง พระสุริโยทัย**(๒๕๔๔) และ **กษัตริยา**(๒๕๔๗)

และนับตั้งแต่มีการเปิดเรื่องในสมัยสมเด็จพระไชยราชา ในขณะที่พระสุริโยทัยทรงดำรงพระยศเป็นพระชายา ใน**บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** วรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยในเวลาต่อมา ก็มักจะเริ่มดำเนินเรื่องในสมัยสมเด็จพระไชยราชาเช่นกัน ทั้งยังมีการนำเหตุการณ์ต่างๆ ในประวัติศาสตร์สมัยพระไชยราชา เช่น เหตุการณ์ไฟไหม้พระนคร จากตลอดยอดไปจนถึงท่ากลาโหม มาสร้างเป็นฉากหนึ่งที่น่าเสนอบทบาทและความสามารถของพระสุริโยทัยในการบังคับช้างดับไฟ เช่นในนวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย**(๒๕๔๒) ของคึกเดช กันตามระ วรรณกรรมในช่วงหลังนี้ยังมีการสร้างโครงเรื่องที่แตกต่างหลากหลายออกไป ตัวอย่างเช่น การเปิดเรื่องในสมัยพระรามาธิบดีที่ ๒ ใน **สุริโยไทฉบับการ์ตูน**(๒๕๔๔) ของหม่อมเจ้าชาติเฉลิม ยุคล จึงเป็นการเล่าเรื่องตั้งแต่พระสุริโยทัยยังทรงเป็นเป็นกุมารีในราชินิกุลสายพระร่วง ก่อนจะอภิเษกกับพระเทียรราชา มีการเปิดเรื่องในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิภายหลังการสูญเสียพระสุริโยทัยแต่ใช้การเล่าย้อนกลับไปนำเสนอบทบาทของพระองค์ เช่นในเรื่อง **กษัตริยา**(๒๕๔๗) หรือ แม้แต่การเปิดเรื่องในสมัยปัจจุบันแล้วเล่าย้อนกลับไปในช่วงก่อนที่พระสุริโยทัยจะได้รับการสถาปนาเป็นพระอัครมเหสี เช่นใน **การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่อง พระสุริโยทัย**(๒๕๔๔) ซึ่งอาจทำให้กล่าวได้ว่า นับตั้งแต่ปี ๒๕๒๒ เป็นต้นมา ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยก็ได้รับการประกอบสร้างให้มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น จากการสร้างตัวละครและบทบาทต่างๆ ในโครงเรื่อง และกลวิธีการเล่าเรื่องที่แตกต่างหลากหลาย แต่กระนั้น ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยจากอดีตจนถึงปัจจุบันก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันจนสามารถเรียกได้ว่าเป็นภาพตรงข้ามกันอย่างยากกับคำ

หรือบวกรับบวช แต่ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมกลับมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีแกนกลางที่ยึดภาพทุกภาพให้สามารถดำเนินไปในทิศทางเดียวกันได้ แกนกลางที่ว่านี้คือคุณลักษณะประการหนึ่งที่ถูกนำเสนอให้แก่วีรกรรมของพระสุริโยทัยทั้งในพงศาวดารและวรรณกรรม ได้แก่ คำว่า “กตัญญู ดังจะกล่าวในลำดับต่อไปนี้

๓.๓.๒ การสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยจากแนวคิดเรื่อง “ความกตัญญู”

การนำเสนอเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างใน **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)** ประวัติศาสตร์นิพนธ์ฉบับแรกที่เอ่ยพระนาม ‘พระสุริโยทัย’ และให้รายละเอียดเกี่ยวกับวีรกรรมขาดคอช้างไว้ด้วย โดยเฉพาะวินาทีสำคัญของการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยนั้น ปรากฏเป็นข้อความว่า

พระสุริโยทัยเห็นพระราชสวามีเสียที่ไม่พ้อมมือข้าศึก **ทรงพระ**

กตัญญูภาพ ก็ขับพระศขาธารพลายทรงสุริยักษัตริย์สะอึกอกรับ^{๑๔}

การระบุเหตุผลในการประกอบวีรกรรมของพระสุริโยทัยทรงกระทำไปด้วย ‘พระกตัญญูภาพ’ นี้ อาจถือได้ว่าคุณลักษณะประการนี้เป็นสิ่งที่มีผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องต่างๆ เพราะวรรณกรรมที่นำเรื่องราวของพระองค์มานำเสนอก็มักจะอธิบายวีรกรรมนี้ด้วยเหตุผลเดียวกัน คือ ความกตัญญู เพียงแต่จะนำเสนอให้เป็นความกตัญญูในลักษณะใดเท่านั้น ดังเช่นที่สุนทรภู่เสนอว่าเป็นความกตัญญูของภรรยาที่มีต่อสามี ใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ **โคลงสดุดี ๓ บท** นำเสนอว่าเป็นความกตัญญูที่มีต่อพระเจ้าแผ่นดิน เป็นต้น

การที่พงศาวดารระบุเหตุผลในการประกอบวีรกรรมนี้ว่า พระสุริโยทัยทรงกระทำไปด้วยความกตัญญูโดยที่มิได้อธิบายเจาะจงลงไป ว่าเป็นความกตัญญูในลักษณะใด ทำให้เกิดช่องว่างและเอื้อประโยชน์ในการที่กวีจะเป็นผู้เติมความหมายของคำว่ากตัญญูนี้ให้แก่การนำเสนอวีรกรรมและภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องต่างๆ

อักขรธาภิธานศรับท์ ของหมอบรัดเลย์ เป็นพจนานุกรมเล่มแรกที่รวบรวมคำในภาษาไทยมาให้ความหมายและอธิบายเป็นภาษาไทย^{๑๕} ตีพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๘๗๓ หรือในปี พ.ศ. ๒๔๑๖ ได้

^{๑๔} กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) กับ พระจักรพรรดิพงศ (จาด), หน้า ๔๖.

กล่าวถึงความหมายของคำว่ากตัญญูไว้ว่า “กะตัญญู, ว่าคนที่รู้จักคุณผู้อื่นที่เขาได้กระทำคุณแก่ตนนั้น, ว่าคนมีกะตัญญู”^{๑๖} ส่วนความหมายของคำนี้ในปัจจุบัน แปลว่า “รู้อุปการะที่ท่านทำให้, รู้คุณท่าน.”^{๑๗} ดังนั้น ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน คำว่ากตัญญูก็เป็นคำที่มีความหมายกว้าง โดยมีได้ระบุให้แน่ชัดลงไปว่าเป็นความกตัญญูของใครที่มีต่อใครหรือต่อสิ่งใด และการที่พงศาวดารอันเป็นแหล่งที่มาของเรื่องราวพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยแสดงเหตุผลในการประกอบวีรกรรมว่าเป็นเพราะความกตัญญู สิ่งนี้จึงเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการประกอบสร้างและการนำเสนอวีรกรรมและภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมต่างๆ ในเวลาต่อมา

ความกตัญญูของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องแรก ได้แก่ **เสภาพระราชพงศาวดาร** ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทของการเลือกคู่ครอง จึงเป็นการนำเสนอความหมายความกตัญญูของพระสุริโยทัยว่าเป็นความกตัญญูในแง่ของการเป็นภรรยาที่มีต่อสามี ดังเช่นคำสอนในวรรณคดีคำสอนสตรีที่สอนให้ภรรยา รู้คุณสามี ต่อมาความกตัญญูนี้ก็ได้รับการอธิบายว่าเป็นความกตัญญูในลักษณะของข้าราชการกับพระเจ้าแผ่นดิน เนื่องจากพระเจ้าแผ่นดินหรือพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ทรงเป็นผู้ที่ปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของราษฎร รวมไปถึงการป้องกันภัยอันตรายที่เกิดขึ้นภายในพระราชอำนาจ เช่น การปราบปรามโจรผู้ร้ายหรือดับไฟเมื่อมีอัคคีภัยเกิดขึ้น เป็นผู้นำในการทำสงครามปราบปรามศัตรูภายนอกไม่ให้รุกรานทำลายบ้านเมือง และชีวิตของราษฎร การที่พระมหากษัตริย์ทรงให้ความคุ้มครองป้องกันอาณาประชาราษฎร์ซึ่งเป็นการประกอบกรรมดีต่อราษฎรทั้งปวงเช่นนี้ จึงถือว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้มีพระคุณต่อราษฎรเป็นเหตุผลให้ราษฎรพึงต้องอุทิศผลประโยชน์ แรงงานและแรงใจถวายแด่พระมหากษัตริย์เพื่อแสดงความกตัญญู^{๑๘} ซึ่งนอกจากจะเห็นการนำเสนอความหมายของคำว่ากตัญญูในลักษณะนี้ใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** แล้ว ยังสามารถเห็นได้จากวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ อีก เช่น **โคลงสดดี ๓ บท** พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระสุริโยทัย** ของชิต บุรทัต **คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญ** (๒๕๓๔) และ**บารมีพระแม่ป๋อง ปกพันธรณิน**(๒๕๔๖) เป็นต้น

และนับตั้งแต่เกิดแนวคิดเรื่องรัฐชาติขึ้นในโลกทัศน์ของชนชั้นปกครองไทย จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบัน คำว่ากตัญญูของพระ

^{๑๕} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **อักษราภิธานศรับท์** [ออนไลน์], ๒๖ เมษายน ๒๕๕๒.

แหล่งที่มา: www.culture.go.th/pculture/bangkok1/1.html

^{๑๖} แบรดเลย์ แดนปีซ, **อักษราภิธานศรับท์** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๘.

^{๑๗} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒** (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๑๘} วันทนีย์ สงศิริ, “การขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,” หน้า ๑๒ – ๑๓.

สุริโยทัยก็มีการนำเสนอในลักษณะความกตัญญูของพลเมืองคนหนึ่งที่มีต่อประเทศชาติหรือบ้านเกิดเมืองนอน ตัวอย่างที่ชัดเจนของการนำเสนอความกตัญญูในความหมายนี้จะเห็นได้จากตอนหนึ่งใน **พระสุริโยทัย** ของชิต บุรทัต

เป็นพลเมืองดีมีหมาย	มอบแท้ม่าย
โลหิตชีวิตหวังผล	
เพื่อรัฐเพื่อราชาชาติตน	เพื่อกตัญญูชวน-
ชวายเป็นเพื่อเกื้อกตเวที ^{๙๙}	

ความกตัญญู จึงอาจจะเป็นคุณลักษณะประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย วรรณกรรมเรื่องต่างๆ ยังนำคุณลักษณะนี้มาแต่งเติมเสริมคุณลักษณะและบทบาทอื่นๆ ให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยเพิ่มเติมขึ้นอีกตัวอย่างเช่น **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย**(๒๕๔๒) ซึ่งนำเสนอความกตัญญูของพระสุริโยทัยทั้งในฐานะของภรรยาที่มีต่อสามี และในฐานะหญิงสยามที่มีต่อดินแดนมาตุภูมิ ตัวบทจึงได้นำเสนอบทบาทด้านอื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระสุริโยทัยทรงปฏิบัติหน้าที่ภรรยาได้เป็นอย่างดีด้วยความกตัญญูรู้คุณสามีของพระองค์ เช่น คอยถวายเป็นคำปรึกษา เชื่อฟังและเคารพการตัดสินใจของสามี ดูแลอบรมบุตรธิดา เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันตัวบทก็ได้สร้างบทบาทอื่นๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงมีความกตัญญูต่อแผ่นดินเกิด ดังจะเห็นได้จากฉากที่พระสุริโยทัยทรงอบรมให้พระสวัสดิราช พระธิดาพระองค์ใหญ่ให้รู้คุณคนและคุณแห่งแผ่นดิน แม้เป็นชาติตินารีก็ต้องเสียสละเพื่อชาติ “แม่เลือดทุกหยดหยาดเป็นชาติพลี เพื่อปกป้องธานีอยุธยา”^{๑๐๐} หรือในฉากที่พระสุริโยทัยทรงประกาศว่าจะร่วมออกรบในฐานะหญิงสยามเพื่อปกป้องแผ่นดิน เป็นต้น การสร้างบทบาทเหล่านี้ให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัย ย่อมก่อให้เกิดคุณลักษณะย่อยๆ ที่ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม จากที่มีเพียงคำว่า ‘กตัญญู’ ในการอธิบายการกระทำและแสดงพระของพระอุปนิสัยเท่านั้น และไม่ว่าวรรณกรรมจะสร้างบทบาทหรือคุณลักษณะย่อยประการใดเพิ่มเติมขึ้นก็ตาม บทบาทและคุณลักษณะทั้งหมดนั้นก็ยังคงสอดคล้องกับความเป็นผู้มีกตัญญู ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยจะมีความแตกต่างหรือหลากหลายอย่างไร แต่สิ่งหนึ่งที่มักจะปรากฏในภาพของพระสุริโยทัยก็คือความกตัญญูนั่นเอง

^{๙๙} ชุมทางภาษาไทย, หน้า ๘๐.

^{๑๐๐} อุไรวรรณ นาวารุจิ, **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย**, หน้า ๖๘.

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่น่าสนใจใน ตารางที่ ๖ ซึ่งเป็นการสรุปภาพหลักและภาพรองของพระสุริโยทัยในศตวรรษวรรณกรรม จะพบว่า ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยที่ปรากฏขึ้นครั้งแรกใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** มีทั้ง “ภาพยอดภรรยา” และ “ภาพวีรสตรี” แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปนับตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยที่ได้รับการนำเสนอให้เป็นภาพหลัก กลับกลายเป็น “ภาพวีรสตรี” อย่างชัดเจนมากขึ้นทั้งปริมาณและความถี่ อีกทั้งยังเป็นภาพที่ได้รับการนำเสนออย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่ถึงแม้ว่า “ภาพยอดภรรยา” จะมีจำนวนน้อยและไม่ได้ได้รับการนำเสนอในบางตัวบท และได้กลายมาเป็นภาพรองมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป แต่การปรากฏเป็นภาพหลักอีกครั้งในนวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย**(๒๕๔๒) ช่วยทำให้เห็นว่า แม้ว่าบทบาทการเป็นภรรยาจะถูกลดบทบาทลงแต่ก็ได้หายไปเสียทีเดียว และแท้จริงแล้วก็ยังคงมีได้รับการนำเสนออย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปกับ “ภาพวีรสตรี” มากทุกยุคทุกสมัยนั่นเอง

แม้ว่าเรื่องราวของพระสุริโยทัยตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์จะยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนลงไปได้ เนื่องจากข้อมูลในประวัติศาสตร์นิพนธ์หลายฉบับไม่ตรงกัน แต่ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย กลับทวีความชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งยังสามารถวิเคราะห์แยกย่อยลงไปเป็นภาพย่อยต่างๆที่มีความหลากหลาย อันเนื่องมาจากการประกอบสร้างและนำเสนอพระวีรกรรมจากแง่มุมและนัยยะที่แตกต่างกันเป็นสาเหตุหลัก ประกอบกับความแตกต่างและหลากหลายของศตวรรษวรรณกรรม ที่รูปแบบ ประเภท เนื้อหาและความยาวเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏ ภาพตัวแทนที่ได้รับการนำเสนอในวรรณกรรมที่มุ่งเชิดชูพระเกียรติคุณ สดุดีวีรกรรมโดยมีพระสุริโยทัยเป็นตัวละครเอก ก็ย่อมจะเอื้ออำนวยในการสร้างบทบาทและคุณลักษณะ รายละเอียดต่างๆเพิ่มเติมให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัย ทำให้เกิดภาพตัวแทนที่มีความโดดเด่นและชัดเจนมากขึ้น โดยมี “ความกตัญญู” เป็นคุณลักษณะสำคัญในการประกอบสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องต่างๆ

บทที่ ๔

กลวิธีการสร้างและการนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษากลวิธีการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย โดยแบ่งการนำเสนอตามกลุ่มข้อมูลวรรณกรรม เริ่มจากกลุ่มวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า และกลุ่มที่มีใช้เรื่องเล่าตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในกลุ่มวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า

๔.๑.๑ แก่นเรื่อง

๔.๑.๒ ประเภทของโครงเรื่อง

๔.๑.๒ กลวิธีการนำเสนอตัวละคร

๔.๑.๓ การใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง

๔.๒ การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในกลุ่มวรรณกรรมที่มีใช้เรื่องเล่า

๔.๒.๑ การอ้างถึง

๔.๒.๒ การใช้ภาษา

๔.๑ การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในกลุ่มวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า

ในลำดับต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอการใช้องค์ประกอบและกลวิธีทางวรรณกรรมในการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันจนสามารถแบ่งออกเป็นภาพ ๒ กลุ่มหลัก อันได้แก่ แก่นเรื่อง การสร้างตัวละคร และการใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง

๔.๑.๑ แก่นเรื่อง

การศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมที่มีการเล่าเรื่อง วรรณกรรมที่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับพระสุริโยทัยนั้น สามารถเรียกได้ว่าเป็นวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ เพราะเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นจากเค้ามูลข้อเท็จจริงที่มีการบันทึกไว้ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่เรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดในวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์นี้ มิได้หมายความว่าต้องเล่าหรือแสดงข้อมูลและเหตุการณ์เช่นเดียวกันกับข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่พงศาวดารต่างๆบันทึกไว้ เพราะวรรณกรรมเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่มีได้มุ่งเน้นที่จะแสดงข้อเท็จจริง แต่เป็นการเล่าเรื่องและเรียบเรียงองค์ประกอบและการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิด ความเห็นบางประการไปสู่ผู้อ่าน ดังนั้น เนื้อหาในวรรณกรรมที่อ้างอิงมาจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จึงอาจจะมีใช้สิ่งหรือเหตุการณ์ที่เคย

เกิดขึ้นจริงในอดีต แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากความคิดเห็นหรือความเข้าใจที่ผู้แต่งตีความเหตุการณ์ หรือเรื่องราวในประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระสุริโยทัย สตรีในบันทึกทางประวัติศาสตร์แต่ละ เรื่อง จะถ่ายทอดออกมาอย่างไร มีเนื้อหาอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้แต่งตีความเหตุการณ์ใน ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระสุริโยทัยอย่างไร ความคิดหรือความเข้าใจที่ได้จากการตีความดังกล่าว มีอิทธิพลต่อ “แก่นเรื่อง” (theme) ในวรรณกรรมเรื่องนั้นๆ

แก่นเรื่อง(theme) หมายถึง แนวคิดสำคัญของเรื่อง^๑ที่ผู้แต่งมุ่งจะสื่อให้ผู้อ่านทราบ^๒ หรือ ความคิดที่น่าเสนอในเรื่อง เป็นจุดสำคัญของเรื่อง^๓ที่เชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน^๔ แนวคิดใน เรื่องดังกล่าวนี้จะต้องมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นสิ่งที่ควบคุมการดำเนินเรื่องทั้งหมดและให้ ความหมายแก่เรื่องนั้นๆ^๕ สามารถสรุปหรือหาได้จากสถานการณ์เฉพาะของเรื่องที่แต่งขึ้นออกมา เป็นความเข้าใจต่างๆ ไปเกี่ยวกับโลกในชีวิตจริง แก่นเรื่องจะแฝงอยู่ในเหตุการณ์ การกระทำ และ คำพูดของตัวละคร หรือพิจารณาได้จากพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร เมื่อเรื่องดำเนินมาถึงจุด จบ เราจะเห็นว่าเรื่องให้ข้อสรุปอะไร^๖ ความคิดสำคัญในเรื่องเล่าอาจเป็นแนวคิดที่แสดงทรรศนะ หรือเป็นความคิดที่ผู้เขียนเสนอความเห็นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด^๗ ผ่านการสร้างโครงเรื่อง บทบาทของ ตัวละคร การดำเนินเรื่อง สัญลักษณ์ และองค์ประกอบอื่นๆในการเล่าเรื่อง

จากคำอธิบายที่มีต่อแก่นเรื่องข้างต้น จะเห็นได้ว่า แก่นเรื่องมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบ ทั้งหมดในเรื่องเล่า องค์ประกอบทุกอย่างในเรื่องล้วนแล้วแต่ถูกสร้างและใช้เพื่อสนับสนุนและ นำเสนอแก่นเรื่องทั้งสิ้น กรณีการศึกษาภาพตัวแทนของบุคคลที่เกิดจากสื่อประเภทรณกรรม เรื่องเล่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏ ภาพตัวแทนที่น่าเสนอ ผ่านตัวละครในเรื่องจะออกมามีลักษณะอย่างไรย่อมสัมพันธ์กับแก่นเรื่องซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคุมทุก องค์ประกอบในเรื่องเล่า รวมทั้งองค์ประกอบด้านตัวละคร ซึ่งเป็นภาพจำลองของบุคคลและเป็น สิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้ เพราะเป็นการศึกษาภาพตัวแทนของบุคคลทาง ประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาสร้างและนำเสนอให้เป็นตัวละครในวรรณกรรม

^๑ อีราวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๖๖.

^๒ มาโนช ดินลานสกุล, การอ่านและการเขียนบันทึกคดี (สงขลา: ภารกิจเอกสารและตำรา กลุ่มงานบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๑.

^๓ สุพรรณิ โกศลวัฒน์, วรรณกรรม: หลักการและวิธีการ (เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐), หน้า ๖๕.

^๔ อีราวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๖๖ - ๖๗.

^๕ สุพรรณิ โกศลวัฒน์, วรรณกรรม: หลักการและวิธีการ, หน้า ๖๕.

๔.๑.๑.๑ แก่นเรื่องที่ทำให้เกิด “ภาพยอดภรรยา”

วรรณกรรมกลุ่มที่มีเป็นเรื่องเล่า มีวรรณกรรม ๒ เรื่อง ที่นำเสนอ “ภาพยอดภรรยา” เป็นภาพหลัก ที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นภาพที่มีความโดดเด่นในบทบาทของการเป็นยอดภรรยา ได้แก่ **เสภาพระราชพงศาวดาร** ตอน **ศึกหงสาวดี** ของสุนทรภู่ และ นวนิยายเรื่อง **พ่อ** ของปองพล อติเรกสาร

หลังจากการศึกษาวเคราะห์วรรณกรรมทั้ง ๒ เรื่องแล้ว ผู้วิจัยพบว่า **เสภาพระราชพงศาวดาร** ตอน **ศึกหงสาวดี** ซึ่งมีแก่นเรื่องว่า พม่าเป็นศัตรูของไทย นั้นมิได้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดภาพตัวแทนแบบยอดภรรยาโดยตรง แต่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ในโครงเรื่องที่ทำให้ภาพของพระสุริโยทัยเป็นภาพภรรยาเสียมากกว่า ดังนั้น แก่นเรื่อง ที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนแบบ “ยอดภรรยา” จึงจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง **พ่อ** เสนอแก่นเรื่องแสดงบทบาทความสามารถของบุรณอง

แก่นเรื่องแสดงความบทบาทของพระมหาธรรมราชาว่าเป็นผู้ที่หวังดีต่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง ใน นวนิยายเรื่อง **พ่อ** ของปองพล อติเรกสาร

นวนิยายเรื่อง **พ่อ** เป็นวรรณกรรมที่นำเสนอบุคคลทางประวัติศาสตร์อย่างสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นสร้างบทบาทและนำเสนอให้เป็นตัวละครเอก ข้อความที่บันทึกถึงเหตุการณ์ในพงศาวดารทำให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ชื่อว่าเป็น “ผู้ร้าย” ในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาเพราะการแปรพักตร์ไปฝักใฝ่ข้างพม่า วรรณกรรมเรื่องนี้เสนอบทบาทของพระองค์ ตั้งแต่ยังเป็นขุนพิเรนทรเทพ นายทหารผู้กล้าและจงรักภักดี ไปจนถึงตอนที่พระองค์ทรงได้รับการสถาปนาเป็นพระศรีสรรเพชญ์ ครองเมืองพิษณุโลกภายใต้ขอบเขตสิมาของหงสาวดี นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องนี้เสนอเรื่องราวของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในมุมมองใหม่ โดยเสนอให้เห็นว่าแท้จริง พระมหาธรรมราชากลับเป็นผู้ที่หวังดีต่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง และความคิดนี้ในมุมมองใหม่นี้เองก็คือแก่นเรื่องที่นวนิยายเรื่องนี้ต้องการนำเสนอ^๖

การดำเนินเรื่องจึงมุ่งนำเสนอบทบาทของสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นหลัก โดยเริ่มเปิดเรื่องในตอนที่ตัวละครขุนพิเรนทรเทพ (ยศเดิมก่อนที่จะได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าครองเมืองพิษณุโลกในพระนาม พระมหาธรรมราชาในภายหลัง) พร้อมขุนทหารที่รวมสมัครพรรคพวกกันมาลอบข่มขู่สังหารขุนวรวงศาธิราชแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ที่ปากคลองปลาหมอ เพื่อเป็นการเปิดตัวละครขุนพิเรนทรเทพอย่างพระเอกผู้กล้าหาญและชาญยุทธ เป็นผู้กล้าและสามารถปราบพม่าได้

^๖ วันชนะ ทองคำเภา, “ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๐.

สำเร็จ ข้ายังถวายบัลลังก์แด่พระเพ็ชรราชาอันแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมและความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ ด้วยคุณงามความดีและความชอบดังกล่าวทำให้ได้รับการสถาปนาเป็นพระมหาธรรมราชาครองเมืองพิษณุโลกพร้อมพระวิสุทธิกษัตริย์ พระมเหสีพระราชทานจากพระมหาจักรพรรดิ พระมหาธรรมราชาถูกสร้างให้มีบทบาทเป็นขุนศึกผู้กล้า มีความสามารถในการรบ และในฐานะที่เป็นพระราชบิดาก็ปลูกฝังสั่งสอนพระโอรสธิดาให้สละประโยชน์ส่วนตนเพื่อแผ่นดิน และสอนสั่งให้พระนเรศวรรู้จักเรียนรู้ศัตรูอย่างพม่า

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอเรื่องราวของพระสุริโยทัยโดยตรง เนื้อหาและการดำเนินเรื่องดังกล่าวเป็นไปเพื่อสนับสนุนบทบาทของพระมหาธรรมราชาซึ่งเป็นตัวละครเอกให้เป็นผู้ที่บำเพ็ญและอุทิศตนเพื่อบ้านเมืองอย่างแท้จริง ตามแก่นเรื่องที่ต้องการนำเสนอ เนื้อหาและเหตุการณ์ตอนหนึ่งในเรื่องที่มีการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย คือ เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างการนำเสนอเหตุการณ์การสูญเสียสตรีในราชสำนักอยุธยาในการสู้รบกับพม่ากลางสมรภูมิในเรื่องนี้ ปรากฏขึ้นซ้ำกันถึงสองครั้ง ครั้งแรกเป็นการนำเสนอการสิ้นพระชนม์กลางสมรภูมิของพระบรมดิลก พระธิดาในพระมหาจักรพรรดิและพระสุริโยทัย โดยการนำเสนอให้เป็นวีรกรรมที่กล้าหาญ ต่อมาจึงเป็นเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างที่นำเสนอให้เห็นถึงบทบาทการเป็นภรรยาที่ห่วงใยสามี บทบาทของแม่ที่รักและห่วงใยลูก การสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ได้เป็นภาพวีรกรรมอันกล้าหาญอย่างวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ แต่กลับเป็นเพียงอุบัติเหตุหรือเหตุบังเอิญเมื่อช้างต้นของพระสุริโยทัยเกิดเสียหลัก ถลาเข้าไปจนต้องคมง้าวของพระเจ้าแปร คล้ายเป็นการรับเคราะห์แทนพระมหาจักรพรรดิ

พระแม่เจ้าแห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงแยมพระสรวลขณะเสด็จเข้ามาใกล้พระสวามีและพระโอรส “หม่อมฉันทนไม่ไหวที่จะรออยู่คนเดียวในวัง มันทรมานจิตใจมากเพราะไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับเสด็จพี่และลูกทั้งสอง ขอตามไปด้วยดีกว่าเพคะ”

...

พระคชาธารของพระเจ้าแปรซึ่งกำลังตกมันเต็มทีเช่นกัน เมื่อเบี่ยงตัวออกมาก็เผชิญหน้ากับพลายทองสุริยกษัตริย์(ช้างต้นของพระสุริโยทัย)ซึ่งวิ่งตามพลายแก้วจักรพรรดิมา จึงวิ่งเข้าชนทันที พลายทองสุริยกษัตริย์ไม่ทันระวังตัวก็ถูกดันเสียหลักหันข้างให้ ... สมเด็จพระสุริโยทัยไม่ทรงจัดเจนใน

การสู้รบและมัวแต่สอดส่ายพระเนตรตามพระคชาธารของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงไม่ได้ทรงยกพระแสงของ้าวขึ้นปกป้องพระองค์^๗

ในบรรดาวรรณกรรมที่มีการกล่าวถึงเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวที่นำเสนอวีรกรรมขาดคอช้างของพระบรมดิลกครั้งหนึ่ง แล้วถึงเสนอการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากการที่ผู้แต่งนำข้อมูลในพงศาวดารฉบับต่างๆ มาใช้เป็นเนื้อหาในการประพันธ์ กล่าวคือ นำเหตุการณ์การสูญเสียพระบรมดิลกในสมรภูมิต่อหน้ามาจาก **คำให้การชาวกรุงเก่า** เอกสารทางประวัติศาสตร์ฉบับนี้ไม่ได้กล่าวถึงพระสุริโยทัย วีรกรรมของพระองค์หรือการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยนี้แต่อย่างใด ในขณะที่ผู้แต่งก็นำข้อมูลในพงศาวดารของราชสำนักสยามหลายต่อหลายฉบับซึ่งบันทึกเหตุการณ์สงครามครั้งนั้นไปในทางเดียวกัน คือ เหตุการณ์ที่พระสุริโยทัยทางใต้พระคชาธารเข้าขวางพระเจ้าแปรเพื่อรักษาพระชนม์ชีพของพระมหาจักรพรรดิ และในเมื่อวีรกรรมอันกล้าหาญได้นำไปนำเสนอให้เป็นบทบาทของตัวละครพระบรมดิลกผู้เป็นพระธิดาไปเสียแล้ว การสิ้นพระชนม์ของตัวละครพระสุริโยทัยในตำแหน่งพระอัคมเหสีของพระมหาจักรพรรดิกลางสนามรบนั้น จึงได้กลายเป็นการสิ้นพระชนม์อันเนื่องมาจากความหวังใยในสวัสดิภาพของพระราชสวามีและพระโอรสในฐานะภรรยาและฐานะความเป็นแม่เท่านั้น เหตุการณ์การสูญเสียสตรีในราชสำนักอยุธยาทั้งสองพระองค์ในเรื่องนี้ ถูกนำมาใช้เป็นเหตุที่ทำให้ตัวละครพระมหาจักรพรรดิโคกเศร้าและตัดสินใจตั้งรับศึกในพระนครเพราะไม่ต้องการจะสูญเสียผู้ใดจากสงครามครั้งนี้อีก ไม่ว่าจะพระญาติวงศ์หรือขุนทหารพลไพร่ จึงเป็นโอกาสให้ตัวละครพระมหาธรรมราชาซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง ได้แสดงบทบาทของเจ้าเมืองฝ่ายเหนือที่คุมกองทัพลงมาช่วยขับไล่พม่ากลับไปได้อย่างเป็นสามารถ ทำให้บทบาทของพระมหาธรรมราชาสอดคล้องกับการนำเสนอแก่นเรื่อง

จะเห็นได้ว่า การที่วรรณกรรมเรื่องนี้มิได้มุ่งสดุดีพระสุริโยทัยเช่นเรื่องอื่นๆ แต่มีมุ่งนำเสนอบทบาท ความสามารถ ความหวังดีต่อบ้านเมืองของพระมหาธรรมราชาที่มีต่อบ้านเมืองซึ่งเป็นแก่นเรื่อง ทำให้การสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยเป็นเพียงเนื้อหาส่วนหนึ่งในเรื่องที่เปิดโอกาสให้ตัวละครเอกอย่างพระมหาธรรมราชาได้แสดงฝีมือเท่านั้น ในขณะที่เหตุการณ์การสิ้นพระชนม์ของสตรีในราชสำนักอยุธยาถึงสองพระองค์ในสมรภูมิตั้งนี้ ทำให้พบข้อสังเกตประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการสร้างและนำเสนอภาพตัวตนของพระสุริโยทัย นั่นคือ การเลือกข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมเรื่องนี้ ที่นำข้อมูลจาก **คำให้การชาวกรุงเก่า** ที่มีได้กล่าวถึงวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยแต่อย่างใด แต่การที่ผู้แต่งนำ

^๗ ปองพล อดิเรกสาร, พ่อ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาร, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓ - ๖๗.

ข้อมูลเกี่ยวกับวีรกรรมชาติคองช้างของพระบรมดิถีมาเสนอเป็นเนื้อหา ปรากฏเป็นวีรกรรมครั้งหนึ่ง แล้วเสนอเหตุการณ์พระสุริโยทัยชาติคองช้าง โดยเสนอให้เป็นอุบัติเหตุกลางสนามรบอีกครั้งหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงการผนวกข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์อย่างน้อยสองกระแสเข้าด้วยกัน กระแสหนึ่งคือพงศาวดารอย่าง **คำให้การชาวกรุงเก่า** ที่มีได้นำเสนอวีรกรรมชาติคองช้างของพระสุริโยทัยไว้ กับอีกกระแสหนึ่งคือพงศาวดารกลุ่มที่เสนอวีรกรรมชาติคองช้างอันกล้าหาญของพระสุริโยทัย ซึ่งถ้าหากผู้แต่งเลือกใช้ข้อมูลจาก **คำให้การชาวกรุงเก่า** เพียงกระแสเดียว ก็จะไม่ปรากฏเนื้อหาเหตุการณ์พระสุริโยทัยชาติคองช้างในนวนิยายเรื่องนี้ แต่การที่ผู้แต่งเลือกที่จะนำข้อมูลจากพงศาวดารอีกกระแสหนึ่งซึ่งถือได้ว่าเป็นกระแสหลักมาสร้างบทบาทให้พระสุริโยทัย แต่นำเสนอให้เห็นว่าการเข้าร่วมกองทัพในครั้งนี้ของพระองค์เกิดจากความห่วงใยในสวัสดิภาพของสามีและลูก มากกว่าจะเป็นเพราะต้องการเข้าร่วมรบกับข้าศึก การสร้างเนื้อหาเช่นนี้จะทำให้สามารถชี้ให้เห็นได้หรือไม่ว่า เหตุการณ์พระสุริโยทัยชาติคองช้าง มีความสำคัญบางประการทำให้ผู้แต่งไม่ตัดเหตุการณ์นี้ออกไปจากเนื้อหา เพราะถ้าตัดออกไปแล้วอาจจะขัดแย้งกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์อีกกระแสหนึ่ง ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อหรืออารมณ์คล้อยตามของผู้อ่าน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้แต่งก็ได้เลือกสร้างและนำเสนอบทบาทแง่มุมของการเป็นภรรยาให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้

จากวรรณกรรมเรื่อง **พ่อ** จะเห็นได้ว่ากรณีที่ตัวบทมิได้มีแก่นเรื่องที่มุ่งเสนอหรือสวดวีรกรรมของพระสุริโยทัยเป็นหลัก มีผลทำให้ภาพตัวแทนที่ปรากฏเป็น “ภายอดภรรยา”

๔.๑.๑.๒ แก่นเรื่องที่ก่อให้เกิด “ภาพวีรสตรี”

มีวรรณกรรมในกลุ่มข้อมูลจำนวน ๑๘ ตัวบทที่เสนอ “ภาพวีรสตรี” เป็นภาพหลัก โดยสามารถจัดกลุ่มของแก่นเรื่องจากข้อมูลวรรณกรรมเหล่านี้ออกมาได้เป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ แก่นเรื่องแสดงการเชิดชูเชิดชูพระเกียรติคุณและสวดวีรกรรมของพระสุริโยทัย แก่นเรื่องแสดงพระมหากรุณาธิคุณของบูรพกษัตริย์ไทย แก่นเรื่องแสดงบทเรียนจากประวัติศาสตร์ และแก่นเรื่องแสดงบทบาทของบุคคลทางประวัติศาสตร์

๔.๑.๑.๒.๑ แก่นเรื่องแสดงการเชิดชูพระเกียรติคุณและสวดวีรกรรมของพระสุริโยทัย

วรรณกรรมในกลุ่มที่นำเสนอแก่นเรื่องเช่นนี้ มีทั้งวรรณกรรมเรื่องเล่าขนาดสั้น และวรรณกรรมเรื่องเล่าขนาดยาว

วรรณกรรมเรื่องเล่ากลุ่มที่มีขนาดสั้น เกิดจากการสร้างโครงเรื่องและองค์ประกอบต่างๆที่มุ่งนำเสนอให้เห็นความสำคัญของวีรกรรมชาตคองข้างของพระสุริโยทัยเป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่ต้องการนำเสนอ เหตุการณ์พระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์กับคองข้างกลางสมรภูมิจึงได้รับการนำเสนอให้เป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีความโดดเด่นในเรื่อง วรรณกรรมที่สร้างโครงเรื่องในลักษณะนี้ เพื่อนำเสนอแก่นเรื่องแบบนี้ มี ๓ เรื่องด้วยกัน ได้แก่ ได้แก่ **พระสุริโยทัย**(๒๔๕๒ – ๒๔๘๕) **บทเห่เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย**(๒๕๒๙) และ **คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญ**(๒๕๓๔) จะเห็นตัวอย่างได้จากเรื่อง **พระสุริโยทัย** และ **บทเห่เรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย**

พระสุริโยทัย(๒๔๕๒ – ๒๔๘๕) ของ ชิต บุรทัต นำการสิ้นพระชนม์กับคองข้างของพระสุริโยทัยมาพิจารณาและนำเสนอจากทัศนะของผู้แต่ง เกี่ยวกับเหตุผล ความหมายของการกระทำนี้ของพระสุริโยทัย อย่างรอบด้าน และนำเสนอทั้งในแง่มุมสถานภาพการเป็นภรรยา การเป็นข้าแผ่นดิน และการเป็นพลเมืองที่สมควรเสียสละเพื่อชาติ ผู้แต่งจึงได้ยกย่องการกระทำดังกล่าวของพระสุริโยทัยให้เป็นวีรกรรม และยกย่องให้พระสุริโยทัยเป็น “*ยิ่งหญิงธรรมดา*”^๕ ในบรรดาหญิงสยามทั้งหมด เริ่มเกริ่นนำด้วยการกล่าวถึงหญิงสยามผู้หนึ่งที่มีคุณความดีควรยกมากล่าวถึง จากในบรรดาหญิงสยามที่แกลั่วกล้าสามารถหลายต่อหลายคน แต่หญิงสยามคนหนึ่งที่จะยกขึ้นมาเป็นเรื่องสอนใจในความกตัญญูที่มียิ่งกว่าหญิงอื่น ที่แม้ชีพจะดับสูญไปแล้ว แต่เกียรติยศจากคุณธรรมชอกตัญญูนี้ก็ยังเป็นที่ยังเป็นที่ยังเป็นที่ยังโดยไม่มีใครเทียบได้ ดังคำประพันธ์ตอนหนึ่งว่า

กิริยาศยีนยึดเยื้อ	หญิงสยาม
สุนทรนารีนาม	เอนกอ้าง
นิทรศนประวัติตาม	ตัวเรื่อง แสดงฤา
โดยรอบขอบเชิงข้าง	คติข้อคุณควร
	...
ดูเอาอาทิอ้าง	อุทา- ธรรมดา
เห็นยิ่งหญิงธรรมดา	เด่นด้วย
สำแดงกตัญญูตา	กตเวที ไร้แล
ลาญชีพชื่อมิ้วย	แมนแมนมีเสมอ
เสนอพระนามท่านนั้น	นางกษัตริย์

^๕ ชุมนุมภาษาไทย (กรุงเทพฯ: ชุมนุมส่งเสริมการใช้ภาษาไทย, ๒๕๑๘), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

พระสุริโยทัย ถนัด	แน่รู้
จงรักต่อราชภัศ-	ดาเพียบ
ควรเพื่อเผยแพร่ผู้	ภักดีพร้อมเพรชานาม ^๙

แล้วจึงเริ่มดำเนินเรื่อง โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ปี พ.ศ. ๒๐๙๑ หลังจากการขึ้นครองราชย์ได้ ๖ เดือน พระเจ้าตะเบงชเวตี้ยกกองทัพมาตีอยุธยา เรื่องราวดำเนินต่อไปตามที่มีบันทึกไว้ในพงศาวดาร ในตอนที่พระสุริโยทัยทรงเครื่องยุทธพิชัยเช่นชาย โดยเสด็จพระมหาจักรพรรดิ แต่มิได้ระบุเหตุผลของการเข้าร่วมกองทัพในครั้งนี้ของพระสุริโยทัย กล่าวแต่เพียงว่า พระสุริโยทัยทรง “*ควบขับกระไลตาม พระฝัดดับไกลตน*”^{๑๐} กระทั่งถึงตอนที่พระสุริโยทัยทอดพระเนตรสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกำลังจะเพลิงพล้ำต้องอาวุธพระเจ้าแปรในการชนช้างเป็นจุดสูงสุดของเรื่องตัวบทนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยในตอนนี้ด้วยคำประพันธ์ว่า

พระศรีสุริโยทัย	ธทอดนัยน์เนตรแล
ประสพพลันก็หวั่นแค้น	วะวาบด้วยพระภรรดา
เพราะเกรงให้จะถึงพราก	พระชีพหากสีเนหา
ประกอบปิยะมีมา	ประมวลงเพียบสุภักดี
ฉะนันธรรมกัตถัญญ	และรู้กัตเวที
อุบัติพลันพระนางพลี	พระร่วงเพื่อพระฝัดขวัญ ^{๑๑}

พระสุริโยทัยทรงใส่พระศากาธารเข้าขวาง รับคมง้าวแทนสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงปลอดภัยเป็นการคลี่คลายเรื่อง จากนั้นผู้เล่าเรื่องจึงเริ่มวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของพระสุริโยทัยที่เข้าร่วมกองทัพ และเข้าไปมีส่วนในกิจซึ่งมิใช่การของสตรี จากนั้นผู้เล่าเรื่องก็เริ่มชี้ให้เห็นว่าการกระทำของพระสุริโยทัยนั้น แท้จริงแล้วเป็น “หน้าที่” ที่สตรีทั่วไปพึงไตร่ตรองดู ทั้งหน้าที่ของการเป็นภรรยาที่รักสามี หน้าที่ข้าแผ่นดินที่มีต่อพระมหากษัตริย์และหน้าที่พลเมืองที่มีต่อชาติ ดังคำประพันธ์ว่า

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

ถูกแต่ที่ว่าถ้าใคร
หน้าที่สตรีตรองดู

คิดซึ่งถึงใน

...

คนเก่าเขาก็ก่อทำ
รักชาติเช่นนั้นเนื่องมา^{๑๒}

กิจถ้วนควรค่า

จะเห็นได้ว่า ผู้เล่าเรื่องได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายของการใส่ช้างเข้าขวงและสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยว่า มิใช่เพียงเพราะหน้าที่สตรีผู้เป็นภรรยาที่ย่อมต้องรักและร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสามีเท่านั้น แต่การเสียสละของพระสุริโยทัยยังเกิดขึ้นจากความรักชาติ ผู้เล่าเรื่องจึงได้ใช้เสียงเล่าของตนแสดงทัศนคติในการนำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นสตรีในประวัติศาสตร์ที่สามารถหยิบยกขึ้นมาเป็นอุทาหรณ์ให้เห็นถึงความน่ายกย่องจากการประกอบวีรกรรม เพื่อชี้ให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นวีรสตรีในประวัติศาสตร์ที่สตรีหรือแม้กระทั่งอนุชนรุ่นหลังทั่วไปควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

บทแห่งเรื่องสมเด็จพระศรีสุริโยทัย(๒๕๒๙) เป็นวรรณกรรมร้อยกรองขนาดสั้นที่กล่าวถึงวีรกรรมชาติคองช้างของพระสุริโยทัยเป็นเนื้อหาหลักเปิดเรื่องในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิปี พ.ศ. ๒๐๙๑ หลังจากการขึ้นครองราชย์ได้ ๖ เดือน

เห่เอ๋ยจะขอกล่าวเรื่องราวอยุธยา
มีโฉมยงเป็นองค์เอกคู่ภิเษกมเหสี

จักรพรรดิก็ษัตราครองทวาราวดี
เป็นปิ่นนารีพระนามสุริโยทัย^{๑๓}

ช่วงวินาทีที่พระสุริโยทัยทอดพระเนตรสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกำลังจะเพลิงพล้ำต้องอาวุธพระเจ้าแปรในการชนช้างเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง

พระเจ้าแปรแม่ทัพหน้าหมูป่ามวลมอญ ไสสารเข้าราษฎรอนกับภูธรจอมไทย
สารทรงพงศ์กษัตริย์ทวารัตน์ปราชัย ให้ล่างอริยภัยตะเลงไล่ราวี^{๑๔}

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐.

^{๑๓} เยือน ภาณุทัต ผู้ให้คำแนะนำอันอุดม (กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒๐.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐.

พระสุริโยทัยทรงใส่พระศากาธารเข้าขวาง รับคมง้าวแทนสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทำให้พระมหากษัตริย์ทรงปลอดภัยเป็นการคลี่คลายเรื่อง

พระเทพีศรีสวัสดิ์ลกลกษัตริย์สวามี	เสียชีวิตกับไพร่เกรงซึ่งจะวางวาย
ทรงพระกตัญญูพระองค์ผู้จะยอมตาย	สับใส่สารพลายเข้าขวางบ่ารูกา
เสียเชิงกฤษณาติภูมิพาดด้วยศาสตรา	ต้องพระแก้วกัลยาพระอุราภิชาดรอน
สองพระโอรสเห็นพระมารดาต้องม้วยมรณ	เสียพระทัยใส่กฤษณาเข้าราญรอนราวี้
กันศพระสหายสวาทคืนเข้ายังราชบุรี	เสด็จสู่ยังสวนศรีเสียงโคกที่ตั้งกองเวียง ^{๑๕}

และจบเรื่องด้วยการสดุดีพระวีรกรรมที่ส่งผลให้พระมหากษัตริย์และบ้านเมืองอยู่รอดปลอดภัย

เพราะพระคุณการุณย์ปกจึงอุ้นอกชาวประชา กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นราชธานี
มิฉะนั้นนิจจาเฮยเป็นเขลยทั้งบุรี จะยับยั้งทั้งกรุงศรีทั้งบุรีจะไว้กษัตริย์ครอง
เพราะพระคุณการุณย์ปกจึงอุ้นอกข้าละออง ทำไฉนจะได้สนองพระคุณของพระนิลุบล
โคกลิ้นทั้งมณฑลมณฑลเทียรรัฐบุรีเฮย^{๑๖}

การดำเนินเรื่องและการนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นไปตามแก่นเรื่องที่ต้องการนำเสนอและก่อให้เกิด “ภาพวีรสตรี”

วรรณกรรมเรื่องเล่าขนาดยาวที่นำเสนอแก่นเรื่องในกลุ่มเชิดชูพระเกียรติคุณและสดุดีวีรกรรมของพระสุริโยทัย ได้แก่ **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์ นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย นวนิยายเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย นวนิยายเรื่องสุริโยทัย สุริโยไทฉบับการ์ตูน เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย จินตนิยายเรื่องบารมีพระแม่ป້อง ปกพื้นธรณิน และการ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทยเรื่องพระสุริโยทัย** จะเห็นตัวอย่างการนำเสนอแก่นเรื่องกลุ่มนี้ได้จาก **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์ สุริโยไทฉบับการ์ตูน และนวนิยายเรื่องสุริโยทัย**

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน

เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์(๒๔๖๒) วรรณกรรมเรื่องเล่าในรูปแบบร้อยกรองขนาดยาว จัดอยู่ในประเภทวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติ แต่ตั้งขึ้นจากคำฉันท์หลากหลายชนิด เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าเสนอเรื่องราวของพระสุริโยทัยเป็นเนื้อหาหลักเพื่อให้สอดคล้องกับการนำเสนอแก่นเรื่องแสดงการเชิดชูพระสุริโยทัยและสตุติวีรกรรมชาติคอกช้าง วรรณกรรมเรื่องนี้เริ่มเรื่องด้วยการเล่าทำความเข้าใจถึงเหตุการณ์ของอาณาจักรอยุธยาภายหลังจากพระเพ็ชรราชาเสวยราชสมบัติขึ้นเป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เรื่องดำเนินด้วยความขัดแย้งระหว่างอยุธยาและหงสาวดีในรูปของสงคราม เรื่องนี้จึงนับเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกที่ขยายโครงเรื่องให้เวลาทางประวัติศาสตร์ให้กว้างขึ้นกว่าวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ที่มุ่งกล่าวถึงวีรกรรมชาติคอกช้างของพระสุริโยทัย และเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกที่นำเสนอตัวละครพระสุริโยทัยอย่างมีมิติ มีความขัดแย้งในใจ ระหว่างความรักตัวกลัวตายกับความภักดีที่มีต่อพระมหาจักรพรรดิและความจงรักภักดีที่มีต่อบ้านเมือง และใช้วินาทีที่ตัวละครพระสุริโยทัยเห็นว่าตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกำลังตกอยู่ในอันตรายจากคมง้าวของตัวละครพระเจ้าแปรนั้น เป็นการแสดงถึงความกล้าหาญและเสียสละอันยิ่งใหญ่ของพระสุริโยทัย เพราะตัวละครได้เลือกที่จะสละชีวิตของตัวเองด้วยเห็นว่ากษัตริย์และบ้านเมืองนั้นสำคัญเหนือกว่าชีวิตของตนยิ่งนัก เหตุการณ์ชาติคอกช้างในเรื่องนี้ถูกนำเสนอให้เป็นเหตุผลที่ทำให้ตัวละครพระมหาธรรมราชาเกิดความอึดใจโดยมีวีรกรรมชาติคอกช้างเป็นแรงบันดาลใจ ได้ส่งผลตัวละครพระมหาธรรมราชาเกิดความมานะในการต่อสู้กับข้าศึกศัตรูเป็นสามารถเพื่อรักษาบ้านเมืองเช่นเดียวกันกับที่ตัวละครพระสุริโยทัยได้ประกอบวีรกรรมปกป้องรักษาทั้งพระมหากษัตริย์และบ้านเมืองเอาไว้ได้ ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของตัวละครพระสุริโยทัย เรื่องได้ดำเนินต่อไปตามเหตุการณ์ที่ได้บันทึกไว้ในพงศาวดาร จนถึงเหตุการณ์ภายหลังจากที่สงครามครั้งนั้นจบลงด้วยการที่ตัวละครพระเจ้าตะเบงชเวตี้ถอยทัพกลับไป แล้วปิดเรื่องด้วยการจัดพระราชพิธีถวายเพลิงพระศพ การสร้างวัดและพระเจดีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่วีรกรรมอันกล้าหาญของพระสุริโยทัย และมีการกล่าวยกย่องวีรกรรมนี้จากตัวละครอื่นๆในเรื่อง

การขยายระยะเวลาทางประวัติศาสตร์จากการเปิดเรื่องในวันที่เกิดเหตุการณ์พระสุริโยทัยชาติคอกช้าง มาเริ่มเปิดเรื่องและดำเนินเรื่องในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดินับตั้งแต่การขึ้นครองราชย์และดำเนินเรื่องไปจนถึงการสร้างเจดีย์เพื่อสตุติพระเกียรติและคุณงามความดีของพระสุริโยทัย ทำให้อรรถกถาเรื่องนี้สามารถนำเหตุการณ์อื่นๆ ที่มีการบันทึกไว้ในพงศาวดารมาเสนอให้สัมพันธ์กับเหตุการณ์พระสุริโยทัยชาติคอกช้างเพื่อสนับสนุนความสำคัญของวีรกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่พระมหาธรรมราชายกทัพจากพิษณุโลกมาช่วยเหลืออยุธยารบกับหงสาวดี วรรณกรรมเรื่องนี้ได้นำเหตุการณ์พระสุริโยทัยชาติคอกช้างมาเสนอให้เป็นเหตุผลที่ทำให้ตัวละครพระมหาธรรมราชายกทัพมารบกับข้าศึกศัตรูด้วยความกล้าหาญ เพราะได้รับแรงบันดาลใจมาจากวีรกรรมของพระสุริโยทัย ประกอบกับการปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์การถวายเพลิงพระศพ

การสร้างวัดและพระเจดีย์และนำเสนอให้เป็นการกระทำเพื่อให้เป็นอนุสรณ์ในการยกย่องสรรเสริญคุณงามความดีของพระสุริโยทัย เนื้อหาทั้งหมดจึงเป็นการนำเสนอให้เป็นไปตามแก่นเรื่องที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าวีรกรรมชาดคช้างของพระสุริโยทัยอันเกิดจากความกล้าหาญและเสียสละดังกล่าว เป็นการกระทำที่ส่งผลดีต่อบ้านเมือง อันเป็นวีรกรรมที่สมควรได้รับการยกย่องส่งผลให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเป็น “ภาพวีรสตรี” ที่มีความยิ่งใหญ่มากยิ่งขึ้น

สุริโยไท ฉบับการ์ตูน(๒๕๔๔) เป็นนิยายภาพจากภาพยนตร์เรื่องสุริโยไท นำเสนอบทบาทและเรื่องราวของพระสุริโยทัยเป็นเนื้อหาหลัก เปิดเรื่องในเรื่องในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ก่อนการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ตั้งแต่พระสุริโยทัยยังทรงเป็นเพียงกุมารีในราชวงศ์พระร่วง และจำต้องอภิเษกด้วยความจำเป็นทางการเมือง แล้วหลังจากนั้นการดำเนินเรื่องในลำดับต่อมา ก็ได้แตกต่างจากวรรณกรรม ๓ เรื่องข้างต้นนัก แต่การเปิดเรื่องตั้งแต่สมัยที่สมเด็จพระสุริโยทัยยังทรงเป็นราชินีที่เริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในอาณาจักรอยุธยาด้วยการอภิเษกที่มีได้เกิดขึ้นจากความรักนั้น ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระสุริโยทัยได้สละความสุขส่วนตัว บำเพ็ญและอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมของบ้านเมืองและแผ่นดินมาตลอดพระชนม์ชีพของชาติตติยนาฬิกาพระองศ์นี้

การเปิดเรื่องโดยนำเหตุการณ์ความวุ่นวายของการแย่งชิงอำนาจในกรณีของแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ดังกล่าวมานำเสนอว่าเป็นช่วงที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในทุรยุค เพราะทำวศรีสุดาจันทร์ลอบวางยาพิษปลงพระชนม์สมเด็จพระไชยราชาและพระยอดฟ้า ใช้อำนาจทำให้ชายชู้ได้ขึ้นครองบัลลังก์ พระสุริโยทัยที่มีฐานะเป็นน้องสะใภ้ของสมเด็จพระไชยราชาและเป็นน้ำของพระยอดฟ้า จึงถือเป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวละครทำวศรีสุดาจันทร์ ในเมื่อทำวศรีสุดาจันทร์เป็นตัวละครนางพญาที่ไร้ทั้งศีลธรรมและคุณธรรม จึงส่งผลให้บทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยในเรื่องนี้ถูกนำเสนอให้เป็นฝ่ายตรงข้ามข้าม กล่าวคือ เป็นสตรีผู้ทรงดำรงอยู่ในศีลธรรมความถูกต้อง ในขณะที่ทำวศรีสุดาจันทร์ใช้อำนาจในทางที่ผิดเพื่อครอบครองตนเอง หรือเพื่อความสุขความพอใจส่วนตัว พระสุริโยทัยจึงมีบทบาทเป็นผู้ที่อุทิศพระองค์เพื่อส่วนรวม อันได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ ความสงบสุขของราษฎรและบ้านเมือง ส่งผลต่อการสร้างบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยให้เป็นผู้ที่อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จะเห็นได้จาก การนำเสนอพระสุริโยทัยให้เป็นผู้ที่มีบทบาทในการสนับสนุนการโค่นล้มอำนาจอันมิชอบของทำวศรีสุดาจันทร์และขุนรวงศาธิราช ทำให้บ้านเมืองกลับสู่ปกติสุขบทบาทการปราบทอราช พระสุริโยทัยเป็นผู้เรียกตัวขุนพิเรนทรเทพกลับมาปราบทำวศรีสุดาจันทร์และขุนรวงศาธิราชเพื่อกักขัง หลังจากตัวละครออกกฎหมายเสนาผู้ภักดีต่อพระราชวงศ์ถูกลอบสังหารด้วยแผนของทำวศรีสุดาจันทร์ เท่ากับว่าตัวละครพระสุริโยทัยเป็นผู้คิดก่อการกบฏ เสียต่อราชภัยเป็นอย่างยิ่ง แต่ตัวละครพระสุริโยทัยก็ได้หวาดหวั่น พระนางได้

บัญชาให้หมื่นราชเสน่หาส่งสาสน์และตามตัวขุนพิเรนทรเทพกลับมาช่วยกู้กรุง และหมื่นราชเสน่หาที่รับปฏิบัติตามคำบัญชานั้น

พระสุริโยทัย : เห็นทีเราจะเสี่ยงภัยครั้งนี้มีพินเสียแล้ว ออกญาเป็น
ผู้เดียวที่คอยปกป้องคุ้มครอง หากแต่มีอีกผู้หนึ่งที่ช่วย
เราได้ ออกญาพิษณุโลก แม่ทัพของ
สมเด็จพระไชยราชา

หมื่นราชเสน่หา : ข้าพระพุทธเจ้าขออาสาไปตามมาเข้าเฝ้า^{๑๗}

ภายหลังจากการโค่นล้มท้าวศรีสุตาจันทรและขุนวรวงศาธิราชได้สำเร็จแล้ว ตัวละครพระสุริโยทัยได้รับการสถาปนาให้เป็นพระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ มีฐานะเป็น ‘กษัตริย์’ พระองค์หนึ่ง วิจารณ์ขาดคอช้างจึงถือเป็นบทบาทของการอุทิศตนอย่างสูงสุดที่จะสร้างประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้ โดยมีบทบาทอันแสดงถึงความดีความชอบที่พระองค์เคยมีส่วนร่วมในการปราบทอราชย์เพื่อประโยชน์สุขของบ้านเมืองช่วยสนับสนุนหรือเป็นเครื่องยืนยันว่า พระสุริโยทัยทรงเป็นผู้ที่พลีพระชนม์ชีพของพระองค์เพื่อแผ่นดินหรือส่วนรวมมาโดยตลอด การเปิดเรื่องในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ขยายเพิ่มเติมขึ้นก่อนหน้าที่พระสุริโยทัยจะดำรงตำแหน่งเป็นพระมเหสี จึงเป็นการนำเสนอบทบาทตัวละครพระสุริโยทัยเพื่อให้เห็นว่า ทรงเป็นขัตติยนารีที่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และยึดประโยชน์สุขของบ้านเมืองเป็นหลัก และนอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าแม้พระองค์จะไม่สามารถกระทำการต่างๆ อย่างออกหน้าด้วยพระองค์เอง พระสุริโยทัยก็ทรงใช้กำลังพระสติปัญญาในการดำเนินแผนการ ยุทธวิธีทางการเมืองต่างๆ เพื่อโค่นล้มทอราชย์ ซึ่งถึงแม้ว่าจะเสี่ยงต่อราชภัยเป็นอย่างมาก ก็มีได้ทรงย่อท้อ บทบาทในส่วนนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงพระทัยอันกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่จะอุทิศพระองค์ เสียสละเพื่อส่วนรวมได้อีกทางหนึ่ง การเปิดเรื่องในตอนที่พระสุริโยทัยยังดำรงพระยศเป็นเพียงพระชายาของพระเทียรราชา จึงก่อให้เกิดนำเสนอบทบาทนี้ให้เป็นการกระทำซ้ำๆ ที่แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยของตัวละครที่รักที่จะทำเพื่อส่วนรวมเหนือสิ่งอื่นใด วิจารณ์ขาดคอช้างในวรรณกรรมกลุ่มนี้จึงเป็นการเสียสละสูงสุดที่ช่วยพิสูจน์ความเป็น “วีรสตรี” ได้เป็นอย่างดีว่าพระองค์ทรงอุทิศได้แม้กระทั่งพระชนม์ชีพของพระองค์เองเพื่อแผ่นดิน

^{๑๗} หม่อมเจ้าชาตรีเฉลิม ยุคล, *สุริโยทัยฉบับการ์ตูน* (กรุงเทพฯ: แพรวเอนเตอร์เทน, ๒๕๔๔), หน้า ๗๒.

นวนิยายเรื่อง **สุริโยทัย** อยู่ในกลุ่มวรรณกรรมที่แก่นเรื่องแสดงการเชิดชูพระเกียรติคุณและ
 สติวีรกรรมของพระสุริโยทัย เรื่องนี้ยังเสนอแก่นเรื่องที่มุ่งแสดงให้เห็นว่าแล้วพระสุริโยทัยเป็นวีร
 สตรีผู้กล้าที่สมควรได้รับการยกย่องให้เป็นแบบอย่างของสตรีอีกด้วย ตัวบทเสนอบทบาทของพระ
 สุริโยทัยตั้งแต่ในสมัยสมเด็จพระไชยราชา ซึ่งเกิดเหตุการณ์ที่บ้านเมืองเป็นทวยศจากการที่ท้าวศรี
 สูดาจันทรลอบสมคบครสังวาสกับพันบุตรศรีเทพและยกชูรักของตนขึ้นเป็นกษัตริย์ครองอยุธยา และ
 เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ในการเปรียบเทียบบทบาทระหว่างตัวละครท้าวศรีสูดาจันทร
 กับพระสุริโยทัย ตัวบทเสนอให้เห็นว่าท้าวศรีสูดาจันทรเป็นผู้ทำให้บ้านเมืองเป็นทวยศ และเป็น
 เสมือนตัวอย่างของ ‘หญิงเลว’ ที่มีพฤติกรรมนอกใจสามี ทรยศบ้านและรักสหาย
 ผักไฝกามารมณ เป็นมารดาเลี้ยงที่วางยาฆ่าบุตรในความดูแลของตนเอง ตัวบทอาศัยบันทึกทาง
 ประวัติศาสตร์อันอื้อฉาวเกี่ยวกับพระสนมพระองค์นี้ มาสร้างตัวละครท้าวศรีสูดาจันทรให้เป็นสตรี
 ที่ไม่อยู่ในศีลธรรมและคุณธรรม ขาดคุณสมบัติไม่ว่าในด้านการเป็นภรรยาที่ดี การเป็นมารดาที่ดี
 หรือการเป็นชนชั้นปกครองที่ดี ซึ่งตรงกันข้ามกับการสร้างและการนำเสนอตัวละครพระสุริโยทัย
 โดยสิ้นเชิง ในขณะที่พระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอให้สตรีที่ดีพร้อมทุกๆด้าน ทั้งการเป็นภรรยาที่ดี
 การเป็นแม่ที่ดีและการเป็นขัตติยนารีที่คำนึงถึงประโยชน์สุขของราษฎรอีกด้วย

ในมิติทางประวัติศาสตร์ อยุธยาสมัยสมเด็จพระไชยราชา เป็นช่วงที่มีชาวโปรตุเกสเข้ามาใน
 อาณาจักร ชาวโปรตุเกสจำนวนหนึ่งก็มาเป็นทหารรับจ้างให้กับกองทัพทั้งของอยุธยาและของพม่า
 ใน **จดหมายเหตุการทองเทียวและการเดินของเฟอร์ดินัน เมนเดซ ปินโต** ได้กล่าวถึงชาว
 โปรตุเกสคนหนึ่งที่มีบทบาทในการสงคราม นามว่า โดมิงโกส เดอ ซีซาส นวนิยายเรื่องนี้สร้างตัว
 ละครนายพลโดมิงโกส เดอ ซีซาส ขึ้นจากบุคคลทางประวัติศาสตร์ และสร้างบทบาทให้ตัวละครตัว
 นี้เป็นผู้ที่กล่าวยกย่องตัวละครพระสุริโยทัยด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ดังจะเห็นได้จากคำพูดของตัว
 ละครตัวนี้ที่แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติอันเพียบพร้อมของตัวละครพระสุริโยทัยว่า

“พระนางเป็นแม่แบบที่กระผมต้องจดจำแล้วนำไปสอนสั่งลูกบ้าน ตลอด
 เผลาที่กระผมเป็นนายบ้านให้ดูพระนางสุริโยทัยเป็นเยี่ยงอย่าง.

“เยี่ยงอย่างอะไรบ้างละ”

ท่านนายพลพูดซ้ำ จึงทำให้พระยาโกษาสอดแซกถาม

“ความมีใจสะอาดดั่งน้ำเอื้อเพื่อเผื่อแผ่

ความมีใจเด็ดเดี่ยวเยี่ยงบุรุษผู้กล้าหาญ

ความมีใจคงที่ในสุขและทุกข์ไม่เคยสำแดงออก

ความมีแก้ไข ความกรุณาเมตตา ความมีสัตย์

คุณสมบัติทั้งหมดเพียบพร้อมอยู่ในพระนางที่กระผมต้องจดจำใส่ใจไป
จนกว่าจะตาย”^{๑๘}

หลังจากความขัดแย้งระหว่างท้าวศรีสุดาจันทร์และพระสุริโยทัยสิ้นสุดลงเมื่อตัวละครขุนพิเรนทรเทพสังหารตัวละครท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราชได้สำเร็จ พระเพ็ชรราชาได้ผ่านแผ่นดินขึ้นเป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และได้พระราชทานพระธิดาให้แก่ขุนพิเรนทรเทพและผู้เข้าร่วมในการนี้ พระสุริโยทัยก็ได้เรียกพระธิดามอบกรมเรื่องการเป็นภรรยาที่ดี ซึ่งนอกจากจากนี้ จะช่วยสนับสนุนให้พระสุริโยทัยได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นมารดาที่ดี คือ รู้จักอบรมสั่งสอนบุตรธิดาแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นภรรยาที่ดีของตัวละครตัวนี้ ผ่านเสียงเล่าดังความว่า

ทุกวจีคำที่พระนางอบรมพระราชธิดา คือจารีตที่พระนางปฏิบัติถวายแด่
สมเด็จพระมหาจักรพรรดิไม่ได้ขาดตกบกพร่องแม้แต่น้อยนิด นี้ละยอดนารีพระแม่
มิ่งเมืองศรีอยุธยา^{๑๙}

การนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยให้เป็น สตรีที่ดีพร้อมในทุกๆ ด้าน มีสติปัญญาในการแก้ไขความเดือดร้อนคับขัน เป็นคูคิดของพระสวามีได้ ความดีงามเพียบพร้อมเป็นเลิศของตัวละครพระสุริโยทัยเกิดจากการสร้างตัวละครเปรียบเทียบอย่างตัวละครท้าวศรีสุดาจันทร์ ประกอบกับการนำเสนอวีรกรรมขาดคอช้างที่ตัวละครพระสุริโยทัยทูลขอสมเด็จพระมหาจักรพรรดิด้วยต้องการจะรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับพระสวามีอันแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีและความกล้าหาญ ทำให้พระสุริโยทัยในเรื่องนี้ปรากฏเป็น “ภาพวีรสตรี” ที่มีคุณงามความดีควรแก่การยกย่องให้เป็นแบบอย่าง ซึ่งเป็นไปตามแก่นเรื่องที่ต้องการนำเสนอ

๔.๑.๑.๒.๒ แก่นเรื่องแสดงพระมหากรุณาธิคุณของบูรพกษัตริย์

วรรณกรรมที่เสนอแก่นเรื่องในกลุ่มนี้ มี ๒ เรื่อง ได้แก่ **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร(๒๔๓๐)** และ **ผินแผ่นดินไผ่นีล้า แหล่งคุณ(๒๕๒๕)**

โคลงภาพพระราชพงศาวดาร(๒๔๓๐) เป็นวรรณกรรมที่เกิดจากการเลื่อกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ตั้งแต่สมัยแรกสร้างกรุงศรี

^{๑๘} คึกเดช กันตามระ, สุริโยทัย (กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลดาเยิร์น, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓ - ๕๔.

^{๑๙} คึกเดช กันตามระ, สุริโยทัย, หน้า ๑๕๕.

อยุธยาไปจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ มานำเสนอเป็นเนื้อหาหลักด้วยโคลงสี่สุภาพ ๓๗๖ บท โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจด้านการศึกสงครามและการทำนุบำรุงพระศาสนา เช่น โคลงประกอบภาพสร้างกรุงศรีอยุธยา โคลงประกอบภาพตีเมืองละแวก และโคลงประกอบภาพหล่อพระศรีสรรเพชญ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำเสนอบทบาทของหมู่เสวกามาตย์ บาทบริจาริกา สามัญชน หรือแม้กระทั่งสัตว์อย่างช้างต้นที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เช่น โคลงประกอบภาพพันท้ายนรสิงห์ถวายชีวิต โคลงประกอบภาพท้าวเทพกษัตรีรักษาเมืองถลางและภาพช้างพลายศรีมงคล พลายมงคลทวีป อาละวาด เป็นต้น เหตุการณ์อีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกล่ามึงถึงเช่นกัน หากแต่มีจำนวนน้อยกว่าสองกลุ่มแรก คือ เหตุการณ์เกี่ยวกับขุนนางทรยศซึ่งได้รับการนำเสนอให้เห็นว่าคนเหล่านี้ย่อมได้รับความเดือดร้อนพิบัติไปต่างๆ เช่น โคลงประกอบภาพอ้ายธรรมเถียรเปนขบถและโคลงประกอบภาพเจ้าพระยาปลาโหมเปนขบถ เป็นต้น วีรกรรมของพระสุริโยทัยได้รับการคัดเลือกมานำเสนอด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน ๖ บท ประกอบภาพวาดแสดงเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง

จากเนื้อหาในวรรณกรรมเรื่องนี้ แสดงให้เห็นถึงแก่นเรื่องที่แสดงพระมหากรุณาธิคุณของบูรพกษัตริย์ไทยที่ได้ประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการไว้ตั้งแต่ในอดีต ประกอบกับความจงรักภักดีของข้าราชการทุกหมู่เหล่าเป็นผลให้บ้านเมืองดำรงอยู่เป็นสยามได้ในปัจจุบัน ดังเช่นโคลงบทหนึ่งในร่ายประชุมโคลง ความว่า

กรุงสยามงามพร้อมพร้อม	ไพบูลย์ ยิ่งเฮย
สรรพวิทยาคุณ	เพียบด้าว
โดยเดชพระนุกูล	กอบเขต ชูนา
ทั้งทหารหาญหัว	หักเสี้ยนศึกกษัตริย์ ^{๒๐}

วีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยก็เป็นหนึ่งในเหตุการณ์ที่ได้รับการคัดเลือกมานำเสนอเป็นโคลงประกอบภาพที่ ๑๐ ชื่อ ภาพพระสุริโยทัยขาดคอช้าง ตีบทนำเสนอเหตุการณ์นี้ให้เห็นถึงภาพการต่อสู้กับข้าศึกศัตรูด้วยความกล้าหาญและด้วยความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นหลักชัยของบ้านเมือง การนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยจึงเป็น “ภาพวีรสตรี” ในฐานะกษัตริย์ในประวัติศาสตร์ที่เสียสละพระชนม์ชีพ ต่อสู้กับข้าศึกเพื่อปกป้องบ้านเมืองไว้

ผืนแผ่นดินพทนี้ล้ำ แหล่งคุณ(๒๕๒๕) เริ่มเปิดเรื่องถึงความเป็นมาของชาติไทยนับตั้งแต่พระร่วงสร้างเมืองสุโขทัย รวบรวมคนไทยมิให้กระจัดกระจาย เมื่อมาถึงสมัยอยุธยา ก็กล่าวถึงพระ

^{๒๐} โคลงภาพพระราชพงศาวดาร (กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐๓.

ราชการณียกิจต่างๆทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง การศาสนา นำเสนอเรียงลำดับตามราชวงศ์ต่างๆ ตั้งแต่ราชวงศ์อู่ทอง สุพรรณภูมิ สุโขทัย ปราสาททองและบ้านพลูหลวง ถึงสมัยกอบกู้บ้านเมืองในยุคธนบุรีจนถึงยุครัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๙ ซึ่งเป็นรัชกาลปัจจุบัน อีกทั้งยังชี้ให้เห็นภัยของชาติในปัจจุบัน ได้แก่ ลัทธิคอมมิวนิสต์และภาวะเศรษฐกิจขาดดุลการค้ากับต่างประเทศ แต่ก็มี การแสดงทัศนะให้เห็นว่าไม่ว่าจะมีภัยคุกคามใดๆก็ตาม ชาติไทยก็จะผ่านพ้นไปได้เพราะมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงบากบั่น บำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร และเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เลือกมานำเสนอเป็นเนื้อหาในวรรณกรรมก็เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อบ้านเมืองเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น

จากแก่นเรื่องที่ต้องการนำเสนอให้เห็นถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ไทย ทำให้เนื้อหาประกอบด้วยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เลือกมานำเสนอโดยมุ่งเน้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่ได้ประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆมาอย่างต่อเนื่องยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัชกาลปัจจุบัน ทำให้สามารถวิเคราะห์แก่นเรื่องที่สื่อให้เห็นว่า เหตุที่ 'ผืนแผ่นดินนี้' หรือ ชาติไทยในปัจจุบันนี้ เป็น 'แหล่งคุณ' หรือแหล่งที่ประกอบไปด้วยคุณูปการต่างๆ ทั้งมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ มีศีลธรรมอันดีในสังคม มีความสงบสุขเสรี ทั้งหมดนี้ก็ด้วยพระมหากษัตริย์ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่ได้ทรงสร้างบ้านแปลงเมือง เสียสละประโยชน์สุขส่วนพระองค์เพื่อทวยราษฎร์ เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างก็ได้รับการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งเนื้อหาด้วย ส่งผลให้ความหมายของเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างในวรรณกรรมเรื่องนี้ เป็นวีรกรรมความกล้าหาญในการต่อสู้กับข้าศึกศัตรูและเป็นการเสียสละชีวิตเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของบ้านเมืองของกษัตริย์พระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย เท้ากับเป็นการจัดสตรีในประวัติศาสตร์พระองค์นี้เข้าเป็นหนึ่งในกลุ่มพระมหากษัตริย์ตามเนื้อหาในวรรณกรรม ส่งผลทำให้พระสุริโยทัยอยู่ในฐานะกษัตริย์พระองค์หนึ่ง การใส่ช้างเข้าขวางพระเจ้าแปรเพื่อปกป้องรักษาพระมหาจักรพรรดิ จึงมีนัยยะของการที่กษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงอุทิศและสละพระองค์เพื่อปกป้องบ้านเมือง รักษาประโยชน์สุขส่วนรวมของราษฎรทั้งแผ่นดินไว้ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายแห่งสงคราม

๔.๑.๑.๒.๓ แก่นเรื่องแสดงบทเรียนทางประวัติศาสตร์

วรรณกรรมที่เสนอแก่นเรื่องในกลุ่มนี้มี ๒ เรื่อง ได้แก่ **อยุธยา** (๒๕๒๘) และ **บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงคราม การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑** (๒๕๔๖)

อยุธยาสาสน(๒๕๒๘) แต่งด้วยกลอนเพลงยาวเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองตลอดทั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา เริ่มเรื่องตั้งแต่การสร้างเมือง เสนอภาพความรุ่งเรือง งดงาม อุดมสมบูรณ์ของอยุธยาที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้วางรากฐานทางการเมืองการปกครอง ตรากฎหมายต่าง สร้างความเข้มแข็งทางการทหาร ความเจริญทางศาสนาและวัฒนธรรม วรรณคดีต่างๆ จากนั้นเริ่มจึงเริ่มดำเนินเรื่องด้วยความขัดแย้งทั้งจากภายในและภายนอกพระนคร จากความโลภในการแย่งชิงราชบัลลังก์กันเองของกษัตริย์พระองค์ต่างๆ ความไม่สามัคคีกันในกลุ่มขุนนางที่ฝ่ายหนึ่งจงรักภักดีและหาญกล้า แต่อีกฝ่ายกลับรักตัวกลัวตาย ตัวยุทธเสนอความแตกแยกนี้ที่เห็นได้อย่างชัดเจนในสมัยพระมหาจักรพรรดิจนทำให้เกิดเหตุการณ์การเสียกรุงครั้งที่ ๑ ด้วยศึกภายนอกจากหงสาวดีประกอบกับความประมาท กลุ่มหลงในลาภยศอำนาจทำให้พระนครเสียเอกราชย่อยยับลงไปอีก กระทั่งพระนเรศวรกู้กรุงได้สำเร็จ สร้างความมั่นคงกลับคืนสู่อยุธยาขึ้นใหม่อีกครั้ง และเมื่อบ้านเมืองรุ่งเรืองดังเดิมแล้ว ความโลภในบัลลังก์ก็บันดาลให้เกิดการแย่งชิงกันอีก ตลอดทุกรัฐกาลจนกระทั่งการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

เนื้อหาในวรรณกรรมเรื่องนี้แสดงให้เห็นบทบาทของกษัตริย์ที่สร้างบ้านแปลงเมืองให้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็นำเสนอเหตุการณ์แย่งชิงบัลลังก์ของกษัตริย์เช่นกัน โดยแฝงน้ำเสียงสลดหดหู่กับเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดการนองเลือดในพระนครที่ทำให้คนบ้านเมืองเดียวกันกลับมาฆ่าฟันกันเอง มีการนำเสนอบทบาทของขุนนางทั้งที่จงรักภักดีกับกษัตริย์และขุนนางกลุ่มที่ทรยศคิดคด ซึ่งเป็นเหตุให้บ้านเมืองแตกแยกเดือดร้อน แต่สำหรับผู้ที่ต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเมืองก็จะได้รับการยกย่อง เช่น ชาวบ้านบางระจัน การนำเสนอเนื้อหาดังกล่าวเป็นไปเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องแสดงบทเรียนจากประวัติศาสตร์จากชะตากรรมที่เกิดขึ้นกับอยุธยาจากที่เคยรุ่งเรืองจนกระทั่งล่มสลายลงด้วยการแตกความสามัคคี ความโลภ ความเห็นแก่ตัวและสาเหตุอื่นเป็นต้นไป

เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างได้รับการนำเสนอเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่ง โดยนำเสนอให้เป็นภาพของพระอัศวมเหสีที่กล้าหาญ ผู้ทรง *“บ่ายคชผลัดผืนกั้นไม่ครันขาม”*^{๒๐} ต่อสู้กับข้าศึก อริราชศัตรู และกล่าวถึงการสร้างเจดีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจให้เป็นแบบอย่างของผู้ที่เสียสละเพื่อบ้านเมือง พระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอให้เป็นกษัตริย์พระองค์หนึ่งที่สละพระชนม์ชีพเพื่อปกป้องแผ่นดินไว้ วีรกรรมขาดคอช้างได้รับการยกย่องว่าเป็นการกระทำที่ทำให้อยุธยาอดพ้นและวัฒนาขึ้นมาเป็นราชอาณาจักรไทยอย่างในปัจจุบันได้

การนำเสนอเนื้อหาในวรรณกรรมเรื่องนี้ก่อให้เกิดบทบาทของตัวละครซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มตัวละครที่ทำให้บ้านเมืองรุ่งเรือง กับกลุ่มตัวละครที่ทำให้บ้านเมืองล่มสลาย พระ

^{๒๐} จินตนา ปิ่นเฉลียว, *อยุธยาสาสน* (กรุงเทพฯ: พลพณิชการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๗.

สุริโยทัยจัดเป็นตัวละครในกลุ่มแรก อีกทั้งวีรกรรมชาติคอค้างก็ได้รับการนำเสนอให้เป็นการกระทำอันกล้าหาญในฐานะกษัตริย์ที่เสียสละชีวิตเพื่อปกป้องบ้านเมือง เป็นแบบอย่างของแก่นุชนรุ่นหลังให้เรียนรู้ว่าการที่จะรักษาบ้านเมืองให้ดำรงอยู่ได้นั้นต้องอาศัยการเสียสละเช่นในอดีตที่เคยมีผู้สละกระทั้งชีวิตของตนเพื่อแลกไว้มาแล้ว เช่นที่ความตอนหนึ่งว่า “รัตนโกสินทร์เรายังเพราะเพ็ญอย่าให้เข็ญแค้นดุจอยุธยา”^{๒๒}

บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงคราม การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ (๒๕๔๖) ชื่อของวรรณกรรมเรื่องนี้สามารถบ่งบอกเนื้อหาหลักของตัวบทนี้ได้เป็นอย่างดี ว่าเป็นการกล่าวถึงการศึกสงครามระหว่างอยุธยา กับพม่า และการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ ซึ่งเป็นช่วงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่บ้านเมืองมีความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกอาณาจักร ผู้แต่งจึงเลือกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงนี้มาแนะนำเสนอเป็นเนื้อหาหลักเพื่อเสนอแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงบทเรียนจากอดีตเพื่อเป็นอุทาหรณ์และศึกษาวิเคราะห์ถึงยุทธวิธีทางการทหาร ข้อได้เปรียบเสียเปรียบอีกทั้งกลการเดินทัพ การรุกและรับในภูมิศาสตร์แบบต่างๆ และหาสาเหตุของความพ่ายแพ้ของอยุธยา โดยนำเสนอบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยไว้เป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งด้วย

เนื้อหาสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ตอน เนื้อหาในแต่ละตอน จะเริ่มต้นการเล่าเรื่องการสงครามกับพม่าในแต่ละครั้งด้วยโคลงสี่สุภาพ ที่ทำหน้าที่เสมือนโคลงสรุปแนวคิดหรือแก่นเรื่องในแต่ละโครงเรื่องรอง ในตอนสงครามพระสุริโยทัยชาติคอค้าง มีโคลงนำเรื่องว่า

อยุธยาอยู่ยัง	ยี่นยง
รวมพลังดำรง	ต่อสู้
พม่าบุกรุกคง	คาดผิด พลาดแฮ
มีอภัยดีไทยกู้	เกียรติได้สืบมา ^{๒๓}

กล่าวถึงบทบาทของพระสุริโยทัย โดยนำเสนอตามข้อความในพงศาวดาร กล่าวคือ พระองค์ทรงฉลองพระองค์เป็นชายและโดยเสด็จในขบวนศึกร่วมกับพระมหาจักรพรรดิ พระราเมศวรและพระมหินทราก็ร่วมรบด้วยความกล้าหาญ ตัวบทเล่าถึงวีรกรรมชาติคอค้างโดยให้เหตุผลในการประกอบวีรกรรมนี้ด้วยคำว่า “กตัญญู” เช่นเดียวกับในพงศาวดาร ความในวรรณกรรมว่า

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๖.

^{๒๓} สนิท พูลพงศ์, *บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย - พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑* (กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดย พ.อ. หน้า ๑๓. สนิท พูลพงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

ด้วยเจ้าแปรแนใจหมายกำจัด	พระมหาจักรพรรดิสกัดกั้น
ทรงขับช้างเวียงนวนเข้าชนกัน	ช้างพระพลันพลาดท่าต่อไฟรี
พระสุริโยทัยหทัยระทึก	ขับช้างศึกเข้าขวางกันขม่นขมิ
ด้วยพระกตัญญูกตเวที	ให้องค์พระสามีหลบลี้ภัย
ทรงขับ “พลายสุริยกษัตริย์”	ออกสกัดพระเจ้าแปรเพื่อแก้ไข
โดยช้างทรงเข้าขวางทางศึกไว้	โดยพระทัยกล้าหาญชาญศึกดา ^{๒๔}

ความในคำประพันธ์ ๒ บทแรกเป็นการบรรยายวีรกรรมตามข้อความในพงศาวดาร แต่ความในคำประพันธ์ บทที่ ๓ เป็นเสียงเล่าที่แสดงทรรศนะในการนำเสนอวีรกรรมของพระสุริโยทัย ว่านอกจากจะทำไปด้วยความกตัญญูแล้ว ยังกระทำไป ด้วยพระทัยกล้าหาญชาญศึกดา^{๒๕} คำบรรยายที่อธิบายเหตุผลเรื่องความกล้าหาญนี้ ทำให้การนำเสนอเหตุการณ์การสิ้นพระชนม์กลางสมรภูมิของพระสุริโยทัยสอดคล้องกับการนำเสนอให้เป็นแบบอย่างของความสามัคคีของคนในชาติ เพราะแสดงให้เห็นถึงความเต็มใจและตั้งใจที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริงตอนแรกนำเสนอเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เป็นครั้งแรกที่อุบายทำสงครามกับพม่าด้วยวิธีการรบแบบตั้งรับ ในตอนนี้มีการนำเสนอสงครามพระสุริโยทัยขาดคอช้างไว้ และนำเสนอวีรกรรมของพระสุริโยทัยให้เห็นตัวอย่างของความสามัคคีของคนในชาติจากเหตุการณ์ที่พระสุริโยทัยร่วมแรงร่วมใจกับพระมหาจักรพรรดิในการเข้าร่วมต่อสู้กับข้าศึก

การนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยให้สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่ต้องการนำเสนอทำให้เกิดภาพตัวแทนแบบ “ภาพวีรสตรี”

๔.๑.๑.๒.๔ แก่นเรื่องแสดงบทบาทของบุคคลทางประวัติศาสตร์

วรรณกรรมที่นำเสนอแก่นเรื่องลักษณะนี้มี ๒ เรื่อง คือ

ผู้ชนะสิบทิศ(๒๔๗๕-๒๔๘๒) เสนอแก่นเรื่องที่แสดงบทบาทและความสามารถของบุเรงนอง และนวนิยายเรื่อง**กษัตริย์ดา** ตอน **แก้วกษัตริย์ดา**(๒๕๔๗) เสนอแก่นเรื่องที่แสดงบทบาทของพระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาสมเด็จพระสุริโยทัยในความเป็นกษัตริย์ที่เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อบ้านเมือง

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาขอบ หรือ โชติ แพร่พันธุ์ เป็น นิยายอิงประวัติศาสตร์ขนาดยาวที่ นำเสนอสงครามระหว่างพม่ากับมอญ เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่เหนือลุ่มน้ำอิระวดี โดยมีตัวละครเอก คือ จะเด็ดหรือบุเรงนอง ขุนศึกคู่พระทัยพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เป็นผู้ใช้สติปัญญา จิตวิทยา วาทศิลป์ในการสร้างความมั่นคงและยิ่งใหญ่ให้แก่พม่าด้วยความจงรักภักดีต่อพระเจ้า ตะเบงชเวตี้ ด้วยความสามารถต่างๆประกอบกับคุณธรรม ทำให้จะเด็ดซึ่งพื้นเพเดิมเป็นเพียง สามัญชนธรรมดาสามารถเลื่อนฐานะจนมีความยิ่งใหญ่เป็นถึงพระเจ้าแผ่นดินพม่าได้ในที่สุด การ ดำเนินเรื่อง พัฒนาการของตัวละครเอกและการตั้งชื่อเรื่องว่า ‘ผู้ชนะสิบทิศ’ ซึ่งเป็นสมญานามของ ตัวละครเอกนั้น ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอแก่นเรื่องที่แสดงบทบาทและ ความสามารถของบุเรงนอง ซึ่งในท้ายที่สุด ความเก่งกล้าสามารถด้านต่างๆ ทำให้ตัวละครบุเรงนองเป็นผู้ที่สามารถเอาชนะอุปสรรค กลดุบาย ข้าศึกศัตรูต่างๆได้รับการยอมรับให้เป็นยอดนักรบ สามารถเอาชนะใจสตรีจนได้รับการยกย่องให้เป็นยอดนักรัก และเอาชนะโชคชะตาที่กำหนดให้มี กำเนิดเป็นสามัญชน จนได้กลายเป็นพระมหากษัตริย์ เป็นยอดคนผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ได้

แม้ **ผู้ชนะสิบทิศ** จะดำเนินเรื่องโดยมีบทบาทของตัวละครบุเรงนองเป็นตัวละครเอก โดยมี เนื้อหาทั้งหมดราว ๕,๑๒๐ หน้ากระดาษ แต่นวนิยายเรื่องนี้ก็มีการนำเสนอบทบาทของตัวละคร พระสุริโยทัยไว้ ปรากฏเป็นเนื้อหาเหตุการณ์ตอนหนึ่ง ชื่อตอนว่า “พระสุริโยทัยขาดคอช้าง” ด้วย จำนวน ๔ หน้ากระดาษ เป็นตอนที่สร้างขึ้นจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในตอนพระเจ้า ตะเบงชเวตี้ นำกองทัพมารบกับอยุธยาเพราะทราบข่าวกรุงศรีอยุธยากำลังอ่อนแอ น่าจะตีหัก เอาได้โดยง่าย ประกอบกับเชื่อในการยุยงของสมิงสอดตุดทำให้พระเจ้าตะเบงชเวตี้ตัดสินใจจะยก ทหารมารบกับอยุธยาโดยมิทันได้ไตร่ตรองโดยรอบคอบ ในขณะที่บุเรงนองไม่เห็นด้วยกับการทำ สงครามในครั้งนี้ เพราะไม่ต้องการให้พระเจ้าตะเบงชเวตี้ก่อนสงครามกับอาณาจักรที่เข้มแข็ง อย่างอยุธยา ความขัดแย้งทางความคิดของตัวละครทั้งสอง เป็นความขัดแย้งใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นใน การดำเนินเรื่องที่อยู่บนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เมื่อบุเรงนองทัดทานพระเจ้าตะเบงชเวตี้ก็ กลับถูกประชดประชันว่าบุเรงนองเห็นแก่ความสบาย ทำให้บุเรงนองไม่พอใจและต้องการพิสูจน์ ตนเองเพื่อลบคำสบประมาทนั้นให้จงได้

สงครามพระสุริโยทัยขาดคอช้างในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเป็นโอกาสหรืออาจเรียกได้ว่าเป็น เวทีให้บุเรงนองได้แสดงความสามารถในการใช้สติปัญญาและยุทธวิธีต่างๆเพื่อพิสูจน์ตนเองโดย การเอาชนะอยุธยาให้ได้ บุเรงนองดำเนินยุทธวิธีส่งสาสน์เตือนกองทัพอยุธยาที่เมืองทวาย แล้ว สมทบทัพกับพระเจ้าตะเบงชเวตี้เคลื่อนเข้าสู่เขตแดนอยุธยา แม้ว่าต่อมาทัพหงสาวดีจะถูกตีแตก พ่ายชนะพ่ายามรุกรานอยุธยา แต่การวางแผนของบุเรงนองก็ทำให้สามารถตีเมืองสุพรรณได้ สำเร็จ ฝ่ายพระมหาจักรพรรดิจึงบัญชาการให้ขุนนางประจำค่ายต่างเตรียมรับศึกที่กำลังจะเข้า ประชิดพระนคร

วรรณกรรมนำเสนอเหตุการณ์สำคัญในตอนนี ในวันรุ่งขึ้นที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จออกทอดพระเนตรกำลังเข้าศึกโดยมีสมเด็จพระสุริโยทัยโดยเสด็จ ความในตอนนีได้รับการนำเสนอด้วยบรรยายโวหาร ความว่า

“...ครั้นรุ่งขึ้นขึ้น ๖ ค่ำ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า จะเสด็จพยุหยาตราออกไปฟังกำลังเข้าศึก ณ ท่งภูเขาทอง จึงทรงเครื่องราชอลังการ ยุทธ เสด็จทรงช้างช้างต้นพลายแก้วจักรวรรตน์สูง ๖ ศอกคืบ ๕ นิ้วเป็นพระคชาธารแล้ว พระสุริโยทัยเป็นอัศวมเหสีมีพระราชหฤทัยปรีดิกกังวลในพระราชสวามีทูลขอตามเสด็จ ครั้นทรงอนุญาตแล้วก็แต่งพระองค์ด้วยเครื่องณรงค์สำหรับบุรุษ ทรงช้างพลายนาคพิมานสุริยะ สูง ๖ ศอกเป็นคชาธาร...”^{๒๖}

จะเห็นได้ว่า เสียงเล่าของผู้เล่าเรื่องนำเสนอเหตุผลของการที่ตัวละครพระสุริโยทัยทูลขอโดยเสด็จในกองทัพด้วย จากเหตุผลว่า เป็นเพราะพระสุริโยทัยมีความห่วงกังวลในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งก็น่าจะอนุมานได้ว่าสิ่งที่ห่วงกังวลนั้นก็คือความสวัสดิภาพของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

เหตุการณ์ในตอนชนช่วงระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกับพระเจ้าแปร อันเป็นเหตุให้เกิดวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยนั้น ตัวบทนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าว ความว่า

“...ช้างทรงพระจอมสยามกำลังน้อยต่ำกว่าพลายทลายพิมานอันพระเจ้าแปรทรงโดยประมาณ ก็เสียเชิงเป็นที่จักให้ช้างพระเจ้าแปรแบกล้างได้

เบื้องนั้น พระจอมกษัตริย์สุริโยทัยแม่อยู่หัว มีจิตรักดีสวามีรักดีมั่นในพระเจ้าอยู่หัว ครั้นเห็นมหันตรายพึงบังเกิดแก่พระเป็นเจ้าฉะนั้น กตัญญูในพระราชสวามียิ่งกว่าชีวิตแลสิ่งอื่น มิได้แกงแก่ศาสตราวุธราชศัตรู เห็นพระราชสวามีเสียที่ไม่พ้อมมือเข้าศึกแล้ว ก็ใส่พระคชาธารพลายทรงสุริยะกษัตริย์สะอึกออกรับ ให้พลายแก้วจักรวรรตน์เบนพาพระมหาจักรพรรดิเบนหนีออกไปเสียจากทางได้ แลช้างต้นของพระเจ้าแปรก็แบกเอาพระคชาธารพระแม่อยู่หัวถนัดพระคชาธารพระสุริโยทัยหงายแขนเสียที่ พระเจ้าแปรสำคัญแก่เครื่องนุ่งห่มเป็นชาย คงเป็นนายทหารผู้ใหญ่ผู้หนึ่งก็จ้วงฟันด้วยพระแสงของ้าว ต้องอ้งสาพระสุริโยทัยขาดกระทั้งถึงราวถันประเทศ ... แลพระราชธาธิราชเจ้าจอมสยามก็ทรงพระโศกปริ

^{๒๖} ยาขอบ, ผู้ชนะสิบทิศ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ (กรุงเทพฯ: มติศึกษา, ๒๕๓๒), หน้า ๔๘๓๔.

เวทนาการ ซึ่งเสียพระอัศวมเหสีกับคอช้างนั้นยิ่งนัก และได้เชิญพระศพพระมหาวิ
 สตรีมาไว้ตำบลสวนหลวง...”^{๒๗}

หลังจากการกล่าวถึงบทบาทของพระสุริโยทัยในดับทช่วงต้นนี้แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ามีการ
 นำเสนอเหตุการณ์การถวายพระเพลิงพระศพที่ยิ่งใหญ่ หรือแสดงให้เห็นถึงการเชิดชูพระเกียรติ
 อย่างยิ่งใหญ่แต่พระสุริโยทัยอีก บทบาทของพระสุริโยทัยในเรื่องนี้จึงมิได้รับการนำเสนอให้โดดเด่น
 อย่างวรรณกรรมเรื่องอื่นๆที่มุ่งสดุดีวีรกรรมของพระองค์โดยตรง การนำเสนอเหตุการณ์นี้ใน
 ลักษณะดังกล่าว ประกอบกับการให้เหตุผลที่พระสุริโยทัยขอโดยเสด็จกับพระราชสวามีด้วย อาจ
 ทำให้สามารถอนุมานถึงวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ ว่าเป็นเพราะ
 พระสุริโยทัยห่วงใยในสวัสดิภาพของพระมหาจักรพรรดิ และเมื่อเห็นว่าพระราชสวามีกำลังอยู่ใน
 อันตราย จึงได้หาทางแก้ไขโดยมิได้อาลัยแก่ชีวิตของตน ความหมายแห่งวีรกรรมนี้น่าจะเป็นได้ทั้ง
 ในความหมายของการปกป้องพระมหาจักรพรรดิในฐานะที่พระสุริโยทัยเป็นภรรยาที่กตัญญูต่อ
 สามี และในความหมายของการปกป้องพระมหาจักรพรรดิในฐานะที่เป็นหลักชัยของแผ่นดิน

แต่ถ้าหากลองพิจารณาบทบาทของอาณาจักรอยุธยาในวรรณกรรมเรื่องนี้ ที่ได้รับการ
 นำเสนอให้เป็นเมืองที่มีความเข้มแข็ง ตีหักเอาได้ยากดังเช่นที่บุเรงนองกล่าวไว้ นั้น จะเห็นได้ว่า
 บทบาทของพระสุริโยทัยที่นำเสนอให้เห็นถึงความกล้าหาญ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และ
 กตัญญูต่อพระมหาจักรพรรดิในเหตุการณ์ตอนนี้ สอดคล้องกับการนำเสนออาณาจักรอยุธยาใน
 เรื่อง เพราะยิ่งสร้างให้ตัวละครในฝ่ายอยุธยาเข้มแข็งแกร่งกล้าเพียงใด ก็จะช่วยส่งเสริมบทบาท
 การแสดงความสามารถของบุเรงนองในการรับมือกับอุปสรรคต่างๆในการสู้รบกับเมืองเข้มแข็ง
 อย่างอยุธยามากขึ้นเท่านั้น การนำเสนอวีรกรรมของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ น่าจะมีนัย
 ยะเน้นหนักไปในลักษณะของการพลีชีพเพื่อส่วนรวม กล่าวคือ การสละชีพเพื่อปกป้องเขตแดน
 แห่งแผ่นดิน เพื่อปกป้องบ้านเมือง ในฐานะของการเป็นกษัตริย์ที่กล้าหาญ จงรักภักดี พลีชีพเพื่อ
 รักษาพระชนม์ชีพของพระมหากษัตริย์ด้วยความกตัญญูมากกว่าการนำเสนอให้เป็นสตรีหรือ
 ภรรยาคนหนึ่งที่สละชีพเพื่อสามีเท่านั้น การสร้างและนำเสนอบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัย
 ให้เป็นการประกอบวีรกรรมที่กล้าหาญ เสมือนว่าเป็นตัวแทนของกองทัพอยุธยาทั้งมวล หรือเป็น
 ตัวอย่างของชาวอยุธยาที่เข้มแข็งองอาจสามารถ เป็นคู่ต่อสู้ที่เข้มแข็งและกล้าหาญของบุเรงนอง
 มากเท่าใด การที่บุเรงนองสามารถดำเนินยุทธวิธีให้อยุธยาเพลี่ยงพล้ำเสียที และมีชัยเหนือ
 อยุธยาได้ ก็จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เห็นความสามารถของตัวละครเอกในเรื่องมากขึ้น
 เท่านั้น

^{๒๗} ยาขอบ, ผู้ชนะสิบทิศ, หน้า ๔๘๓๗ - ๔๘๓๘.

กษัตริยา(๒๕๔๗) เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่เสนอแก่นเรื่องแสดงให้เห็นว่ากษัตริย์คือผู้ที่ยอมสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมผ่านตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ เสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ๑๕ ปีหลังการสูญเสียพระสุริโยทัย เรื่องราวดำเนินไปจนถึงเหตุการณ์การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ ที่พระนเรศวรและพระสุพรรณภักดีต้องเดินทางไปเป็นองค์ประกันที่หงสาวดี ช่วงเวลานี้นับเป็นช่วงแห่งความวุ่นวายหาหนะในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา เพราะมีทั้งความขัดแย้งทั้งจากภายในอาณาจักรอยุธยาเองและความขัดแย้งกับอาณาจักรภายนอก คือ พม่าหรือหงสาวดี ฉากและเรื่องราวในนวนิยายนำเสนอให้ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาแห่งความสูญเสียของบ้านเมืองพร้อมๆ กับการต่อสู้และความสูญเสียของกษัตริย์ทุกพระองค์ในขณะนั้น สิ่งที่กษัตริย์อยุธยาต้องสูญเสียนั้น นับตั้งแต่ดินแดน ช้างเผือก บุคคลอันเป็นที่รักไม่ว่าคู่ชีวิตหรือสายโลหิตต่ออย่างผู้ที่เป็นบุตรธิดา เสียอิสรภาพ เสียเกียรติยศจนไปถึงเสียชีวิต เป็นการสูญเสียที่ตัวละครกษัตริย์ทุกตัวในเรื่องยินยอมและจำเป็นจะต้องยอมสละได้เพื่อแลกกับความเป็นเอกราชและความผาสุกของบ้านเมือง

ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ถูกสร้างและนำเสนอให้เป็นตัวละครหลัก เป็นขัตติยนารีที่ต้องสูญเสียพระราชมารดาผู้ต่อสู้สละชีวิตเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองในสงครามจากการรุกรานของพม่า ต้องเสียพระสวามีที่เคยรักและปรองดองกันจากความเห็นที่ต่างกัน เสียพระอนุชารามาเมศวรที่ต้องเดินทางไปเป็นตัวประกันที่หงสาวดี เสียพระโอรสธิดาผู้เป็นดั่งแก้วตาดวงใจให้ตกอยู่ในเงื้อมมือศัตรู เสียเมือง เสียเกียรติและเสื่อมยศ

ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ถูกสร้างให้เป็นตัวละครที่ได้รับผลกระทบมาจากเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง การสูญเสียพระราชมารดาจากสงครามดังกล่าวทำให้พระวิสุทธิกษัตริย์มีความฝังใจกลายเป็นบาดแผลลึกที่คอยย้ำเตือนให้ชิงชังพม่า อีกทั้งตัวละครตัวนี้ถูกสร้างให้เป็นผู้ที่ได้รับการปลุกฝังและถ่ายทอดลักษณะความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญในการต่อสู้เพื่อรักษาบ้านเมืองมาจากตัวละครพระราชมารดาพระสุริโยทัย ดังนั้นการที่พระสวามีคือ พระมหาธรรมราชาจะยอมอ่อนน้อมยอมแพ้ต่อศัตรูจึงเป็นสิ่งที่พระวิสุทธิกษัตริย์ไม่สามารถยอมรับได้ เพราะเห็นว่าเป็นวิถีทางอันอัปยศของคนขลาดเขลา พระวิสุทธิกษัตริย์ยินดีที่จะสัจจนตัวตายเช่นพระมารดา ดังเช่นตัวอย่างตอนหนึ่งที่พระมหาธรรมราชากล่าววกับพระวิสุทธิกษัตริย์เมื่อทัพพม่ามาประชิดพิษณุโลก

“พี่จะลอบส่งเธอกับลูกๆไปอยุธยา”

“ไม่! ไม่เด็ดขาดแน่นอน!”

พระสุรเสียงระรัว ก้อง ราวอัคคินิกาลผลาญเผา

“ทิ้งเมือง! เสียเมือง ตายเสียในเมืองไม่ขายพัคตร์ แต่จะแบกหน้าไป

กราบทูลได้อย่างไรว่า พระธิดาแห่งพระศรีสุริโยทัยทิ้งเมืองหอบลูกเอาตัว

รอด รับสิ่งเช่นนี้ได้อย่างไร?”^{๒๘}

นอกจากนี้ ตัวบทยังใช้ทั้งเสียงเล่าของผู้เล่าเรื่องและใช้ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์เป็นผู้เล่า ย้อนกลับไปยังเหตุการณ์ขาดคอช้างของพระสุริโยทัย และนำเหตุการณ์ดังกล่าวมาเล่าให้แก่พระธิดา คือ พระสุพรรณกัลยาและพระโอรสคือ พระนเรศและพระเอกาทศรถฟัง และคอยปลุกฝังให้คู่สมเด็จเจ้ายายเป็นแบบอย่างในความกล้าหาญและเสียสละเพื่อแผ่นดิน พระสุพรรณกัลยาและพระนเรศวรจึงนำการสิ้นพระชนม์เพื่อปกป้องบ้านเมืองมาเป็นแรงบันดาลใจที่ช่วยผลักดันให้รอดทน เรียนรู้และต่อสู้กับพม่าเพื่อปกป้องเอกราชของบ้านเมืองคืนในภายหน้า ดังความตอนหนึ่งในเรื่อง ภายหลังให้อิโวกาแก่ตัวละครพระสุพรรณกัลยา ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์สั่งสอนพระนเรศก่อนจะเดินทางไปหงสาวดี ความว่า

อีกหัตถ์พระมารดาวางบนเกศาพระนเรศ

“ลูกก็เช่นกัน...จงหาญในการศึก คึกยามประจัญอย่าร่นแต่เอาตัวรอด อย่าพรอกพราง ถ้อยจงจารเช่นเหล็กขีดศิลา อย่าหาแต่ความสุขเพื่อตน สำนึกองค์เสมอว่าสมเด็จเจ้ายรักษาอยุธยาไว้ให้ อย่าให้พระโลหิตหลังเปล่า แม่ขอสั่งเจ้า”^{๒๙}

ดังนั้น แม้ว่าเรื่องจะเริ่มต้นขึ้นในช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์หลังเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง แต่การสร้างเรื่องเพื่อนำเสนอแก่นเรื่องเช่นนี้ ได้ทำให้เห็นว่าวีรกรรมของพระสุริโยทัยส่งผลต่อกษัตริย์หรืออนุชนรุ่นหลัง และมีความสัมพันธ์กับการกอบกู้กรุงศรีอยุธยาของพระนเรศวร ตัวบทใช้กลวิธีการเล่าย้อนไปในอดีตเสนอเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างบ่อยครั้ง ความถี่ในการกล่าวถึงวีรกรรมขาดคอช้างแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวีรกรรมนี้ซึ่งได้รับการนำเสนอให้เป็นแบบอย่างของกษัตริย์ที่เสียสละเพื่อบ้านเมืองอย่างแท้จริง และยังถูกนำเสนอให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของตัวละครที่จะมีบทบาทในการดำเนินเรื่อง โดยเฉพาะตัวละครที่สร้างจากบุคคลทางประวัติศาสตร์ผู้มีบทบาทหรือส่วนเกี่ยวข้องกับกักรู้กรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ คือ ตัวละครพระสุพรรณกัลยาและตัวละครพระนเรศวร ทำให้ฐานะและบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยในเรื่องนี้ก่อให้เกิด “ภาพวีรสตรี” ในสถานภาพการเป็นกษัตริย์ผู้ทรงเป็นแบบอย่างของการต่อสู้เสียสละเพื่อบ้านเมือง

^{๒๘} ทมยันตี, กษัตริยา, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๔.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๐.

จะเห็นได้ว่า เมื่อวรรณกรรมมีองค์ประกอบด้านแก่นเรื่องที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏ เนื่องจากแก่นเรื่องเป็นความคิดหลัก หรือเป็น “สาร” ที่ตัวบทเสนอต่อผู้อ่าน บทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยอันก่อให้เกิดภาพตัวแทน ก็ความแตกต่างของแก่นเรื่องเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดภาพตัวแทนคนละกลุ่มและมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป

๔.๑.๒ ประเภทของโครงเรื่อง

การเลือกใช้โครงเรื่องต่างประเภทกัน ก็สามารถเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาพตัวแทนเกิดความแตกต่างกันได้

๔.๑.๒.๑ ประเภทของโครงเรื่องที่ก่อให้เกิด “ภาพยอดภรรยา”

วรรณกรรมที่นำเสนอ “ภาพยอดภรรยา” เป็นภาพหลัก พบว่าเกิดจากการใช้โครงเรื่อง ๒ ประเภท คือ โครงเรื่องเชิงเดี่ยวใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** และนวนิยายเรื่อง **พ่อ** ที่ใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบเชื่อมโยง

เสภาพระราชพงศาวดาร เป็นการเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ในพงศาวดารดำเนินเรื่องด้วยความขัดแย้งของฝ่ายตัวละครเอกกับตัวละครปรปักษ์ มีลักษณะเป็นโครงเรื่องเชิงเดี่ยว ซึ่งหมายถึง โครงเรื่องที่มีเหตุการณ์ต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลชุดหนึ่ง มีโครงเรื่องเดียวหรือมีโครงเรื่องหลักเด่นมาก^{๓๐} การดำเนินเรื่องโดยมีสงครามระหว่างสองอาณาจักรเป็นศูนย์กลางของเรื่อง และพระสุริโยทัยก็ไม่ได้มีบทบาทในการดำเนินเรื่องดังกล่าว

เรื่องราวดำเนินด้วยความขัดแย้งที่ปรากฏในรูปศึกสงครามระหว่าง ๒ อาณาจักร ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิซึ่งถูกนำเสนอให้เป็นตัวละครฝ่ายธรรมะ เป็นผู้ครองคุณธรรมและเมตตา ดังจะเห็นได้จากตอนที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทราบเรื่องที่พระเจ้าหงสาวดีขอช้างเผือก เท่ากับเป็นการหมิ่นพระเกียรติของพระองค์ แม้จะไม่พอพระทัยแต่ก็ได้แสดงกิริยาเกรี้ยวกราดออกมาด้วยโทสจริต (พอจบสารกราบทูลพระทราบเรื่อง ให้ขุนเคืองในพระทัยแต่ไม่ว่า ให้จ่ายเสบียงเลี้ยงดูพวกทูต แล้วตรองตรึกปรึกษาเสนาใน) ตรงกันข้ามกับตัวละครพระเจ้าหงสาวดีที่ทราบว่าทางอยุธยาไม่ยินยอมมอบช้างให้ก็กริ้วมากและบันดาลโทสะ ดำรัสสั่งให้ยกกองทัพไปรบกับอยุธยาเพื่อชิงช้างเผือกมาให้ได้ (พอจบสารอ่านแสนแค้นเคืองขุน ให้หมกมุ่นโมโหเสโทไหล ชะฮึกฮักยกย่องเจ้าเมืองไทย จะไปไล่ลุยล้างชิงช้างมา) การนำเสนอตัวละครพระเจ้าหงสาวดีจึงเป็น

^{๓๐} อีรวดี ไตลังคะ, *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*, หน้า ๒๑.

ฝ่ายอธรรมหรือฝ่ายตัวละครปรปักษ์ที่มีลักษณะเป็นพาลมาเบียดเบียนปีศาจอยุธยา และเรื่องก็ดำเนินไปด้วยความขัดแย้งระหว่าง ๒ อาณาจักรนี้ โดยมีหงสาวดีเป็นฝ่ายที่มาเบียดเบียนแย่งชิงสิ่งต่างๆ อันเป็นเครื่องประกอบพระเกียรติยศแห่งพระมหากษัตริย์อย่างตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เริ่มตั้งแต่หัวเมืองฝ่ายเหนือหรือพิษณุโลกที่อยู่ในขอบเขตสัมมาของอยุธยา ทำให้ต้องเสียพระขามาตาหรือพระราชบุตรเขย คือ พระมหาธรรมราชา ขุนนางผู้ที่เคยจงรักภักดี ที่ผู้เอาชีวิตเข้าแลกและถวายพระราชบัลลังก์อยุธยาให้แก่พระองค์ เมื่ออยุธยาจำต้องเจรจาสงบศึกอันเป็นสัญญาแห่งความพ่ายแพ้ ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็ต้องเสียช้างเผือกเพิ่มอีก ๒ ช้าง เป็น ๔ ช้าง เสียพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ คือ พระราเมศวรผู้ทำจะเป็นกำลังสำคัญต่อไปในภายหน้า เสียขุนนางผู้กล้าอาสาศึก คือ พระยาจักรีและพระสุนทรสงคราม แต่หงสาวดีก็ได้หยุดแต่เพียงเท่านั้น เมื่อตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระราชทานพระเทพกษัตริย์ พระธิดาที่เกิดกับสมเด็จพระสุริโยทัยให้แก่พระไชยเชษฐาแห่งล้านช้าง ตัวละครพระเจ้าหงสาวดีก็มาชิงตัวพระนางไปอีก สงครามในกลุ่มอาณาจักรทั้ง ๓ จึงเริ่มขึ้นอีกครั้ง

แม้ **เสภาพระราชพงศาวดาร** ตอน คีตกหงสาวดี จะเปิดเรื่องในช่วงประวัติศาสตร์ภายหลังการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัย แต่ก็มีกรกล่าวถึงวีรกรรมของพระองค์ไว้ในตอนที่พระไชยเชษฐาธิราชขอลพระราชทานพระเทพกษัตริย์ไปเป็นพระมเหสีที่ล้านช้าง ด้วยทรงได้ยินพระกิตติศัพท์ของพระสุริโยทัยที่ชนช้างช่วยพระสวามีให้รอดพ้นจากอันตรายได้ จึงทรงเชื่อว่าพระเทพกษัตริย์ผู้สืบสายพระโลหิตย่อมมีความกตัญญูต่อพระสวามีเช่นพระราชมารดา แต่พระเจ้าหงสาวดีชิงตัวพระเทพกษัตริย์ไปหลังจากที่ได้แย่งชิงทั้งช้างแก้วและขุนพลแก้วอย่าง พระราเมศวร พระยาจักรีและพระสุนทรสงครามไปแล้ว การชิงตัวพระเทพกษัตริย์จึงเท่ากับเป็นการชิง ‘นางแก้ว’ ที่อยุธยาพระราชทานให้กับล้านช้างไปอีก ดังนั้นแม้ว่าเรื่องจะมีได้เริ่มขึ้นในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทของพระสุริโยทัยโดยตรง แต่การทำความเข้าใจถึงความไปถึงเหตุการณ์ในอดีตและการดำเนินเรื่องด้วยบทบาทของฝ่ายอธรรม คือ หงสาวดีที่แย่งชิงเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์อยุธยาไปดังกล่าว จึงส่งผลให้ตัวละครพระสุริโยทัยที่ถูกกล่าวถึงมีฐานะดังนางแก้วคู่บารมีของกษัตริย์ผู้ทรงดำรงคุณธรรม เป็นนางแก้วที่อยุธยาต้องสูญเสียไปเพราะการสงครามกับฝ่ายหงสาวดีเช่นกัน ในขณะเดียวกัน ก็มีการกล่าวถึงพระสุริโยทัยโดยยกย่องว่าเป็นสตรีที่กตัญญูต่อสามี การนำเสนอในบริบทของการเลือกคู่ครอง และการที่วรรณกรรมเรื่องนี้ได้มุ่งนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยโดยตรง บทบาทของพระสุริโยทัยในโครงเรื่องเช่นนี้ จึงทำให้ภาพของพระสุริโยทัยในเรื่องนี้ปรากฏเป็น “ภพยอดภรรยา”

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง **ฟ้อ** เล่าเรื่องโดยใช้โครงเรื่องเชิงซ้อน ซึ่งหมายถึง **โครงเรื่องที่มีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันเป็นเหตุเป็นผลกันหลายชุดเกาะเกี่ยวกันอย่างหลวมๆ หรือที่เรียกว่ามีโครงเรื่องหลัก และโครงเรื่องรอง โครงเรื่องเชิงซ้อนนี้มีหลายแบบ ได้แก่ แบบเชื่อมโยง(linking) แบบ**

สลับ(alternation) และแบบกรอบ(embedding)^{๓๑} นวนิยายเรื่อง พ่อ เล่าเรื่องโดยใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบเชื่อมโยง กล่าวคือ เป็นการนำชุดเหตุการณ์มาต่อกันโดยที่ชุดเหตุการณ์แรกทำให้เกิดเหตุการณ์ชุดถัดไป^{๓๒} เหตุการณ์หนึ่งชุด เสนอความขัดแย้งเพียงหนึ่งคู่ ดังนั้น กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบเชื่อมโยงเป็นการนำชุดเหตุการณ์ที่เกิดจากความขัดแย้งหนึ่งมาเล่าหรือนำเสนอก่อน และผลจากการคลี่คลายความขัดแย้งแรก จึงเป็นผลก่อให้เกิดชุดเหตุการณ์ถัดมาที่มีความขัดแย้งใหม่ปรากฏขึ้นมา

นวนิยายเรื่องนี้เสนอความขัดแย้งภายในอาณาจักรระหว่างฝ่ายพระเตี๋ยราชากับแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์โดยมีตัวละครขุนพิเรนทรเทพเป็นผู้จัดความขัดแย้งนั้นให้คลี่คลายลงไป แล้วจึงเริ่มดำเนินเรื่องด้วยความขัดแย้งใหม่ เป็นความขัดแย้งระหว่างอยุธยากับหงสาวดีที่ยกทัพมาทำสงคราม ตัวละครขุนพิเรนทรเทพซึ่งภายหลังได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพระมหาธรรมราชา ก็เป็นผู้ที่มีบทบาทในการพยายามคลี่คลายความขัดแย้งดังกล่าว โดยมีการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัย เหตุปัจจัยที่ทำให้ตัวละครเอกอย่างพระมหาธรรมราชาพยายามเอาชนะความขัดแย้งที่เกิดจากการรุกรานหงสาวดีให้จงได้

ในขณะที่การเลือกใช้โครงเรื่องเชิงเดี่ยวและโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบเชื่อมโยงก่อให้เกิดภาพตัวแทนแบบภรรยาได้ แต่ในกลุ่มภาพแบบวีรสตรี พบว่ามีการเลือกใช้โครงเรื่องประเภทหนึ่งที่ไม่พบในกลุ่มภาพแบบยอดภรรยา คือ โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบ

๔.๑.๒.๑ ประเภทของโครงเรื่องที่ก่อให้เกิด “ภาพวีรสตรี”

โครงเรื่องที่ก่อให้เกิด “ภาพวีรสตรี” ซึ่งมีที่ใช้โครงเรื่องประเภทหนึ่งที่ไม่พบในการสร้างและนำเสนอในกลุ่ม “ภาพภรรยา” คือ โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบ ลักษณะของโครงเรื่องประเภทนี้สามารถอธิบายได้อย่างง่ายว่า ลักษณะของโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบนั้น สามารถอธิบายได้ง่ายๆว่า หมายถึง การเล่าเรื่องซ้อนเรื่อง หรือการมีชุดเหตุการณ์ทับซ้อนกันอยู่^{๓๓} กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การนำเสนอเรื่องที่มีชุดเหตุการณ์ที่หนึ่ง ตัวละครในชุดเหตุการณ์แรก ได้เล่าเรื่องขึ้นมาอีกเรื่องหนึ่ง ตัวบทได้แสดงหรือนำเสนอเรื่องที่ตัวละครเล่าปรากฏเป็นการนำเสนอชุดเหตุการณ์ที่สองที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งอีกคู่หนึ่ง พบการใช้โครงเรื่องประเภทนี้ ในวรรณกรรมที่ก่อให้เกิดภาพแบบวีรสตรีเท่านั้น จากวรรณกรรมเรื่อง นิทาน

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

ประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย(๒๔๙๙) และการ์ตูนชุดวีรชน
ไทย เรื่องพระสุริโยทัย(๒๕๔๘)

นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย(๒๔๙๙) เป็นบทละครที่มีโครงเรื่องหลักคือ เหตุการณ์ที่นักเรียนหญิงกลุ่มหนึ่งอ่านคำประพันธ์ที่กล่าวถึงพระสุริโยทัยใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** ตอน คีทหงสาวดี แล้วเกิดความสงสัยถึงเรื่องราวและวีรกรรมของกษัตริย์พระองค์นี้ จึงได้ขอร้องให้ตัวละคร **ครูมาลี** ครูผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ช่วยเล่าเรื่องราวในอดีตให้ฟัง ตัวละครครูมาลีจึงได้เล่าทำความเข้าใจไปถึงเหตุการณ์ในสมัยอยุธยา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยอยุธยาที่ตัวละครครูมาลีเล่าจึงเป็นโครงเรื่องรองที่ซ้อนทับอยู่ในโครงเรื่องหลัก โครงเรื่องรองซึ่งเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์นี้ เปิดเรื่องในช่วงที่พระเจ้าหงสาวดียกกองทัพมาทำสงครามกับอยุธยาหลังจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นครองราชย์ได้ ๖ เดือน เรื่องดำเนินมาถึงจุดสุดขั้น (climax) ที่เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง เรื่องคลี่คลายเมื่อพระเจ้าหงสาวดียกทัพกลับ และเรื่องจบลงที่พระมหาจักรพรรดิกล่าวสรรเสริญวีรกรรมของพระสุริโยทัย การดำเนินเรื่องกลับมาที่โครงเรื่องหลัก ตัวละครกลุ่มเด็กนักเรียนหญิงเข้าใจเรื่องราวในอดีตและระลึกถึงพระคุณของพระสุริโยทัย เรื่องจบลงด้วยการท่องคำประพันธ์ที่กล่าวสดุดีพระเกียรติของพระสุริโยทัย ใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร**(๒๔๓๐) เพื่อแสดงความซาบซึ้งและยกย่องพระองค์ให้เป็นแบบอย่างแห่งการประพฤติปฏิบัติของสตรี

วรรณกรรมเรื่องนี้ จึงเป็นการนำเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างมาเป็นโครงเรื่องรองซ้อนอยู่ในโครงเรื่องหลัก ซึ่งเป็นการเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากตัวละครตัวหนึ่งให้ตัวละครอีกกลุ่มหนึ่งฟัง จะเห็นได้ว่าการสร้างโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบในลักษณะนี้ ทำให้เกิด 'ผู้ฟังเรื่องเล่า(narratee)' ในวรรณกรรมเรื่องนี้ ตัวละครกลุ่มนักเรียนหญิงเป็นผู้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง การจัดวางโครงเรื่องให้ลักษณะการเล่าเรื่องซ้อนเรื่องโดยมีตัวละครที่ทำหน้าที่เป็นผู้ฟัง นอกจากจะทำให้สามารถสื่อความหมายได้ว่า พระสุริโยทัยเป็นวีรสตรีในประวัติศาสตร์ผู้ประกอบวีรกรรมอันกล้าหาญ เป็นตำนานที่เล่าขานจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เช่นที่ตัวละครครูมาลีเล่าให้แก่กลุ่มตัวละครเด็กนักเรียนหญิงฟัง และการที่โครงเรื่องกำหนดให้ตัวละครที่เป็น 'ผู้ฟังเรื่องเล่า' เป็นกลุ่มเด็กนักเรียนหญิงที่ซาบซึ้งและมุ่งมั่นที่เสียสละเพื่อชาติเช่นพระสุริโยทัยนั้น ยังส่งผลให้บทบาทตัวละครพระสุริโยทัยกลายเป็นแบบอย่างของเยาวชน โดยเฉพาะยุวารีซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นสตรีของชาติอีกด้วย

การ์ตูนชุดวีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย(๒๕๔๘) มีโครงเรื่องหลักคือ เหตุการณ์ที่กลุ่มตัวละครนักเรียนหญิงชายกำลังหาข้อมูลเกี่ยวกับวีรสตรีมาทำรายงานและสนใจเรื่องราวของพระ

สุริโยทัย จินจินต์ ภูตห้องสมุดที่มีความรู้มากมาย เป็นตัวละครที่เกิดจากจินตนาการ ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยาให้ตัวละครกลุ่มนักเรียนฟัง การเล่าเรื่องของ จินจินต์ จึงก่อให้เกิดโครงเรื่องรองซ้อนทับอยู่ในโครงเรื่องหลัก โครงเรื่องรองนี้เปิดเรื่องจากภาวะการคุกคามจากภายนอกอาณาจักรอยุธยา คือการแผ่อำนาจของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ หลังจากที่สามารถตีหงสาวดีและอังวะสำเร็จ พระเจ้าตะเบงชเวตี้จึงวางแผนที่จะตีอยุธยาเพื่อขยายอำนาจ ในขณะที่นั้นตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชา ตัวละครพระสุริโยทัยยังเป็นเพียงพระชายาพระเทียรราชา ซึ่งได้รับพระบัญชาจากตัวละครสมเด็จพระไชยราชาให้ทำหน้าที่เป็นผู้สำเร็จราชการระหว่างที่พระองค์ไปทำสงครามกับต่างเมือง พระสุริโยทัยจึงได้รับการนำเสนอบทบาทให้เป็นภรรยาที่ช่วยเหลือกิจการของพระสวามีอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข และคอยระวังภัยจากท้าวศรีสุดาจันทร์ อีกทั้งยังเป็นผู้แนะนำให้พระเทียรราชาออกผนวชเพื่อเลี้ยงร่างกายของท้าวศรีสุดาจันทร์ที่มุ่งปองร้าย หลังจากขุนพิเรนทรเทพปราบท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวร-วงศาธิราชสำเร็จและอัญเชิญพระเทียรราชาให้ขึ้นครองราชบัลลังก์เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระสุริโยทัยได้รับการสถาปนาเป็นพระอัครมเหสี ซึ่งเป็นสิ่งที่ตัวบทชี้แจงให้เห็นว่า ผู้ที่ทำดีย่อมได้รับผลตอบแทนความดี ต่อมาพระเจ้าตะเบงชเวตี้ยกทัพมาตีอยุธยา พระสุริโยทัยเห็นว่าศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงนักจึงตัดสินใจขอร่วมรบด้วยอีกแรงหนึ่งเพื่อช่วยปกป้องอยุธยาจากข้าศึกศัตรู ตัวบทนำเสนอฉากที่ตัวละครพระสุริโยทัยปะทะกับแม่ทัพนายกองพม่าอย่างกล้าหาญต่อสู้บทรหลังช้างอย่างองอาจเชี่ยวชาญ แต่เมื่อสมเด็จพระสุริโยทัยเห็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิกำลังเพลี่ยงพล้ำแก่พระเจ้าแปรจึงได้เส้ช้างเข้าขวางจนสิ้นพระชนม์กับคอช้าง เหตุการณ์นี้เป็นจุดสูงสุดในเรื่อง เรื่องราวจบลงเมื่อพระราชโอรสกันพระศพสมเด็จพระสุริโยทัยเข้าพระนครได้เรื่องกลับมาดำเนินต่อในโครงเรื่องหลัก ภูตห้องสมุด จินจินต์ เล่าให้กลุ่มตัวละครนักเรียนฟังคร่าวๆ ถึงเรื่องการเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๑๑๒ และการกอบกู้เอกราชคืนโดยพระนเรศวรเรื่องจบลงด้วยการสรุปโดยตัวละคร จินจินต์ ที่ทำให้ตัวละครนักเรียนซาบซึ้งในวีรกรรมของตัวละครสมเด็จพระสุริโยทัยและพากันเคารพพระเจดีย์ศรีสุริโยทัยด้วยความสำนึกในพระกรุณาธิคุณ

จะเห็นได้ว่าการเลือกใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบหรือการเล่าเรื่องซ้อนเรื่องลักษณะนี้ ก่อให้เกิด ‘ผู้ฟังเรื่องเล่า’ ใน นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องพระนางสุริโยทัย มีผู้ฟังเรื่องเล่าเป็นยุวนารี ส่งผลให้ภาพของพระสุริโยทัยเป็นภาพวีรสตรีที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนของผู้หญิง ในขณะที่ **การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทยเรื่องพระสุริโยทัย** มีผู้ฟังเรื่องเล่าเป็นเยาวชนทั้งชายและหญิง ภาพของพระสุริโยทัยจึงเป็นภาพของวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่างให้แก่อนุชนรุ่นหลังอย่างไรก็ตาม จะเห็นว่า การใช้โครงเรื่องประเภทนี้ ได้ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยปรากฏ

เป็นวีรสตรีที่เป็นแบบอย่าง เป็นที่เล่าขานเลื่องลือกันมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้ภาพวีรสตรีที่วิ
 ความยิ่งใหญ่มากยิ่งขึ้นด้วยการแสดงให้เห็นปัจจัยด้านกาลเวลาอันยาวนานของการเล่าวีรกรรมนี้

๔.๑.๒ กลวิธีการนำเสนอตัวละคร

ตัวละคร คือ ผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง หรือ
 เป็นผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่อง ในวรรณกรรมเรื่องหนึ่งๆ สามารถมีตัวละครได้หลากหลายประเภท
 ทั้งตัวละครหลายลักษณะ ตัวละครน้อยลักษณะ ตัวละครเอกและตัวละครประกอบ ในเรื่องเล่า
 เรื่องหนึ่งจะมีตัวละครที่ตัวก็ได้^{๓๔} ตัวละครเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงให้อ่านสนใจติดตามความเป็นไป
 ของเรื่อง เกิดความรู้สึกร่วม รับรู้ความหมายบางอย่างของชีวิตที่ถูกจำลองขึ้น^{๓๕} การศึกษาภาพ
 ตัวแทนของพระสุริยทนต์ซึ่งเป็นการศึกษาภาพจำลองของมนุษย์ด้วยตนเอง ตัวละครจึงเป็น
 องค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทสำคัญมาก ตัวละครพระสุริยทนต์ถูกสร้างและนำเสนอจากกลวิธี
 การนำเสนอตัวละครหลากหลายแบบ แต่การเลือกใช้กลวิธีที่แตกต่างกันก็ส่งผลถึงภาพตัวแทนที่
 ปรากฏ

๔.๑.๒.๑ กลวิธีการนำเสนอตัวละครที่ก่อให้เกิด “ภาพยอดภรรยา”

กลวิธีการนำเสนอตัวละครพระสุริยทนต์ที่มีบทบาทโดดเด่น ก่อให้เกิดพระ
 สุริยทนต์ให้เป็น “ภาพยอดภรรยา” พบว่ามีทั้งการนำเสนอทางตรงและทางอ้อม การนำเสนอตัว
 ละครทางตรงสามารถทำได้ ๒ ทาง ทางหนึ่งคืออาศัยผู้เล่าเรื่อง อีกทางหนึ่งคือการนำเสนอโดยตัว
 ละครตัวอื่น และการนำเสนอทางอ้อมจากบทสนทนา

ก. กลวิธีการนำเสนอตัวละครทางตรง

กลวิธีการนำเสนอตัวละครทางตรงเป็นการนำเสนอผ่านการบรรยายให้
 ผู้อ่านทราบข้อมูลของตัวละครได้ในทันที^{๓๖}

๑) การนำเสนอโดยผู้เล่าเรื่อง หมายถึง การใช้ผู้เล่าเรื่องบรรยายตัวละคร
 และให้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับตัวละครอย่างตรงไปตรงมา ผู้เล่าเรื่อง(narrator) มีหลายประเภท
 แต่สำหรับการรู้จักลักษณะนิสัยตัวละครดังกล่าวนี้ มักใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้(omniscient narrator)
 หรือผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์(authorial narrator) ผู้เล่าเรื่องทั้งสองประเภทนี้ เป็นผู้เล่าเรื่องที่ไม่

^{๓๔} สุพรรณณี โกศลวัฒน์, วรรณกรรม : หลักการและวิธีการ, หน้า ๕๓.

^{๓๕} มาโนช ดินลานสกุล, การอ่านและการเขียนบันเทิงคดี, หน้า ๑๓๔.

^{๓๖} อีราวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๕๔.

ตัวตนในเรื่อง แต่มี “น้ำเสียง” หรือ “เสียงเล่า”(narrative voice) และ “ทัศนคติ” ที่แสดงบรรทัดฐานอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีต่อตัวละครได้^{๓๗}

จะเห็นตัวอย่างการใช้กลวิธีนี้ได้จาก นวนิยายเรื่อง **พ่อ** ซึ่งใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ตัวละครพระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอครั้งแรกในเหตุการณ์ในการต้นของเรื่องหลังจากตัวละครขุนพิเรนทรเทพ โค่นล้มแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์กับขุนวรวงศาธิราชได้สำเร็จและถวายราชบัลลังก์แด่พระเพ็ชรราชา พระสวามีในพระสุริโยทัย ตัวย่อที่ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ในการบรรยายลักษณะรูปร่างภายนอกของตัวละครพระสุริโยทัยขณะที่พระสุริโยทัยและพระโอรสธิดาเดินทางไปที่วัดราชประดิษฐ์ที่พระเพ็ชรราชาทรงผนวชอยู่

หญิงวัยสี่สิบปีพรรณผุดผ่อง ม้วนผมยาวสลวยเกล้าเป็นมวย
ดูงามสง่าทั้งใบหน้าและท่าทาง ยิ้มออกมาเมื่อจำขุนพิเรนทรเทพและ
ขุนอินทรเทพได้^{๓๘}

จะเห็นได้ว่า การนำเสนอพระสุริโยทัย ในนวนิยายเรื่อง**พ่อ** มิได้เป็นการให้รายละเอียดที่แสดงถึงความเก่งกล้าสามารถ ความมีบารมี ความน่าเกรงขามใดๆ มากไปกว่าการกล่าวถึงรูปร่างภายนอก ทำให้ภาพพระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอในลักษณะ “ภาพภรรยา” ที่ดูอ่อนหวานและอ่อนโยน

๒) การนำเสนอตัวละครโดยตัวละครอื่น

กลวิธีนี้พบใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** ในตอนที่ตัวละครพระไชยเชษฐาทราบข่าวราชบุตรีที่เดินทางมาจากอยุธยามิใช่พระเทพกษัตริ์ จึงมีการกล่าวพาดพิงถึงพระสุริโยทัย ดังคำประพันธ์ว่า

ฝ่ายพระเจ้าสัตนาคนะหุต	ทราบข่าวบุตรกำเนิดเกิดกับห้าม
เสียพระทัยไม่ประสงค์ที่ตรงงาม	รักแต่ความเป็นหญิงไม่ทิ้งชาย
อันพระเทพกษัตริ์ที่ขอสู	บุตรพระสุริโยทัยเหมือนใจหมาย
สามิภักดิ์รักผัวจนตัวตาย	เป็นเชื้อสายกตัญญูควรคู่ครอง
ซึ่งส่งพระแก้วฟ้าขึ้นมาให้	เรามีได้หมายชมประสมสอง

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔ - ๕๕.

^{๓๘} ปองพล อติเรกสาร, พ่อ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์, หน้า ๓๑- ๓๒.

คืนลงไปให้พระองค์ทรงตรึกตรอง ขุนนางสองนายรีบพากลับมา^{๓๙}

ตามการดำเนินเรื่องนี้ จากการทำตัวละครพระไชยเชษฐากลับมาถึงคุณสมบัติที่ทรงคาดว่า พระเทพกษัตริย์น่าจะทรงมีเช่นเดียวกับพระสุริโยทัย และเพราะทรงคิดว่าพระเทพกษัตริย์ทรงมีพระคุณสมบัติเหล่านั้นถึงทำให้พระไชยเชษฐาทรงทูลขอและหมายพระทัยจะได้พระเทพกษัตริย์มาเป็นปิ่นนารี สิ่งที่ทำให้พระเทพกษัตริย์เป็นที่ต้องพระทัย ก็เพราะ “ความเป็นหญิงไม่ทิ้งชาย” และความ “สามีกักดีรักผัวจนตัวตาย” ที่ได้แสดงให้เห็นในการกระทำของพระสุริโยทัย คำพูดของพระไชยเชษฐา ก่อให้เกิดการนำเสนอภาพของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะเป็น “ภาพยอดภรรยา”

ข. กลวิธีการนำเสนอตัวละครทางอ้อม

การนำเสนอตัวละครทางอ้อม เป็นกลวิธีการนำเสนอตัวละครที่ผู้อ่านต้องตีความจากสิ่งต่างๆ ที่ตัวบทสร้างหรือนำเสนอตัวละคร ทั้งจากการกระทำ จากบทสนทนา จากความคิด หรือจากรูปลักษณะภายนอก เป็นกลวิธีที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นกว่าการนำเสนอทางตรง แต่จะทำให้ผู้อ่านได้มองเห็น ทำความเข้าใจกับลักษณะเฉพาะของตัวละครนั้นด้วยตัวของผู้อ่านเอง โดยปราศจากการนำเสนอซึ่งนำของผู้เล่าเรื่อง หรือการแสดงทัศนะจากตัวละครตัวอื่นที่สามารถแสดงทัศนะหรือข้อมูลที่ผิดไปจากความเป็นจริงในเรื่องด้วยอคติของตัวละครผู้นำเสนอ ความเข้าใจผิด เพราะความไม่รู้ หรือด้วยสาเหตุต่างๆ แต่การรู้จักลักษณะนิสัยตัวละครทางอ้อมนี้ จะให้ความเป็นธรรมชาติต่อตัวละคร เนื่องจากผู้อ่านจะตัดสินใจหรือประเมินค่าตัวละครตัวนี้อย่างไรก็ขึ้นอยู่กับความคิด คำพูด การกระทำและการแสดงออกของตัวละครเองทั้งสิ้น ตามตรรกะในโลกของเรื่องที่แต่งขึ้น^{๔๐}

กลวิธีนี้ในการนำเสนอตัวละครทางอ้อมที่ก่อให้เกิดภาพภรรยา พบว่าการนำเสนอจากบทสนทนาเป็นกลวิธีสำคัญ ดังจะเห็นได้จาก นวนิยายเรื่อง **พ่อ** การนำเสนอตัวละครพระสุริโยทัยจากบทสนทนาในเรื่องนี้ **พ่อ** ทำให้เกิดภาพตัวแทนที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากวรรณกรรมจำนวนมาก กล่าวคือ วรรณกรรมเรื่องอื่นมักจะใช้บทสนทนาเป็นกลวิธีหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งในพระทัย ความมุ่งมั่นที่จะรักษาบ้านเมือง แสดงถึงพระสติปัญญาเฉียบแหลมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ แสดงความมีวาทศิลป์หรือคำสั่งสอนอันมีค่าแก่พระโอรสธิดาหรือกับบรรดาขุนทหาร แต่วรรณกรรมเรื่องนี้ใช้กลวิธีการนำเสนอผ่านบทสนทนาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นภรรยาที่รักและห่วงในสามีและลูกเป็นอย่างมาก

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๕.

^{๔๐} อรวดี ไตรลึงคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๕๗.

สมเด็จพระสุริโยทัยส่ง่างามและทะมัดทะแมงในฉลองพระองค์เยื้องนักรบชาย พระเกศาอันดำยาวถูกรวบเป็นมวยไว้เบื้องหลัง พระหัตถ์ซ้ายทรงถือพระมาลาปีกใหญ่ พระแม่เจ้าแห่งพระศรีอยุธยา ทรงแย้มสรวลขณะเสด็จเข้ามาใกล้พระสวามีและพระโอรส^{๔๑}

“หม่อมฉันทนไม่ไหวที่จะรออยู่คนเดียวในวัง มันทรมานจิตใจมากเพราะไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับเสด็จพี่และลูกทั้งสอง ขอตามไปด้วยดีกว่าเพคะ”

“มันอันตรายนะ และน้องก็ไม่สันต์ในเรื่องสู้รบ ถ้าน้องเป็นอะไรไป พี่จะเสียใจยิ่งกว่าเมื่อคราวเสียลูกบรมดิถีหลายเท่านี้”

“หม่อมฉันไม่เสียดายชีวิตและพร้อมที่จะเผชิญข้าศึกกับเสด็จพี่และลูก ๆ”

สมเด็จพระสุริโยทัยตรัสอย่างเด็ดเดี่ยว

“ถ้าเสด็จพี่และลูกทั้งสองเป็นอะไรไป หม่อมฉันก็ไม่ขอมิชีวิตอยู่ต่อไป หม่อมฉันแค่ตามไปเป็นเพื่อนและเป็นกำลังใจให้เท่านั้น จะไม่ไปเกี่ยวข้องกับการสู้รบแต่อย่างใดเพคะ”^{๔๒}

บทสนทนาตอนนี้มีได้มุ่งนำเสนอให้เห็นว่า พระสุริโยทัยมีแรงจูงใจหรือเหตุผลในการเข้าร่วมกองทัพที่มุ่งหวังไปยังประโยชน์ของส่วนรวม แต่ทรงขอร่วมในกองทัพเพื่อเพื่อความสบายพระทัยและความห่วงใยที่มีต่อคนในครอบครัวตามประสาภรรยาที่ห่วงสามีและมารดาที่ห่วงบุตรเป็นสำคัญ

๔.๑.๒.๒ กลวิธีการนำเสนอตัวละครที่ก่อให้เกิด “ภาพวีรสตรี”

กลวิธีการนำเสนอตัวละครที่ทำให้เกิดภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยแบบ “ภาพวีรสตรี” มีหลากหลายกลวิธีเป็นอย่างมาก ทั้งการนำเสนอทางตรงโดยผู้เล่าเรื่องและโดยตัวละครตัวอื่น และการนำเสนอทางอ้อม ทั้ง ๔ ทาง ได้แก่ การนำเสนอตัวละครจากการกระทำของตัวละครนั้นๆ การนำเสนอตัวละครจากบทสนทนา การนำเสนอตัวละครจากความคิดของตัวละคร และการนำเสนอตัวละครจากลักษณะภายนอกของตัวละคร แต่กลวิธีที่พบว่า มีบทบาทโดดเด่น

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน., หน้า ๕๕.

^{๔๒} ปองพล อติเรกสาร, พ่อ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์, หน้า ๖๓ - ๖๔.

เด่นส่งผลก่อให้เกิดภาพตัวแทนแบบวีรสตรีอย่างชัดเจน ทำให้ภาพตัวแทนที่เกิดจากการสร้างขึ้นด้วยกลวิธีนี้แตกต่างจากภาพตัวแทนแบบภรรยา ได้แก่ ก. การนำเสนอตัวละครทางอ้อมจากการกระทำของตัวละคร ข. การนำเสนอตัวละครจากความคิดของตัวละคร และ ค. การสร้างตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียง

ก. การนำเสนอตัวละครทางอ้อมด้วยการกระทำที่เกิดขึ้นนิตย

การกระทำที่เกิดขึ้นนิตย คือ การกระทำที่ตัวละครทำบ่อยๆจนเกิดเป็นนิตย เป็นการใช้ความถี่ของการกระทำเพื่อช่วยแสดงให้เห็นอุปนิสัยบางประการหรือเพื่อเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจหรือการกระทำอื่นๆของตัวละครที่จะเกิดขึ้นในเรื่อง วรรณกรรมในกลุ่มที่นำเสนอภาพวีรสตรีจำนวนมาก ยังได้สร้างบทบาท เสนอการกระทำที่เกิดขึ้นซ้ำๆหลายครั้งเพื่อแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยของพระสุริโยทัยที่เอื้อและสอดคล้องกับการเสนอการสิ้นพระชนม์กับคอช้างให้เป็นวีรกรรมอันกล้าหาญ อาทิเช่น ความจงรักภักดีที่มีต่อพระมหาจักรพรรดิ ความเอาใจใส่ในความเป็นไปของบ้านเมืองและราษฎร ดังจะเห็นตัวอย่างจาก **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** ดังคำประพันธ์ตอนหนึ่งว่า

โคมยงดำรงที่	มहिષมีจะคลาย
ไฝฝากพระกายถวาย	ชีวะเบื้องพระบาทบุคคล
กรณยราชผิพลาดพล้ำ	ธกัณานิเทศยุบล
ทูลทศรหัสหน	หิริช่องเฉลยอเลอ ^{๔๓}

จะเห็นได้ว่า พระสุริโยทัยจะคอยถวายงานสนองพระราชดำริของพระมหาจักรพรรดิมิได้ละเลย และจะคอยเป็นใส่ใจเป็นธุระที่จะคิดแก้ไขปัญหาต่างๆ อยู่เสมอ

นอกจากวรรณกรรมกลุ่มนี้จะสร้างให้ตัวละครพระสุริโยทัยแสดงความจงรักภักดีโดยการเอาพระทัยใส่ในการช่วยเหลือกิจการ อยู่คอยถวายงานต่างๆเต็มความสามารถแล้ว ยังมี การนำเสนอการกระทำเป็นนิตยที่แสดงให้เห็นถึงความภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยความพยายามในการปกป้องพระเจ้าแผ่นดินอยุธยาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆอยู่เสมอ ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลอื่นๆก่อนหน้าที่พระเทียรราชาจะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสียอีก ดังจะเห็นได้จากความภักดีของพระสุริโยทัยที่ทรงมีต่อ พระแก้วฟ้า พระราชโอรสในสมเด็จพระไชย

^{๔๓} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์, หน้า ๑๑.

ราชาธิราช ซึ่งขึ้นครองบัลลังก์ภายหลังพระราชบิดาเสด็จสวรรคต และขณะนั้นอำนาจของท้าวศรี
 สูดาจันทรกำลังคุกคามหัวอำนาจเก่า ซึ่งก็คือ พระญาติวงศ์ของพระไชยราชาทั้งหมด รวมไปถึง
 พระแก้วฟ้า ด้วย ดังจะเห็นการนำเสนอบทบาทการกระทำนี้จาก **บทละครเรื่องสมเด็จพระ
 สุริโยทัย**

พระสุริโยทัย -	ดีแล้ว	ขอบใจ	ขุนพิเรนทร
	ท่านก็เป็น	พระญาติ	วงศ์
	สุโขทัย	มหา	ธรรมราชา
	กับพระ	แก้วฟ้า	ทางอัยกี
	ฝากหลาน	ไว้ด้วย	ช่วยดูแล
	อย่าให้ใคร	รังแก	เสียชาติ
	ถึงเป็นเด็ก	ก็เป็น	เจ้าชีวิต
	ของคนไทย	เรานี้	ทั้งปวง ^{๔๔}

วรรณกรรมอย่าง **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย** และนวนิยายเรื่อง **สมเด็จพระ
 สุริโยทัย** นำเสนอความสนใจฝึกซ้อมการสู้รบ จากการนำเสนอว่า พระสุริโยทัยทรงสอนเชิง
 ยุทธทั้งการรบแบบประชิดตัวและการรบบนหลังช้างให้แก่พระโอรสธิดาเสมอ ดังจะเห็นตัวอย่าง
 ได้จาก ตอนหนึ่งใน **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย**

ครานั้นสมเด็จพระสุริโยทัย	เสด็จไปหลังวังรโหฐาน
ทอดพระเนตรการฝึกประจันบาน	พระลูกยาและทหารรักษาวัง
เสด็จการฝึกตรัสเรียกโอรสา	พระบรมดิลกธิดามาสอนสั่ง
ลูกราเมศวรแรงดีมีกำลัง	มหินทร์ยังไม่คล่องต้องตั้งใจ
การฟันดาบที่ตีมีไชยาก	ฝึกให้มากจิตมั่นอย่างห้วนไหว
ยามประชิดติดพันสู้กันไซ้	ต้องมองให้พิเคราะห์เพราะสำคัญ ^{๔๕}

วรรณกรรมบางเรื่องก็นำเสนออุปนิสัยเรื่องความมีเมตตากรุณาต่อผู้ใต้การปกครอง
 หรือไพร่ฟ้าเสมอ เช่น ใน **บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** พระสุริโยทัยทรงยกโทษให้กับทหาร
 เลวที่ล่วงเข้ามาในเขตวังของพระองค์ และ **บารมีพระแม่ป້อง ปกพื้นธรณิน** พระสุริโยทัยทรงยก

^{๔๔} สมภพ จันทระภา, **บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** (ม.ป.พ., ๒๕๒๒), หน้า ๒๘.

^{๔๕} อุไรวรรณ เนาวรุจิ, **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย**, หน้า ๒๕ - ๒๖.

โทษผู้ที่พลัดเข้ามาอุทยานของพระองค์ นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอให้เห็นว่าในฐานะชนชั้นปกครอง พระสุริโยทัยทรงเอาพระทัยใส่ในทุกข์สุขของราษฎรเสมอ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากนวนิยายเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ในตอนที่พระสุริโยทัยทรงนำพระโอรสธิดาจัดหาหูกยามารักษา และต้มอาหารมาให้ราษฎรที่เจ็บป่วย

(คำพูดของพระสุริโยทัย)

“เพิ่งรู้ว่าเจ้าเจ็บป่วยลำบากกันมาก ก็เลยรีบมาที่นี่ก่อน เพราะเห็นว่าใกล้บ้านที่สุด เป็นอย่างไรกันบ้างละ ท้ามาหา”

สายพระเนตรเป็นมแนวการุณย์กวาดทั่วบริเวณลานบ้าน

(คำพูดของพระสุริโยทัย)

“ฉันเองก็ตั้งใจจะจัดหายาหลวงมาช่วย แต่ติดขัดตรงที่ตอนนี้ตามหาหมอลองไม่ได้เลยสักคน วันนี้ก็เลยให้ลูกๆ เขาหุงข้าวต้มมาให้กินกัน คนป่วยจะได้มีกำลังกันขึ้นบ้าง”^{๔๖}

จะเห็นได้ว่า การกระทำที่เกิดขึ้นเป็นนิสัยเหล่านี้ล้วนได้รับการนำเสนอเพื่อสนับสนุนกับคุณสมบัติด้านความกล้าหาญในการประกอบวีรกรรมของพระสุริโยทัย ทั้งยังเป็นการสร้างและนำเสนออุปนิสัยหรือแรงจูงใจและเหตุผลในการสละชีพของพระสุริโยทัย ว่าทรงทำไปด้วยความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์หรือเพราะความเอาใจใส่ในทุกข์สุขของราษฎร ซึ่งเป็นการทำเพื่อส่วนรวม สอดคล้องการกับนำเสนอ “ภาพวีรสตรี”

ข. การนำเสนอตัวละครทางอ้อมจากความคิดของตัวละคร

กลวิธีนี้อาศัยผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งหรือแบบผู้ประพันธ์ที่สามารถหยั่งรู้ความในใจของตัวละครได้ในการนำเสนอหรือถ่ายทอดความคิดของตัวละครนั้นๆ ออกมา เป็นกลวิธีที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สามารถส่งผลสำคัญต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเป็นอย่างมาก เพราะสามารถนำเสนอเหตุผลในการอธิบายถึงการตัดสินใจอันมาจากความคิดของตัวละครตัวนั้นเอง การใช้ผู้เล่าเรื่องให้เป็นผู้เปิดเผยหรือถ่ายทอดความคิดของตัวละครพระสุริโยทัยออกมา ทำให้สามารถมองเห็นความคิด ความตั้งใจและเป็นการแสดงเหตุผลที่แท้จริงของการที่พระสุริโยทัยขอเข้าร่วมในกองทัพ และทำให้เห็นความตั้งใจหรือเหตุผลในการตัดสินใจในวินาทีของความเป็นและความตายทั้งของตนเอง ของผู้เป็นที่รักภักดีและของบ้านเมือง เป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นถึงความ

^{๔๖} วรยุทธ พิชัยศรีทัตและธเนศ เนติโพธิ์, *สมเด็จพระสุริโยทัย*, หน้า ๒๕๗.

ตั้งใจของตัวละคร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเหตุผลในการประกอบวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยว่า กระทำเช่นนั้นลงไปด้วยเหตุใด และยังส่งผลต่อความหมายและความยิ่งใหญ่ของวีรกรรมนี้ด้วย ดังจะเห็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการใช้กลวิธีนี้ที่ส่งผลถึงภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยได้อย่าง ชัดเจน จาก **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำจันทร์**(๒๔๖๒) ที่ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ซึ่งล่วงรู้ความในใจของ ตัวละครและสามารถถ่ายทอดความคิดเหล่านั้นออกมาได้ ดังจะเห็นได้จากการถ่ายทอดความคิด ของตัวละครพระสุริโยทัยในตอนที่พระสุริโยทัยในตอนที่พระสุริโยทัยกำลังจะลาวังและเข้าร่วมใน กองทัพ ผู้เล่าเรื่องถ่ายทอดความคิดของตัวละครพระสุริโยทัยว่า

สมเด็จพระนางทศนะพลาง	มนะหมางระคางທີ
แกล้งย้อมกระหิ้มประดุษะดี	ดุษะหาญมีม้านระทวย
	...
สวยสุดอยุททยะบุรินทร์	ผิวะสิ้นพระชนะมางค์
เสี้ยแรงดำรงพระยสะปาง	บุระเล็สประเสริฐุสบาย
	...
ยั้งคิดธยั้งทุระหมาง	กละกลางและกลางมีดี
สมเด็จพระสยามะชนะนี้	ธกัตรีกสำนึกพระองค์
เอ้เรานิเนาชวณะยั้ง	ดุษะหญิงประวิงประสงค์
ใคร่ทำสิริรำภิตะพะวง	กะชิวี่ฉนี้ไฉน
เป็นตายก็ตามผละจะเป็น	เพราะจะเสี้ยนชีวาประลัย
สนองราชย์และชาตินระไท	ละจะปวนก็ควรจะหยัน
หมองหมดสะกดกมลละมิด	บมิติดพิลาปราพรณ
มุ่งมาทจะยาตร์ยุธะประจัน	อริรัฐะดัสสะกร ^{๔๗}

ตัวอย่างอีกตอนหนึ่งในวรรณกรรมเรื่องเดียวกันนี้ เป็นวินาทีสำคัญและเป็นเหตุการณ์ สำคัญ คือ ขณะที่พระมหาจักรพรรดิกำลังจะเสียทีแก่พระเจ้าแปร ผู้เล่าเรื่องได้ถ่ายทอดความคิด ของตัวละครพระสุริโยทัยทันทีที่ที่ได้เห็นเช่นนั้น และได้แสดงให้เห็นถึงความคิดและการตัดสินใจที่ จะแก้ไขวิกฤตดังกล่าว ดังคำประพันธ์ว่า

สมเด็จพระยอดหญิง	ดุษะกริ่งกระหม่นภัย
------------------	---------------------

^{๔๗} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำจันทร์, หน้า ๙๓.

เมียนอมิตร์ประชิดไท้	สิหวิดจะเสีของค์
สงสารสวาเมศ	และประเทศสยามคง
เสียดกษัตร์และเสียวงศ์	ก็จะเสียอุททยา
เป็นช่องฉลอบาท	ปิยะราชะภรรดา
เกิดชาติเถอะวาศนา	มระณาทม์ขยาตไฉน
หมายมั่นกะตัญญู	กะพระภุชเรศไท
ยอมเสียชีวลัย	ละมิเสียสวามินทร์
ยามสุขสิสุขด้วย	ขณะม้วยมิขอผิน
ยอมตายมียอมกิน	อสุข้าชะเลยมอญ
นางกษัตร์มนี้สนีก	ก็สะอึกพระภุชช
เล่นถลันประจันรอน	กะคะชาพญาแปร
สัตรีกะริยุทท์	นิกิสุดจะผีนแนว
เกินแรงและเกินแด	ธจะสูริปฺหาญ
ทั้งรู้มิสู้ไหว	ธก็ไสคะชาธาร
เร้ารุกขยุกसार	ก็สะอึกผนีกชน ^{๔๔}

ตัวอย่างจากวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่ใช้ผู้เล่าเรื่องถ่ายทอดความคิดของตัวละครพระสุริโยทัย ในวินาทีสำคัญของการจะสละพระชนม์ชีพ จะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง**สมเด็จพระสุริโยทัย**(๒๕๓๖ - ๒๕๔๒)

เนื่องจากสมเด็จพระแม่เจ้านั้น ทรงริบเร่งที่จะไล่ข้างศึกเข้าขวางกัน เพื่อมุ่งหวังให้พระผู้ครองอยุธยาอดพ้นภัยอันตรายแต่สถานเดียว โดยมีทรงคำนึงถึงทิศทางการเข้าปะทะของข้างศึกประจำพระองค์ว่าจะเสียเปรียบ ... หากองค์พระอัครมเหล็กก็ได้ทรงห้วนพรันพริ้ง ด้วยทรงมีพระประสงค์ให้พระราชสวามีทรงรอดปลอดภัยโดยสวัสดิภาพอันเกิดแก่พระทัยมุ่งกตัญญู สวามีรักดีมั่นอยู่ในองค์จอมทัพไทยยิ่งกว่าพระชนม์ชีพ จึงมิได้ทรงเกรงแก่ศาสตราวุธราชศัตรูอีกประการหนึ่งนั่นแล้ว สมเด็จพระแม่เมืองอยุธยาทรงตระหนักดีว่า พระชนม์ชีพแห่งพระเจ้าแผ่นดินศรีอยุธยา นั้น เปรียบเสมือนหลักชัยค้ำจุนอิสรภาพแห่งไทยทั้งปวง ซึ่งจะทรงปล่อยให้แตกดับเสียมิได้

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

ดังนั้น สมเด็จพระสุริโยทัยจึงมียอมทรงขับพระคชาธารหนีอริราชศัตรูแม่แต่เพียงก้าวเดียว ทั้งที่อยู่ในวิสัยที่จักทรงกระทำได้ไม่ยากเย็น ยิ่งคงคุมพระสติมั่นต้านรับ แลพาดฟันพระแสงของ้าวตอบโต้พระเจ้าแปรอยู่เต็มพระกำลังความสามารถ^{๕๙}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กลวิธีการนำเสนอตัวละครจากความคิดของตัวละครนี้ เป็นกลวิธีที่สามารถนำเสนอตัวละครได้อย่างชัดเจนมากที่สุด เพราะถ้าหากพิจารณาจากการกระทำ การกระทำนั้นก็อาจจะเกิดจากการสร้างทำด้วยเจตนาอื่นแอบแฝงก็ได้ การพิจารณาจากคำพูดหรือบทสนทนา บางครั้งบทสนทนามีได้สามารถจะตีความหรือสื่อความหมายตรงตามที่ตัวละครพูดออกมาทั้งหมด อาจพูดอย่างหนึ่งแต่หวังผลอีกอย่างหนึ่งก็ย่อมได้ แต่การนำเสนอตัวละครจากความคิด อันเป็นเหตุผลเบื้องหลังของการแสดงออกและการกระทำทุกสิ่งแล้ว กลวิธีนี้น่าจะเป็นกลวิธีที่จะทำให้รู้จักตัวตนหรือเหตุผลที่แท้จริงในการตัดสินใจกระทำหรือแสดงบทบาทต่างๆของตัวละครได้มากที่สุด และเหตุนี้ก็น่าจะเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ข้อมูลวรรณกรรมจำนวนหนึ่งใช้กลวิธีนี้ในการนำเสนอความหมายของวีรกรรมของพระสุริโยทัยด้วยความคิดของตัวละครพระสุริโยทัย

ค. การนำเสนอตัวละครโดยการสร้างตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียงกัน

การนำเสนอตัวละครโดยการสร้างตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียงกัน คือ การที่ผู้เขียนสร้างให้ให้ตัวละครหลายตัวที่อยู่ในสภาพเดียวกัน มีลักษณะที่เหมือนหรือต่างกัน ในกรณีการใช้ตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียงกับตัวละครพระสุริโยทัยในกลุ่มวรรณกรรมที่เสนอภาพแบบวีรกษัตริย์ พบว่ามีทั้งการใช้ตัวละครเทียบเคียงให้เห็นความแตกต่างและการใช้ตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียงให้เห็นความเหมือนคล้าย

การใช้ตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียงให้เห็นความต่าง เห็นได้อย่างชัดเจนจากวรรณกรรมกลุ่มที่นำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยด้วยโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบเชื่อมโยง ซึ่งเปิดเรื่องในแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราชหรือพระแก้วฟ้า ที่ปรากฏบทบาทของแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ วรรณกรรมกลุ่มนี้ได้ใช้ตัวละครแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ที่ได้ชื่อว่าเป็นสตรีผู้โอ้อวดในประวัติศาสตร์ มาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างกับพระสุริโยทัยอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะในด้านของการเป็นขัตติยนาถี ความเป็นสตรีที่มีความประพฤติดีงาม และในด้านของการตัดสินใจเลือกกระหว่างประโยชน์สุขส่วนตัวกับส่วนรวม

^{๕๙} วรยุทธ พิชัยศรีทัตและธเนศ เนติโพธิ์, สมเด็จพระสุริโยทัย, หน้า ๕๐๔.

ตัวอย่างวรรณกรรมที่นำตัวละครแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์มาใช้เปรียบเทียบแล้วทำให้คุณสมบัตินี้ความดีงามของพระสุริโยทัยยิ่งเด่นชัดขึ้น จะเห็นได้จาก **เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย**(๒๕๔๔) ในตอนที่ข้าราชการบริวารสองคนพูดคุยเปรียบเทียบระหว่างแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์กับพระสุริโยทัย คำประพันธ์ตอนนี้นำว่า

ทำวรวรจันทร์จึงว่าคนอย่างนี้	การชั่วดีมีนำพาอย่าสงสัย
เพราะขาดการอบรมบ่มจิตใจ	ติดแต่รูปวิไลเพียงอย่างเดียว
	...
ทั้งระคะโทสะจริตเหลือ	ทั้งชั้นเชิงกามาก็อาจหาญ
เกิดเป็นคนชั่วดีที่สันดาน	เรื่องหน้าที่ป่วยการจะเจรจา
นางเป็นได้แต่เพียงนางบำเรอ	ปรนเปรอสารพัดจะจัดหา
ส่วนหน้าที่นางกษัตริย์ขัตติยา	จะประสาอะไรไม่เคยเป็น
หน้าที่แม่ที่ดีมีอย่างไร	นางก็ไม่เคยรู้ไม่เคยเห็น
เรื่องบาปบุญคุณธรรมยิ่งล้ำเค็ญ	จะเคี้ยวเข็ญให้รู้ได้อย่างไรกัน ^{๕๐}

ในขณะที่ตัวบทกล่าวถึงตัวละครแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์แต่ในแง่ลบ การกล่าวถึงตัวละครพระสุริโยทัยจากผู้เล่าเรื่องกลับเป็นภาพตรงกันข้ามที่ดีงามในทุกๆด้าน

ทรงรักชาติรักศาสน์รักกษัตริย์	ทรงปฏิบัติราชกิจถ้วนทศิศา
ทรงบริบูรณ์ในหน้าที่พระมารดา	ทรงเมตตาประชาไทยแม่ไพบูลย์
พระวีรกรรมนำให้ไทยคงอยู่	พระต่อสู้ป้องฉัตรชัยมิให้สูญ
พระพลีชนม์ชีพสลายไทยอาดูร	ไทยเกิดทุนพระนามอยู่คู่ชาติ ^{๕๑}

นอกจากการสร้างตัวละครเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างจากแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์แล้ว ยังมีการใช้ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์และพระสุพรรณกัลยา พระธิดาและพระนัดดาในสมเด็จพระสุริโยทัย เพื่อนำเสนอให้เห็นความเหมือนคล้าย เป็นการแสดงลักษณะอุปนิสัยของตัวละครพระสุริโยทัย ที่ตัวบทได้นำมาเสนอไว้ในตัวละครขัตติยานารีทั้งสองพระองค์ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในว

^{๕๐} อุไรวรรณ เนาวรุจิ, เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย, หน้า ๑๔.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

นิยายเรื่อง **กษัตริยา** (๒๕๔๗) ตัวยกหน้าเสนอความคล้ายคลึงของพระสุริโยทัยผ่านทางผู้เล่าเรื่องผ่านบทสนทนาของตัวละคร

ความคล้ายคลึงกับพระสุริโยทัยที่ถูกสะท้อนให้เห็นจากตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์และพระสุพรรณกัลยานั้น นับตั้งแต่เรื่องรูปโฉมภายนอก กิริยาและพระจริยวัตรดังเช่นที่ผู้เล่าเรื่องได้นำเสนอไว้ในตอนหนึ่ง ความว่า

ผู้เสด็จมาช้าๆ ฝึพระบาทส่ม่าเสมอ งดงาม กล่าวกันว่าดวงพระ
พักตร์ละม้ายคล้ายพระราชมารดาศรีสุริโยทัย และก็ได้ถ่ายทอดมาสู่
พระธิดาพระองค์น้อยสุพรรณกัลยา อีกต่อ
เป็นความงามยามอรุณแอร่มระเรื่อเรือง
พระฉวีเนวลเหลืออง ซ้ำสีพระโลหิต เจกอุทัยไขแสง^{๕๒}

ใช้เพียงแต่รูปโฉมภายนอกเท่านั้นที่ตัวละครทั้งสองทำหน้าที่ในการถ่ายทอดหรือสะท้อนให้เห็นความคล้ายคลึงกับพระสุริโยทัย แต่อุปนิสัยก็ยังได้รับการนำเสนอว่าเหมือนกันอีกด้วย ตัวยกหน้าเสนอความคล้ายคลึงประการนี้ ว่าเป็นเพราะสตรีทั้งสองพระองค์ทรงเป็นผู้สืบสายโลหิตประการหนึ่ง ดังความตอนหนึ่งว่า

(พระนเรศวร) ทรงทราบดี พระพี่นาง (สุพรรณกัลยา) มิใช่แค่...
พระฉวีปานสุวรรณบรรจงทาบ
เพราะพิลาศเช่นเทพอัปสร
หากทรงช้อนความเจ็บค้มไว้ จนพระมารดาเคยตักพระโอษฐ์
“สุพรรณกัลยาคล้ายสมเด็จพระเจ้ายาย ฉลาด เข้มแข็งเจียบๆ”
ขณะพระบิดารับสั่งว่า “คล้ายแม่มากกว่าทั้ง แต่แม่ก็คล้ายสมเด็จพระเจ้ายาย”^{๕๓}

นอกจากความคล้ายคลึงนี้จะได้รับการนำเสนอด้วยเหตุผลของการสืบทอดทางสายโลหิตแล้ว ตัวยกยังเสนอว่าเป็นเพราะความใกล้ชิดหรืออีกประการหนึ่งก็เป็นเพราะพระวิสุทธิกษัตริย์ทรงได้รับการสั่งสอนหรือเห็นพระสุริโยทัยเป็นแบบอย่างทั้งทางด้านความคิด ปณิธาน อุปนิสัย และพระจริยวัตร ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างตอนหนึ่ง ความว่า

^{๕๒} ทมยันตี, *กษัตริยา*, หน้า ๑๖.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕-๗๖.

พระวิสุทธิกษัตริย์ทรงใกล้ชิดพระราชมารดายิ่งนัก ฉะนั้นย่อมทรง
 ถวายทอดพระอภัยอาศัย ตลอดจนเปี่ยมในความแก้วกล้า กล่าวกันว่าขณะ
 เข้าถวายบังคมพระบรมศพ พระสวัสดิราชในพระยศขณะนั้น ชบพระพักตร์
 กอดข้อพระบาทหนึ่ง

มีทรงรำพึงไฉไล เกลือกกลิ้งอาดูร

...

พระสวัสดิราชเสด็จเข้าไปถวายการแต่งพระองค์พระราชมารดาด้วย
 พระองค์เอง

เป็นการถวายงานครั้งสุดท้าย

บอกถึงพระทัยกร้าว แกร่ง^{๕๔}

ในการสร้างตัวละครอื่นขึ้นมาเทียบเคียงนี้ การที่ตัวบทสร้างตัวละครเทียบเคียง ทั้งตัวละคร
 ตรงข้ามที่ยิ่งนำเสนอให้เลวร้ายแตกต่างกันมากเพียงใดก็จะมีสนนสนุนภาพในทางดีงามของ
 พระสุริโยทัยมากยิ่งขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้ การสร้างตัวละครที่แสดงความคล้ายคลึง อย่างเช่น
 พระวิสุทธิกษัตริย์ผู้เป็นพระราชธิดาและพระสุพรรณกัลยาผู้เป็นพระราชนัดดา ที่ทั้งสองพระองค์
 ต่างมีความเข้มแข็ง มีปณิธานมุ่งมั่นในการที่จะรักษาและธำรงไว้ซึ่งแผ่นดิน ยิ่งเป็นการแสดงให้เห็น
 เห็นว่าความเป็นชาติดนารีย์ที่เข้มข้มอยู่ในพระโลหิตได้ถูกถ่ายทอดมายังพระธิดา ต่อเนื่องมาจนถึง
 พระนัดดาด้วย และยังจะแสดงให้เห็นได้อีกด้วยว่า พระสุริโยทัยนั้น นอกจากจะเป็นพระแม่เมืองที่
 เป็นมิ่งขวัญ ดูแลอาณาประชาราษฎร์แล้ว ยังทรงเป็นพระชนนีที่เป็นมิ่งขวัญ เป็นแรงบันดาลใจ
 ให้แก่พระธิดาและพระนัดดาในการเจริญรอยตามวีรกรรมอันกล้าหาญของพระสุริโยทัยต่อไป
 การนำเสนอตัวละครด้วยกลวิธีดังกล่าวนี้จึงยิ่งเป็นการสร้างลักษณะคุณงามความดีต่างๆ เพื่อให้
 พระสุริโยทัยมีคุณสมบัติที่ดีงามควรแก่การยกย่องให้เป็นวีรสตรีได้อย่างไม่มีข้อกังขาใดๆ

๔.๑.๔ การใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง

มุมมองในการเล่าเรื่อง(focalization) เป็นกลวิธีหนึ่งในการเล่าเรื่อง ในขณะที่
 ผู้เล่าเรื่อง (narrator) เป็นผู้เล่าเรื่องราวหรือเป็นสิ่งที่เรียกว่า “การบอกให้ทราบ”(telling) ส่วน
 มุมมองในการเล่าเรื่องเป็น “การแสดงให้เห็น”(showing) กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ เป็นการเล่า
 เรื่องราวผ่านมุมมองหรือสายตาของใคร แต่เดิม การศึกษา “มุมมอง” หมายถึงการศึกษา “point of

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔ - ๘๕.

view” แต่เนื่องจากความหมายทั่วไปของคำนี้แปลว่า “ทัศนคติ” ซึ่งไม่ตรงตามความหมายของการศึกษา “มุมมอง” ในเรื่องเล่า นัก ภายหลังจึงได้มีบัญญัติคำว่า “focalization” เพื่อให้ความหมายครอบคลุมตั้งแต่การเห็น ความคิด การรับรู้ไปจนถึงความรู้สึกของผู้เล่าเรื่อง โดยสรุปแล้ว การศึกษามุมมองในการเล่าเรื่อง การจึงเป็นการตอบคำถามหรือวิเคราะห์และพิจารณาว่าใครเป็นผู้เห็น^{๕๕} เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและในขณะที่ยังเห็นนั้น อาจจะมีการนำเสนออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดขณะที่ได้เห็น ได้รับรู้เรื่องราวหรือเหตุการณ์ดังกล่าวนั่นเอง

มุมมองในการเล่าเรื่องแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทหลัก คือ มุมมองจากภายนอก และ มุมมองภายใน การเล่าเรื่องโดยใช้มุมมองภายนอก คือ เป็นการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่องที่เป็นเสมือนผู้สังเกตการณ์ นำเสนอเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ในขณะที่การเล่าเรื่องโดยใช้มุมมองภายใน คือ การมองจากภายในของเหตุการณ์ซึ่งโดยทั่วไปคือมองผ่านตัวละครที่อยู่ในเหตุการณ์ นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาหรือพิจารณาว่าเรื่องราวที่ถูกเล่านั้น นำเสนอผ่านมุมมองเดียวตลอดทั้งเรื่อง หรือมีการสลับมุมมองจากภายนอกเป็นภายใน และ/หรือจากตัวละครตัวหนึ่งไปสู่ตัวละครอีกตัวหนึ่ง^{๕๖}

การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมมีการใช้มุมมองในการเล่าเรื่องด้วยกลุ่มภาพตัวแทนแบบภรรยาที่กลุ่มภาพตัวแทนแบบวีรสตรีเกิดจากการใช้มุมมองในการเล่าเรื่องต่างประเภทกัน

๔.๑.๔.๑ การใช้มุมมองภายนอกในการนำเสนอ “ภายยอดภรรยา”

“ภายยอดภรรยา” ซึ่งปรากฏเป็นภาพหลักในวรรณกรรม ๒ เรื่อง คือ **เสภาพระราชพงศาวดาร** ตอนศึกหงสาวดี และนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง **พ่อ** เกิดจากการเล่าเรื่องผ่านมุมมองภายนอก ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องผ่านสายตาหรือการมองเห็นของผู้เล่าเรื่องที่มีได้เป็นตัวละครในเรื่อง เป็นเสมือนผู้สังเกตการณ์ นำเสนอเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ผ่านผู้เล่าเรื่องได้ทั้งแบบผู้รู้และแบบผู้ประพันธ์ วรรณกรรมทั้ง ๒ เรื่องข้างต้น เป็นการเล่าเรื่องราวของพระสุริโยทัยโดยใช้มุมมองภายนอกผ่านมุมมองของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จาก การถ่ายทอดภาพเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง ในนวนิยายเรื่อง **พ่อ**

พลาญแก้วจักรพรรดิ(คชาธารพระมหาจักรพรรดิ)นั้นกำลังติดน้ำมัน

^{๕๕} ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช, อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓ - ๖๖.

^{๕๖} อีราวดี ไตลังคะ, ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง, หน้า ๖๓ - ๗๒.

เต็มทั้งหน้าและหลัง เมื่อถูกสะกิดที่จุดสำคัญก็ออกวิ่งโลดแล่นอย่างคึกคัก
 คณะองครักษ์เข้าหาข้างศึกของพระเจ้าแปร ... **สมเด็จพระสุริโยทัยทรงห่วงใย
 พระสวามียิ่งนัก จึงทรงสั่งความท้าวข้างของพลายทองสุริยภักษัตริย์พระ
 คชาธารของพระองค์ให้เร่งตามพลายแก้วจักรพรรดิไปทันที ...**
 ทันใดนั้นท้าวข้างของพระเจ้าแปรก็บังคับช้างเบี่ยงไปทางขวากะทันหัน พลาย
 แก้วจักรพรรดิกำลังโลดแล่นมาด้วยความเร็วก็เสียหลักถลาลงไปข้างหน้า
 พระคชาธารของพระเจ้าแปรซึ่งกำลังตกมันเต็มที่เช่นกัน เมื่อเบี่ยงตัวออกมา
 เผชิญหน้ากับพลายทองสุริยภักษัตริย์(คชาธารพระสุริโยทัย)ซึ่งวิ่งตามพลายแก้ว
 จักรพรรดิมา จึงวิ่งเข้าชนทันที พลายทองสุริยภักษัตริย์ไม่ทันระวังตัวก็ถูกดันเสีย
 หลีกหันข้างให้

**พระเจ้าแปรทรงเห็นชายแต่งองค์สวมพระมาลาปีกใหญ่เช่น
 ภักษัตริย์ถือพระแสงของ้าวก็ทรงเข้าใจว่าเป็นพระมหาอุปราชา ... สมเด็จพระ
 สุริโยทัยไม่ทรงจัดเจนในการสู้รบและแม้แต่สอดสายพระเนตรตาม
 พระคชาธารของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงไม่ได้ทรงยกพระแสงของ
 ง้าวขึ้นปกป้องพระองค์พระแม่เจ้าแห่งกรุงศรีอยุธยาทอดพระเนตรเห็นพระ
 สวามีเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อคมง้าวของพระเจ้าแปรตัดพระอึ่งสาขายของพระนาง
 จนสะพายแล่งฟุบลงไปบนคอของพลายทองสุริยภักษัตริย์สิ้นพระชนม์ทันทีโดย
 ไม่ได้ทรงเปล่งเสียงร้องออกมาแม้แต่คำเดียว^{๕๗}**

คำบรรยายซึ่งเป็นเสียงเล่าของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งดังกล่าว นำเสนอเหตุการณ์พระ
 สุริโยทัยขาดคอช้าง โดยการเล่าเสมือนหนึ่งว่าผู้เล่าเรื่องนั้นอยู่ในเหตุการณ์จึงสามารถจะบรรยาย
 การกระทำต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างละเอียด แต่การที่เสียงเล่าเรื่องมีการนำเสนอความคิดของตัว
 ละครออย่างพระสุริโยทัยและพระเจ้าแปรในตัวอย่างข้างต้น ทำให้เห็นว่าการเล่าเหตุการณ์ในตอน
 นี้เกิดจากผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ เพราะล่องรู้เข้าไปถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครได้ การเล่าถึง
 เหตุการณ์ข้างต้นจึงเป็นการเล่าเรื่องเพื่อนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยจากมุมมองภายนอก
 การนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นว่าพระสุริโยทัยห่วงใยความปลอดภัยของพระสวามีจึงไม่
 ทันระวังพระองค์ ความวิตกกังวลที่เกิดจากความรักและห่วงสวามีมากจนเป็นเหตุให้ทิวศกกลาง
 สนามรบนี้ก่อให้เกิดภาพตัวแทนแบบยอดภรรยา

๔.๑.๔.๒ การใช้มุมมองภายใน ในการนำเสนอ “ภาพวีรสตรี”

^{๕๗} ปองพล อติเรกสาร, พ่อ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์, หน้า ๖๗.

ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การเล่าเรื่องผ่านมุมมองภายใน คือ การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครในเรื่องหรือตัวละครที่อยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ ตัวละครเหล่านี้จึงมีลักษณะเสมือนเป็น “พยาน” ในแต่ละเหตุการณ์ซึ่งประสบเหตุต่างๆนั้นด้วยตนเอง แต่การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครแต่ละตัวก็ให้ผลในการเล่าเรื่องที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเล่าผ่านมุมมองของใครหรือตัวละครตัวใด ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยจะเป็นภาพลักษณะใด ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าตัวละครตัวใดเป็นคนเห็นและเล่าถึงพระสุริโยทัย สัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับตัวละครพระสุริโยทัยอย่างไร เช่น ถ้าหากตัวละครผู้เห็นเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอข้างเป็นแม่ทัพนายกองอยุธยาที่มีความเลื่อมใสศรัทธาและภักดีต่อพระสุริโยทัย การที่พระองค์ใส่ช้างเข้าขวางพระเจ้าแปรจนสิ้นพระชนม์กับคอข้างนั้นอาจจะถูกเล่าหรือถ่ายทอดให้เป็นการประกอบวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ด้วยความกล้าหาญ แต่ถ้าหากตัวละครผู้เห็นเหตุการณ์เดียวกันนี้ กลับเป็นตัวละครฝ่ายอริราชศัตรู คือ กองทัพพม่าที่มุ่งจะรุกรานอยุธยานั้น การเล่าเรื่องหรือถ่ายทอดเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอข้าง อาจจะกลายเป็นเพียงเรื่องน่าขันที่อิสรีย์แห่งอยุธยามีความพยายามในเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะรบบนหลังช้างกับบุรุษ หรือกลายเป็นเรื่องอันน่าอัปยศอดสูที่อยุธยาขาดสิ้นซึ่งชายชาติอินทรีผู้กล้า จนต้องอาศัยแรงอิสรีย์ เป็นต้น

ข้อมูลวรรณกรรมกลุ่มใหญ่จำนวนหนึ่งที่มีการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย มีการเล่าเรื่องโดยใช้ “มุมมองภายใน” ซึ่งเป็นอีกกลวิธีที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนแบบวีรสตรีเท่านั้น กลวิธีนี้ช่วยแสดงให้เห็นทั้งอุปนิสัยและบทบาทในเหตุการณ์ต่างๆในเรื่อง การนำเสนอตัวละครพระสุริโยทัยที่ก่อให้เกิดภาพแบบวีรสตรีใช้ผู้เล่าเรื่องผู้รู้แทบทั้งหมด มีข้อมูลวรรณกรรมเพียง ๒ เรื่องเท่านั้นที่ใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ คือ **อยุธยาवास** และนวนิยายเรื่อง **กษัตริยา** นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้มุมมองภายในที่ก่อให้เกิดภาพวีรสตรี มีการนำเสนอสลับกันจากมุมมองตัวละครตัวหนึ่งไปสู่มุมมองของตัวละครอีกตัวหนึ่งอีกด้วย

ในการเล่าเรื่องผ่านมุมมองภายในที่ก่อให้เกิดภาพแบบวีรสตรีสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ การเล่าเรื่องจากมุมมองของตัวละครในสมัยอยุธยา และการเล่าเรื่องจากมุมมองของตัวละครในยุคปัจจุบัน

ก. การใช้มุมมองของตัวละครในสมัยอยุธยา

ตัวละครกลุ่มนี้เป็นตัวละครที่มีชีวิตอยู่ร่วมสมัยในช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ที่เกิดเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอข้าง มีทั้งตัวละครที่สร้างขึ้นจากบุคคลที่มีการบันทึกบทบาทหรือกล่าวถึงไว้ในพงศาวดาร เช่น **พระมหาจักรพรรดิ** **พระวิสุทธิกษัตริย์** และ **บุเรงนอง** เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างตัวละครขึ้นใหม่จากจินตนาการของผู้แต่ง ให้เป็นตัวละครที่มี

ชีวิตอยู่ในสมัยอยุธยา และอยู่ในเหตุการณ์สงครามพระสุริโยทัยขาดคอช้างด้วย ดังจะเห็นได้จาก **ตัวละครพระมหามนตรี** ในจินตนิยายเรื่อง **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน**

ตัวอย่างของบุคคลในประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างเป็นตัวละครและเล่าผ่านมุมมองของตัวละครในเรื่อง คือ พระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระสุริโยทัย อภิเษกกับพระมหาธรรมราชาแล้วขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก ตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ในเรื่อง **กษัตริยา** ถูกสร้างให้เป็นตัวละครเอก ซึ่งนอกจากจะเป็นตัวละครที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องแล้ว ยังเป็นตัวละครที่ถูกใช้เล่าเรื่องราวแบบเล่าย้อน (flashback) กลับไปในอดีตเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวในครั้งนั้นผ่านเหตุการณ์ที่ตัวละครตัวนี้เคยประสบพบเห็นมาด้วยตาของตัวเอง กลายเป็นภาพความทรงจำที่ถูกนำกลับมาเล่า คล้ายเป็นการฉายภาพในอดีตผ่านการมองเห็นของตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ ดังจะเห็นตัวอย่างตอนหนึ่ง ในตอนที่พระสุริโยทัยทรงเครื่องยุทธนาการเตรียมเข้าร่วมในกองทัพ

พระวิสุทธิกษัตริย์เคยทรง ‘เห็น’ การศึก ได้เฝ้าในวังพระราชมารดา ทรงเครื่องรบครบครัน ... แล้วจึงเสด็จไปสู่หอศาสตรา อัฐูเชิญพระแสงขอลง ราชศาสตราสำหรับการรบบนหลังคชาธาร ... กาลในวันนั้นพระธิดา **พระองค์ใหญ่มีเคยทรงลิ้มเลือนที่พระมารดาเปื้อนพระพักตร์มารับสั่งถาม**

“สวัสดิราช! ได้ยินอะไรไหม?”

“อะไรเพคะ?”

...

สายพระเนตรก็เพ่งเฉพาะพระแสงดาบบนพานทอง ... ดาบที่ตัดพระศอนางพระยาพร้อมขุนวรรวงศากับธิดาน้อย!

“แม่ได้ยิน...ดาบเด่น”

ตามไฉยฯ หากเมื่อใดศาสตราเด่น...ไหว...ได้เอง หมายถึงการศึก และนี่..พระแสงดาบบนพระศอนางพระยาเด่นไหว!

“อย่าดีพระทัยไปเลย...”

กระแสน้ำสั่งจากพระโอบุษฐ์พระมารดาศรีสุริโยทัย เป็นการ ‘กล่าว’ ต่อพระแสงดาบเล่มนั้น มิใช่ต่อพระธิดา ที่เฝ้านั่งชิง หทัยจะปลิวหิววับ

“เธอเสียเศียรเพราะรักษาอำนาจตน ถ้าเรา..อาจจะ...เสียบ้าง ‘ต้อง’ เพื่อรักษาแผ่นดิน”

พระมารดาช่วยพระแสงของเจ้าวรวงศ์พระหัตถ์ เสด็จจากไปโดยไม่
เป็นพระพักตร์กลับมา ... ภาพต่างๆเหล่านั้นในดวงเนตรแห่งพระวิสุทธิ
กษัตริย์ไม่เคยเลยที่จะพว้าเลือน^{๕๘}

ตัวละครกลุ่มที่เป็นตัวละครในสมัยอยุธยา ถูกนำมาใช้เป็นตัวละครผู้มองเห็นและเล่า
เหตุการณ์ในตอนสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยและเพื่อใช้การเล่า
บทบาทของพระสุริโยทัยในเหตุการณ์เหล่านั้นเพื่อการนำเสนอให้เห็นอุปนิสัย ความสามารถ
คุณธรรม คุณสมบัติของพระสุริโยทัย และยังมีการเสนอผ่านมุมมองของตัวละครในสมัยอยุธยาที่
ไม่ได้มีการบันทึกชื่อหรือระบุตัวตนไว้อย่างชัดเจนหรือเป็นตัวละครแบบหม่อมวล คือ เป็นตัวละครที่
ถูกสร้างและนำเสนอแบบรวมๆ มิได้เจาะจงเฉพาะลงไปเป็นตัวคน ว่าหมายถึงคนใดคนหนึ่งโดย
เฉพาะเจาะจงลงไป การใช้มุมมองผ่านตัวละครในลักษณะนี้ พบในเรื่อง **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำ
ฉันท์** ดังคำประพันธ์ที่เล่าถึงเหตุการณ์ตอนที่ว่า

สมเด็จพระนางกษัตริย์	สิทธิ์พระพักตร์ประไพ
โอรุอิมยะยิมลไม	กละมิงอุมาสมาน
	...
นักรว ขนานกลาด	อภิวาทระดาษ์ไสว
เพ่งชมพระโคมชไม	มธุเชษฐเฉลิมถวัลย์
นางท้าวและเจ้าแก้ว	ละชะแจ๋ตลิ่งพะงัน
ยี่งองค์ขุนากัน	กละศักดิ์พระลักษณพระราม ^{๕๙}

เหตุการณ์ตอนสำคัญในเรื่องอย่างเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง ก็มีการเล่าเรื่อง
ถ่ายทอดภาพเหตุการณ์นี้ผ่านมุมมองของตัวละครที่เป็นเสมือนพยานอยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย
วรรณกรรมจำนวนหนึ่งได้สร้างและใช้ *ตัวละครบุเรงนอง* ในการเล่าถึงเหตุการณ์สิ้นพระชนม์ของ
พระสุริโยทัยกับคอช้างกลางสมรภูมิในศึกครั้งนั้น **บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย** ของ
สมภพ จันทระภา วรรณกรรมในรูปแบบบทละครเรื่องนี้ นำเสนอเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอ
ช้างผ่านการมองเห็นของตัวละครบุเรงนอง ที่ออกมารำพึงถึงภาพการสิ้นพระชนม์ของขัตติยนารี
พระองค์นี้ในตอนสุดท้ายของเรื่อง

^{๕๘} ทยันตี, กษัตริย์, หน้า ๕๙ - ๖๑.

* สละกตามต้นฉบับ

^{๕๙} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, *เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์*, หน้า ๘๔ - ๘๕.

(คำบรรยายการแสดงของตัวละคร)

บุเรงนองถึงสนามรบ

เห็นศพยังตายเกลื่อนอยู่

บุเรงนองรำพึงกับทหาร

บุเรงนอง :	ตรงนี้	ที่พระสุ	ริโยทัย
	ชิงชัย	เจ้าแปร	เก่งใจหาย
	รำง้าว	งามผาด	ดั่งชาติชาย
	เลี้ยวลด	เขื่องกราย	ถูกทำนอง
	ตัดสินใจ	เด็ดขาด	ปราดเข้าขวาง
	กั้นกาง	อาวุธ	มิให้ต้อง
	พระสามี	รอดได้	ดั่งใจปอง
	ขับช้าง	แคล้วคล่อง	ว่องไว
	แรงสตรี	หรือจะสู้	แรงบุรุษ
	ถึงใจกล้า	แย่งยุทธ	ก็ไม่ไหว
	แรงน้อย	ก็ยอมแพ้	การชิงชัย
	พระจิ้ง	บรรลัษ	ในทันที
	เมื่อถูกง้าว	พระหวีด	กรีดเสียง
	สำเนียง	บ่งเพศ	อิตถิ
	มาลาพลัด	ลงพื้น	ปถพี
	เกศี	หลุดสยาย	กระจายลง
	ยาวสลวย	สวยขำ	ด้ามัน
	พัคตร์ยังผ่อง	เพียงจันทร์	นำพิศวง
	ด้วยมุ่มมอบ	ชีวิต	อุทิศองค์
	แต่จอมพงศ์	ผู้เป็น	ภักดา
	อยุธยา	นั่นดี	มีนางแก้ว
	ประเสริฐ	เพริศแพรว	ยากจะหา
	รักแผ่นดิน	จริงจริง	ยิ่งชื่อว่า
	หาญกล้า	ดุจชาย	ชาติรี
	นามพระ	สุริ	โยทัย
	ผู้ยิ่ง	ยศไกร	ศักดิ์ศรี
	จะปรากฏ	อยู่ใน	ธานี

อีกต่อไป นานปี ไม่เสื่อมคลาย^{๖๐}

นอกจากจะมีการถ่ายทอดเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างผ่านมุมมองของตัวเองที่สร้างขึ้นจากบุคคลในประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีการเล่าเหตุการณ์ในตอนนี้อย่างตัวละครที่สร้างขึ้นจากจินตนาการ ให้เป็นตัวละครที่มีชีวิตอยู่ในสมัยอยุธยา และเป็นผู้หนึ่งในเหตุการณ์การสูญเสียพระอัครมเหสีแห่งอยุธยาในศึกครั้งนั้นด้วย ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากจินตนิยายเรื่อง **บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน** ที่มีการสร้างตัวละคร **พระมหามนตรี** ขุนทหารที่ร่วมรบในสงครามครั้งนั้นด้วย

พระมหามนตรียืนม้า ร่ายล้อมด้วยพลม้าที่เขาเป็นนายทัพอยู่ทอดสายตาฝ่าแดดจัดในยามใกล้เที่ยง ... เขาเงยหน้าขึ้นมองผู้ประทับอยู่บนคอช้างทรงพลายสุริยกษัตริย์ แต่งองค์ทะมัดทะแมงอย่างพระมหาอุปราช ทรงสงบนิ่งได้อย่างน่าสรรเสริญ คุณพระสติได้เหมือนเมื่อครั้งโดยเสด็จพระราชสวามีออกประพาสตามหัวเมืองต่างๆ ... พลายแก้วจักรวรรดิ(พระคชาธารของพระมหาจักรพรรดิ) ถูกแทงเข้าอย่างจังเลือดไหลโหมท่วมตัว ต้องเสียดลัถยหนี พระมหามนตรีก็รีบพาทัพม้าเข้าสกัดขวางทัพหน้าพม่าเพื่อกันพระมหากษัตริย์ให้พ้นภัย เจ้าเมืองแปรอยู่ในวัยฉกรรจ์ คึกคะนองศึกพอกุกับช้างทรงของท้าวเธอ ... ทรงไล่ช้างตะลุยแล่นไล่ตามมาติดๆ เหยียงพระแสงของ้าวฟันฟาดไปมาให้คล่องพระหัตถ์ พระมหามนตรียังอยู่ระยะไกลกว่าจะพาทัพม้าเข้าขวางไว้ทัน จึงชักกว่าช้างทรงพลายสุริยกษัตริย์ ที่ถูกไล่ด้วยพระหัตถ์ที่พญาช้างคุ่นเคยดี จนสามารถทำตามได้ดังพระทัยผู้ประทับอยู่บนคอช้าง ให้ถลันเข้าขวาง ฟุ้งเข้ารับหน้าพลายเทวนาคพินายไว้ทัน ... พระแสงของ้าวที่เหยียงฟันลงมาด้วยอารมณ์กริ้วโกรธของพระเจ้าแปรที่มีผู้บังอาจเข้ามาขัดจังหวะ ก็ดีมีลิกลงบนร่างที่ทรงเข้าพระทัยว่าเป็นแม่ทัพสำคัญคนหนึ่ง ร่างที่อยู่บนคอช้างพลายทรงสุริยกษัตริย์ชว่นชบลงบนคอพญาช้าง ไม่ดิ้งไหว

พระมหามนตรีชักม้าคูใจจนผละ ตะกุกเท้าหน้าร้องลั่น ภูเขาแว่วเสียงหนึ่งที่ตั้งแหวกเสียงอื้ออึงกลางทัพ ดังมาจากคอพลายแก้วจักรวรรดิซึ่งบัดนี้พ้นภัยไปได้แล้ว เป็นเสียงแห่งความคาดไม่ถึง ระคนด้วยความโทมัส

^{๖๐} สมภพ จันทพรประภา, บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย, หน้า ๗๑-๗๒.

ที่แน่นอนว่าจะเกาะกุมพระราชหฤทัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้าแห่งกรุงศรีอยุธยาไปจนวาระสุดท้ายของพระชนมชีพ ... พระมหามนตรีชักม้าไผ่ตามเข้าไป ตะลุยเข้ากลางกองทัพข้าศึกที่หนุ่นเนื่องเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย ด้วยเรี่ยวแรงของความแค้น... ความเจ็บใจ..ความปวดรำว เศร้าใจอย่างไม่เคยประสบมาก่อน ... ปรากฏไฟวาบแดงฉาน กลิ่นควันปืนคลุ้งตลบ พระมหามนตรีสะดุ้งขึ้นสุดตัว รู้สึกราวกับมีคืบไฟแรงกล้าทับสับฟุ้งทะลวงเข้าในลำตัว ... ร่างของพระมหามนตรีม้วนตัวลงจากหลังพาหนะ ... **เขารู้ว่าสุดท้ายของชีวิตกำลังจะมาถึง แต่จะหวังไปทำไมเล่า... ในเมื่อรู้ว่าถึงอย่างไรกรุงศรีอยุธยาจะต้องรอดปลอดภัย ชีวิตที่สำคัญสูงสุดได้สละลงแล้ว กลายเป็นแผ่นดินอันมั่นคงรองรับกมลแห่งโชคชะตาของราชอาณาจักรที่จะหมุนขึ้นสู่ความรุ่งโรจน์ต่อไปอีกหลายร้อยปี^{๖๐}**

การใช้มุมมองของพระมหามนตรีในการถ่ายทอดภาพเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างข้างต้น เป็นการเล่าเรื่องผ่านการมองเห็นของตัวละครที่เป็นเสมือนพยานในเหตุการณ์นั้น การใช้กลวิธีนี้มีส่วนในการสร้างความสมจริงให้แก่วีรกรรมของพระสุริโยทัย และจะสังเกตได้ว่า ตัวบทเล่าเรื่องจากมุมมองหรือการมองเห็นของตัวละครที่เห็นเหตุการณ์นั้น โดยใช้ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งเป็นผู้ถ่ายทอดภาพที่ตัวละครมองเห็นออกมา ก็เพื่อที่จะสามารถใช้เสียงเล่าของผู้เล่าเรื่องในการนำเสนอความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างที่แสดงให้เห็นถึงความหมายอันยิ่งใหญ่ของวีรกรรมนั้นสู่ผู้อ่านได้ ดังจะเห็นได้จากการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของพระมหามนตรีในช่วงสุดท้าย

ข. การเล่าเรื่องผ่านมุมมองตัวละครในสมัยปัจจุบัน

การเล่าเรื่องผ่านมุมมองตัวละครในสมัยปัจจุบัน เกิดจากการสร้างตัวละครที่มีชีวิตอยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับผู้อ่านแล้วกำหนดให้ตัวละครตัวนั้นเล่าเรื่องผ่านการมองเห็นของตัวละครดังกล่าว พบการใช้กลวิธีนี้ในวรรณกรรมที่ใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบ กล่าวคือ เป็นการเล่าเรื่องซ้อนเรื่อง ตัวละครตัวหนึ่งในโครงเรื่องหลักเป็นผู้เล่าเรื่องผ่านมุมมองของตนราวกับเห็นเหตุการณ์เหล่านั้นด้วยตาของตนเอง ก่อให้เกิดโครงเรื่องรองทับซ้อนกันอยู่ในกรอบการดำเนินเรื่องในโครงเรื่องหลัก วรรณกรรมที่ใช้โครงเรื่องลักษณะนี้ ได้แก่ **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคิดเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย และ การ์ตูนชุดวีรชนไทยเรื่องพระสุริโยทัย** และจินต

^{๖๐} แก้วแก้ว, บารมีพระแม่ปึง ปกพื้นธรรมิน, หน้า ๑๙๒.

นิยายเรื่อง **บารมีพระแม่ป๊อง ปกพันธรณิน** ดังจะเห็นตัวอย่างได้จาก **บารมีพระแม่ป๊อง ปกพันธรณิน**

จินตนิยายเรื่อง **บารมีพระแม่ป๊อง ปกพันธรณิน** เป็นเรื่องราวของหนุ่มสาวคู่หนึ่งในยุคปัจจุบันที่พลัดมิติแห่งกาลเวลา ย้อนกลับไปอยู่ในสมัยอยุธยา หลังจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิครองราชย์ได้ ๖ เดือน และกำลังมีกองทัพพม่ายกมาทำสงคราม อันเป็นช่วงเวลาเพียงไม่กี่วันก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์พระสุริยทัษชชาติคอซ้าง ตัวบทสร้างตัวละคร ปวิรินทร์ หนุ่มนักศึกษาปริญญาโททางด้านประวัติศาสตร์ที่มีความรู้เรื่องราวในอดีตของชาติไทยตามที่ได้เรียนมาจากพงศาวดารต่างๆ ในขณะที่ พัตรา เป็นสาวนักเรียนนอกที่ขาดพื้นฐานความรู้ความเข้าใจถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันเป็นรากเหง้าและที่มาของตนเอง แต่เป็นหญิงสาวที่มีสติปัญญา มีโอกาสได้เดินทางไปทั่วโลกทำให้มีหูตากว้างขวาง ตัวบทกำหนดให้ พัตรา มีโอกาสได้เห็นพระสุริยทัษชชาติที่พระองค์ประทับในขบวนเสด็จ เหตุการณ์ในตอนนี่จึงเป็นการเล่าเรื่องผ่านสายตาหรือการมองเห็นของตัวละครพัตรา ขณะมองดูพระอัครมเสด็จแห่งอยุธยาด้วยไม่รู้ถึงกฎมณเฑียรบาลที่ห้ามราษฎรมองพระมหากษัตริย์และเจ้านายฝ่ายใน เนื้อความในนวนิยายว่า

พัตราตะลึงมอง ... แม้ว่ามิใช่สาวน้อย บอกตัวเองว่า..เกิดมายังไม่เคยเห็นผู้หญิงคนไหนงามเท่านี้มาก่อน งามวัย งามผิวเหลืองอ่อนผุดผาด และดวงหน้าที่งามเย็นตราบกับฉายจับด้วยแสงจันทร์วันเพ็ญ พัตราเคยเห็นผู้หญิงสวยมาแล้วทั่วโลก แต่ไม่มีใครที่งามซ้ำแบบกับสตรีบนวอซ้อฟ้าผู้นี้ เป็นความงามที่เหนือกว่าความสวย ระคนด้วยความผุดผ่อง และสง่าราศีอย่างที่หล่อเองไม่เคยเห็นมาก่อนในตัวผู้หญิงคนใด

หญิงสาวเกิดความเข้าใจขึ้นมาทันทีโดยไม่ต้องมีใครบอก ว่าที่เขาเรียกว่า ‘งามอย่างนางกษัตริย์’ เป็นอย่างเงี้ยเอง ... พัตราเหลือบมองอีกครั้งอย่างอดไม่ได้ ก็เห็นเนตรดงามมองตรงมา พร้อมด้วยรอยยิ้มสรวลน้อยๆ บอกให้รู้ว่า ไม่ว่าจะเป็ยศศักดิ์สูงต่ำห่างกันราวฟ้ากับดิน หรือระเบียบกฎเกณฑ์อันเข้มงวดใดๆก็ตาม สิ่งเหล่านี้ไม่อาจเป็นอุปสรรคกีดกั้นความเมตตากรุณา และความรู้สึกเข้าใจทุกซอกซอของบุคคลที่ต่ำต้อยกว่าจากเจ้าของดวงเนตรนั้นได้

เห็นแวบเดียวหญิงสาวก็จำต้องหมอบก้มหน้าลงต่ำ ด้วยความยำเกรง ระคนความซาบซึ้งจับใจอย่างบอกไม่ถูก^{๒๒}

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘ - ๙๐.

อีกตอนหนึ่งในเรื่อง เป็นตอนที่ ปวิรินทร์ ได้รับความช่วยเหลือจากพระมหานาคให้เข้าไปในวิหารพระศรีสรรเพชญ์เพื่อที่เขาจะได้กราบทูลว่าพระสุริโยทัยทรงทราบถึงภัยอันตรายถึงชีวิตที่จะเกิดขึ้นกับพระองค์และเพื่อที่จะทัดทานให้ทรงทบทวนถึงการเสด็จเข้าร่วมในกองทัพ เพราะปวิรินทร์มุ่งหวังที่จะให้พระสุริโยทัยทรงเปลี่ยนพระทัย เพื่อที่อยู่ชยจะได้ไม่ต้องสูญเสียพระอัคมเหสีผู้ที่น่าจะทรงเชื่อความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองฝายเหนืออย่างพิชณูโลกสองแควกับอยุธยาให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงได้ ตัวบทได้นำเสนอภาพของภาพพระสุริโยทัยผ่านสายตาของปวิรินทร์ในตอนนี่ว่า

พงศาวดาร บันทึก และจดหมายเหตุล้วนได้บรรยายถึงวีรกรรมของนางกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาเอาไว้มากมายหลายแห่งก็จริง แต่ไม่มีสักเล่มเดียวที่บรรยายถึงพระรูปโฉมเอาไว้

ปวิรินทร์จึงแทบไม่เชื่อสายตาตนเองว่า สตรีผู้มีท่วงทีกิริยาละมุนละไมผิวพรรณผุดผาด ผู้กำลังจุดเทียนอยู่ตรงหน้าพระปฏิมาขณะนี้ต่อไปอีกไม่กี่วันจะประทับบนคอพญาช้าง เสด็จออกศึกสงครามในฉลองพระองค์อย่างพระมหาอุปราชาของกรุงศรีอยุธยา ความงามอย่างเบญจกัลยาณีที่เขาเห็นตำหนุณนมเกินกว่าจะเชื่อว่าห่อหุ้มพระที่แข็งแกร่งปานเหล็กเพชรของสตรีผู้สูงศักดิ์ที่สุดของอยุธยา”^{๖๓}

ตัวละครปวิรินทร์และพัตราเป็นตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำพาให้ผู้อ่านซึ่งเป็นคนที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกันได้ย้อนกลับไปพิจารณา ขบคิดและมองเห็นความจำเป็นหรือเหตุผลสำคัญต่างๆ ที่มีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่มีการบันทึกว่าสตรีในราชสำนักอยุธยาเข้าร่วมในกองทัพและยังใส่ช้างเข้าขวางศัตรู สร้างวีรกรรมอันกล้าหาญนี้ ให้มีความเป็นไปได้หรือมีความสมเหตุสมผลที่พระอัคมเหสีพระองค์หนึ่งจะเสด็จเข้าร่วมกองทัพด้วยความตั้งมั่นพระทัยและเสียสละชีวิตด้วยความเต็มพระทัย มิใช่เป็นเพียงอุบัติเหตุกลางสนามรบเท่านั้นตัวบทได้สร้างความสมจริงให้แก่วีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยให้เป็นวีรกรรมการเสียสละอันยิ่งใหญ่อีกครั้ง ผ่านมุมมองการรับรู้ของตัวละครพัตรา ในตอนที่เธอได้เข้าไปเฝ้าพระสุริโยทัยตามพระเสาวนีย์ของพระนาง ที่มีพระประสงค์จะฝากพัตราแจ้งแก่ปวิรินทร์ถึงการตัดสินใจที่จะทรงเข้าร่วมในกองทัพเช่นเดิม ถึงแม้ว่าปวิรินทร์จะได้กราบทูลให้ทราบทั้งหมดแล้วว่าจะเกินภัยอันตราย

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐.

อย่างไรแก่พระนางก็ตาม เหตุการณ์ในตอนดังกล่าว พระสุริโยทัยได้อ้างเหตุผลที่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกัน ทั้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระคชาธารที่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับผลแพ้ชนะในการ สัมผัสประยุทธ์บนหลังช้าง ทั้งความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่างๆ และชะตากรรมของอาณาจักรที่จะ เกิดขึ้นในภายหน้า ทำให้ตัวละครพระสุริโยทัยทรงยืนยันในความตั้งพระทัยที่มีมาแต่เดิม ทรงไม่ ยอมสละพระชนม์ชีพหากว่าจะสามารถค้ำจุนอาณาจักรให้ยังยืนยาวนานจนถึงยุคที่ปวิรินทร์ และพัตรามีชีวิตอยู่ และเพื่อผลดีทั้งมวลต่อทุกฝ่ายที่จะเกิดขึ้นในภายหน้า ตัวบทถ่ายทอด เหตุการณ์ตอนนี้ผ่านมุมมองของพัตรา ความว่า

ความอัศจรรย์ใจของหล่อนมีมาก จนทำให้หล่อนลืมหูลืมตา เงยหน้าขึ้น มองนางพญาแห่งกรุงศรีอยุธยาด้วยความตื่นตะลึง

เหตุผลทั้งหมดนี้ รอบคอบ รัดกุม และกว้างไกล เกินกว่าที่พัตราจะ หาคำใดมาขัดแย้งได้ แม้แต่ปวิรินทร์เองก็เกิด หล่อนรู้จักเขาดีพอจะบอกได้ ว่า..แม้แต่นักศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ที่หายใจเข้าออกเป็นเรื่องในอดีตทุก แง่มุมอย่างละเอียดเช่นเขา ก็ไม่มีคำใดจะมาค้านได้เช่นกัน แต่ผลสรุป ทั้งหมดนำไปสู่สิ่งเดียวกัน

...

หล่อนมองดวงพักตร์อันงามเย็นตานั่น ปรากฏรอยยิ้มสรวลน้อยๆ มิใช่ด้วยความยินดีหรือว่าโศกเศร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นรอยยิ้มของผู้ที่ เข้าใจความเป็นไปของชีวิตได้อย่างแจ่มแจ้ง...เป็นรอยยิ้มของผู้ที่ค้นพบแล้ว ว่าตนเองเกิดมาเพื่อสิ่งใดและสามารถบรรลุถึงสิ่งอันเป็นทั้งหน้าที่ และ ความปรารถนาที่สำคัญที่สุดของตน

...

“เจ้าแจ้งใจแล้ว จงนำความไปบอกชายผู้มาพร้อมเจ้าด้วยเถิด ข้าเล็งเห็นว่าเขารักดีต่อข้า บอกเขาว่าข้ามิยอมผันแปรชะตากรรมของข้าอัน จะก่อผลดีกายภาคหน้าแก่แผ่นดินนี้ ให้กลับกลายเป็นว่าข้าเพียงผู้เดียว รอด แต่แผ่นดินของข้าอาจสูญสิ้นลงไป”^{๖๔}

จะเห็นได้ว่าการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครปวิรินทร์และพัตราที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็น เสมือนตัวแทนของคนในยุคปัจจุบัน ที่ขาดความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของประวัติศาสตร์

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๒ - ๑๘๔.

ความสำคัญของเรื่องราว เหตุการณ์และสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในอดีต ว่ากว่าที่อาณาจักรหนึ่งจะวิวัฒน์ขึ้นมาผ่านกาลเวลาหลายร้อยปีจนมากลายมาเป็นบ้านเมืองให้ได้อยู่อาศัยอย่างในปัจจุบัน แผ่นดินและชนบนผืนแผ่นดินนั้นต้องแลกมาด้วยสิ่งใดบ้าง ประเด็นดังกล่าวนี้ถูกถ่ายทอดผ่านการมองเห็นและประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ของตัวละครพัทรา ในขณะที่การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของ บวินทร์ ก็จะทำให้เห็นว่า แม้แต่ผู้ที่คร่ำอยู่กับเรื่องราวหรือข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อย่างมากมาย มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีและเทคโนโลยีอันเจริญก้าวหน้าในโลกปัจจุบันอย่าง ตัวบวินทร์เอง กลับไม่สามารถที่จะมองการณ์และไตร่ตรองถึงสาเหตุ ผลลัพธ์และสิ่งที่สัมพันธ์ผูกโยงกันแน่นหนา ที่จะส่งผลถึงอนาคตกาลอันไกลได้อย่างกว้างขวางและกว้างไกลได้เท่ากับพระสุริโยทัย ซึ่งนอกจากเป็นการนำเสนอให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงมีพระสติปัญญาอันปรีชาสามารถยิ่งแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่า ในแต่ละช่วงรอยต่อของประวัติศาสตร์หรือเบื้องหลังเหตุการณ์ต่างๆที่คนรุ่นหลังขาดความเข้าใจ มีข้อกังขาสงสัยมากมายนั้น แท้จริงแล้วทุกสิ่งล้วนมีเหตุมีผล มีความเป็นไปได้ ดังเช่น กรณีวีรกรรมพระสุริโยทัยขาดคอช้าง ที่ตัวบทกำหนดให้ตัวแทนคนในยุคปัจจุบันเป็นคนเดินทางกลับไปในอดีต แล้วได้ประสบพบกับคำตอบของข้อกังขาต่างๆ จากการได้ประสบพบเห็น พุดคุย ฟังถ้อยคำด้วยตัวเอง ราวกับว่าตัวละครบวินทร์ได้นำพาผู้อ่านให้เดินทางกลับไปในเหตุการณ์สงครามพระสุริโยทัยขาดคอช้าง ให้ผู้อ่านได้มีประสบการณ์ตรง ได้พบกับเรื่องราวต่างๆ ในอดีตผ่านมุมมองของตัวละครบวินทร์ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างให้เกิดความสมจริง ความสมเหตุสมผล หรือความเป็นไปได้ที่กษัตริย์นางหนึ่งจะพลีชีพในสมรภูมิ

ตัวอย่างวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่มีการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครในเรื่อง คือ **การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย** เนื่องจากเรื่องนี้เป็นการเล่าเรื่องโดยใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบ กล่าวคือ เป็นการเล่าเรื่องซ้อนเรื่อง ในโครงเรื่องหลักจึงมีตัวละครตัวหนึ่งที่ทำหน้าที่เล่าเรื่องผ่านมุมมองของตน เรื่องที่ตัวละครดังกล่าวถ่ายทอดออกมาจึงเป็นโครงเรื่องรองที่ซ้อนทับอยู่ในโครงเรื่องหลัก

การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่องพระสุริโยทัย เล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในสมัยอยุธยาที่แสดงบทบาทของพระสุริโยทัยผ่านตัวละคร ‘จินจินต์’ ซึ่งเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นจากจินตนาการให้มีความเหนือจริง ให้เป็นภู่ต๋องสมุดที่มีความรู้มากมายและเป็นผู้เล่าเรื่องพระ-สุริโยทัยให้แก่ นักเรียนชายและหญิงสองคนที่ต้องค้นคว้าข้อมูลวีรสตรีไทยไปทำรายงาน การเล่าเรื่องของตัวละครจินจินต์ มีลักษณะเหมือนการเล่าเรื่องของผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ เนื่องจากเป็นตัวละครที่สามารถจะเล่าเรื่องถ่ายทอดอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของตัวละครต่างๆหรือเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นได้ การเล่าเรื่องบางตอนมีลักษณะเป็น “เสียง” ที่สามารถแสดงทัศนะ ความเห็น ติความ วิพากษ์วิจารณ์

ได้^{๖๕} จินจินต์สามารถที่จะเล่าเรื่องราวย้อนหลังกลับไปในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตได้ราวกับเห็นด้วยตาของตนเอง อีกทั้งยังมีการแสดงทัศนะที่มีต่อสิ่งต่างๆ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างตอนหนึ่งที่ตัวละครจินจินต์เล่าถึงการตัดสินใจออกรบของพระสุริโยทัยว่า

หลังจากที่พระเจ้าตะเบงชเวตี้เสด็จสวรรคต

พระมหาอุปราชบุเรงนองก็นำกองทัพเข้ามายึดกรุงศรีอยุธยาได้ในปี

พ.ศ. ๒๑๑๒

จวบจนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชผู้เป็นทายาทของสมเด็จพระ

สุริโยทัยสามารถกอบกู้กรุงศรีอยุธยาได้ในปี พ.ศ. ๒๑๒๗

แต่ไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยไปนานเท่าใดก็ตาม

เราก็มักจะยังคงจำความกล้าหาญและความเสียสละของ ‘สมเด็จพระ

สุริโยทัย’ ไปตลอดชั่วกาลนาน^{๖๖}

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า จินจินต์ สามารถเล่าเรื่องหรือกล่าวถึงเหตุการณ์ได้อย่างไม่จำกัดกาลเวลา อีกทั้งยังมีการแสดงทัศนะในเชิงยกย่องพระสุริโยทัยและวีรกรรมของวีรกษัตริย์พระองค์นี้ การเล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวละครจินจินต์ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาให้เป็น ‘ภูติห้องสมุดที่มีความรู้มากมาย’ ทำให้เรื่องราววีรกรรมของพระสุริโยทัยที่ถูกกล่าวถึงผ่านตัวละครตัวนี้มีที่น่าเชื่อถือมากขึ้นตามตรรกะของการเล่าเรื่อง อันเนื่องมาจากว่าเรื่องที่เล่าานั้น ถูกเล่าจากมุมมองของตัวละครที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว จึงเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้อ่านคล้อยตามเรื่องที่เล่าหรือเชื่อตามการให้ข้อมูลและทัศนะของตัวละครผู้เล่าเรื่อง

๔.๒ การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในกลุ่มวรรณกรรมที่มีใช้เรื่องเล่า

วรรณกรรมกลุ่มที่มีใช้เรื่องเล่ามี ๓ ตัวบท ได้แก่ **โคลงสดุดี ๓ บท**(๒๔๕๕) **บทเพลงต้นตระกูลไทย**(๒๔๙๗) และ**บทเพลงสมเด็จพระสุริโยทัย**(ไม่ปรากฏปีที่แต่ง) วรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่องนี้ ล้วนก่อให้เกิดภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยแบบวีรสตรี โดยอาศัย กลวิธีการอ้างถึง (allusion) และการใช้ภาษา

^{๖๕} อีราวดี ไตลังคะ, *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*, หน้า ๓๗.

^{๖๖} ทีมงานอีคิวพลัส, *การตื่นความรู้คดีวรรณไทย เรื่อง พระสุริโยทัย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: อีคิวพลัส, ๒๕๔๘), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

๔.๒.๑ การอ้างถึง

การอ้างถึง(allusion) เป็นกลวิธีการเขียนแบบหนึ่งที่คุณแต่งนิยามอ้างถึงบุคคลหรือเหตุการณ์ พุทธิกรรมหรือข้อความที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายดีแล้วเพื่อช่วยโยงความคิดให้แก่ผู้อ่านและทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้น^{๖๗} เช่น อังคาร กัลยาณพงศ์ กล่าวตัดพ้อว่าทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนเกิดมามีคู่ทั้งสิ้น อาทิ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์เกิดมาคู่กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ แมลงภู่มึงเกิดมาคู่กับดอกไม้ แต่เหตุไฉนตนเองกลับไร้คู่ การอ้างถึงเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ดังกล่าวเป็นลักษณะการใช้กลวิธีที่เรียกว่าการอ้างถึง กลวิธีนี้ถูกนำมาใช้ในวรรณกรรมทั้ง ๓ ตัวยก

โคลงสดุดี ๓ บท ใช้การอ้างถึงพระสุริโยทัยเพื่อนำเสนอวีรกรรมชาติคอค้างให้เป็นการกระทำที่กล้าหาญ และกล่าวยกย่องให้เป็นแบบอย่าง ดังปรากฏเป็นคำประพันธ์ว่า

ขอเชิญปวงผู้อ่าน	วาที นั้
น้อมจิตร์คิดยินดี	ดุจซ้ำ
คิดถึงอรรคนารี	รัตนมิ่ง เมืองแสด
เกริกพระเกียรติชั้วฟ้า	ชั้วน้ำดินหาย
หญิงชายผู้ชาติเชื้อ	ชนกไกร กาจเฮย
แน่วจิตร์นิศย์แนใจ	รักเจ้า
ดูพระสุริโยทัย	เป็นเยี่ยง อย่างเทอญ
กอบกะตัญญูเฝ้า	ผูกไว้ในกมลฯ
ทั้งตนและเลือดน้อย	ยอมสละ
หวังแต่เอาไชยชนะ	แต่เสียน
จงรกรักษาพระ	ผู้ผ่าน ภพแสด
ปราบอริราชเหียน	หันให้มลายสูญฯ ^{๖๘}

จะเห็นได้ว่าในบทประพันธ์นี้ ผู้แต่งไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวีรกรรมของพระสุริโยทัย เพียงแต่กล่าวถึงพระนามและมีคำบรรยายประกอบสั้นๆ เกี่ยวกับวีรกรรมของพระสุริโยทัยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้แต่งทราบเรื่องราววีรกรรมชาติคอค้างของพระสุริโยทัยนั้นเป็นที่รับรู้อยู่ในสังคม

^{๖๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย – อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๖๘} คีตกฤษ ก้นตามระ, สุริโยทัย, หน้า ๑๗๖.

บทเพลงต้นตระกูลไทย เป็นเพลงปลุกใจที่ใช้กลวิธีการอ้างถึงวีรบุรุษ วีรสตรีและวีรชนหลายคนในประวัติศาสตร์ ที่ได้สร้างวีรกรรมอันกล้าหาญไว้ รวมทั้งพระสุริโยทัยด้วย

(สร้อย) ต้นตระกูลไทย ใจท่านเหี้ยมหาญ รักษาดินแดนไทย ไว้ให้ลูกหลาน
 ผู้จนสูญเสีย แม่ชีวิตของท่าน เพื่อถนอมบ้านเมือง ไว้ให้เรา
 ลูกขึ้นเกิด พี่น้องไทย อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า
 รักษาตียิ่งชีพของเรา เหมือนดังพงค์เฝ้า ต้นตระกูลไทย

ท่านพระยาราม ผู้มีความแข็งแกร่ง ผู้รบป้องกัน มิได้ยอมแพ้พ่าย
 พระราชมนู ทหารสมัยกู่ชาติ แสดงความสามารถ ได้ชัยชนะมาหลาย
 เจ้าพระยาโกษาเหล็ก ท่านเป็นแม่ทัพชั้นเอก ของสมเด็จพระนารายณ์
 สี่หราชเดโช ผจญสงครามใหญ่โต ต่อตีศัตรูแพ้พ่าย
 เจ้าคุณพิชัยดาบหัก ผู้กล้าหาญยิ่งนัก ล้วนเป็นต้นตระกูลไทย
 หมูปุคคลสำคัญ หัวหน้าชาวบางระจัน ที่เราหาชื่อได้ นายแท่น นายดอก นายอิน
 นายเมือง ขุนสรรค์พันเรื่อง นายทองแสงใหญ่ ท่านพระธรรมโชติ นายทองเหม็น
 ท่านเหล่านี้ล้วนเป็นผู้กล้าหาญชาญชัย
 นายจันหนวดเขี้ยว กับนายทองแก้ว ทำชื่อเสียงเปรตแพรว ไล่ลายเลือดไทย
 ชาวบางระจัน สำคัญยิ่งใหญ่ เป็นต้นตระกูลไทย ที่ควรระลึกตลอดกาล

องค์พระสุริโยทัย ยอดมิ่งหญิงไทย สละพระชนม์เพื่อชาติ

ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ป้องกันถลางนครไว้ด้วยความสามารถ

ท้าวสุรนารี ผู้เป็นนักรบสตรี กล้าหาญองอาจ

ป้องกันอีสาน ต้านศัตรูของชาติ ล้วนเป็นสตรีสามารถ ต้นตระกูลไทย^{๖๙}

เช่นเดียวกับบทประพันธ์ที่แล้ว ในบทประพันธ์นี้ผู้แต่งก็อ้างถึงพระสุริโยทัยโดยบรรยายความประกอบสั้นๆ ว่า “ยอดมิ่งหญิงไทย สละพระชนม์เพื่อชาติ” คำบรรยายดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำความเป็นวีรสตรีของพระสุริโยทัย ซึ่งวีรกรรมดังกล่าวเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป ดังนั้นผู้แต่งเพียงอ้างถึงก็สามารถนำเสนอภาพตัวแทนดังกล่าวได้

^{๖๙} พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, ที่ระลึกในงานนิทรรศการ ๙๐ปี ของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๑

บทเพลงสมเด็จพระสุริโยทัย ของสุนทรภรณ์ (ไม่ปรากฏปีที่แต่ง) เป็นเพลงปลุกใจอีกเพลงหนึ่ง ที่ใช้กลวิธีการอ้างถึงวีรกรรมชาติคองข้างของพระสุริโยทัยและนำเสนอให้เห็นถึงความกล้าหาญ

ไทยทั้งผองครองใจ สดุดีพระนาม ทุกคนควรจำชั่วกาลนาน
 เอกสตรีพลีกาย ไม่เคยกลัวภัยพาล ปรารถนาให้ไทยเราชูชาติเชิด
 ยอมอุทิศกายใจ เลือดไทยทั้งปวงเพราะเป็นห่วง
 แผ่นดินที่ให้กำเนิด อดีตกาลนานมา
 แม้รบราเผชิญ ถึงตัวตายให้ชาติยืนนาน
 พระแม่เมืองคนดีสุริโยทัย แม่เผชิญภัยใดไม่เคยหนีหวั่น
 พระแม่เมืองคนงาม วีรกรรมกล้าหาญ เปรียบปานชายชาญชาติรี
 อนุสรณ์เตือนใจ เหล่าไทยทั้งมวล ทุกคนควรจดจำไว้ชั่วชีวิต
 สละแม่ชีวาเพื่อประชาสุขี ผองชาวไทยสดุดีวีรกรรม^{๗๐}

จะเห็นได้ว่าทั้ง ๓ ตัวบท ล้วนเป็นใช้กลวิธีการอ้างถึงเพื่อนำเสนอวีรกรรมชาติคองข้างให้เป็นการกระทำอันเกิดจากความกล้าหาญ ส่งผลให้ภาพตัวแทนปรากฏเป็นภาพแบบวีรสตรี

๔.๒.๒ การใช้ภาษา

การนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยมิได้ถูกประกอบสร้างขึ้นจากองค์ประกอบของการเล่าเรื่องเท่านั้น การใช้ภาษาก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งหรือเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ส่งผลและก่อให้เกิดภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในแบบต่างๆ ได้ ดังตามคำอธิบายการศึกษาภาพตัวแทนว่า ภาพตัวแทนจะปรากฏออกมาในลักษณะใดหรือเป็นอย่างไร ก็ย่อมแล้วแต่ว่าภาพตัวแทนนั้นจะถูกนำเสนออย่างไร และหากพูดในแง่ของภาษา ก็อาจกล่าวได้ว่า ภาพตัวแทนนั้นจะออกมาเป็นอย่างไรก็ย่อมแล้วแต่การให้คำนิยาม^{๗๑} บรรยาย พรรณนาถึงบุคคลหรือสิ่งๆนั้นอย่างไร

“พระสุริโยทัย” ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ จะพบว่าเรารู้จักพระองค์นี้น้อยมาก เพราะพงศาวดารเหล่านั้นมิได้ให้รายละเอียดใดใดเกี่ยวกับพระองค์ไว้อย่างละเอียด ซึ่งแตกต่างจาก

^{๗๐} สุนทรภรณ์, “ต้นตระกูล ปลุกใจรักชาติ ชุดที่ ๑ สมเด็จพระสุริโยทัย” (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

^{๗๑} กาญจนา แก้วเทพ, “สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย,” *รัฐศาสตร์สาร* ๒๓, ๓ (๒๕๔๕): ๘๐.

“พระสุริโยทัย” ในวรรณกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักและเกิดความคิดเชื่อมโยงไปถึง ‘พระสุริโยทัย’ พระมเหสีพระองค์หนึ่งในสมัยอยุธยา ทั้งที่สองสิ่งนี้มีใช้สิ่งเดียวกัน เพราะ “พระสุริโยทัย” ในวรรณกรรมเกิดจากการประกอบสร้างโดยใช้การใช้ภาษา ใช้ถ้อยคำ ประโยคหรือการเล่าเรื่องด้วยรูปแบบและกลวิธีต่างๆ พระสุริโยทัยในกรณีหลังนี้เป็น ‘บุคคลในหน้ากระดาษ’ ที่สร้างขึ้นด้วยถ้อยคำทั้งสิ้น การใช้ภาษาบอกเล่าถึงตัวละครดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์หรือแนวคิด (concept) บางประการที่แฝงอยู่ภายใต้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

ในหัวข้อการใช้ภาษาที่มีผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ผู้วิจัยจะพิจารณาการใช้ภาษาในวรรณกรรมที่มีใช้เรื่องเล่าทั้ง ๓ ตัวยก โดยจะพิจารณาแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็น ได้แก่ การใช้คำเรียก และการใช้ภาษาในการนำเสนอพระสุริโยทัย

๔.๒.๒.๑ การใช้คำเรียก

จากการศึกษาพบว่า มีการใช้คำเรียก ได้แก่ “อรรคนารีรัตนมิ่งเมือง” “ยอดมิ่งหญิงไทย” “เอกสตรี” “พระแม่เมืองคนดี” “พระแม่เมืองคนงาม” การใช้คำเรียกดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นถึงสถานภาพอันสูงส่งของพระสุริโยทัย คือการเป็นกษัตริย์ สื่อนัยยะของความเป็นเลิศ เป็นหนึ่งอันแสดงให้ถึงการยกย่องให้เป็นบุคคลที่มีความสำคัญ จากการใช้คำว่า ยอด เอก มิ่ง เป็นต้น การใช้คำเรียกบางคำ เช่น คำว่า แม่เมือง มิ่งเมือง ยังแสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์และบทบาทที่มีต่อบ้านเมือง แสดงความหมายของการเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง เป็นขวัญกำลังใจของชาวเมือง และยังมีการใช้คำที่แสดงความหมายของความเป็นผู้หญิง ดังเช่นคำว่า หญิงไทย สตรี และคนงาม เป็นต้น

๔.๒.๒.๒ การใช้ภาษาในการนำเสนอพระสุริโยทัย

พบว่ามีการใช้ภาษาในการนำเสนอพระสุริโยทัย ได้แก่ “เป็นเยี่ยงอย่าง” “กตัญญู” “ยอมสละ” “หวังแต่เอาไชยชนะแต่เสียน” “จงรักภักษาพระผู้ผ่านภพ” “ปราบอริราชเหี้ยนหน่นให้มลายสูญ” “สละพระชนม์เพื่อชาติ” “ไม่เคยกลัวภัยพาล” “ปรารถนาให้ไทยเราชูชาติเชิด” “พลีกาย” “ยอมอุทิศกายใจ” “เป็นหวังแผ่นดินที่ให้กำเนิด” “เปรียบปานชายชาญชาติตรี” และ “สละแม่ชีวาเพื่อประชาสุขชี” การใช้ภาษาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการยกย่องให้เป็นแบบอย่าง มีการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอคุณลักษณะต่างๆ เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความกล้าหาญ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ มีการใช้ภาษาเพื่อแสดงถึงแรงจูงใจหรือเหตุผลในการสละพระชนม์ชีพ โดยนำเสนอให้เห็นว่าพระสุริโยทัยทรงเสียสละเพื่อส่วนรวมด้วยความคำนึงถึงบ้านเมืองและราษฎร การใช้ภาษาในการนำเสนอพระสุริโยทัยดังกล่าวเห็นได้อย่างชัดเจนว่าส่งผลให้เกิดภาพตัวแทนแบบวีรสตรี

จากผลการวิเคราะห์กถวิธีทางวรรณกรรมในการนำเสนอภาพตัวแทนนี้ หากพิจารณาโดยใช้ภาพตัวแทนเป็นหลัก การนำเสนอภาพตัวแทนทั้งสองภาพคือภาพยอดภรรยาและภาพวีรสตรีนั้นโดยรวมแล้วใช้กถวิธีคล้ายกัน อย่างไรก็ตาม กถวิธีที่ใช้เป็นกถวิธีหลักในการนำเสนอภาพตัวแทนนั้นอาจต่างกัน กล่าวคือ กถวิธีหลักในการนำเสนอภาพยอดภรรยา คือ ได้แก่ การนำเสนอแก่นเรื่องซึ่งเป็นแก่นเรื่องที่มีได้มุ่งเชิดชูสฤติหรือกล่าวถึงพระสุริโยทัยโดยตรง ใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบเชื่อมโยงโดยมีตัวละครพระสุริโยทัยเป็นตัวละครที่มีบทบาทสนับสนุนบทบาทของตัวละครเอก ใช้กถวิธีการนำเสนอตัวละครทางตรงจากผู้เล่าเรื่องและจากตัวละครอื่น ประกอบกับการนำเสนอทางอ้อมจากบทสนทนาเป็นสำคัญ และใช้มุมมองการเล่าเรื่องแบบภายใน โดยมีกถวิธีการนำเสนอตัวละครทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นกถวิธีที่โดดเด่นสุดที่ก่อให้เกิดภาพแบบยอดภรรยาสำหรับกถวิธีหลักในการนำเสนอภาพวีรสตรี ได้แก่ แก่นเรื่องที่สามารจัดเป็น ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มเชิดชูพระเกียรติคุณและสฤติวีรกรรมของพระสุริโยทัย กลุ่มแสดงพระมหากรุณาธิคุณของบูรพกษัตริย์ไทย กลุ่มแสดงบทเรียนจากประวัติศาสตร์และกลุ่มเสนอบทบาทของบุคคลในประวัติศาสตร์ การเลือกใช้โครงเรื่องประเภทโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบที่ช่วยส่งเสริมความหมายและความสำคัญให้แก่วีรกรรมอันกล้าหาญของพระสุริโยทัยให้มีมากยิ่งขึ้น ใช้กถวิธีการนำเสนอตัวละครทางอ้อมเป็นสำคัญ ทั้งจากความคิดของตัวละคร จากการกระทำที่เกิดจนเป็นนิสัยและจากการสร้างตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียง การเลือกใช้มุมมองการเล่าเรื่องแบบภายในที่เล่าผ่านตัวละครหลายตัวสัมพันธ์กับตัวละครพระสุริโยทัยในหลายลักษณะ กถวิธีการนำเสนอตัวละครและการเลือกใช้มุมมองการเล่าเรื่องภายในดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้ภาพความเป็นวีรกษัตริย์และวีรสตรีของพระสุริโยทัยทวีความยิ่งใหญ่และน่ายกย่องมากยิ่งขึ้นไป เพราะเป็นกถวิธีที่ก่อให้เกิดความสมเหตุสมผล เกิดความสมจริง ทำให้วีรกรรมอันกล้าหาญที่ได้รับการนำเสนอมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ในกลุ่มวรรณกรรมที่มีใช้เรื่องเล่า ที่นำเสนอภาพแบบวีรสตรี พบว่าการอ้างถึงพระสุริโยทัยและการใช้ภาษา ล้วนสนับสนุนให้ภาพตัวแทนปรากฏเป็นภาพแบบวีรสตรี

จะเห็นได้ว่า ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยคือผลลัพธ์ที่ถูกประกอบสร้างโดยใช้ องค์ประกอบของเรื่องเล่า กถวิธีการเล่าเรื่องและการใช้ภาษา การเลือกใช้องค์ประกอบและกถวิธีของเรื่องเล่าที่แตกต่างกันสามารถส่งผลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏได้ โดยจะเห็นได้จากองค์ประกอบของเรื่องเล่าคือ แก่นเรื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคุมองค์ประกอบอื่นๆในเรื่องเล่าที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทน การนำเสนอแก่นเรื่องที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ภาพตัวแทนแตกต่างกันออกไปด้วย การเลือกใช้โครงเรื่องต่างประเภทกันก็ส่งผลต่อภาพตัวแทน โครงเรื่องบางประเภทเช่นโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบก็ถูก

เลือกใช้เพื่อสนับสนุนให้ภาพวีรสตรีของพระสุริโยทัยทวีความยิ่งใหญ่มากยิ่งขึ้น ประกอบกับการเลือกใช้กลวิธีการสร้างตัวละครและมุมมองการเล่าเรื่องที่แตกต่างกัน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ทำให้ภาพตัวแทนแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มหลัก โดยมีมุมมองทัศนะอันเกิดจากการตีความเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญอันส่งผลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ซึ่งเมื่อถูกถ่ายทอดหรือสื่อสารผ่านการสร้างและเลือกใช้องค์ประกอบของวรรณกรรมและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในแบบต่างๆ เปรียบเสมือนกลไกที่ทำงานสอดคล้องและสัมพันธ์กัน จนสามารถก่อให้เกิดนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้มีมิติ มีรายละเอียดต่างๆ กลวิธีทางวรรณศิลป์ยังสามารถแสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมมีอำนาจและพลังบางประการในการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเป็นพื้นที่หนึ่งที่เกิดจากความพยายามที่จะการอธิบายและนำเสนอประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติตน ดังจะเห็นได้จากกรณีการสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยดังกล่าว

บทที่ ๕

ความสัมพันธ์ระหว่างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี และแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่างๆ ในสังคมและยุคสมัยของการประพันธ์กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย โดยจะเน้นแนวคิดสำคัญ ๒ ประการที่มีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย ได้แก่ แนวความคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี และแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง ผู้วิจัยจะแบ่งประเด็นการนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี

๕.๑.๑ แนวคิดเรื่องรัฐชาติกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

๕.๑.๒ แนวคิดเรื่องชาตินิยมกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

๕.๑.๓ บริบททางการเมืองในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

๕.๑.๔ แนวคิดเรื่อง “แม่ของแผ่นดิน” กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

๕.๒ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง

๕.๒.๑ ความเป็นผู้หญิงในยุคศรีสุจาวีต – รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชสมัยรัชกาลที่ ๕

๕.๒.๒ ความเป็นผู้หญิงในสมัยรัชกาลที่ ๖ : จุดเริ่มต้นของภาพวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง

๕.๒.๓ ความเป็นผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม : ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับความเป็นผู้หญิงแบบ “แม่พิมพ์ของชาติ”

๕.๒.๔ ความเป็นผู้หญิงกับ ในทศวรรษ ๒๕๓๐ : ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับกระแส “ผู้หญิงก้าวหน้า”

ภาพของพระสุริโยทัยที่สามารถจัดกลุ่มเป็นภาพ ๒ กลุ่มหลัก ได้แก่ ภาพยอดภรรยาและภาพวีรสตรี และในกลุ่ม ๒ ภาพหลักนี้ยังมีการนำเสนอภาพแยกย่อยลงไปเป็นภาพที่แสดงรายละเอียดต่างๆได้อีก หากย้อนกลับมาพิจารณาที่มาของการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในสังคมไทย จะเห็นว่าจุดกำเนิดสำคัญของเรื่องราวของพระสุริโยทัยคือข้อความเพียง

ตอนหนึ่งในพงศาวดารเกี่ยวกับเหตุการณ์การสิ้นพระชนม์ของพระองค์กลางสนามรบในสงครามระหว่างอยุธยา กับพม่า สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พงศาวดารมิได้ให้ข้อมูลหรือรายละเอียดเกี่ยวกับพระสุริโยทัยมากนัก แต่ ‘พระสุริโยทัย’ กลับได้รับการนำเสนอในวรรณกรรมไทยให้มีรายละเอียดและมีมิติต่างๆ มากขึ้น ก่อให้เกิดภาพตัวแทนแบบต่างๆ เช่น ภาพภรรยาแบบข้างเท่า หลัง ภาพภรรยาผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของสามี ภาพกษัตริย์นักรบ ภาพวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในการประกอบสร้างความหมายให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น แนวคิดสำคัญหรืออุดมการณ์สำคัญบางประการในสังคมยุคนั้นๆ น่าจะมีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างความหมายไม่มากนักน้อย ด้วยเหตุนี้ ในกรณีของการประกอบสร้างภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางสังคมในช่วงที่มีการสร้างวรรณกรรมเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างภาพตัวแทนพระสุริโยทัยกับแนวคิดสำคัญของสังคมในแต่ละภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยมีความเกี่ยวข้องกับความเป็น “วีรสตรี” และ ความเป็นผู้หญิงในมิติต่างๆ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประกอบสร้างภาพตัวแทนพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี และแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิงในสังคมไทยช่วงที่มีการแต่งวรรณกรรมที่มีการนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัย พบว่าแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีมีความสัมพันธ์กับการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้เป็นภาพตัวแทนที่สื่อความหมายบางประการที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันสำคัญในสังคมไทย ๒ สถาบัน ได้แก่ สถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิงนั้นสัมพันธ์กับการประกอบสร้างภาพพระสุริโยทัยให้เป็นแบบอย่างของสตรีอันแสดงให้เห็นถึงลักษณะของสตรีในอุดมคติของสังคมแต่ละยุคสมัย

๕.๑ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรี

พระสุริโยทัยถูกนำเสนอให้เป็นวีรสตรีในการรับรู้ของสังคมไทยเรื่อยมา แต่สิ่งที่ทำให้พระสุริโยทัยได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีก็ได้รับการตีความ ตกแต่งรายละเอียด และนำเสนอให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยน จากการอธิบายลักษณะของวีรบุรุษ/สตรีที่ว่าวีรบุรุษ/สตรีเป็นภาพจำลองที่เป็นรูปธรรมของการประกอบสร้างอุดมคติทางคุณธรรมของสังคม^๑ จึงอาจกล่าวได้ว่า วีรบุรุษ/สตรีก็คือภาพตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่อให้มีบทบาทในการนำเสนอหรือสื่อสารความหมาย ความคิด ค่านิยมหรืออุดมการณ์บางอย่าง จากกรณีการศึกษาภาพ

^๑ สรุปความจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย,” วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๑๙

ตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีในประวัติศาสตร์ชาติไทยนั้น จึงน่าจะ ทำให้ค้นพบว่า ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยมีบทบาทในการสื่อสาร ปลุกฝังหรือถ่ายทอด ความหมาย ค่านิยมหรือแนวคิดบางอย่างให้แก่สังคมที่มีการสร้างภาพตัวแทนนี้ขึ้นมาเช่นกัน จากกระบวนการในการนำเสนอภาพตัวแทน ที่ประกอบด้วยมโนทัศน์(concept) หรือแนวคิด ที่มี ต่อสรรพสิ่งต่างๆในโลก ซึ่งสรรพสิ่งดังกล่าวนี้ เป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และสื่อสาร ความคิดที่มีต่อสรรพสิ่งนั้นผ่านสัญลักษณ์ จึงก่อให้เกิดเป็นภาพตัวแทน^๒ ดังนั้น ในการสร้างและ นำเสนอภาพตัวแทนของสิ่งใดก็ตาม มโนทัศน์หรือแนวคิดต่างๆ จึงเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัย หนึ่งที่มีความสำคัญในการประกอบสร้างภาพตัวแทนนั้นๆ กรณีการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทน พระสุริโยทัยก็เช่นกัน แนวคิดสำคัญในแต่ละยุคสมัยของการประพันธ์ก็น่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ อาจจะมีอิทธิพลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏ ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่น่าจะสัมพันธ์กับการประกอบสร้าง ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้เป็นวีรสตรีของสังคมไทย ได้แก่ แนวคิดเรื่องรัฐชาติ และ แนวคิดเรื่องชาตินิยม บริบททางการเมืองในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ และมโนทัศน์เรื่อง “แม่ของแผ่นดิน”

๕.๑.๑ แนวคิดเรื่องรัฐชาติกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

แนวคิดเรื่องรัฐชาติที่เกิดขึ้นในสังคมไทย สมัยรัชกาลที่ ๔ หลังจากนั้นตลอด ระยะเวลาที่ผ่านมา แนวคิดเรื่องรัฐชาติในแต่ละยุคของการปกครองก็ปรับเปลี่ยนไปเช่นกัน ความ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างและนำเสนอภาพพระสุริโยทัย ให้กลายเป็นวีรสตรีหรือวีรภักดิ์ของสังคมไทย

๕.๑.๑.๑ แนวคิดเรื่องรัฐชาติในสมัยรัชกาลที่ ๔ : ยุคเริ่มแรกกับการ ปรากฏตัวครั้งแรกของภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ สยามเริ่มถูกคุกคามอย่างมากจากภายนอกโดย ประเทศมหาอำนาจตะวันตก ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพยายาม อย่างเร่งด่วนที่จะสร้างรัฐสยามให้เป็นรัฐที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกด้าน เพื่อ หลีกเลี่ยงการคุกคามและแทรกแซงจากต่างชาติไม่ว่าจะเป็นอังกฤษหรือฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามจะสร้าง “สยามประเทศ” ในรูปแบบรัฐประชาชาติ จากเดิมที่

^๒ สรุปลงมาจาก Stuart Hall, Representation: Cultural and Signifying Practices (London: Sage, c1997), p. 16 - 19.

เป็นแบบ รัฐราชาธิราช ตามความเชื่อเรื่องจักรวาลแบบไตรภูมิ ซึ่งเป็นรัฐที่ปราศจากอาณาเขตที่ชัดเจนแน่นอน กษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงเป็นราชาธิราชผู้ถือว่าพระราชอำนาจของพระองค์แผ่ออกไปโดยรอบอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นการมีอำนาจเหนือราชาอื่นๆ หรือเหนือประเทศอื่นๆ แต่เพียงในนามเท่านั้น^๓ ความเข้มแข็งหรือความมั่นคงยิ่งใหญ่แห่งพระราชอำนาจของกษัตริย์ตามแนวคิดแบบเดิมนี้อาจเป็นเพียงความเชื่อ แต่มิได้ให้ผลหรือมีประสิทธิภาพในการปกครองในความเป็นจริง ดังนั้น ชนชั้นปกครองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองจึงทรงพยายามที่จะสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่สยาม โดยการปรับและเปลี่ยนในสยามกลายเป็นรัฐสมัยใหม่ ซึ่งแตกต่างจากรัฐราชาธิราชอย่างสิ้นเชิงในด้านของการมีดินแดนที่แน่นอน แนวคิดเรื่องรัฐสมัยใหม่ (Modern State) เริ่มปรากฏขึ้นและถูกนำมาใช้ในการสถาปนาสยามให้เป็นรัฐประชาชาติ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ องค์ประกอบของรัฐสมัยใหม่ ได้แก่ ประชาชน อาณาเขตที่แน่นอน รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ในขณะที่เกิดแนวคิดเรื่องรัฐสมัยใหม่เกิดขึ้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงวางรากฐานของการพัฒนาให้รัฐสยามในแบบใหม่นี้ วิวัฒนาการขึ้นเป็นรัฐชาติ หรือที่สังคมไทยเรียกรูปแบบรัฐและการปกครองนี้ว่า รัฐสมบูรณาญาสิทธิราช^๔

รัฐชาติ คือ รัฐที่มีความเป็นรัฐและความเป็นชาติที่สอดคล้องกัน^๕ กล่าวคือ ประชาชนในรัฐนั้นมีความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาติเดียวกัน หรือเป็นพวกพ้องเดียวกันจะก่อให้เกิดความมั่นคงและเสถียรภาพขึ้นในรัฐนั้นๆ ความแตกต่างระหว่างรัฐสมัยใหม่กับรัฐชาติ อยู่ที่ความพยายามในการสร้างความเป็นชาติ รัฐชาติจะให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีหลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ การสร้างสัญลักษณ์ร่วมกัน และการสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกัน^๖

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางรากฐานสำคัญของการปรับเปลี่ยนสยามในรูปแบบรัฐสมัยใหม่ให้กลายเป็นรัฐชาติ โดยการใช้ทั้ง ๒ หลักการ ทั้งการสร้างสัญลักษณ์ร่วมกัน ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากการสร้างพระสยามเทวาธิราชเป็นเทพยดาคุ้มครองชาวไทยทั้งหมด และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการที่ ๒ คือ การสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งนับเป็นหลักการในการสร้างความเป็นชาติ หลักการดังกล่าวนี้ น่าจะมีอิทธิพลต่อการสร้างภาพตัวแทนของพระ

^๓ ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, การเมืองในประวัติศาสตร์ของชาติไทย (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^๕ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, การเมืองการปกครอง: หลายมิติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

^๗ เรื่องเดียวกัน

สุริโยทัยใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** วรรณกรรมที่นำเนื้อหาจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องรัฐชาติในยุคสมัยนี้ด้วยปัจจัย ๒ ประการสำคัญ ได้แก่

๕.๑.๑.๑ การเขียนและเผยแพร่ประวัติศาสตร์ที่เน้นการนำเสนอ

“กษัตริยภาพ”* : ภาพตัวแทนแรกเริ่มของพระสุริโยทัย ใน **เสภาพระราชพงศาวดาร**

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นยุคแห่งการสร้างรัฐชาติโดยมีประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่ง จะเห็นได้ว่าชนชั้นนำ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามที่จะเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของสยามออกไปเป็นวงกว้าง ดังที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ **ประวัติศาสตร์สังเขป** หรือ **พงศาวดารสยามอย่างย่อ** ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่เซอร์ จอห์น เบาริง และตีพิมพ์ลงในวารสาร The Chinese Repository ฉบับปีที่ ๒๐ เล่มที่ ๗ (เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1851 หรือ ในปี พ.ศ. ๒๓๙๔) เพื่อเป็นการเผยแพร่เรื่องราวประวัติศาสตร์พงศาวดารไทยสายตาชาวต่างชาติ ในรัชสมัยนี้ยังมีการชำระพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาลงมาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หมอบรัดเลย์นำพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาไปพิมพ์เผยแพร่ได้เป็นครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๐๖ ทั้งที่ก่อนหน้านี้พระราชพงศาวดารถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นตำราสำหรับกษัตริย์ เป็นของหวงแหนจำกัดวงแคบเฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้น แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพยายามจะถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตที่ผ่านการชำระแก้ไขเนื้อหาและเผยแพร่ออกไปทุกทาง รวมทั้งการเผยแพร่สู่สามัญชนผู้ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรัฐชาติด้วย ทั้งนี้ ไม่เคยปรากฏว่ามีการนำพระราชพงศาวดารซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สงวนสำหรับชนชั้นสูงมาถ่ายทอดสู่สามัญชนเช่นนี้มาก่อน^๖ การนำประวัติศาสตร์มาถ่ายทอดในรูปแบบวรรณคดีเสภาซึ่งเป็นวรรณกรรมของสามัญชนซึ่งเป็นที่นิยมในขณะนั้น ดังเช่นใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** นั้นอาจแสดงให้เห็นถึงความพยายามประการหนึ่งในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในประชาชนของรัฐชาติ

แม้ว่าการเผยแพร่ประวัติศาสตร์สู่ประชาชนจะเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่ก็มีได้หมายความว่า ประชาชนจะมีโอกาสได้รับรู้ประวัติศาสตร์ทั้งหมด เพราะเรื่องราวในอดีตที่ราชสำนักเผยแพร่ออกไปนั้นเป็นเพียงบางส่วนของสิ่งที่เชื่อกันว่าเป็นอดีตของชาติซึ่งผ่านการชำระ

* คำว่า “กษัตริยภาพ” เป็นคำที่ใช้หมายถึง ภาพอันแสดงถึงลักษณะ คุณสมบัติหรือความเป็นกษัตริย์ โปรดดูรายละเอียดใน สมเกียรติ วันทะนะ, **ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่** (กรุงเทพฯ: เอกสารวิชาการหมายเลข ๔๙ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๔.

^๖ ภูมิ สุรเกียรติ, “เสภาพระราชพงศาวดาร ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ไม่ควรมองข้าม,” **วารสารธรรมศาสตร์** ๒๖,๑(ม.ค. - เม.ย. ๒๕๔๓): ๕๘.

แก้ไข ตรวจสอบจากราชสำนักแล้ว กล่าวให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นก็คือ เป็นประวัติศาสตร์ที่รัฐเลือก และคัดสรรแล้วและมุ่งถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับรู้ร่วมกันและเข้าใจตรงกัน ดังเช่น กรณีการแต่ง **เสภาพระราชพงศาวดาร**^๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรัสสั่งให้สุนทรภู่แต่งถวาย โดยทรงเลือกให้แต่งในตอนตีเมืองขอมและตอนศึกหงสาวดี และในแต่ละตอนของประวัติศาสตร์ ที่กลุ่มชนชั้นปกครองของรัฐเลือกที่จะเผยแพร่สู่สามัญชนในช่วงรัชกาลที่ ๔ เนื้อหาในพงศาวดาร เหล่านั้นล้วนเป็นการนำเสนอประวัติศาสตร์เพื่อนำเสนอให้เห็นถึง “กษัตริย์ภาพ” เป็นการเน้น บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรง “พระราชดำริ” และ “ทรงกระทำ” ให้รัฐไทยก่อตัวขึ้นและเปลี่ยนแปลงในทางก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ สืบ ต่อมาจนถึงรัชสมัยของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี^{๑๐} การนำเสนอ “กษัตริย์ภาพ” ในการ เขียนและเผยแพร่ประวัติศาสตร์ในรัชกาลที่ ๔^{๑๑} ทั้งนี้เพราะชนชั้นสูงได้สืบทอดสำนึกต่อเนื่องกันมา ว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางของรัฐโดยเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่มีผลต่อชะตากรรมของรัฐ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทรงมีแนวพระราชดำริว่า พระมหากษัตริย์ ทรงเป็น “หัวใจของแผ่นดิน”^{๑๒} แม้ว่าในสมัยนี้จะได้รับแนวคิดเรื่องรัฐชาติที่ให้ความสำคัญกับ ประชาชนมากขึ้น แต่ประชาชนก็เป็นเพียงส่วนประกอบที่มีความสำคัญต่อรัฐไม่มากนัก

การนำประวัติศาสตร์ที่เน้นกษัตริย์ภาพ บทบาทของพระมหากษัตริย์ต่อรัฐ รวมทั้ง การนำเสนอความสำคัญของกษัตริย์ว่าเป็นหัวใจของแผ่นดินนี้เอง น่าจะเป็นแนวคิดหนึ่งที่ ส่งผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** ใน ขณะเดียวกัน วรรณกรรมเรื่องนี้ก็อาจจะสามารถจัดได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์ชิ้นหนึ่งในสมัย รัชกาลที่ ๕

การเผยแพร่ประวัติศาสตร์เพื่อสร้างรัฐชาติในสมัยนี้ มุ่งเน้นที่จะให้ความสำคัญกับ บทบาทของพระมหากษัตริย์ สิ่งนี้อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อเนื้อหาใน**เสภาพระราช พงศาวดาร**ทั้งสองตอนซึ่งไม่ได้มุ่งกล่าวถึงวีรกรรมของพระอัศวมเหสีผู้ทรงพระนามว่าสมเด็จพระ สุริโยทัย หากแต่เป็นเนื้อหาที่นำมาจากประวัติศาสตร์ส่วนที่แสดงให้เห็นถึงการทำสงครามของ

^๙ สรุปลงความจาก นิธิ เอียวศรีวงศ์, **ประวัติศาสตร์ ชาติ บัญญาชน** (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒ - ๔๖.

^{๑๐} อรรถจักร สัตยานุรักษ์, **การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๔.

^{๑๑} แท้จริงแล้ว การเขียนประวัติศาสตร์ลักษณะนี้เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ในรัชกาลที่ ๑ - ๔ นี้ นับได้ว่าเป็นยุค แรกของการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ เป็นยุคแรกของการเขียนประวัติศาสตร์เพื่อนำเสนอ “กษัตริย์ภาพ”

โปรดดูรายละเอียดใน สมเกียรติ วันทะนะ, **ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่** (กรุงเทพฯ: เอกสารวิชาการหมายเลข ๔๙ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๔ - ๑๔๖.

^{๑๒} อรรถจักร สัตยานุรักษ์, **การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕**, หน้า ๖๑.

กษัตริย์อยุธยาสมัย คือ สงครามตีเมืองขอมในสมัยอยุธยาตอนต้นจนได้รับชัยชนะ หนึ่ง อาจเพื่อแสดงให้เห็นว่าสยามเหนือว่าเขมรมาก่อนเพื่ออ้างสิทธิในอาณาจักรเขมร กับอีกตอนหนึ่ง คือสงครามกับพม่าในสมัยอยุธยาตอนกลาง ช่วงแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิหลังสูญเสียพระสุริโยทัยได้ ๑๕ ปี เนื้อหาตอนนี้นำมาแสดงให้เห็นความแตกต่างกันของกษัตริย์จากสองแคว้น กล่าวคือ กษัตริย์อยุธยาเปี่ยมด้วยคุณธรรม ถูกเบียดเบียนรุกรานจากกษัตริย์พม่าอย่างไร คุณธรรม จะเห็นได้ว่า เนื้อหาในตอนศึกหงสาวดีนั้น เป็นตอนที่ไม่ได้ปรากฏวีรกรรมของพระสุริโยทัยไว้โดยตรง การนำเสนอประวัติศาสตร์เพื่อนั้นกษัตริย์ภาพนั้น ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ปรากฏครั้งแรกยังไม่มีความโดดเด่นหรือชัดเจนนัก ปรากฏเป็นภาพทั้งแบบภรรยาและภาพวีรสตรี ต่อเมื่อภายหลัง ภาพทั้งสองแบบนี้จึงได้รับนำเสนอให้มีความชัดเจนและเลือกนำเสนอภาพใดภาพหนึ่งให้มีความโดดเด่นมากขึ้นเรื่อยๆ

๕.๑.๑.๑.๒ การเขียนและเผยแพร่ประวัติศาสตร์เพื่อสร้างรัฐชาติ : จุดเริ่มต้นของภาพ “เอกกษัตริย์ผู้มีพระมหากรุณาธิคุณ”

ประวัติศาสตร์ที่นำมาใช้ในการสร้างความเป็นเอกภาพของรัฐชาติ จะต้องเป็นประวัติศาสตร์ที่มีความสืบเนื่องกันจากจุดเริ่มต้นมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะทำให้คนในชาติรู้สึกถึงการมีบรรพบุรุษร่วมกัน ในสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงเกิดการเสนอภาพประวัติศาสตร์ในลักษณะใหม่ กล่าวคือ เป็นประวัติศาสตร์ที่มีความต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้น คือ จากสุโขทัยจนถึงสมัยราชวงศ์จักรี ในเมื่อประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างตัวตนของรัฐ เป็นการสร้างความทรงจำร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้นำของรัฐสยามทั้งพระมหากษัตริย์และคณะรัฐบาลจึงกระทำหลายประการในการนำประวัติศาสตร์มาใช้ในการสร้างความเป็นรัฐชาติ และเพื่อเผยแพร่ความเป็นรัฐชาติของสยามสู่สายตาสาวต่างชาติดังจะเห็นได้จากกรณีพระราชนิพนธ์ **ประวัติศาสตร์สังเขป** ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดประวัติศาสตร์ร่วมกันของชาวสยามโดยถือเอากรุงสุโขทัยเป็นจุดเริ่มต้นแห่งประวัติศาสตร์ แล้วนำเสนอความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ผ่านพระราชดำริ และบทบาทการกระทำของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ แต่ละยุคสมัย เพื่อแสดงให้เห็นว่า รัฐสยามนี้ก่อตัวขึ้นและเปลี่ยนแปลงในทางก้าวหน้าขึ้นสืบต่อมาจนถึงรัชสมัยของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์งานเขียนทางประวัติศาสตร์ด้วยกรอบความคิดที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ “กระทำ” ให้รัฐเกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่าง “สงบเรียบร้อย” จนกระทั่ง “เจริญกว้างขวางออกไป”^{๑๒}

^{๑๒} สายชล สัตยานุรักษ์, “การสร้างความเป็นไทย “กระแสหลัก” และ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย” สร้าง,” ฟ้าเดียวกัน ๓, (ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๔๓): ๔๒ - ๔๓.

และจากแนวคิดดังกล่าวที่แสดงให้เห็นว่าการที่บ้านเมืองดำรงอยู่อย่างสงบสุขและพัฒนาก้าวหน้าขึ้นมาได้กระทั่งในปัจจุบันนั้น เป็นผลมาจากพระราชดำริและการกระทำของพระมหากษัตริย์องค์ก่อนๆ หลายต่อหลายพระองค์สืบเนื่องกันเรื่อยมา พระมหากษัตริย์ในประวัติศาสตร์ทุกพระองค์จึงสมควรที่จะได้รับการยกย่องและเป็นการสมควรที่ “ราษฎรจะระลึกถึงพระเดชพระคุณพระเจ้าแผ่นดิน”^{๑๓} การเล่าประวัติศาสตร์อันยาวนานโดยการนำเสนอความสืบเนื่องของอดีตในจุดเริ่มต้นเดียวกัน เชื่อมโยงสัมพันธ์มาถึงปัจจุบันด้วยบทบาทของพระมหากษัตริย์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการนำประวัติศาสตร์ลักษณะนี้ มาเป็นเนื้อหาในการแต่งวรรณกรรมที่มุ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาอันยาวนานของชาติ หรือการนำเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มา ดังจะเห็นได้ใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร(๒๔๓๐) ผืนแผ่นดินไผ่นีล้า แห่ล่งคุณ(๒๕๒๕) อยุธยาวสาน (๒๕๒๘) และ บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงคราม ไทย – พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ (๒๕๔๖)**

วรรณกรรมเรื่องที่เราเห็นได้ชัดเจนว่า นอกจากจะประพันธ์ขึ้นจากอิทธิพลของการเผยแพร่ประวัติศาสตร์แบบใหม่ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่มีความต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้น อีกทั้งยังรับแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นหัวใจของแผ่นดินที่ทรงกระทำแผ่นดินเจริญรุ่งเรือง เป็นเหตุให้ราษฎรต้องระลึกถึงพระคุณ ก็คือวรรณกรรมเรื่อง **ผืนแผ่นดินไผ่นีล้า แห่ล่งคุณ** ซึ่งมีแก่นเรื่อง คือ การแสดงพระมหากษัตริย์คุณของบูรพกษัตริย์ไทยที่ทรงทำนุบำรุงเรื่อยมาจนทำให้มีประเทศไทยที่น่าภูมิใจของคนไทยในปัจจุบัน เนื้อหาที่สร้างจากการเขียนประวัติศาสตร์ที่มีจุดเริ่มต้นการเขียนเช่นนี้ครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๔ ประกอบกับแนวคิดที่แฝงอยู่ในเรื่องที่มีจุดเริ่มต้นแนวคิดนี้เกี่ยวกับความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลเดียวกัน จึงส่งผลให้ตัวละครพระสุริโยทัยในเรื่อง **ผืนแผ่นดินไผ่นีล้า แห่ล่งคุณ** มีบทบาทและดำรงอยู่สถานะชนชั้นกษัตริย์ ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในเรื่องนี้ เป็นภาพวีรกษัตริย์พระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทยที่สละพระชนม์ชีพเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองจนวิวัฒนาการขึ้นเป็นประเทศไทยในปัจจุบันได้

สำหรับวรรณกรรมอีก ๓ เรื่อง ได้แก่ **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร(๒๔๓๐)**

อยุธยาวสาน (๒๕๒๘) และ บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงคราม การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ (๒๕๔๖) เป็นวรรณกรรมที่นำเนื้อหามาจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และนำเสนอตามลำดับการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์ดังที่บันทึกไว้ในพงศาวดาร เพื่อเสนอความคิดหลักประการใดประการหนึ่ง แต่วรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่อง ไซ้เพียงแต่จะเป็นวรรณกรรมประพันธ์ขึ้นโดยได้รับอิทธิพลของการเขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่มีจุดเริ่มต้นและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นการเขียนและเผยแพร่ประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เท่านั้น แต่แนวคิดหรือมโนทัศน์

^{๑๓} อรรถจักร สัตยานุรักษ์, การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕, หน้า ๗๐.

เกี่ยวกับความสำคัญของพระมหากษัตริย์ที่เริ่มก่อตัวขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้ปรากฏตัวและเกิดการเผยแพร่อย่างเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ ๕ และส่งผลต่อวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่แต่งขึ้นในเวลาต่อมา ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากวรรณกรรมทั้ง ๓ เรื่อง ที่จะกล่าวในลำดับต่อไปนี้

๕.๑.๑.๒ รัชชาติในสมัยรัชกาลที่ ๕ : รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กับภาพวีรสตรีพลีชีพเพื่อพระมหากษัตริย์และแผ่นดิน

การปรับเปลี่ยนสยามจากรัฐราชาธิราชให้กลายเป็นรัฐชาติยังคงดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงรัชกาลที่ ๕^{๑๔} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสานต่อพระราชดำริของพระราชบิดาในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยยังทรงใช้ประวัติศาสตร์ในการสร้างสำนึกของความเป็นพวกเดียวกัน^{๑๕} ในขณะที่ชนชั้นนำเล็งกรับเอาความเจริญทางวัตถุทางตะวันตกเพื่อให้สยามทัดเทียมและก้าวทันประเทศมหาอำนาจ แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพยายามที่จะรักษาส่วนใหญ่ของ “ความเป็นไทย” ทางวัฒนธรรมไว้เพื่อ โดยสร้างความหมายใหม่ให้แก่ส่วนประกอบต่างๆ ของ “ความเป็นไทย” เพื่อมิให้ “ความเป็นไทย” ถูกมองว่าป่าเถื่อน ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้ “ความเป็นไทย” สามารถทำหน้าที่จรรโลงโครงสร้างการเมืองที่รวมศูนย์อำนาจสถาบันพระมหากษัตริย์ และจรรโลงโครงสร้างสังคมที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้นตามหลักชาติภูมิ ซึ่งเป็นโครงสร้างสังคมที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประวัติศาสตร์อันเป็นที่มาของภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมปัจจุบัน ก็ยังคงถูกนำมาใช้ในการสร้างความมั่นคงของรัฐสยาม ผ่านปัจจัยสองประการที่ทำให้การนำประวัติศาสตร์มาเป็นเนื้อหาในวรรณกรรมของรัชสมัยนี้ ส่งผลถึงภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรม ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ แนวคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักของปวงชนและการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕

๕.๑.๑.๒.๑ ความแปรเปลี่ยนของมโนทัศน์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในสมัยรัชกาลที่ ๕

^{๑๔} โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, การเมืองการปกครอง : หลายมิติ, หน้า ๒๘ - ๒๙.

^{๑๕} สรุปลความจาก อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕,

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งการสร้างความหมายใหม่ให้แก่พระราชพิธี ต่างๆ และการสร้างสัญลักษณ์ ที่ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางของรัฐที่มีพระราช อำนาจเด็ดขาดสูงสุด มีเจ้านาย ข้าราชการระดับต่างๆ และราษฎรทุกชนชาติ ที่ชีวิตขึ้นอยู่กับ พระบรม-เดชานุภาพ พระปัญญาธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ทรงให้ความสำคัญ เป็นพิเศษแก่การนิยามความหมายของ “พระมหากษัตริย์” และ “ข้าราชการ” พระองค์ทรงเน้น สถานะของพระมหากษัตริย์ซึ่งมีพระราชอำนาจเด็ดขาดสูงสุด^{๑๖} ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้เป็นยุคที่มีการ สร้างความสำคัญให้แก่พระมหากษัตริย์อย่างเด่นชัดในด้านของการสร้างความแตกต่าง ระหว่างการเป็น “พระมหากษัตริย์” กับชนชั้นต่างๆที่อยู่ใต้การปกครองของพระองค์^{๑๗} อีกทั้งยังสืบ ทอดการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของพระมหากษัตริย์ ว่าทรงเป็นผู้ที่ทำให้ บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันต่อมาจากสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งถูกนำมาใช้เป็น เหตุผลในการปลุกฝังให้ราษฎรเกิดสำนึกที่จะต้องจงรักภักดีด้วยความสำนึกหรือกตัญญูในพระ มหากรุณาธิคุณ ประกอบกับแนวคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์คือหัวใจของแผ่นดินซึ่งเป็นความคิดที่ ราชสำนักพยายามเผยแพร่และถ่ายทอดสู่ประชาชนในรัฐ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงเป็นยุคที่มีการ เผยแพร่และปลุกฝังแนวคิดเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เพราะพระองค์ทรงเป็นผู้ที่ ทำนุบำรุง ทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง และในเมื่อพระมหากษัตริย์มีความสำคัญเสมือนเป็น หัวใจของแผ่นดินแล้ว การจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์จึงเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุข เพื่อความ เจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองด้วยเช่นกัน มโนทัศน์ในยุคสมัยดังกล่าว สะท้อนให้เห็นใน **โคลงภาพ พระราชพงศาวดาร**(๒๔๓๐) พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ มีจุดประสงค์ในการแต่ง คือ การ โน้มน้าวให้ผู้อ่านเกิดความระลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ด้วยความกตัญญูและ เกิดแรงบันดาลใจที่จะยึดถือวีรกรรมของข้าราชการและผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็น แบบอย่าง

เหตุการณ์ตอนหนึ่งในประวัติศาสตร์ที่ได้รับการคัดเลือกมานำเสนอเป็นเนื้อหาตอนหนึ่ง ด้วย คือ เหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้าง โคลงจำนวนทั้งสิ้น ๓๗๖ บทเหล่านี้ มีภาพประกอบ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในแต่ละตอน ภาพประกอบคำโคลงมีทั้งสิ้น ๙๒ ภาพ ทั้งภาพและ คำโคลงเหล่านี้ได้รับการเผยแพร่สู่เจ้านาย ขุนนางและสามัญชนทั่วไปด้วยการนำไปประดับ พระเมรุท้องสนามหลวง ให้ประชาชนชม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ทั้งยังได้พิมพ์บทโคลงเป็นเล่ม พระราชทานเป็นของแจกในงานพระเมรุคราวนั้นด้วย ความหมายหรือความคิดที่พระบาทสมเด็จพระ

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๑๗} สายชล สัตยานุรักษ์, “การสร้างความเป็นไทย “กระแสหลัก” และ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย” สร้าง,” หน้า ๔๓.

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้องการสื่อสารกับผู้ใต้พระบรมโพธิสมภารของพระองค์ แสดงให้เห็นจากแนวคิดหลัก ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่าบุรพกษัตริย์ไทยทรงมีพระมหากษัตริย์คุณยิ่งใหญ่ และแนวคิดรอง คือ ข้าราชการหรือผู้ที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ด้วยความกตัญญูนั้นเป็นผู้ที่ควรแก่การยกย่องเชิดชู จากเนื้อหาในวรรณกรรมที่เกิดขึ้นโดยมีมีโนทัศน์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสร้างความหมายและนำเสนอความสำคัญของพระมหากษัตริย์ จึงทำให้เหตุการณ์พระสุริยททัยขาดคอช้าง ถูกนำเสนอให้เป็นการกระทำที่เกิดจากความกล้าหาญและความกตัญญูรู้คุณในพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิผู้ทรงเป็นกษัตริย์ครองยุทธยาในขณะนั้น วรรณกรรมเรื่องนี้หยิบยกและนำเสนอเหตุการณ์พระสุริยททัยขาดคอช้างโดยตรง และนำเสนอบทบาทของพระสุริยททัยชัดเจนขึ้น แตกต่าง **เสภาพระราชพงศาวดาร** ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระสุริยททัยใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** จึงมีบทบาทเป็นกษัตริย์เป็นสตรีผู้กล้าหาญ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อย่างโดดเด่นชัดเจนมากยิ่งขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่าการสิ้นพระชนม์กับคอช้างของพระสุริยททัยได้รับการนำเสนอให้เป็น “วีรกรรม” อันกล้าหาญอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** นี้เอง

และในขณะที่แนวคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้น ส่งผลให้พระสุริยททัยใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** ปรากฏเป็นภาพตัวแทนของผู้ที่กตัญญูและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการนำเสนอให้เป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากคตินิยมแบบเดิม เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดเรื่องมนุษยนิยมที่เชื่อกันในศักราชของมนุษย์^{๑๘} ความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในความหมายใหม่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะต้องเป็นมนุษย์ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติอันดีงามในด้านต่างๆ เพราะการเป็นผู้มีบุญตามที่เคยเชื่อกันมานั้นไม่ใช่คุณสมบัติที่เพียงพอที่บุคคลนั้นจะขึ้นครองราชย์หรือมีความชอบธรรมที่จะอ้างตนหรือได้รับการยกย่องให้เป็นกษัตริย์ได้ เดิมนั้น พระมหากษัตริย์ทรงเป็น “พระรามธิบดี” หรือเป็น “พระโพธิสัตว์” การกระทำของพระองค์จึงทรงมาจาก “พระปัญญาบารมี” ของเทพเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ซึ่งไม่ได้มาจากกระบวนการคิดหรือตัดสินใจใดใดของตัวผู้เป็นกษัตริย์เอง ข้อความที่เขียนถึงพระมหากษัตริย์ก่อนหน้ารัชกาลที่ ๔ และ ๕ นั้น ไม่เคยมีการกล่าวถึงพระราชดำริหรือการตัดสินใจที่นำไปสู่พระบรมราชโองการหรือพระราชกรณียกิจดังกล่าว กษัตริย์ตามคตินิยมแบบเดิม พระปรีชาสามารถหรือคุณงามความดีจากพระราชกรณียกิจที่ทรงเคยได้กระทำไว้ในแผ่นดินจึงเท่ากับเป็นการอิงอาศัยและอ้างถึงเทพเจ้าหรือพระโพธิสัตว์ตามความเชื่อแบบเดิม

^{๑๘} สรุปลงความจาก อรรถจักร สัตยานุรักษ์, การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕,

โดยมิได้เกิดขึ้นจากความสามารถของกษัตริย์พระองค์นั้น งานเขียนทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ จึงเป็นการเขียนถึงพระมหากษัตริย์ภายใต้ความคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์แบบใหม่ ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นมนุษย์ผู้กำหนดวิถีของประวัติศาสตร์ไทย^{๑๙} ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์เอง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนจาก **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา** นั้น แนวคิดที่มีต่อกษัตริย์แบบใหม่นี้แสดงให้เห็นถึงความหมาย ความคาดหวังหรืออุดมคติเกี่ยวกับกษัตริย์ที่เปลี่ยนแปลงไป และอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความหมายหรือความคาดหวังของสังคมที่มีต่อผู้ที่ดำรงอยู่ในชนชั้นกษัตริย์ ปรากฏในวรรณกรรมต่างๆ ที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในยุคสมัยต่อมา ว่าผู้ที่จะเป็นกษัตริย์นั้นควรจะออกไปด้วยพระคุณสมบัติในด้านใดบ้าง จึงจะเป็นที่ยอมรับหรือน่ายกย่อง ดังจะเห็นได้จากกรณีการนำเสนอพระสุริโยทัยในวรรณกรรมที่นำเสนอภาพวีรกกษัตริย์ ก็มักจะมีการสร้างและนำเสนอลักษณะความเป็นผู้นำ มีพระปรีชาสามารถด้านต่างๆ ความเด็ดขาดรอบคอบมีวาทศิลป์ มีเมตตากรุณาต่อผู้อยู่ใต้การปกครอง เป็นต้น ความคาดหวังที่มีต่อผู้ที่ดำรงอยู่ในชนชั้นกษัตริย์น่าจะมีอิทธิพลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในเวลาต่อมา

จากการนำเสนอบทบาทการเป็นภรรยา การกษัตริย์ผู้กล้าหาญพระองค์หนึ่ง สถานภาพของพระสุริโยทัยเริ่มได้รับการนำเสนอให้มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น เห็นได้อย่างชัดเจนจากวรรณกรรมเรื่อง **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์**(๒๔๖๒) พระนิพนธ์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้านายพระองค์หนึ่งซึ่งมีความใกล้ชิดกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจกล่าวได้ว่า **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** เป็นวรรณกรรมเฉลิมพระเกียรติเรื่องแรกที่เนื้อหาเป็นการยกย่องกษัตริย์ มีการกล่าวถึงพระคุณสมบัติของพระสุริโยทัยในฐานะที่ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์หนึ่งซึ่งได้รับการนำเสนอในฐานะ “พระแม่เมือง” ดังคำประพันธ์ตอนหนึ่งที่วิให้ชื่อตอนว่า “พระคุณสมบัติ”

บรมราชชะเทวี	ชนะนือโยทระยา
ยอดหญิงและยอดสา-	ทะระยอดสยามประยูร
โถมงามพระนามงาม	คุณะงามและงามตระกูล
อัทธยาพระนำทูล	ศิริราชะฐรเฉลิม ^{๒๐}

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

^{๒๐} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** (พระนคร: โรงพิมพ์แพร่การช่าง, ๒๕๑๕),

นอกจากการบรรยายโดยตรงของผู้เล่าเรื่องดังตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีการแสดงให้เห็นพระคุณสมบัติด้านอื่นๆ อีก เช่น การมีวาทศิลป์ มีพระสติปัญญาในการอ่านกลศึก มีจิตวิทยาในการปกครอง มีเมตตาต่อผู้ใต้การปกครอง มีความเด็ดขาด และมีขัตติยมานะที่จะทรงประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขราษฎรยิ่งกว่าความสุขสบายส่วนพระองค์ ทำให้พระสุริโยทัยมีพระคุณสมบัติอันดีงามเพียบพร้อมเพื่อให้สมกับสถานะกษัตริย์ เป็นวรรณกรรมที่น่าเสนาภาพผู้หญิงเก่งให้แก่พระสุริโยทัยในสถานภาพกษัตริย์ผู้กล้าและปรีชาสามารถอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก

๕.๑.๑.๒.๒ แนวคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รักของปวงชน

การปลูกฝังสำนึกถึงความเป็นชาติในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น จะกระทำผ่านกระบวนการศึกษาเป็นหลัก^{๒๑} โดยจะสร้างความหมายของชาติในลักษณะที่เป็นถิ่นที่เกิดที่อยู่อาศัยรวมกันของคนในประเทศสยาม ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ สั่งสอนและโน้มน้าวให้ประชาชนเป็นผู้ที่รักชาติและเสียสละเพื่อชาติ และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และในขณะเดียวกัน ก็เริ่มมีการปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองที่ดีของรัฐไปพร้อมๆ กันด้วย การเผยแพร่ความคิดดังกล่าวเป็นการตอบสนองการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่การปลูกฝังความคิดเรื่องหน้าที่ของพลเมือง ว่าราษฎรพลเมืองคือผู้ที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศชาติ ทำให้กลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาแบบใหม่เริ่มเห็นบทบาทของตนเองในฐานะส่วนหนึ่งของชาติที่สามารถมีส่วนกำหนดอนาคตของชาติได้ ก่อให้เกิดการตั้งคำถามกับการบริหารการปกครองของรัฐภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองแต่เพียงผู้เดียว สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เจ้านายพระองค์หนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในราชสำนักเป็นอย่างมาก ทรงเล็งเห็นว่ากระแสความคิดดังกล่าวเป็นอันตรายและบั่นทอนความเชื่อมั่นของราษฎรต่อการปกครองของพระมหากษัตริย์^{๒๒} พระองค์จึงทรงพยายามที่จะเผยแพร่พระปรีชาสามารถและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันแสดงให้เห็นถึงพระมหากษัตริย์คุณอันล้นพ้นของพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจึงได้ทรงสร้างแนวคิดเรื่อง “พระปิยมหาราช” ขึ้นมาให้เป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ เพื่อส่งเสริมความจงรักภักดีที่ประชาชนจะมีต่อ

^{๒๑} ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เมือกสม, การเมืองในประวัติศาสตร์ประเทศไทย, หน้า ๘๐.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน

พระมหากษัตริย์^{๒๓} ทรงพยายามแสดงคนทั่วไปให้เห็นว่าแม้พระมหากษัตริย์แห่งรัฐ สมบูรณาญาสิทธิราชย์จะต้องมีพระราชอำนาจสูงสุดและเด็ดขาด แต่พระราชอำนาจมิได้มาจาก อำนาจที่ได้มาจากตำแหน่งของพระมหากษัตริย์ ตามโครงสร้างทางการเมืองการปกครองเท่านั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจึงทรงสร้างอัตลักษณ์ประการหนึ่งให้แก่พระมหากษัตริย์ของ รัฐสมบูรณาญาสิทธิโดยเน้นความเป็นพระมหากษัตริย์ “ของราษฎร” และ “เพื่อราษฎร” เพื่อให้คนกลุ่มต่างๆเกิดความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และยังมีความเป็นไปได้ อย่างมาก ว่าพระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะทรงสร้าง “สถาบัน” หรือแบบแผนของความเป็นพระมหากษัตริย์แห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชที่พระมหากษัตริย์พระองค์ต่อไปจะทรงยึดถือ เพื่อเพิ่มพูนเกียรติยศราชวงศ์จักรี เพื่อรักษาความนิยมในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเอาไว้ และ เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงมีหลักยึดในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และสามารถสรรค์สร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่เมืองไทยตามอุดมคติของพระองค์^{๒๔} สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรง สร้าง แนวความคิดเกี่ยวกับ “สมเด็จพระปิยะมหาราช” ซึ่งหมายถึง “พระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงไว้ซึ่ง ความรักของคนทั้งหลาย” และความรักนี้เกิดขึ้นเพราะพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ของราษฎร และเพื่อราษฎร สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีพระดำริว่า สำหรับผู้ปกครองนั้น การ ได้รับ “ความนับถือ” นับเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ปกครองนั้นเกิดอำนาจ แต่สิ่งที่เหนือกว่าความนับ ถือ คือ “ความรัก” ดังนั้น ความรักจึงเป็นที่มาของอำนาจยิ่งกว่าความนับถือเสียอีก^{๒๕} ความเป็น กษัตริย์ในลักษณะที่เป็น “กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่ได้รับความรักจากคนทั้งหลาย” นี้ เกิดขึ้นอย่างเป็น รูปธรรมใน พ.ศ. ๒๔๕๑ โดยมีอนุสาวรีย์พระบรมรูปทรงม้าเป็นสัญลักษณ์ของความใกล้ชิด ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร แนวความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักของคนทั้งหลาย จึงถือกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว และได้รับการเผยแพร่ผ่านหนังสือ ตำราเรียน และสื่อต่างๆ ใน การที่จะประกาศสรรเสริญพระราช-กรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง กระทำเพื่อบ้านเมืองในฐานะที่ทางเป็นพระมหากษัตริย์ของราษฎรและเพื่อราษฎรจนทำให้ทรง เป็น “พระราชอาอันเป็นที่รักของคนทั้งหลาย” แนวคิดเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในลักษณะนี้ได้รับ การเผยแพร่และสืบต่อมาเป็นเวลายาวนานนับตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ มาจนกระทั่งใน ปัจจุบัน ทำให้อัตลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ลักษณะนี้มีอิทธิพลอย่างสูงต่อความคิดของคนทั่วไป สืบมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคสมัยหลัง นับตั้งแต่ในทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นต้นมา แนวคิด

^{๒๓} สรุปลงความจาก สายชล สัตยานุรักษ์, สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ขึ้น” ของ ชาวสยาม(กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๑ - ๑๗๕.

^{๒๔} สายชล สัตยานุรักษ์, สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ขึ้น” ของชาวสยาม, หน้า ๑๗๓.

^{๒๕} ชนิดา พรหมพยัคฆ์เผือกสม, การเมืองในประวัติศาสตร์ประเทศไทย, หน้า ๑๔๓.

ของกษัตริย์ผู้เป็นที่รักของปวงชนได้ประกอบกันเข้ากับแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองของไทยที่มีลักษณะแบบบิดาปกครองบุตร ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเป็น “พ่อขุน” หรือเป็นบิดาที่มีแต่ความรักและความเมตตาต่อบุตร และน่าจะเป็นแนวคิดที่เป็นรากฐานของกระแสวาทกรรม “พ่อของแผ่นดิน” ซึ่งเกิดมโนทัศน์ลักษณะนี้ขึ้นในประเทศไทยราว พ.ศ. ๒๕๔๐ หลังจากพระราชพิธีฉลองพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ ๕๐ ปี หรือ “กาญจนาภิเษก” ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ในปีถัดมา คือ พ.ศ. ๒๕๔๐ เริ่มมีการใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “พ่อหลวง”^{๒๖}

แนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักของปวงชนที่เกิดขึ้นในช่วงปลายรัชกาลที่ ๕ น่าจะเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ทั้งในวรรณกรรมที่อยู่ในยุคสมัยใกล้เคียงกัน คือ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง **เจลิมเกียรติกษัตริย์คำจันทร์** (๒๕๖๒) และในวรรณกรรมยุคต่อมาอีกหลายเรื่อง อาทิ **บทเห่เรื่องพระนางศรีสุริโยทัย** (๒๕๒๙) คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระสุริโยทัยและเหล่าทหารหาญของคุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา (๒๕๓๔) เพลงกล่อมเด็กอวสานสุริโยทัย และบทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ (๒๕๔๖) วรรณกรรมกลุ่มนี้ล้วนมีการสร้างและนำเสนอให้ภาพของพระสุริโยทัยให้ภาพของวีรกษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักของปวงชน ซึ่งมักจะนำเสนอผ่านคำพูดของตัวละครตัวอื่น ในตอนที่พระสุริโยทัยทรงสิ้นพระชนม์ลงแล้ว ตัวละครอื่นๆ เป็นผู้ที่มีบทบาทในการกล่าวยกย่องสรรเสริญหรือเศร้าโศกคร่ำครวญด้วยความอาลัยรักและภักดีที่มีต่อตัวละครพระสุริโยทัย ดังจะเห็นได้จาก **เจลิมเกียรติกษัตริย์คำจันทร์** วรรณกรรมที่แต่งขึ้นในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับการเผยแพร่แนวคิดเรื่องกษัตริย์ผู้เป็นที่รักมากที่สุด ดังตัวอย่างคำประพันธ์ตอนหนึ่งที่น่าเสนอความเป็นกษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักผ่านเสียงเล่าของผู้เล่าเรื่อง

ชายรักพระจักรพรรดิ	บิดรัฐชิวาภิบาล
หญิงรักพระนางมาร-	ดระมิ่งมหานคร
สององค์ดำรงรัช	ชะสวัสดิ์วิบุลยะพร
พ่างสุริย์และจันทร์	ชวลิตบุรินทร์ฉลอง ฯ ^{๒๗}

^{๒๖} วันชนะ ทองคำภา, “ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๙๖.

^{๒๗} พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, **เจลิมเกียรติกษัตริย์คำจันทร์**, หน้า ๑๑.

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างเหตุการณ์ในตอนหลังสูญเสียพระสุริโยทัยในสงคราม เป็นตอนที่ตัวละครต่างๆ ทั้งพระมหากษัตริย์ พระราชโอรส เสวกามาตย์ นางท้าว นางกำนัล กล่าวสรรเสริญ และคร่ำครวญถึงพระสุริโยทัย โดยเฉพาะการสร้างบทบาทของตัวละครผู้ได้การปกครองต่างๆ ยิ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นกษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักของปวงชนได้อย่างชัดเจน ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

คณาเสวกามาตย์	ละหมอบกลาดสุสานสลอน
กระวบบรมะศพกร	ถกองเกศกำสรบสะเทือน
“พระแม่ศรีอโยทยา	นิสุดหาเสมอเหมือน
พระกาญูอะอุ่นเรือน	ระรื่นเกล้าณเข้าเย็น
จะมีทุกขพระปลุกใจ	จะมีภัยพระเกลื่อนเข็ญ
จะมีโรคฤคำเค็ญ	พระช่วยดับประคับประอง ^{๒๘}

การสร้างให้พระสุริโยทัยทรงเป็นกษัตริย์ที่ได้รับความรักจากผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ดำรงอยู่ในฐานะใด ทั้งผู้ใกล้ชิด ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองทั้งหมด เป็นการแสดงให้เห็นว่าการได้รับความรักหรือเป็นที่รักนั้น คล้ายจะเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของผู้ที่ดำรงอยู่ในชนชั้นกษัตริย์ การเป็นที่รักของผู้อื่นเหมือนเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันคุณงามความดีของกษัตริย์พระองค์นั้น ที่ทำให้ได้รับการยอมรับและความรักจากผู้อื่น

ในวรรณกรรมยุคต่อมา โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา แนวคิดเรื่องกษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักยังคงมีอิทธิพลในการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนพระสุริโยทัย ดังจะเห็นตัวอย่างได้จาก **บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียดวงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ (๒๕๔๖)** เป็นตัวอย่างของวรรณกรรมกลุ่มที่มีได้มุ่งนำเสนอวีรกรรมของพระสุริโยทัยเป็นหลัก และแม้พระสุริโยทัยจะมีได้เป็นตัวละครสำคัญ แต่ตัวบทวรรณกรรมนี้ก็มีการนำเสนอภาพกษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รัก ดังนี้

ไทยสูญเสีย “พระสุริโยทัย” ในจักรพรรดิ	สุดสลัดไศกสิ้นทุกถิ่นที่
น้ำตาไทยไหลท่วมทุ่งลุมพลี	จึงได้เกิด “เจดีย์ศรีสุริโยทัย” ^{๒๙}

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒.

^{๒๙} สนิท พูลพงศ์, **บทร้อยกรองประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียดวงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑** (กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดย พ.อ.สนิท พูลพงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

แนวคิดเรื่องกษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักของปวงชนที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงน่าจะเป็นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยดังจะเห็นได้จากตัวอย่างวรรณกรรมที่นำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในสถานะกษัตริย์

๕.๑.๒ แนวคิดเรื่องชาตินิยมกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

อาจกล่าวเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมได้ว่า รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างชาติขึ้นใหม่ด้วยแนวคิดเรื่องรัฐสมัยใหม่ ในลักษณะของรัฐประชาชาติและเป็นรากฐานของประเทศไทย ที่ต่อมาได้พัฒนาขึ้นมาเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชอย่างเต็มรูปแบบในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายต่างๆที่จะสร้างความเป็นชาติ หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างสำนึกอันเป็นเอกภาพเพื่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของรัฐ แปรเปลี่ยนสยามจากการเป็นรัฐราชาธิราชแบบเดิม ให้เป็นรัฐที่ปกครองโดยกษัตริย์คือผู้มีอำนาจปกครองสูงสุดภายในพระราชอาณาจักรที่มีอาณาเขตกำหนดแน่นอน ต่อมา รัชกาลที่ ๖ ทรงปลุกฝังความเป็นชาติ คือ จิตวิญญาณให้กับชาติไทยในรูปแบบชาตินิยม^{๓๐} โดยมีได้ละทิ้งความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ดังเช่นที่รัชกาลก่อนหน้านี้ได้ทรงเผยแพร่มนต์ศักดิ์สิทธิ์ทางการปกครองและความคิดเกี่ยวกับผู้ปกครองของรัฐไว้

๕.๑.๒.๑ ชาตินิยมในสมัยรัชกาลที่ ๖: ภาพวีรสตรีผู้พลีชีพเพื่อกษัตริย์และชาติ

รัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ได้นำอุดมการณ์ชาตินิยมมาใช้ในการสร้างชาติอย่างจริงจัง ชาตินิยมของพระองค์เป็นแบบ aristocratic ในแนววัฒนธรรมสูงแบบวิกตอเรีย คือ ส่งเสริมวรรณกรรม การเขียนนิยาย เรื่องสั้น หนังสือพิมพ์ มารยาทผู้ดี สมบัติผู้ดี^{๓๑} ทรงอาศัยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นเจ้านายอีกพระองค์หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการนำประวัติศาสตร์มารับใช้การสร้างชาติ โดยเฉพาะการเลือกที่จะเล่าประวัติศาสตร์ที่เน้นบทบาทของพระมหากษัตริย์ นำเสนอวีรกรรมอันอาจหาญกล้าแก่ของบูรพกษัตริย์มาใช้สร้างความยิ่งใหญ่และมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ ทรงให้ความสำคัญแก่การปลุกฝังความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ให้แก่ประชาชน แนวคิดชาตินิยมดังกล่าวมีผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยซึ่งจะเห็นได้พระราชนิพนธ์ของพระองค์เอง ใน **โคลง**

^{๓๐} โกวิท วงศ์สุวรรณ, *การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ*, หน้า ๔๕.

^{๓๑} ธีรยุทธ บุญมี, *ชาตินิยมและหลังชาตินิยม* (กรุงเทพฯ: สายธาร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๔.

สดุดี ๓ บท ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ วรรณกรรมเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงความคิดในการยกย่องพระสุริโยทัยให้เป็นตัวอย่างของผู้ที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังคำประพันธ์ว่า

ขอเชิญปวงผู้อ่าน	วาที นีนา
น้อมจิตร์คิดยินดี	ดุจข้า
คิดถึงอรรคนารี	รัตนมิ่ง เมืองแสด
เกริกพระเกียรติชั้วฟ้า	ชั้วน้ำดินหาย ฯ
หญิงชายผู้ชาติเชื้อ	ชนกไกร กาจเฮย
แน่วจิตร์คิดแนใจ	รักเจ้า
ดูพระสุริโยทัย	เป็นเยี่ยม อย่างเทอญ
กอบกะตัญญูเฝ้า	ผูกไว้ในกมลฯ
ทั้งตนและเลือดน้อย	ยอมสละ
หวังแต่เอาไชยชนะ	แต่เสีย
จงรักรักษาพระ	ผู้ผ่าน ภพแสด
ปราบอริราชเหียน	หันให้มลายสูญ ฯ ^{๑๒}

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นการนำเสนอพระสุริโยทัยให้เป็นตัวอย่างของผู้ที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน สอดคล้องกับอุดมการณ์ชาตินิยมตามพระราชดำริของรัชกาลที่ ๖ ที่มุ่งเน้นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ การใช้คำเรียกพระสุริโยทัยว่า “อรรคนารีรัตนมิ่งเมือง” ประกอบกับการยกย่องบทบาทของบุรพกษัตริย์ไทยในยุคสมัยนี้ สอดคล้องกับคำกล่าวจึงมีอิทธิพล ส่งผลให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเป็นภาพของวีรกษัตริย์ผู้พลีพระชนม์ชีพด้วยความภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ในขณะเดียวกัน นับตั้งแต่แนวคิดเรื่องรัฐชาติเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ พร้อมๆกับการเผยแพร่และปลูกฝังสำนึกและแนวคิดต่างๆสร้างความเป็นชาติ ชนชั้นปกครองยังคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่องในการสื่อสารกับประชาชนในรัฐดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผ่านทางตำราเรียนและในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกระทำผ่านพระราชนิพนธ์ของพระองค์เป็นจำนวนมาก ในรัชสมัยของพระองค์ยังคงสืบทอดแนวคิดในการสร้างความเป็นชาติสืบต่อมาจากรัชกาลก่อนๆ แต่สิ่งที่ทรงเน้นหนักมากขึ้นคือการปลูกฝัง สิ่งที่ทรง

^{๑๒} คึกเดช กันตามระ, *สุริโยทัย* (กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๖.

เรียกว่า “ความคิดรักชาติบ้านเมือง(patriotism)”^{๓๓} ให้แก่ประชาชนในชาติ เนื้อหาทั้งในตำราเรียน และพระราชนิพนธ์ของพระองค์จะทรงมุ่งเน้นโน้มน้าวให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐ เป็นการปลูกฝังความคิดเรื่องหน้าที่พลเมืองให้แก่ราษฎร ว่าราษฎรทุกคนในบ้านเมืองมีหน้าที่และเป็นผู้ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศชาติได้ แนวคิดเรื่องการเป็นพลเมืองที่ดีในสมัยรัชกาลที่ ๕ มาจนถึงรัชกาลที่ ๖ ก็คือ การเป็นผู้ที่รักชาติยอมเสียสละเพื่อชาติ และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เพียงแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้น พระองค์ทรงเน้นย้ำและทรงปลูกฝังแนวคิดนี้อย่างเด่นชัดและเข้มข้นมากยิ่งขึ้น ตามความคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หากต้องการดำรงรักษาชาติไว้ ก็ต้องมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ไม่ให้ใครมาทำลายได้^{๓๔} ประกอบกับการสร้างอุดมการณ์ของรัฐด้วยการสร้างสถาบันต่างๆขึ้น ได้แก่ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เพื่อให้ประชาชนชาวไทยยึดมั่นเทิดทูน คล้ายกับการปลูกฝังให้ชาวอังกฤษยึดมั่นใน “God, King and Country” ที่ทำให้อังกฤษสามารถสร้างจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ขึ้นมาได้^{๓๕}

แนวคิดชาตินิยมของรัชกาลที่ ๖ ที่ทรงเน้นให้พลเมืองในชาติมีสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อบ้านเมืองและให้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ น่าจะเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ทำให้มีการนำเสนอวีรกรรมชาดคอกว่าเป็นเพราะทรงกระทำไปด้วยหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่มีหน้าที่เสียสละเพื่อบ้านเมือง ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของกวีคนสำคัญคนหนึ่ง ในรัชกาลที่ ๖ ซึ่งก็คือ วรณภรณ์เรื่อง **พระสุริโยทัย** ของ ชิต บุรทัต เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นการยกย่องสดุดีวีรกรรมของพระสุริโยทัย จากเหตุการณ์พระสุริโยทัยชาดคอกข้าง มีการกล่าวถึงสถานภาพการเป็นพลเมืองของพระสุริโยทัย และตีความการเสียสละพระชนม์ชีพของพระองค์ จากนั้นจึงสรุปยกย่องให้พระสุริโยทัยเป็นสตรีที่ควรแก่การยกย่องเนื่องจากสามารถทำหน้าที่ของตนได้ดีพร้อมในทุกๆด้าน รวมทั้งในด้านหน้าที่ในฐานะพลเมืองที่มีต่อชาติบ้านเมืองด้วย ดังคำประพันธ์ว่า

ถูกแลแต่ถ้าถ้าใคร	คิดซึ่งถึงใน
หน้าที่อิสตรีตรงดู	...
มั่นหลักรักชาติคาคัน	กาลนี้ชี้ฉัน
ไต่เด่นจนเจนใจจำ	

^{๓๓} ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, การเมืองในประวัติศาสตร์ประเทศไทย, หน้า ๘๓.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘

^{๓๕} โกวิท วงศ์สุวรรณ, การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ, หน้า ๔๕.

เป็นพลเมืองดีมีหมาย	มอบแท้แม่กาย
โลหิตชีวิตหวังผล	
เพื่อรัฐเพื่อราชาชาติตน	เพื่อกตัญญู ขวน-
ขวายเพื่อเกื้อกตเวที ^{๓๖}	

ราวสมัยรัชกาลที่ ๖ นี้ จึงเกิดการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้เป็นภาพวีรสตรีที่เสียสละเพื่อชาติบ้านเมืองอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ในรัชสมัยเดียวกันนี้ ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้เป็นวีรสตรีผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นแบบอย่าง ดังจะกล่าวอย่างละเอียดในลำดับต่อไป

๕.๑.๒.๒ ชาตินิยมในยุคสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม : ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย “วีรสตรี” ในสถานภาพพลเมืองหญิงของยุคสร้างชาติ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร อำนาจในการบริหารประเทศเปลี่ยนจากสถาบันพระมหากษัตริย์มาสู่สามัญชนที่ได้รับมติประชาให้ก้าวขึ้นมาเป็นคณะผู้ปกครองประเทศ และนับตั้งแต่นั้นก็เกิดกระแสการต่อสู้ระหว่างระบอบเก่ากับระบอบใหม่ กล่าวคือ การต่อสู้ทางอำนาจระหว่างเจ้านายกับสามัญชนผู้กุมอำนาจในการบริหารประเทศในรูปแบบของคณะรัฐบาล^{๓๗} การต่อสู้ดังกล่าวนี้ยกตัวอย่างได้จาก การสร้างสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อปลุกฝังหรือเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนในชาติ ดังจะเห็นได้จากการสร้างอนุสาวรีย์ของสามัญชนเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก คือ อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน และกรณีให้เห็นเด่นชัดที่สุดคือ อนุสาวรีย์ของท้าวสุรนารี ซึ่งถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการแสดงพลังและอำนาจในการต่อสู้และทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองของสามัญชน ไม่ด้อยไปกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ต่างๆ ที่มีการยกย่องเชิดชูกันขึ้นมาในอดีต การสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีอาจเป็นวิธีการหนึ่งของคณะราษฎรที่จะแสดงให้เห็นว่าประชาชนทุกคนคือ ผู้กำหนดวิถีประวัติศาสตร์ของประเทศ^{๓๘} ความคิดที่จะยกย่องบทบาทของสามัญชนเป็นสิ่งที่กระทำอย่างเข้มข้นในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามในการที่จะหาเสียงสนับสนุนจากประชาชน นอกจากนี้ ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังเป็นยุคของการนำเสนอแนวคิดชาตินิยมมาใช้ในการตอบสนองความต้องการของรัฐในการสร้างความชอบธรรม และสร้างเสถียรภาพให้แก่รัฐบาลในยุคนั้น ชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูล

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.

^{๓๗} สรุปลงมาจาก สายพิน แก้วงามประเสริฐ, การเมืองเรื่องอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๘), หน้า ๘๘.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗.

สงครามก็แตกต่างจากชาตินิยมของรัชกาลที่ ๖ เพราะเป็นชาตินิยมที่ไม่ได้เน้นบทบาท ความสำคัญของพระมหากษัตริย์ แต่เป็นการเน้นบทบาทความสำคัญของผู้นำ และเป็นยุคแห่งการ เชิดชูบทบาทวีรกรรมของสามัญชนและเรียกร้องให้พลเมืองซึ่งเป็น ๑ ใน ๔ องค์ประกอบสำคัญของ รัชชาติ มีบทบาทในการสร้างประโยชน์และเสียสละเพื่อชาติ

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นยุคแห่งการสร้างชาติ จากนโยบายในการสร้างชาติ ของรัฐบาล โดยใช้มนต์ศน์เรื่องชาตินิยมที่มุ่งเชิดชูความยิ่งใหญ่ของชาติไทย ดินแดนและ ชนเผ่าไทย^{๙๙} ประวัติศาสตร์ยังคงเป็นสิ่งที่ถูกนำมาสร้างให้เป็นความทรงจำร่วมเพื่อปลุกฝัง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีการนำบุคคลในประวัติศาสตร์มายกย่องให้เป็นวีรบุรุษ/สตรี เพื่อสร้างให้เป็นแบบอย่างของประชาชนในด้านการเสียสละและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ ในบรรดาวีรบุรุษ/สตรีในประวัติศาสตร์ของชาติที่ผู้นำยกย่องขึ้นมานั้น มีพระสุริโยทัยเป็นหนึ่งใน นั้นด้วย นอกจากนี้ยังมีวีรสตรีคนอื่นๆอีก เช่น ท้าวเทพกษัตรี กรมหลวงโยธาเทพ กรมหลวงโยธา เทพ มีการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์เกี่ยวกับวีรสตรีเหล่านี้ โดยให้ความสำคัญกับผู้หญิงใน ประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะกล้าหาญ เสียสละ มีความเป็นผู้นำ มีความสามารถ และมีส่วนร่วม ในการต่อสู้เข้าศึกเพื่อปกป้องบ้านเมือง ลักษณะของสตรีทางประวัติศาสตร์ที่รัฐให้ความสำคัญ ดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างภาพต้นแบบของพระสุริโยทัยในวรรณกรรม ที่เกิดขึ้น ในช่วงรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ครั้งที่ ๒ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๑ – ๒๕๐๐ โดยจะเห็นได้ จาก **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย** ซึ่งประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นวรรณกรรมในรูปแบบบทละครของโรงเรียนนาฏศิลป์ ของกรมศิลปากร

ในวรรณกรรมเรื่องนี้เสนอบทบาทของพระสุริโยทัยตามลักษณะของสตรีตามความ ต้องการของรัฐทุกประการ กล่าวคือ ตัวละครพระสุริโยทัยถูกสร้างและนำเสนอบทบาทให้เป็นผู้มี ความกล้าหาญ เสียสละ มีความเป็นผู้นำ มีความสามารถและมีส่วนร่วมในการต่อสู้เข้าศึกเพื่อ ปกป้องบ้านเมือง ความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำนั้นจะเห็นได้จากบทสนทนาที่พระสุริโยทัย กล่าวแก่พระราชโอรสขณะเสด็จมาถึงยังสนามรบว่า *“ถ้าแม่กลัวอันตราย แม่ก็ควรอยู่เสียในวัง ... แม่ตั้งใจออกมาช่วยรบทำหน้าที่ของแม่เช่นเดียวกับเจ้า”*^{๑๐} จากคำพูดของตัวละครพระสุริโยทัย ในตอนนี้ยังแสดงให้เห็นถึงสำนึกในการทำหน้าที่ของพระสุริโยทัยในการร่วมปกป้องและเสียสละ ประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อบ้านเมือง แต่วรรณกรรมเรื่องนี้มิได้มุ่งนำเสนอให้พระสุริโยทัยทรงเป็นวีร กษัตริย์ กล่าวคือ มิได้มุ่งนำเสนอพระสุริโยทัยให้อยู่ในสถานะกษัตริย์ แต่เป็นการนำเสนอในฐานะ

^{๙๙} จิราวุธ ใสภา, “บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย,” ใน *ผู้หญิงกับความรู้ ๑(ภาค๒)*, สนิทร์ สิทธิรักษ์ ,บรรณาธิการ.(กรุงเทพฯ: โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๔.

^{๑๐} สมภพ จันทระประภา, *บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย* (ม.ป.พ., ๒๕๒๒), หน้า ๓๐.

ของการเป็นสตรีคนหนึ่ง เป็นพลเมืองของชาติที่เป็นผู้หญิง ด้วยการสร้างโครงเรื่องแบบการเล่าเรื่องซ้อนเรื่องและตัวละครประกอบอื่นๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระสุริโยทัยทรงเป็นสตรีในประวัติศาสตร์ที่เป็นตัวอย่างแก่ยุวนารีของชาติไทย ผ่านบทสนทนาของตัวละครครุมาลีและกลุ่มนักเรียนหญิง ที่ยกย่องวีรกรรมของพระสุริโยทัยและตั้งใจจะยึดถือพระองค์เป็นแบบอย่างของการเป็นสตรีที่จะกระทำประโยชน์และเสียสละเพื่อชาติ การนำเสนอสถานะของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ให้อยู่ในฐานะพลเมือง ก็เพื่อเป็นการนำเสนอให้บทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องพลเมืองของรัฐในขณะที่มี ความพยายามที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทของพลเมือง ซึ่งหมายถึง กำลังของเมือง นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้นำปัญญาชนได้ให้คำจำกัดความแก่บทบาทของผู้หญิงในฐานะที่เป็นพลเมืองกลุ่มหนึ่งในชาติเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของพลเมืองซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดความเจริญและความมั่นคงแก่ประเทศชาติ การหยิบยกบุคคลในบันทึกทางประวัติศาสตร์มายกย่องให้เป็นแบบอย่างในการยึดถือ นอกจากจะเป็นการสร้างความทรงจำร่วมกันเพื่อสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในประเทศแล้วยังเป็นการสร้างแนวทางให้พลเมืองในชาติปฏิบัติตามอุดมคติหรือความคาดหวังที่รัฐมีต่อพลเมืองในชาติ ดังจะเห็นได้จากการสร้างและนำเสนอบทบาทของตัวละครพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องดังกล่าว ซึ่งส่งผลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในลักษณะของการเป็นพลเมืองหญิงที่กล้าหาญเสียสละเพื่อชาติและยังได้รับการสร้างหรือยกย่องให้เป็นภาพสตรีตัวอย่าง ซึ่งจะกล่าวอย่างละเอียดในประเด็นแนวคิดความเป็นผู้หญิงในยุคสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

๕.๑.๓ บริบททางการเมืองในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๖ – ๒๕๑๙ สถานการณ์ทางสังคมและการเมืองมีเสถียรภาพมากขึ้น แนวทวิวรรณกรรมก็มีการตีพิมพ์งานวรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตและแนวการเมืองออกมาเป็นจำนวนมาก เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมทุกกลุ่มที่กำลังตื่นตัวทางการเมือง และยังมีกรออกหนังสือพิมพ์และนิตยสารหัวก้าวหน้าต่างๆ เช่น ประชาธิปไตย มหาราชอาณาจักร ที่มุ่งเสนอข่าวประชาธิปไตย และรณรงค์ต่อต้านระบบเจ้าขุนมูลนาย^{๕๐} ในขณะที่นิตยสารหัวเก่าต้องปิดตัวลงไป ความคิดทางด้านการเมืองในสังคมไทยแตกออกเป็น ๒ กลุ่ม และ

^{๕๐} นิตินี้ วุทธิธรรมาศ อ้างถึงใน สิริวิทย์ สุขกันต์ “ขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ : ภาพตัวแทนที่ปรากฏในนวนิยายไทย,”(วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑๖.

หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา นอกจากจะเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองอื่นๆตามมามากมายแล้ว ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างกลุ่มหัวก้าวหน้าและกลุ่มอนุรักษนิยมก็ทวีมากยิ่งขึ้นด้วย กลุ่มหัวก้าวหน้าซึ่งมีความคิดทางสังคมนิยมถูกมองว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ที่มุ่งทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ และถูกโจมตีจากกลุ่มอนุรักษนิยมที่ได้โฆษณาชวนเชื่อว่าเป็นผู้ที่ไม่ใช่พวกตนเป็นพวกที่ต้องการต่อต้านและล้มล้างสถาบันกษัตริย์^{๕๒} จึงเกิดเป็น ๒ กระแสทางความคิดที่ต่อสู้และชิงพื้นที่ในสังคม

จากเหตุการณ์ทางสังคมและการเมืองดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แนวคิดสังคมนิยมได้เข้ามามีบทบาทในสังคม ซึ่งก่อให้เกิดการเฟื่องฟูและกังวลว่าจะเกิดการล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ในช่วงปี ๒๕๑๖ นี้ มีข้อมูลวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่แต่งขึ้นในปีดังกล่าว คือ **ผืนแผ่นดินนี้ล้ำแหล่งคุณ** ของศุภร บุนนาค เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหามุ่งสวดดีพระมหากษัตริย์ไทยเป็นสำคัญ ซึ่งน่าจะเกิดจากการที่ผู้ประพันธ์เล็งเห็นกระแสการก่อตัวของ “ซ้ายใหม่” คือ กลุ่มนักศึกษาและปัญญาชนที่รวมกันตัวทำกิจกรรมเพื่อสังคม โดยเฉพาะการต่อต้านรัฐบาลที่ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม^{๕๓} ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์และเริ่มมีบทบาทในสังคมเป็นอย่างมาก วรรณกรรมเรื่องนี้จึงเกิดจากการเลือกนำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถ พระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์และบรรพชนไทยที่ทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุขร่มเย็นมาเป็นเวลายาวนาน เพื่อโน้มน้าวมวลชนตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์และเพื่อมิให้หลงเชื่อคำโฆษณาของกลุ่มความคิดสังคมนิยม^{๕๔} และเป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวละครพระมหากษัตริย์ในเรื่องนี้ ไม่มีตัวละครใดเลยที่ได้รับการนำเสนอในแง่ลบ ล้วนปรากฏเป็นภาพพระมหากษัตริย์ที่ดีทั้งสิ้น ในบรรดาตัวละครเหล่านั้น ตัวบทรำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยไว้ด้วย ในตอนที่หงสาวดียกทัพมาตีอยุธยา พระสุริโยทัยก็ได้ทูลขอพระมหาจักรพรรดิเข้าร่วมในกองทัพ ด้วยความตั้งใจที่จะแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองให้คงอยู่ ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ตอน “สมเด็จพระสุริโยทัยดำริศึก” ว่า

นางเมืองตรีเยี่ยงเจ้า	จอมนาง
ให้ปล้ำหลังชลไทย	อย่างให้
ที่ถึงผิวซีพวง	ถึงที่
ตายต่างสวามีให้ไต่	จึงตาย

^{๕๒} สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๒.

^{๕๓} ประจักษ์ ก้องกีรติ อ้างถึงใน วันชนะ ทองคำภา, “ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย,” หน้า ๒๗๗.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๗๗.

ทูลสามิตจอมเจ้า	จำทูล
ข้าบาทรองบาทหมาย	เยี่ยงข้า
แผ่นดินพืงนเรนทร์ศูริย์	คงแผ่นดิน
หาญศึกกัณฑ์แก้วกล้า	กัณฑ์หาญ
พวยภัยองค์ท่านพ้อง	ผิวิพพาน
แก้วที่เคยกัณฑ์มาน	หมดแก้ว
โปรดอวยดั่งปณิธาน	ข้าโปรด
ตามบาทบรู้เกล้า	จักตาม ^{๕๕}

ตัวอย่างข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าพระสุริโยทัยได้ใช้พระสติปัญญาไตร่ตรองและตัดสินใจแล้วจึงได้ทูลขอรวมกองทัพด้วย จากวรรคที่ว่า “นางเมืองตรีเยี่ยงเจ้า จอมนาง” และการนำเสนอเช่นนี้ยิ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายที่จะสละแม่พระชนม์ชีพเพื่อปกป้องกษัตริย์ อันส่งผลหมายรวมไปถึงการปกป้องรักษาบ้านเมืองด้วย บทบาทของพระสุริโยทัยถูกสร้างและนำเสนอให้เป็นกษัตริย์ที่เสียสละเพื่อประโยชน์สุขของบ้านเมือง เป็นหนึ่งในบุรพกษัตริย์ผู้มีบทบาททำให้บ้านเมืองมาเป็นที่รักของไทยในปัจจุบัน ภาพของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้จึงเกิดจากอิทธิพลของบริบททางสังคมและการเมือง อันเกิดจากความพยายามของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ตอบโต้แนวคิดแบบสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์เพื่อยืนยันความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้วยการสร้างภาพตัวแทนของพระมหากษัตริย์ไทยให้มีความดีงาม มีบทบาทและพระมหากุณานิคุณปกครองบ้านเมืองและไพร่ฟ้ามาอย่างยาวนาน

๕.๑.๔ แนวคิดเรื่อง “แม่ของแผ่นดิน” กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย

คติของคนโบราณเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์นั้นพอจะแยกออกได้เป็น ๒ คติ คติแรกคือการเห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าครอบครัวใหญ่ คติที่สองคือเห็นว่าพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐทางการเมืองหรือเป็นผู้มีอำนาจปกครองสูงสุด^{๕๖} และโดยทั่วไปแล้ว ในวัฒนธรรมไทยมีการเฉลิมพระเกียรติยกย่องพระมหากษัตริย์ เป็น ๓ แนวทาง ได้แก่ การยกย่องเป็น “สมมุติเทวราชา” “ธรรมราชา” และ “พุทธราชา”^{๕๗} แต่ในราวปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เกิดแนวคิดการยกย่อง

^{๕๕} ศุภร นูนาค, ผืนแผ่นดินนี้ล้ำแหล่งคุณ (กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสสภา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔.

^{๕๖} คึกฤทธิ์ ปราโมช, สถาบันพระมหากษัตริย์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖), หน้า ๑-๒.

^{๕๗} ชลดา เรื่องรักษลิขิต อ้างถึงใน วันชนะ ทองคำภา, “ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหารัชมหาราชในวรรณกรรมไทย,” หน้า

พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบัน รัชกาลที่ ๙ ว่าทรงเป็น “พ่อของแผ่นดิน” ภายหลังพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ ๕๐ ปี ก็เริ่มมีการใช้คำเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “พ่อหลวง” และมีการใช้คำเรียกเช่นนี้กันอย่างแพร่หลาย^{๔๘} และในเวลาต่อมาก็ปรากฏว่ามีการใช้คำเรียกสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถว่า “แม่” หรือ “แม่ของแผ่นดิน” และคำเรียกอื่นๆ ที่ให้ความหมายในลักษณะเดียวกันในสื่อ ในบทประพันธ์ เช่น “กองทุนแม่ของแผ่นดิน” “โครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” “สมเด็จพระแม่ของแผ่นดิน” “พระแม่ของแผ่นดิน” รวมทั้งบทเพลงต่างๆ อาทิ เพลง **แม่ของแผ่นดิน** ประกอบละครเรื่องกษัตริยาในปี ๒๕๔๗ **เพลงพระแม่ของแผ่นดิน** เป็นบทเพลงเฉลิมพระเกียรติ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๑ จะเห็นตัวอย่างได้จาก **บทเพลงพระแม่เจ้าชาวไทย** ในอัลบั้มเพลงปลุกใจรักชาติ ของ สุนทราภรณ์ ปรากฏเป็นคำร้องว่า

สรวมชีพพิภพพราราวาภิญา เทิดบูชาราชนิไทย

สตุติพระแม่เจ้าชาวไทย ประกาศเกียรติไป ก้องไพ่นไปในหล้า^{๔๙}

ในวรรณกรรมที่นำเสนอวีรกรรมของพระสุริโยทัยที่แต่งขึ้นในช่วงเวลานี้ ก็มีการเสนอบทบาทการเป็น “พระแม่เมือง” ให้แก่พระสุริโยทัยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก จินตนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน ของ วินิตา ดิถียนต์ ผู้แต่งได้ระบุไว้ในตอนท้ายของหนังสือนิยายเล่มนี้ว่าเริ่มคิดวางโครงเรื่อง หาข้อมูลและลงมือเขียนในปี ๒๕๔๐ ภายหลังจากได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นการส่วนพระองค์ในปี ๒๕๓๘ “ทรงมีพระราชปรารภถึงพระวีรกรรมของสมเด็จพระสุริโยทัยว่าสมควรเป็นที่ประจักษ์แก่ลูกหลานชาวไทยและทรงมีพระราชประสงค์ให้ดิฉันเขียนเป็นนิยาย”^{๕๐}

ตัวละครพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการนำเสนอให้เป็นกษัตริย์ที่มีพระสติปัญญาและทรงปรีชาสามารถ มีวิสัยทัศน์และวิจารณญาณอันกว้างขวาง สามารถมองการณ์ได้ตลอด มีความเอาใจใส่ เมตตากรุณาต่อไพร่ฟ้า อีกทั้งยังตัดสินพระทัยสละพระชนม์ชีพโดยตรองเป็นถนัดแล้วว่าการพลีพระชนม์ชีพจะเป็นผลดีทั้งต่อพระสวามี ต่อพระโอรสธิดา พระนัดดาที่

^{๔๘} สรุปลงมาจาก วันชนะ ทองคำภา, “ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในวรรณกรรมไทย,” หน้า ๒๙๖ – ๒๙๗.

^{๔๙} สุนทราภรณ์, “ต้นตระกูล ปลุกใจรักชาติ ชุดที่ ๑ สมเด็จพระสุริโยทัย” (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

^{๕๐} แก้วแก้ว, บารมีพระแม่ป้อง ปกพื้นธรณิน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๔๖), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

จะประสูติในกาลเบื้องหน้าและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ต่อแผ่นดิน ในตัวบท มีการเรียกตัวละครพระสุริโยทัยว่า “พระแม่เมือง” ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาต่อไปนี้

“พระแม่เมือง คุณตาเรียกท่านอย่างนี้หรือครับ”

ตาช่วงพยักหน้าหงิกๆ

“พระแม่เจ้า..พระแม่เมือง...”^{๕๑}

ตัวบทนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยให้เห็นถึงการเป็น “พระแม่เมือง” ผู้ดูแลปกครองห่วงใยในทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ ดังจะเห็นได้จากคำพูดของตัวละครพระมหาราค

“โยมรู้ฤาหาไม่สมเด็จพะอัครมเหสีท่านทรงชำนาญนักเรื่องทรงช้าง
อาตมาเห็นมานานนับปี ... โปรดที่จักตามเสด็จพระราชสวามียามออกประพาสหัว
เมืองเนื่องๆ ไม่ว่าจะทุ่งนาป่าเขาทูลกันดารอย่างไรก็ไม่ทรงละเว้น ทรงกระทำได้
ง่ายดายเหมือนนั่งเรือพระประเทียบ”^{๕๒}

การสร้างโครงเรื่องให้ตัวละครในปัจจุบันมีโอกาสได้ย้อนกลับไปในอดีต และบอกสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตแก่พระสุริโยทัย แม้ว่าจะรู้ว่าจะเสียชีวิตในการศึกครั้งนี้ แต่พระสุริโยทัยก็ยังทรงตัดสินใจพระทัยแน่วแน่โดยไม่เกรงกลัวภัยอันตราย เพราะมุ่งหวังให้บ้านเมืองโดยรวมดำรงอยู่รอดปลอดภัยได้อย่างเป็นปกติสุข จนทำให้ตัวละคร ปวิรินทร์ ซึ่งทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของคนในสังคมปัจจุบัน กล่าวว่

“ผมไม่แน่ใจว่าพระแม่เมืองท่านจะกล้าหาญ และยอมเสียสละถึงเพียงนี้
แต่ผมก็เข้าใจเหตุผลของท่าน แล้วผมก็...ภูมิใจที่ได้เกิดมาในแผ่นดินนี้”^{๕๓}

การสร้างบทบาทต่างๆ ให้แก่พระสุริโยทัย รวมทั้งการนำเสนอตัวละครพระสุริโยทัยจากบทสนทนาหรือคำพูดของตัวละครล้วนแสดงให้เห็นถึงการเป็นกษัตริย์ผู้ดำรงในทศพิธราชธรรมดูแลอาณาประชาราษฎร์เสมือนผู้เป็นแม่ที่ดูแลบุตร บทบาทดังกล่าวน่าจะได้รับอิทธิพลมา

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๐.

จากแนวคิดเรื่อง “แม่ของแผ่นดิน” ที่ทำให้ภาพของพระสุริโยทัยมีความเป็นกษัตริย์ที่มีคุณสมบัติดีพร้อม มีพระทัยอันประเสริฐในการเสียสละเพื่อส่วนรวม และในปี ๒๕๔๗ ซึ่งเป็นโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระเกียรติพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ วรรณกรรมเรื่องนี้ก็ได้รับพระราชานุญาตจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในการตีพิมพ์ขึ้นอีกครั้ง เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกด้วย

นวนิยายอีกเรื่องหนึ่งที่น่าเสนาบอบบาทของพระสุริโยทัยและประพันธ์ขึ้นภายหลังจากเกิดมโนทัศน์เรื่อง “แม่ของแผ่นดิน” คือ **กษัตริยา** ตอน แก้วกษัตริยา ของ ทมยันตี นวนิยายเรื่องนี้มีตัวละครเอกคือ พระวิสุทธิกษัตริย์ ผู้เป็นราชธิดาในพระสุริโยทัย มีตำแหน่งในเรื่องคือ พระอัครมเหสีของเมืองพิษณุโลก ตัวบทนำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็นตัวละครสำคัญ กล่าวถึงวีรกรรมชาดคอค้างบ่อยครั้ง และนำเสนอให้เห็นว่าวีรกรรมของพระสุริโยทัยเป็นแบบอย่างของกษัตริย์ผู้กล้า ผู้เสียสละเพื่อบ้านเมืองอย่างแท้จริง พระสุริโยทัยและวีรกรรมเป็นแรงบันดาลใจของตัวละครพระวิสุทธิกษัตริย์ ตัวบทแสดงความสัมพันธ์ของความเป็นแม่และลูกระหว่างพระสุริโยทัยกับพระวิสุทธิกษัตริย์ไว้หลายตอน อาทิ ตอนที่พระวิสุทธิกษัตริย์ประทับอยู่กับพระสุริโยทัยก่อนที่พระสุริโยทัยจะเสด็จเข้าร่วมกองทัพ และในตอนที่พระวิสุทธิกษัตริย์ทรงแต่งองค์ให้แก่พระศพของพระสุริโยทัยด้วยความอาลัย

ในเรื่องนี้ พระวิสุทธิกษัตริย์อยู่ในฐานะของการเป็นแม่เมืองพิษณุโลกที่ขณะนั้นกำลังเผชิญศึกจากหงสาวดี พระวิสุทธิกษัตริย์จึงได้หวนรำลึกถึงสิ่งที่พระมารดาของพระองค์ทรงปฏิบัติไว้เมื่อครั้งที่พระสุริโยทัยทรงเป็นพระแม่เมืองอยุธยา และยังได้ทำพระราชจริยวัตรและคำสอนต่างๆ มาให้สอนทั้งพระนเรศวร พระเอกาทศรถและพระสุพรรณกัลยา ดังตัวอย่างบทสนทนาตอนหนึ่งว่า

พระวิสุทธิกษัตริย์จะทรงรับสั่งติดพระโอษฐ์เป็นนิตย์

“สมเด็จพระยายของลูก...”

‘สมเด็จพระยาย’ คือตัวอย่างถึงความกล้าหาญ ความเด็ดเดี่ยว

“ท่านสอนแม่ว่า กษัตริย์คือนักรบ..คนกลัวตายจะตายหลายครั้ง แต่คนไม่กลัวตายจะตายครั้งเดียว ท่านไม่เคยกลัวอะไรเลยนะลูก แม่เชื่อ...ตอนท่านใส่ช้างเข้าไปขวางสมเด็จพระเจ้าตากของลูกไว้นะ ท่านทรงทราบดี เชี่ยวแหละว่าจะเกิดอะไรขึ้น แต่ท่านไม่ทรงกลัวหรอก”^{๕๔}

^{๕๔} ทมยันตี, *กษัตริยา*, หน้า ๑๓๘.

บทบาทของพระสุริโยทัยในเรื่องนี้จึงมีทั้งความเป็นพระแม่เมือง ที่พลีพระชนม์ชีพเพื่อปกป้องบ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์ เป็นแม่ที่อบรมสั่งสอนลูกอย่างพระวิสุทธิกษัตริย์ ถ่ายทอดทั้งคำสอน อุดมการณ์ต่างๆสู่พระธิดา ทำให้พระวิสุทธิกษัตริย์ทรงสั่งสอนพระโอรสธิดาของพระองค์ กระทั่งสมเด็จพระนเรศวรได้รับการยกย่องให้เป็นมหาราชผู้กอบกู้บ้านเมืองคืนจากพม่าได้ และพระสุพรรณกัลยา ก็ได้รับการยกย่องให้เป็นสตรีสำคัญอีกคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า การสร้างบทบาทและนำเสนอพระสุริโยทัยในลักษณะดังกล่าวนี้ จะได้รับอิทธิพลมาจากความคิดเรื่อง “แม่ของแผ่นดิน”

ในปี ๒๕๔๕ นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการดัดแปลงให้เป็นบทละครโทรทัศน์โดยบริษัทกันตนา เพื่อถ่ายทำเป็นละครอิงประวัติศาสตร์มีกำหนดการออกอากาศตลอดปี ๒๕๔๗ ซึ่งเป็นโอกาสมหามงคลเฉลิมพระเกียรติพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๑๒ สิงหาคม ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ^{๕๕}

๕.๒ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง

ในขณะที่ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยถูกสร้างและนำเสนอให้เป็นวีรสตรีผู้กล้าทั้งในฐานะกษัตริย์ และในฐานะข้าแผ่นดิน แต่จะเห็นได้ว่า นอกจากความกล้าหาญ เสียสละที่มีการสร้างและนำเสนอให้พระสุริโยทัยได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีแล้ว บทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้หญิง เช่น การเป็นภรรยาและการเป็นมารดา ก็ยังเป็นสิ่งที่วรรณกรรมสร้างและนำเสนอให้เป็นบทบาทหน้าที่ของตัวละครพระสุริโยทัยมาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

ในลำดับต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอปัจจัยด้านมโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงในสังคมวัฒนธรรมไทยในแต่ละยุคสมัยที่มีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยตามลำดับดังนี้

๕.๒.๑ ความเป็นผู้หญิงในยุคศรีสุพรรณ - รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชสมัยรัชกาลที่ ๕

๕.๒.๒ ความเป็นผู้หญิงในสมัยรัชกาลที่ ๖ : จุดเริ่มต้นของภาพวีรสตรีผู้เป็น

แบบอย่าง

๕.๒.๓ ความเป็นผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม : ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับความเป็นผู้หญิงแบบ “แม่พิมพ์ของชาติ”

๕.๒.๔ ความเป็นผู้หญิงกับ ในทศวรรษ ๒๕๓๐ : ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับกระแส “ผู้หญิงก้าวหน้า”

^{๕๕} กษัตริยา : ประวัติการณ์งานละคร (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

๕.๒.๑ ความเป็นผู้หญิงยุคในรัฐจารีต – รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชในสมัยรัชกาลที่ ๕

หากพิจารณาความเป็นผู้หญิงไทยตั้งแต่อดีต จะเห็นได้ว่าความเป็นผู้หญิงของไทยทุกยุคสมัยก็คือความเป็นแม่และเมีย ผู้หญิงไทยในสังคมไทยดั้งเดิม คือตั้งแต่สุโขทัย เรื่อยมาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้ถูกกำหนดให้มีสถานภาพต่ำกว่าบุรุษ ไม่ว่าจะเป็สตรีชั้นสูงหรือสตรีสามัญ ทั้งนี้เป็นผลมาจากปัจจัยที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ โครงสร้างของสังคม อิทธิพลคติทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม^{๕๖} บทบาทและหน้าที่ของสตรีในยุคจารีตนี้มีความแตกต่างกันอยู่ระหว่างสตรีชั้นสูงกับสตรีสามัญชนอันเกิดจากภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน ทำให้สตรีชั้นสูงถูกคาดหวังถึงบทบาทและการให้ความสำคัญกับหน้าที่ของความเป็นเมียมากกว่าสิ่งอื่นใด สตรีชั้นสูงถูกปลูกฝังให้สำนึกว่า จุดมุ่งหมายและภาระหน้าที่หลักของชีวิตคือการดูแลเอาอกเอาใจสามี ไม่ว่าจะเป็เรื่องของการกินอยู่หลับนอน การปรนนิบัติสามี ต้องเป็นภรรยาที่ดี คือ เคารพเชื่อฟังผู้เป็นสามี สตรีชั้นสูงถูกแบ่งแยกออกจากกิจกรรมทางการผลิต ในขณะที่สตรีสามัญมีบทบาทหน้าที่หลักในการเป็นแม่มากกว่าบทบาทหน้าที่ของการเป็นเมียตามแบบอย่างของสตรีชั้นสูง^{๕๗} หากพิจารณาหลักฐานทางกฎหมายตราสามดวงก็จะเห็นว่าสถานภาพของสตรีนั้นเป็นรองชายอยู่มาก ผู้หญิงเป็นสิทธิของพ่อแม่และเมื่อแต่งงานไปแล้วก็เป็สิทธิของสามี ผู้หญิงจะถูกสั่งสอนและกำหนดให้มีคุณสมบัติหรือคุณธรรมข้อหนึ่ง คือ ความกตัญญู คำสอนเกี่ยวกับความกตัญญูของสตรีในวรรณคดีคำสอนต่างๆ โดยเฉพาะคำสอนสตรีเมื่อจะออกรเรือน ก็มักจะสอนให้สตรีกตัญญูต่อสามี เพราะการที่สตรีออกรเรือนไปแล้วเท่ากับเป็นการเปลี่ยนสถานะจากการเป็นลูกสาวไปเป็นภรรยา ถือเป็นารเปลี่ยนผู้ปกครองจากบิดามารดามาอยู่ในความดูแลของสามี ดังนั้น เมื่อขณะเป็ลูก เคยเคารพเชื่อฟัง กตัญญูต่อบิดามารดาอย่างไร เมื่อเป็ภรรยาก็ควรเคารพเชื่อฟัง กตัญญูต่อสามีฉันนั้น^{๕๘} คำสอนลักษณะนี้ ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนสตรีหลายเรื่อง อาทิ **สุภาษิตสอนหญิงค้ำกลอน** และ **กฤษณาสอนน้องคำฉันท์**

คุณสมบัติเรื่องความกตัญญูนี้ ถูกนำเสนอให้เป็นเหตุผลของการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัย พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ บันทึกลงในพงศาวดารฉบับความพิสดารที่คัดลอกมาจากพงศาวดารที่หลงเหลือมาจากสมัยอยุธยา และนำมาชำระอีกครั้งในช่วงต้น

^{๕๖} โปรดดูรายละเอียดใน นันทิวา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗),” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐), ไม่ปรากฏเลขหน้า

^{๕๗} สรุปลงความจาก นันทิวา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗),” หน้า ๒๒ - ๒๕.

^{๕๘} พ้นนี้ อัยราวงษ์, “จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาษิตสอนหญิงค้ำกลอน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๕๙ - ๖๐.

รัตนโกสินทร์ เมื่อนำเนื้อหาหรือเหตุการณ์ตอนหนึ่งในพงศาวดารมาเป็นประพันธ์เป็นเนื้อหาในวรรณกรรม การสิ้นพระชนม์กับคอช้างของพระสุริโยทัยก็ยังคงได้รับการนำเสนอว่าทรงกระทำไปด้วย “พระกตัญญูภาพ” หรือทำไปด้วยความกตัญญูของพระสุริโยทัยในการสละพระชนม์ชีพกลางสมรภูมิในครั้งนั้น การนำเสนอการสิ้นพระชนม์ด้วยเหตุผลเรื่องความกตัญญูของพระสุริโยทัยนี้ปรากฏในวรรณกรรม ๒ เรื่อง ก่อนจะมีการนำแนวคิดเรื่องชาตินิยมเข้ามาใช้ในสมัยรัชกาลที่ ๖ วีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยถูกกล่าวถึงใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** ในสมัยรัชกาลที่ ๕

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นี้ แม้ว่าจะเริ่มมีการพิจารณาสถานภาพของผู้หญิงให้มีความเท่าเทียมกับผู้ชายในสังคมมากขึ้นด้วยอิทธิพลของแนวคิดเรื่องมนุษยนิยม การเปลี่ยนแปลงรูปรัฐจารีตแบบโบราณมาสู่รัฐแบบสมัยใหม่(Modern State) ประกอบกับการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่สังคมทำให้รัชกาลที่ ๔ ทรงเห็นความสำคัญของการยกฐานะสตรี ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงแก้ไขระเบียบข้อบังคับสตรีในราชสำนักและทรงแก้ไขกฎหมายต่างๆ เพื่อให้สตรีมีเสรีภาพมากขึ้น แต่ประเด็นต่างๆ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสตรีในสมัยรัชกาลที่ ๔ ไม่ว่าจะเป็นสตรีราชสำนักหรือสตรีสามัญก็ยังเกี่ยวพันอยู่กับการเป็นภรรยาทั้งสิ้น ทั้งกรณีที่ทรงอนุญาตให้ข้าราชการฝ่ายในทูลลาออกไปแต่งงานได้ หรือกรณีอ้าแดงเหมือนกับการแก้กฎหมายให้สตรีมีสิทธิเลือกคู่ครองตามความพึงพอใจของตนได้^{๕๙} แม้สตรีในสมัยนี้จะได้รับเสรีภาพมากขึ้นแต่ความสนใจที่มีต่อสตรีก็ยังคงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่สตรีจะออกเรือนหรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทการเป็นเมียของสตรีอยู่นั่นเอง^{๖๐}

การกล่าวถึงพระสุริโยทัย สตรีคนหนึ่งในพงศาวดารใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** มิได้นำเสนอบทบาทและเรื่องราวของพระองค์จากเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างโดยตรง แต่การเลือกเนื้อหาในพงศาวดารภายหลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระองค์ แล้วจึงมีการกล่าวอ้างถึงพระสุริโยทัยเมื่อพระไชยเชษฐาเอ่ยถึงพระเทพกษัตริ พระราชธิดาในสมเด็จพระสุริโยทัยว่าพระเทพกษัตริย์ผู้ทรงเป็นสายพระโลหิตของพระสุริโยทัยนั้น น่าจะมีคุณสมบัติชื่อ “กตัญญู” ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ผู้แต่ง คือ สุนทรภู่ กล่าวว่า “เป็นเชื้อสายกตัญญูควรคู่ครอง” ซึ่งเป็นการแสดงเหตุผลของตัวละครพระไชยเชษฐาที่ทรงประสงค์จะอภิเษกกับพระเทพกษัตริย์ก็เพราะต้องการสตรีที่มีความกตัญญู และความกตัญญูที่ตัวละครนี้กล่าวถึงก็อ้างอิงมาจากวีรกรรมขาดคอช้างของพระสุริโยทัยผู้ทรงเป็นพระราชชนนี เป็นสิ่งที่ผู้แต่งตีความจากเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างที่ในพงศาวดารได้ให้เหตุผลว่าทรงกระทำไปด้วย “พระกตัญญูภาพ” คำประพันธ์ของสุนทรภู่ใน

^{๕๙} สรุปลงความจาก นันทิวา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.๒๔๘๑ - ๒๔๘๗),” หน้า ๒๔ - ๒๘.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นการขยายความให้เห็นว่า สตรีที่ “สามีกักดีรักผัวจนตัวตาย เป็นเชื้อสายกตัญญูควรคู่ครอง” เท่ากับเป็นการนำเสนอการสิ้นพระชนม์ของพระสุริโยทัยกลางสนามรบว่าพระสุริโยทัยทรงเสียสละพระชนม์ชีพด้วยความรัก ความกตัญญูในฐานะของภรรยาที่มีต่อสามี ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติหรือคุณธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูในสตรีที่มีสามีแล้วในสมัยนั้น ค่านิยมเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงในสมัยรัชกาลที่ ๔ ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทการเป็นเมียและคุณธรรมด้านความกตัญญูที่ถึงมีต่อสามี เมื่อนำมาประกอบการพิจารณาการปรากฏตัวใน **เสภาพระราชพงศาวดาร** ที่เนื้อหาหลักของวรรณกรรมมิได้มุ่งนำเสนอบทบาท หรือความกล้าหาญของพระ-สุริโยทัยโดยตรง บวกกับการกล่าวถึงพระสุริโยทัยในบริบทของการเลือกคู่ครอง จึงส่งผลให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นภาพของพระมเหสีหรือสตรีผู้อยู่ในบทบาทหน้าที่ของการเป็นภรรยาที่กตัญญูและไม่ทอดทิ้งสามี

ต่อมาให้สมัยรัชกาลที่ ๕ ค่านิยมหรือความคาดหวังที่มีต่อบทบาทของผู้หญิงเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เริ่มมีความคาดหวังให้สตรีมีบทบาทต่อบ้านเมืองมากยิ่งขึ้น โดยอาจจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงส่งเสริมการศึกษาทั้งสำหรับสตรีชั้นสูงและสตรีสามัญด้วยการก่อตั้งโรงเรียนสำหรับสตรี ภายหลังจากที่ทรงเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก โปรดเกล้าให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ อัครราชทูตประจำกรุงลอนดอน ทำรายงานการศึกษาของต่างประเทศที่เคยพบ ถวายเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาวางแผนโครงการการศึกษาของประเทศไทย^{๖๐} สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพระราชดำริในการส่งเสริมการศึกษาให้แก่สตรีในชาติ และในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงส่งเสริมการศึกษาให้แก่สตรีมีการเปิดโรงเรียนสำหรับการสอนสตรีเพื่อให้สตรีได้รับสิทธิทางการศึกษาเท่าเทียมกับบุรุษมากขึ้น การนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยใน **โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** ยกย่องให้เป็นกษัตริย์ผู้ประกอบวีรกรรมอย่างกล้าหาญ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับผู้หญิงมากยิ่งขึ้น แม้ว่าจะเป็นเพียงส่วนน้อยในเนื้อหาหลัก กล่าวคือ เป็นเพียงภาพ ๑ ในจำนวนทั้งหมด ๙๒ ภาพก็ตาม

๕.๒.๒ ความเป็นผู้หญิงในสมัยรัชกาลที่ ๖ : จุดเริ่มต้นของภาพวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคยศึกษาในต่างประเทศ พระองค์ทรงปรารถนาที่จะยกฐานะของสตรีไทยให้สูงขึ้นทัดเทียมกับอารยประเทศ ดังจะเห็นได้จากแนวพระราชดำริต่างๆ ของพระองค์ที่ปรากฏในพระราชดำรัส พระบรมราชาวาทและพระราชนิพนธ์

^{๖๐} โปรดดูรายละเอียดใน นันทิวา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.๒๔๘๑ - ๒๔๘๗),” หน้า ๓๒.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภทบทละคร พระราชดำริของพระองค์ได้รับอิทธิพลมาจาก วัฒนธรรมวิศวะทอเรียน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นกลางในอังกฤษส่งผลให้ทรงนิยามความเป็น ผู้หญิงในยุคสมัยนี้ คนไทยโดยเฉพาะชนชั้นนำ ได้รับเอาความคิดความเป็นผู้หญิงแบบวิศวะทอเรียน มาเป็นแบบแผนความประพฤติหรือนำมาเป็นการบอกกำหนดคุณสมบัติของผู้หญิงที่พึงประสงค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงแทรกแนวคิดเหล่านี้ไว้ในบทบาทของตัวละครใน พระราชนิพนธ์หลายๆเรื่องของพระองค์ว่า ทรงต้องการให้ผู้หญิงไทยเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ ของสตรีไทยตามคติโบราณ คือ มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ระมัดระวังรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของ ตนเอง ดูแลกิจการบ้านเรือนไม่ให้บกพร่อง เก่งการครัว รู้จักแต่งกายพองาม แต่ในขณะเดียวกัน ก็ทรงต้องการให้สตรีเข้ามามีบทบาทในสังคมด้วย คือ สตรีต้องมีการศึกษาดี คือรู้หนังสือ พอดสมควร พัฒนาตนเอง ขวนขวายหาความรู้ให้เป็นคนทันสมัยทันโลก ทันเหตุการณ์ ฝึกตนให้ รู้จักใช้สติปัญญา มีไหวพริบดี รู้จักพัฒนาบุคลิกภาพตนเองให้่องไว เป็นตัวของตัวเอง รู้จัก รับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ เพราะทรงถือว่าสตรีเป็น หน่วยหนึ่งของสังคม เป็นกำลังสำคัญของชาติเช่นเดียวกับบุรุษ ฉะนั้นควรได้รับการยกย่องให้มี สิทธิและศักดิ์ศรีเสมอภาคกับบุรุษ^{๒๒}

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับผู้หญิงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแสดงให้เห็นถึง ความคาดหวังที่มีต่อสตรี ทั้งบทบาทที่มีต่อครอบครัวแต่เดิมและยังคาดหวังให้สตรีเร่งพัฒนา ตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของพระองค์ที่ทรงปรารถนาว่า “เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือ สภาพแห่งสตรี”^{๒๓} และยังโน้มน้าวให้สตรีมีบทบาทและทำหน้าที่ต่อส่วนรวมหรือประเทศชาติ เพิ่มเติมขึ้นจากในสมัยรัชกาลที่ ๔ และ ๕ อย่างชัดเจนอีกด้วย ในสมัยรัชกาลที่ ๖ นี้ จึงเป็น จุดเริ่มต้นของการหยิบยกสตรีในบันทึกทางประวัติศาสตร์มายกย่องให้เป็นแบบอย่างของสตรี อัน เกิดจากพระราชนิยามและความสนพระทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อ ประวัติศาสตร์ ประกอบกับการให้ความสำคัญกับบุคคลในประวัติศาสตร์และหยิบยกขึ้นมาเชิดชู ให้เป็นหรือวีรบุรุษเพื่อสร้างสัญลักษณ์บางประการให้แก่ความทรงจำร่วมของคนในชาติ การ ส่งเสริมบทบาทของสตรีประกอบกับการเชิดชูบุคคลในประวัติศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระ- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับความช่วยเหลือจากสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้านายผู้ทรง ได้รับสมญานามว่าทรงเป็น “พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย” พระองค์ทรงมีบทบาทอย่างมากใน การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในรัชสมัยนี้ และยังเป็นผู้ที่ยกย่องให้สมเด็จพระสุริโยทัยทรงเป็น

^{๒๒} กรรณิภรณ์ สุวรรณานนท์ อ่างถึงใน นันทิวา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูล สงคราม (พ.ศ.๒๔๘๑ - ๒๔๘๗),” หน้า ๔๖ - ๔๗.

^{๒๓} นันทิวา ขำภิบาล, “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.๒๔๘๑ - ๒๔๘๗),” หน้า ๔๗.

“ยอดนารีไทยพระองค์หนึ่ง” ในปาฐกถาเรื่อง “แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม” นับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่มีการเขียนประวัติศาสตร์และกล่าวถึงผู้หญิงอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น ในลักษณะเฉพาะเจาะจงและยังถือได้ว่าเป็นการยกย่องวีรกรรมของผู้หญิงเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย^{๖๔} จากแต่เดิม “พระสุริโยทัย” ใน**เสภาพระราชพงศาวดาร** ได้รับการนำเสนอในลักษณะของการอ้างถึงเท่านั้น มิได้มุ่งนำเสนอถึงพระสุริโยทัยโดยตรง ในสมัยรัชกาลที่ ๕ “พระสุริโยทัย” ใน**โคลงภาพพระราชพงศาวดาร** ก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งเนื้อหาหลัก แต่ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระสุริโยทัยกลับได้รับการนำเสนอในลักษณะเฉพาะเจาะจง มีบทบาทเป็นตัวละครเอกที่มีบทบาทโดดเด่นเป็นภาพกษัตริย์ผู้เก่งกาจสามารถ เปี่ยมด้วยคุณสมบัติและคุณธรรมนานัปการ ในเรื่อง **เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์** และยังได้รับการยกย่องให้เป็นสตรีที่ปฏิบัติ “หน้าที่อิสตรี”^{๖๕} ในวรรณกรรมเรื่อง**พระสุริโยทัย** ของชิต บุรทัต ที่กวีตีความวีรกรรมชาดคอช้างและยกย่องว่าพระสุริโยทัยได้ทำหน้าที่ทั้งในด้านการเป็นภรรยา การเป็นข้าราชการที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และเป็นพลเมืองที่ดีจากการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง การนำเสนอวีรกรรมและยกย่องพระสุริโยทัยเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังที่มีต่อสตรี ว่าสตรีควรจะปฏิบัติหน้าที่หรือมีบทบาทอย่างไรบ้าง แสดงให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ ๖ นี้ ความคาดหวังที่มีต่อสตรีมีเพิ่มมากขึ้น การเป็นภรรยาที่ดีของสามีนั้นไม่เพียงพออีกต่อไป สตรีที่จะได้รับการยกย่องสมควรที่จะต้องทำหน้าที่ในด้านอื่นๆ หรือสร้างประโยชน์ให้กว้างขวางขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มปรากฏเป็นภาพของวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางการเมืองและสังคมในช่วงเวลานั้น เพราะนอกจากพระสุริโยทัยแล้ว ในสมัยรัชกาลเดียวกันนี้ยังมีการกล่าวถึงคุณงามความดีของสตรีในประวัติศาสตร์คนอื่นๆ ได้แก่ พระสุพรรณเทวีหรือพระสุพรรณกัลยา ท้าวเทพกษัตรี ท้าวศรีสุนทร ท้าวสุนารี และกลุ่มผู้หญิงชาวบ้านบางระจัน ว่าสตรีเหล่านี้เป็นสตรีที่มีความกล้าหาญ มีสติปัญญา มีความเป็นผู้นำ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และบ้านเมือง แต่ก็ได้มีสตรีคนใดที่ได้รับการยกย่องให้เป็น “ยอดนารี” เหมือนสมเด็จพระสุริโยทัย พระสุริโยทัยเป็นสตรีในประวัติศาสตร์เพียงพระองค์เดียวที่ได้รับการยกย่องให้เป็น “มหาวีรกษัตริย์” “วีรสตรีไทยคนแรก” และ “หญิงตัวอย่าง” อย่างชัดเจน^{๖๖}

การเป็น “วีรสตรีผู้เป็นอย่าง” ยังได้รับการนำเสนอและเน้นย้ำอย่างชัดเจนและเข้มข้นขึ้นเป็นอันมากในยุคสร้างชาติ ภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังจะได้กล่าวอย่างละเอียดในลำดับต่อไป

^{๖๔} จิรานุช โสภา, “บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย,” หน้า ๒๑๔.

^{๖๕} ชุมทางภาษาไทย (กรุงเทพฯ: ชุมนุมส่งเสริมการใช้ภาษาไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๙๙.

^{๖๖} จิรานุช โสภา, “บันทึกเรื่องผู้หญิงจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา: หลากหลายและใครบ้าง?,” จุลสารไทยคดีศึกษา

๕.๒.๓ ความเป็นผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม : ภาพตัวแทนของ พระสุริยทัยกับความเป็นผู้หญิงแบบ “แม่พิมพ์ของชาติ”

นโยบายสร้างชาติถือเป็นนโยบายหลักของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื้อหาที่สำคัญประการหนึ่งในนโยบายสร้างชาติ คือ การส่งเสริมฐานะและบทบาทผู้หญิง โดยมีแนวคิดที่ว่าผู้หญิงเป็นพลเมืองส่วนหนึ่งของชาติที่สามารถช่วยสร้างความเจริญให้บ้านเมืองได้เช่นเดียวกับชาย ตามความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่กล่าวว่า “หญิง^๑ เป็นส่วนหนึ่งของชาติก็ควรจะได้สร้างตนและช่วยชาติในตัว”^{๒๗} สตรีในบันทึกทางประวัติศาสตร์อย่างพระสุริยทัยยังคงได้รับการหยิบยกมากล่าวถึงเพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้หญิงในการสร้างความยิ่งใหญ่ ความมั่นคงให้แก่ชาติ หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการเพิ่มเติมรายชื่อบุคคลในประวัติศาสตร์ลงไปในทำเนียบวีรบุรุษ/สตรีของชาติ นอกจากจะมีการยกย่องพระสุริยทัยและวีรสตรีคนอื่นๆ เพิ่มเติมขึ้นจากในสมัยรัชกาลที่ ๖ แล้ว การยกย่องเชิดชูและนำเสนอคุณงามความดีของพระสุริยทัยที่ทำให้ให้พระองค์สมควรแก่การสดุดียกย่องนั้น ก็แตกต่างไปจากสมัยรัชกาลที่ ๖ ที่สมเด็จพระยาดำรงเคยชี้ให้เห็นว่าพระสุริยทัยทรงเป็นยอดนารี ที่สละพระชนม์ชีพเพื่อพระสวามี เป็นสตรีที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ แต่ในยุคของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับกษัตริย์อย่างที่ผ่านมา แต่กลับเป็นยุคแห่งการให้ความสำคัญกับผู้นำ ที่มีแนวคิดในการให้ความสำคัญกับบทบาทของพลเมืองหญิงซึ่งผู้นำมองว่าเป็นกลุ่มพลเมืองสำคัญ เพราะผู้หญิงสามารถให้กำเนิดพลเมืองและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูพลเมืองของชาติ ให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้หญิงในยุคสมัยแห่งการสร้างชาติ จึงเป็นผู้หญิงที่ทำหน้าที่เป็น “แม่พิมพ์ของชาติ” คือ เป็นแม่พิมพ์ของลูกถ้าแม่ดี ลูกก็จะเป็นคนดี ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยสร้างชาติ^{๒๘} นอกจากบทบาทของความเป็นผู้หญิงแม่จะได้รับยกย่องให้เป็นบทบาทสำคัญที่ผู้หญิงพึงกระทำหน้าที่นี้ให้ดีแล้ว บทบาทของการเป็นเมียก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญ เมียที่ดีที่สมบูรณ์แบบในยุค “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย” นี้ คือการเป็นเมียแบบข้างทำหลัง เป็นผู้ดูแลกิจการบ้านเรือนให้สมบูรณ์เพื่อมิให้สามีต้องห่วงกังวล เพื่อที่ผู้เป็นสามีจะได้นำกำลังสติปัญญาและสมาธิทั้งหมดไปใช้ในการทำงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชาติ เมียที่ดีในสมัยนี้อยู่ในกรอบอุดมคติแบบเก่าที่ให้ความสำคัญกับบทบาทในบ้านของผู้หญิง แม้ว่าผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะได้รับการศึกษาและได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาททางการเมืองเช่นเดียวกับผู้ชาย แต่ผู้หญิงเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะทิ้งภาระหน้าที่และบทบาทที่มีต่อครอบครัวของตนเองได้ มิ

^๑ สะกดตามต้นฉบับ

^{๒๗} แปลก พิบูลสงคราม อ้างถึงใน จิราวุธ สุฬา, “บันทึกเรื่องผู้หญิงจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา: หลากหลายและใครบ้าง?”, หน้า ๒๑๔.

^{๒๘} วาริณี ภูริสินสิทธิ์, “ความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย,” วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๑๒,๒ (๒๕๔๓): ๑๔๖.

เช่นนั้นก็จะเป็นผู้หญิงที่ทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกัน ช่วงสมัยแห่งการปกครองโดยผู้นำนี้ ยังให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิงในการปกป้องรักษาบ้านเมืองด้วยความกล้าหาญสามารถ จะได้จาก การก่อตั้งกองทหารหญิง โดยการนำชื่อของผู้หญิงในประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทในการสงครามมาตั้งเป็นชื่อหน่วยทหาร เช่น กรมทหารราบหญิงศรีสุริโยทัย ประกอบด้วยสามกองพัน คือ กองพันหญิงสุรนารี กองพันหญิงเทพสตรี และกองพันหญิงศรีสุนทร^{๖๕}

ในเมื่อรัฐให้ความสำคัญกับบทบาทการเป็นแม่ เมีย และบทบาทของสตรีในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง ในลักษณะปัจเจกชนที่มีหน้าที่ต่อบ้านเมือง คุณสมบัติหรือลักษณะดังกล่าวนี้ก็ถูกสร้างและนำเสนอให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยในวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นในยุคสมัยนี้ด้วย การสร้างให้พระสุริโยทัยเป็น “สตรีตัวอย่าง” สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในวรรณกรรมเรื่อง **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย** (๒๔๙๙) ของกรมศิลปากร คำพูดของตัวละครพระสุริโยทัยได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดหรือความความคาดหวังที่มีต่อบทบาทและหน้าที่ของสตรีที่มีต่อชาติ ดังคำพูดของตัวละครตอนที่พระสุริโยทัยทรงให้เหตุผลเพื่อทูลขอสมเด็จพระ-มหาจักรพรรดิเข้าร่วมในกองทัพด้วย

สุริโยทัย - กระหม่อมฉันเป็นสตรีเพศ แต่หาญจะปรากฏตัวในสนามรบ ถูกแล้วเพคะ หม่อมฉันเป็นหญิง การตามเสด็จของหม่อมฉันอาจจะไม่ยังผลอะไรให้แก่พระองค์อย่างใด แต่ก็เป็นความภาคภูมิใจที่หม่อมฉันมิได้นั่งดูตายแสดวงสุขใส่ตัวผู้เดียวในขณะที่ทุกคนกำลังผจญกับความยากเหนื่อย ถ้ากระหม่อมฉันจะได้มีโอกาสถืออาวุธและทำลายข้าศึกแม้เพียงคนเดียว กระหม่อมฉันก็จะมีชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างภาคภูมิใจ และถือว่าเป็นเกียรติอันสูงที่สตรีจะได้รับทูลกระหม่อมเพคะ ได้โปรดประทานอนุญาตให้กระหม่อมฉันไปด้วยกับกองทัพเถิดเพคะ กระหม่อมฉันขอมีส่วนลำบากเหนื่อยด้วยกับพระองค์ ขอให้ความจงรักของหม่อมฉันที่มีต่อพระองค์ และความรักความหวังใยลูก รวมกันเป็นเกลียวกระชับก่อผลสะท้อนไปถึงประเทศชาติด้วยอีกต่อหนึ่งเถิดเพคะ ^{๖๖}

^{๖๕} จิราภุช ใสกาน, “บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย,” หน้า ๒๑๔.

^{๖๖} ประทีน พวงคำลี, นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย (พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๔๙๙),

จะเห็นว่าคำพูดของตัวละครพระสุริโยทัยแสดงให้เห็นถึงความตั้งพระทัยที่จะออกรบเพื่อทำหน้าที่ของพลเมืองหญิงคนหนึ่งที่มีหน้าที่ในการปกป้องรักษาบ้านเมือง และมีการให้เหตุผลเชื่อมโยงจากบทบาทในครัวเรือนออกไปสู่ผลที่จะเกิดแก่ประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับการเผยแพร่ค่านิยมนี้แก่สตรีในชาติ วรรณกรรมเรื่องนี้ยังมีการนำเสนอคำพูดของตัวละครพระสุริโยทัยที่กล่าวสั่งสอนพระราชโอรสให้รู้จักทำหน้าที่เพื่อชาติ เพื่อแสดงให้เห็นบทบาทของการเป็นแม่ที่สั่งสอนอบรมลูกให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ซึ่งก็คือพลเมืองที่ทำหน้าที่ เสียสละเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชาตินั้นเอง องค์ประกอบอื่นๆในการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะการสร้างโครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบ คือ การเล่าเรื่องซ้อนเรื่อง กับการสร้างตัวละครผู้ฟังเรื่องเล่าให้เป็นเหล่ายุวณารีที่ฟังเรื่องราววีรกรรมของพระสุริโยทัยแล้วเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาและอุทิศตนเพื่อชาติ จึงเป็นการสร้างและนำเสนอให้พระสุริโยทัยเป็น “สตรีตัวอย่าง” หรือเป็นแบบอย่างความประพฤติที่ดั่งงามเพียบพร้อมเพื่อให้สตรีในชาติยึดถือและปฏิบัติตาม

๕.๒.๔ ความเป็นผู้หญิงในทศวรรษ ๒๕๓๐ : ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยกับกระแส “ผู้หญิงก้าวหน้า”

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ ที่เริ่มมีความพยายามในการส่งเสริมสถานภาพและบทบาทของสตรีให้ทัดเทียมกับบุรุษ และความพยายามนี้ก็ดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงทศวรรษ ๒๕๓๐ ป्राกฏการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงต้นดังกล่าว คือ “กระแสผู้หญิง” กระแสดังกล่าวนี้แสดงออกในรูปแบบของการยกย่องเชิดชู “ผู้หญิงก้าวหน้า” ในแทบทุกพื้นที่ของสื่อมวลชน เพื่อเป็นการยืนยันต่อสังคมว่า บัดนี้ผู้หญิงมีความสามารถทัดเทียมกับผู้ชาย ผู้หญิงได้ก้าวเข้าไปมีบทบาทในหลายวงการ อาทิ นักการเมืองหญิง นักธุรกิจหญิง ผู้บริหารระดับสูงที่เป็นผู้หญิง นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักบินหญิง และอีกหลายวงการที่เคยจำกัดอยู่แต่ผู้ชายเท่านั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงก้าวออกจากพื้นที่ส่วนตัว คือ บ้านหรือครัวเรือนของตน ออกมามีบทบาทในสังคมภายนอกมากขึ้น ก็คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด^{๓๐} ผู้หญิงจำนวนมากจึงเข้ามามีบทบาทในตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพที่เคยสงวนไว้ให้ผู้ชายในสภาพการณ์เช่นนี้ คล้ายกับว่าอุดมคติ “ผู้หญิงเก่ง” ได้เข้ามามีบทบาทเหนือกว่าอุดมคติแบบเก่า หรือ อุดมคติแบบ “แม่ศรีเรือน” ให้ลดบทบาทลงไป

เสนาะ เจริญพร ศึกษาภาพตัวแทนของตัวละครเอกหญิงในนวนิยายที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ แล้วพบว่าเต็มไปด้วยภาพตัวแทนของผู้หญิงเก่งมากมายที่มีบทบาทในหลากหลายวงการ ตัวละครหญิงในวรรณกรรมเหล่านั้นเป็นตัวละครหญิงในฉาก

^{๓๐} เสนาะ เจริญพร, ผู้หญิงกับสังคมไทยในวรรณกรรมยุคทองสนธิ (กรุงเทพฯ: มติชน, ๑๕๔๘), หน้า (๑๐).

ประเพณีระยะเวลาในปัจจุบัน แต่ในขณะที่นวนิยายร่วมสมัยนำเสนอภาพตัวแทนของผู้หญิงให้มีบทบาทที่โดดเด่น เป็นผู้หญิงก้าวหน้าที่มีความสามารถไม่แพ้ผู้ชาย วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ที่เล่าเรื่องราวของพระสุริโยทัยโดยมีตัวละครพระสุริโยทัยเป็นตัวละครเอก ก็มีการสร้างและนำเสนอลักษณะของผู้หญิงก้าวหน้าที่มีความเก่งกล้าสามารถให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัยด้วยเช่นกัน อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะผู้หญิงก้าวหน้าที่มีการสร้างและนำเสนอให้แก่ตัวละครพระสุริโยทัย ปรากฏขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เพื่อให้นโยบายของการสร้างชาติที่ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาททางสังคมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีการปลูกฝังสำนึกต่อส่วนรวมให้แก่สตรีในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคล เป็นสำนึกเรื่องหน้าที่พลเมืองหรือหน้าที่ของความเป็นผู้หญิงที่เกิดขึ้นเฉพาะตน โดยจะสังเกตเห็นลักษณะความเป็นผู้หญิงก้าวหน้า ได้จากคำพูดของตัวละครพระสุริโยทัยที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในฐานะพลเมืองหญิงคนหนึ่งที่ปรารถนาจะได้เป็นแรงหนึ่งในการปกป้องรักษาบ้านเมืองและเสียสละเพื่อชาติ ซึ่งแตกต่างกับตัวละครพระสุริโยทัยในวรรณกรรมในหลายๆเรื่องก่อนหน้านี้ ที่นำเสนอเหตุการณ์พระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์ให้เป็นวีรกรรมผ่านผู้เล่าเรื่อง แต่ใน **นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีต เรื่องสมเด็จพระนางสุริโยทัย** เป็นการสร้างและนำเสนอลักษณะนิสัยของตัวละครผ่านคำพูดที่แสดงถึงความตั้งใจและเจตจำนงของตัวละครเอง เป็นการแสดงให้เห็นเหตุผลในการสละพระชนม์ชีพที่ชัดเจนกว่าในวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ และยังทำให้การเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอข้างในวรรณกรรมเรื่องนี้ สามารถยกย่องให้เป็นวีรกรรมได้อย่างเต็มภาคภูมิยิ่งขึ้น

บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย(๒๕๒๒) ของสมภพ จันทระประภา เป็นวรรณกรรมเรื่องแรกที่นำเสนอความเป็นผู้หญิงก้าวหน้าให้แก่พระสุริโยทัย หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้หญิงที่มีคุณสมบัติตามที่ชนชั้นปกครองปรารถนาจะมีให้เป็น เพื่อให้อารยประเทศเห็นว่าสตรีไทยก็มีความทันสมัยและทัดเทียมกับสตรีในชาติที่เจริญรุ่งเรืองอื่นๆ วรรณกรรมเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถ ความเป็นผู้นำที่มีสติปัญญาของพระสุริโยทัยจนเป็นที่เคารพนับถือของขุนทหาร ดังจะเห็นได้จากการสร้างบทบาทของตัวละครขุนพิเรนทรเทพ ที่จงรักภักดีและมักจะนำความต่างๆของกิจการบ้านเมืองมาทูลปรึกษาเพื่อขอความเห็นจากพระสุริโยทัย รวมทั้งเมื่อครั้งคิดการใหญ่จะโค่นล้มอำนาจท้าวศรีสุดาจันทร์ ขุนพิเรนทรเทพก็มาเข้าเฝ้าเพื่อขอรับประทานความเห็นและพระอนุญาต ลักษณะอีกประการหนึ่งที่ตัวบทสร้างให้แก่พระสุริโยทัย คือ ความใฝ่รู้ใฝ่พัฒนาตน ดังจะเห็นได้จากตอนที่พระสุริโยทัยทรงสอนให้พระโอรสลองฝึกหัดยิงปืนไฟ

พระสุริโยทัย -	ถ้าอย่างนั้น	ลองหัด	ยิงปืนไฟ
	ของฝรั่ง	สั่งใหม่	เข้ามาขาย

ไม่ต้อง	รอศัตรู	มาถึงกาย
เปรียบเดียวตาย	เขาลอง	กันมาแล้ว
		...
บ้านเมือง	ทุกวัน	เปลี่ยนไป
ตามวิสัย	ความเจริญ	ของเขตชั้นร้
ต้องตามเรียน	ตามรู้	ดูให้ทัน
มิเช่นนั้น	จะแพ้	แก่ศัตรู ^{๗๒}

ลักษณะความเป็นผู้หญิงก้าวหน้าน่ายังได้รับการนำเสนอให้แก่พระสุริโยทัยในนวนิยายเรื่อง **สมเด็จพระสุริโยทัย** ของ วรยุทธ พิชัยศรทัต ซึ่งเดิมเป็นบทละครโทรทัศน์ออกอากาศทางช่อง ๓ อ.ส.ม.ท. ในปี ๒๕๓๖ และตีพิมพ์เป็นตอนๆลงในหนังสือพิมพ์ข่าวสด และนำมาเรียบเรียงเป็นนวนิยายอีกครั้งในปี ๒๕๔๒ ตัวละครพระสุริโยทัยในนวนิยายเรื่องนี้ ทรงเป็นวีรกษัตริย์ที่เปี่ยมด้วยพระปัญญา อ่านคน อ่านกลและอ่านเกมการเมืองได้ทะลุปรุโปร่ง มีความรู้เกี่ยวกับ ยุทธภูมิ ยุทธศาสตร์ พงศาวดารและราชประเพณีเป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นผู้ที่คอยให้คำปรึกษาเป็นคู่คิดของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ดำเนินการต่างๆเพื่อปกป้องราชบัลลังก์และเสียดลประโยชน์ส่วนตนเพื่อบ้านเมือง เป็นสตรีที่มีบทบาทโดดเด่นไม่แพ้ผู้เป็นสามี ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาของพระราชธิดา คือ พระเทพกษัตริ์และพระบรมดิลก

พระธิดาพระองค์เล็กรับสั่งอย่างทรงนึกขึ้นได้

“แต่เสด็จแม่ก็ทรงรอบรู้เรื่องการศึกอย่างลึกซึ้งน่าจะทรงช่วยเสด็จพ่อได้นะเพคะ”

พระบรมดิลกทรงถอดถอนพระทัย

“ศึกครั้งนี้ เสด็จแม่ทรงรู้ทุกอย่าง ทั้งปัญหาและหาทางแก้ปัญหาเสด็จแม่ถวายคำแนะนำแก่เสด็จพ่ออยู่ตลอดเวลา แต่จะมีประโยชน์อะไร ในเมื่อการตัดสินใจพระทัยเด็ดขาดอยู่ที่เสด็จพ่อ...”

พระสุรเสีียงตอมนั้นบ่งแววปริวิตกเป็นยิ่งนัก

“และเสด็จพ่อก็ไม่เคยตัดสินใจพระทัยอะไรอย่างเด็ดขาดเลยสักที”^{๗๓}

^{๗๒} สมภพ จันทระประภา, บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย, หน้า ๑๘ - ๑๙.

^{๗๓} วรยุทธ พิชัยศรทัตและธเนศ เนติโพธิ์, สมเด็จพระสุริโยทัย (กรุงเทพฯ: ฅ บ้านวรรณกรรม, ๒๕๓๖), หน้า ๔๖๑ - ๔๖๒.

การเป็น “วีรสตรี” ของพระสุริโยทัยมีจุดเริ่มต้นมาตาคที่รัฐได้พยายามสร้างและนำเสนอให้กลายเป็นส่วนหนึ่งในความทรงจำร่วมของคนในชาติผ่านการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ ตำราเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ และวรรณกรรมที่นำเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเป็นเนื้อหา จะเห็นได้ว่าภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยมีจุดเริ่มต้นที่สัมพันธ์กับการปรับรูปแบบของรัฐสยาม ตั้งแต่ในสมัยที่ยังปกครองในรูปแบบรัฐราชาธิราชให้กระทั่งวิวัฒนาการขึ้นมาเป็นรัฐสมัยใหม่และรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยลำดับ ชัตติยานารีในสมัยอยุธยาพระองค์หนึ่ง ที่พงศาวดารบันทึกเหตุการณ์การสิ้นพระชนม์กลางสนามรบ ได้รับการหยิบยกมากล่าวถึงและยกย่อง ด้วยการตีความและประกอบสร้างให้พระสุริโยทัยกลายเป็นวีรสตรีที่ยิ่งใหญ่เกรียงไกร และมีเรื่องราวรายละเอียดเกี่ยวกับพระองค์ที่ถูกเผยแพร่สู่การรับรู้ของสังคมอย่างมากมาย ทั้งที่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระราชประวัติของพระองค์ยังคงคลุมเครือ ขาดรายละเอียดที่ชัดเจนอยู่มาก แต่พระสุริโยทัยกลับได้รับการกล่าวขวัญและยกย่องในคุณธรรมด้านต่างๆมาตลอดทุกยุคทุกสมัย

ในขณะเดียวกัน การเป็นวีรสตรีของพระองค์ตลอดระยะเวลากว่า ๑๕๐ ปีมานี้ ก็มีความเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดเป็นไปตามอุดมคติหรือแนวคิดของสังคมในแต่ละยุคสมัย สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสร้างวีรบุรุษ/สตรีในวัฒนธรรมไทย ที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้ว่า

และหลังจากแนวความคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษ/สตรีได้เปลี่ยนแปลงโดยให้ความสำคัญแก่การกระทำของวีรบุรุษ/สตรี ในแต่ละสังคมจึงจำเป็นต้องตีความการกระทำของวีรบุรุษ/สตรีผ่านวรรณกรรมผลลัพธ์จากการตีความวีรกรรมจะทำให้สังคมสามารถยกย่องวีรบุรุษ/สตรีได้ตลอดไป และเนื่องจากค่านิยมของแต่ละสังคมย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ดังนั้นวีรบุรุษ/สตรีที่ไม่ได้รับการตีความการกระทำใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนไป ก็จะถูกลืมเลือนไปจากสังคมหรือได้รับการยกย่องนับถือน้อยลงไป^{๑๔}

ในกรณีของพระสุริโยทัย จะเห็นได้ว่าการสร้างและนำเสนอพระสุริโยทัยให้เป็นวีรสตรีของสังคมไทยก็สอดคล้องกับกระบวนการสร้างและตีความวีรกรรมของวีรบุรุษ/สตรีข้างต้น เพราะเมื่อค่านิยม อุดมคติหรือแนวคิดต่างๆในสังคมเปลี่ยนไปก็มีความเป็นไปได้ที่จะส่งผลให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยแปรเปลี่ยนไปตามแนวคิดสำคัญในแต่ละยุคสมัยด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จาก การหยิบยกพระสุริโยทัยมาเป็นรูปธรรมของอุดมคติที่รัฐต้องการเผยแพร่แนวคิดหรืออุดมคติบางประการในการสร้างชาติ แต่เมื่อความหมายของชาติเปลี่ยนไป บทบาทหรือคุณธรรมที่ทำให้พระสุริโยทัยได้รับการยกย่องก็แปรเปลี่ยนไปเช่นกัน ในยุคที่มุ่งนำเสนอความยิ่งใหญ่ของ

^{๑๔} นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย,” วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๑๙ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๔๔): ไม่ปรากฏเลขหน้า.

พระมหากษัตริย์และชาติ บทบาทของพระสุริโยทัยที่ถูกนำเสนอก็จะอิงอยู่กับการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เสียสละเพื่อชาติ แต่เมื่อชนชั้นนำผู้หยิบยกวีรกรรมของพระสุริโยทัยมานำเสนออีกครั้งด้วยอุดมการณ์ในการปกครองที่เปลี่ยนไปจากการยกย่องกษัตริย์เป็นการเชื่อมั่นในตัวผู้นำและสำนึกในหน้าที่พลเมือง คุณธรรมหรือความดีงามของพระสุริโยทัยจึงมาจากการเป็นวีรสตรีผู้เสียสละเพื่อชาติอันเกิดจากสำนึกในหน้าที่ที่มีต่อบ้านเมืองของตน พระสุริโยทัยซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องรัฐชาติจึงเป็นมีภาพเป็นวีรสตรีที่มีบทบาทรับใช้และได้รับการนำเสนอต่อเนื่องยาวนานเรื่อยมาด้วยแนวคิดเกี่ยวกับรัฐชาติที่ผูกพันอยู่กับอำนาจและสถาบันพระมหากษัตริย์มาทุกยุคทุกสมัย การสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องรัฐชาตินี้ ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยมีบทบาทในการเผยแพร่และถ่ายทอดอุดมการณ์หรือแนวคิดเรื่องความรักชาติและความจงรักภักดีเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ให้แก่สังคม ในขณะเดียวกัน การนำมิติความเป็นผู้หญิงในบทบาทของการเป็นแม่และเมีย และผูกโยงความสำคัญของบทบาทนี้กับความเป็นผู้หญิง เพื่อโน้มน้าวและปลุกฝังให้ผู้หญิงกระทำหน้าที่ในด้านต่างๆ ของตัวเอง ทั้งหน้าที่ในครัวเรือนและหน้าที่ที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ ให้เป็นภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในยุคสมัยปัจจุบัน ที่คุณลักษณะความกล้าหาญ หรือความสามารถในการสู้รบและทำสงครามเช่นแต่ก่อน การนำมิติความเป็นผู้หญิงตามอุดมคติที่สังคมคาดหวังมาประกอบสร้างให้แก่ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย คือ การเป็นผู้หญิงที่ทำหน้าที่ได้ดีทั้งในบ้านและนอกบ้าน ความเป็นสตรีที่เฉลียวฉลาดและก้าวหน้าเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม บริบท ค่านิยมและอุดมคติของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป จึงเป็นสิ่งที่ทำให้พระสุริโยทัยยังคงได้รับการยกย่องให้เป็นวีรสตรีของสังคมวัฒนธรรมไทยได้ เนื่องจากคุณธรรมที่ประกอบกันขึ้นเป็นภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในปัจจุบัน ยังคงเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวัง ต้องการจากสตรีคนหนึ่ง ซึ่งกรณีของพระสุริโยทัยได้แสดงให้เห็น สิ่งที่สังคมคาดหวังและต้องการสำหรับผู้หญิงคนหนึ่งนั้น ก็คือบทบาทและการปฏิบัติหน้าที่ที่มีต่อสามีและครอบครัว ไม่ว่าจะหญิงผู้นั้นจะมีบทบาทต่อสังคมภายนอกมากเพียงใด หรือดีเด่นเพียงใดก็ตาม แต่บทบาทหรือหน้าที่ในบ้านก็ยังคงเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังต่อความเป็นผู้หญิง ดังนั้น นอกจากภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมจะแสดงให้เห็นถึงความคิดเรื่องสำนึกรักชาติและภักดีต่อพระมหากษัตริย์แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังที่สังคมมีต่อสตรี หรืออาจกล่าวได้ว่า ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยยังแสดงให้เห็นลักษณะของ “สตรีในอุดมคติ” ของสังคมและวัฒนธรรมไทยนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันได้อีกด้วย

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ผ่านมา ๕ บทข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเกิดจากกระบวนการชำระและการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยต้นรัตนโกสินทร์ เหตุการณ์พระสุริโยทัยสิ้นพระชนม์กลางสนามรบเริ่มได้รับการเผยแพร่สู่สังคมไทยผ่านวรรณกรรมมากขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นยุคที่ประวัติศาสตร์ถูกนำมาใช้ในการสร้างสำนึกร่วมกันของคนในชาติเพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เหตุการณ์พระสุริโยทัยถูกหยิบยกมาพิจารณา ตีความ กำหนดคุณค่าและความหมาย จากนั้นจึงนำเสนอเป็นภาพตัวแทนแบบต่างๆโดยใช้กลวิธีต่างๆ ในวรรณกรรม

การศึกษาวรรณกรรมทั้งประเภทเรื่องเล่าและมีใช้เรื่องเล่า ที่มีการนำเสนอเรื่องราวของพระสุริโยทัยตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ พบว่าการนำเสนอวีรกรรมชาติคอคอข้างของพระสุริโยทัยที่แตกต่างกัน ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มภาพหลัก ได้แก่ ภาพยอดภรรยาและภาพวีรสตรี วรรณกรรมบางเรื่องก็มิได้นำเสนอภาพใดภาพหนึ่งเพียงภาพเดียว เพียงแต่องค์ประกอบต่างๆในตัวตนโดยเฉพาะแก่นเรื่องจะเป็นสิ่งที่ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยแบบใดแบบหนึ่งปรากฏเป็นภาพหลักที่โดดเด่นกว่าภาพอื่นๆ ภาพยอดภรรยาและภาพวีรสตรีนี้ยังสามารถจำแนกแยกย่อยเป็นภาพตัวแทนแบบต่างๆ ที่มีรายละเอียดของแต่ละภาพแตกต่างกัน ภาพยอดภรรยา สามารถจำแนกเป็นภาพย่อยลงไปได้อีก ๔ ประเภท ได้แก่ ภาพแบบนางแก้ว ภรรยาแบบข้างเท้าหลัง ภรรยาผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของสามี และภาพภรรยาผู้เป็นมารดาที่ดี ส่วนภาพวีรสตรี สามารถจำแนกลงไปเป็นภาพย่อยได้ถึง ๖ ภาพ ได้แก่ ภาพวีรกษัตริย์นักรบ ภาพวีรกษัตริย์ผู้เปี่ยมปัญญา วีรกษัตริย์ผู้ยึดมั่นในพันธกิจแห่งชาติตติยชาติ ภาพวีรสตรีผู้ครองใจปวงชน ภาพวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่าง และภาพพลเมืองผู้กล้าหาญและเสียสละ

ทั้งนี้ข้อสังเกตว่า ปัจจัยด้านประเภท รูปแบบ ความยาวของตัวบทวรรณกรรม สัดส่วนการนำเสนอบทบาทของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมแต่ละเรื่อง และคุณลักษณะเรื่องความกตัญญู ซึ่งเป็นสิ่งที่พงศาวดารระบุถึงการสละพระชนม์ชีพในสงครามเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการสร้างและนำเสนอภาพตัวแทน

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเกิดขึ้นได้จากการประกอบสร้างโดยการใช้อรรถประกอบและกลวิธีทางวรรณกรรม ผลการวิจัยพบว่าวรรณกรรมกลุ่มที่เป็นเรื่องเล่ามีองค์ประกอบด้านแก่นเรื่อง การเลือกใช้ประเภทโครงเรื่องกลวิธี การนำเสนอตัวละคร การเลือกใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง ส่วนวรรณกรรมกลุ่มที่มีใช้เรื่องเล่า มีกลวิธีการอ้างอิงและการใช้ภาษา เป็นปัจจัยที่ทำให้ในการภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยแตกต่างกัน

วรรณกรรมกลุ่มที่เป็นเรื่องเล่ามีองค์ประกอบด้านแก่นเรื่อง เป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเป็นสิ่งที่ควบคุมองค์ประกอบทุกอย่างในวรรณกรรมเรื่องหนึ่งๆที่มีการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย แก่นเรื่องที่มีได้มุ่งนำเสนอพระสุริโยทัยเป็นเนื้อหาหลักก่อให้เกิดภาพตัวแทนแบบภรรยา ได้แก่ แก่นเรื่องแสดงบทบาทของพระมหากษัตริย์ว่าเป็นผู้ที่หวังดีต่อบ้านเมืองอย่างแท้จริง ในขณะที่ภาพแบบวีรสตรีเกิดจากแก่นเรื่อง ๔ กลุ่ม ได้แก่ แก่นเรื่องมุ่งเชิดชูพระเกียรติคุณและสัจดีวีรกรรมชาติคอซ้าง แก่นเรื่องแสดงพระมหากษัตริย์คุณของบูรพกษัตริย์ แก่นเรื่องแสดงบทเรียนจากประวัติศาสตร์ และแก่นเรื่องแสดงบทบาทของบุคคลในประวัติศาสตร์ การเลือกใช้ประเภทของโครงเรื่องมีผลต่อภาพตัวแทน โดยพบว่าการใช้โครงเรื่องเชิงซ้อนแบบกรอบทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยมีปรากฏเป็นภาพวีรสตรีที่มีความยิ่งใหญ่สร้างตำนานเล่าขานมาอย่างยาวนาน แต่ไม่พบการใช้กลวิธีนี้ในกลุ่มภาพภรรยาสำหรับกลวิธีการนำเสนอตัวละคร พบว่าภาพภรรยาเกิดจากการใช้การนำเสนอตัวละครทางตรงเป็นหลัก ทั้งการนำเสนอโดยผู้เล่าเรื่องและโดยตัวละครอื่น การนำเสนอทางอ้อม พบว่ามีการนำเสนอจากบทสนทนาเป็นสำคัญ ภาพวีรสตรีมีการใช้กลวิธีที่หลากหลายกว่า แต่กลวิธีที่ช่วยสร้างความสมจริงและทวีความยิ่งใหญ่ให้แก่ภาพตัวแทนแบบวีรสตรีได้ เป็นกลวิธีการนำเสนอทางอ้อมจากการกระทำจนเป็นนิสัยของตัวละคร จากความคิดของตัวละคร และด้วยการสร้างตัวละครอื่นเพื่อเทียบเคียง การเลือกใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง พบว่า ภาพยอดภรรยาใช้มุมมองการเล่าเรื่องจากภายนอก ภาพวีรสตรีมีการใช้มุมมองภายใน โดยเล่าผ่านการมองเห็นของตัวละครที่มีความเกี่ยวข้องกับพระสุริโยทัยในลักษณะต่างๆ รอบด้าน ทำให้ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยมีรายละเอียดและแง่มุมต่างๆ มากกว่าภาพยอดภรรยา อีกทั้งยังส่งผลให้วีรกรรมชาติคอซ้างมีความสมจริงและทวีความยิ่งใหญ่มากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมที่มีใช้เรื่องเล่าจำนวน ๓ ตัวบท ใช้กลวิธีการอ้างอิงถึงพระสุริโยทัยเพื่อนำเสนอภาพตัวแทนให้เป็นภาพวีรสตรีจากการนำเสนอวีรกรรมชาติคอซ้างว่าเป็นการกระทำอันกล้าหาญและการใช้ภาษา ทั้งคำเรียกและภาษาที่ใช้ในการนำเสนอพระสุริโยทัย พบว่าล้วนเป็นการใช้ภาษาที่ส่งเสริมภาพวีรสตรีทั้งสิ้น ด้วยการใช้น้ำคำที่แสดงความเป็นเลิศ เป็นหนึ่ง แสดงสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ที่มีต่อบ้านเมือง และยังมีภาษาที่แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติและคุณธรรม คุณงามความดีต่างๆ เช่น ความกล้าหาญ ความจงรักภักดี เสียสละ เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย คือ แนวคิด (concept) ต่างๆที่อยู่ในสังคมของยุคสมัยของการประพันธ์ ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยถูกประกอบสร้างขึ้นจากแนวคิด ๒ ประการสำคัญ ได้แก่ แนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง พระสุริโยทัยได้รับการนำเสนอและยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ/สตรี ซึ่งนับเป็นรูปธรรมของการประกอบสร้างอุดมคติของสังคม ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในฐานะของการเป็นวีรสตรีของชาติไทยนี้มีส่วนสัมพันธ์กับหลักการในการสร้างรัฐชาติด้วยการสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ จากการนำอดีตมาใช้ในการสร้างชาติ การหยิบยกบุคคลในประวัติศาสตร์มาเชิดชูยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ/สตรี ทำให้เกิดการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยเป็นครั้งแรก ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่นิยามความเป็นชาติคือองค์พระมหากษัตริย์ เกิดการนำเสนอพระสุริโยทัยและวีรกรรมชาติคองช้างอย่างกล้าหาญ ส่งผลให้พระสุริโยทัยเริ่มได้รับการนำเสนอให้เป็นวีรสตรีในสถานภาพกษัตริย์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ซึ่งเป็นยุคของการสร้างสถาบันต่างๆ ภายใต้แนวคิดเรื่องชาตินิยม มีการโน้มน้าว ปลุกฝังเรื่องหน้าที่พลเมืองมีต่อชาติให้แก่ประชาชน แนวคิดดังกล่าวสัมพันธ์กับภาพตัวแทนพระสุริโยทัยแบบวีรสตรีในฐานะพลเมือง การให้ความสำคัญ และการส่งเสริมบทบาทของสตรีเพื่อแสดงถึงความเจริญของชาติซึ่งปรากฏในสมัยรัชกาลเดียวกันนี้ ยังอาจจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการนำเสนอภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้เป็นภาพวีรสตรีที่ดีพร้อม มีความเก่งกล้าสามารถสมควรแก่การยกย่องสรรเสริญ

ภาพวีรสตรีผู้เป็นแบบอย่างที่เราเริ่มปรากฏขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ ก็ได้รับการนำเสนออย่างโดดเด่นชัดเจนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีการรณรงค์เรื่องอุดมการณ์ชาตินิยมพร้อมกับการสนับสนุนบทบาทของสตรีในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพแก่ชาติ ด้วยการทำหน้าที่การเป็นภรรยาและมารดาให้สมบูรณ์แบบ นโยบายของรัฐดังกล่าวน่าจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลในการสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้เป็นภาพสตรีในฐานะพลเมืองหญิงคนหนึ่งในชาติที่ทำทุกๆหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์เพื่อยกย่องให้พระสุริโยทัยเป็นแบบอย่างให้แก่สตรีในยุคสร้างชาติ

ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยแบบวีรกษัตริย์กลับมาปรากฏอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๙ ปรากฏในข้อมูลวรรณกรรมตั้งแต่ปี ๒๕๒๒ เป็นต้นมา น่าจะมีส่วนสัมพันธ์กับการปลุกฝังความจงรักภักดีเลื่อมใสศรัทธาต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และความรักชาติอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ประกอบกับการสร้างอัตลักษณ์ 'พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รัก' โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ภาพตัวแทนดังกล่าวเป็นการนำเสนอพระสุริโยทัยในฐานะกษัตริย์ที่เป็นเลิศทุกด้านให้สมกับความเป็นกษัตริย์และกลายเป็นภาพตัวแทนที่ปรากฏเป็นกระแสหลักจนถึงปัจจุบัน ขณะเดียวกัน ภาพตัวแทนแบบภรรยาก็ยังคงปรากฏให้เห็นควบคู่กันกับภาพแบบวีรสตรีไปด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีมิติของความเป็นผู้หญิงของพระสุริโยทัย ทั้งในด้านคุณสมบัติของการเป็นผู้หญิง บทบาทและหน้าที่ของการเป็นผู้หญิงก็ยังคงเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ใน

การสร้างและนำเสนอให้พระสุริโยทัยสามารถเป็นสตรีที่สามารถจะได้รับการยกย่องได้จากหลายแง่มุมในทุกยุคทุกสมัย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ปรากฏดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อแรกของการศึกษาที่ได้ตั้งไว้ว่า ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยมีมิติหลากหลาย แต่ภาพตัวแทนที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอในวรรณกรรมไทย คือ ภาพของวีรบุรุษ/สตรีผู้จงรักภักดี พลีชีพเพื่อพระมหากษัตริย์และแผ่นดิน แต่อย่างไรก็ตามแม้ภาพหลักแบบที่ ๑ หรือภาพภรรยาจะถูกลดบทบาทลงในวรรณกรรมหลังสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่ก็ยังเป็นภาพที่ปรากฏควบคู่ไปกับภาพหลักแบบที่ ๒ อย่างต่อเนื่องเสมอมา ดังนั้น ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอมาตลอดระยะเวลาของการสร้างและนำเสนอในวรรณกรรมนั้นจึงมิได้มีภาพแบบวีรสตรีแต่เพียงอย่างเดียว ในขณะที่ภาพวีรสตรีได้รับการนำเสนอให้กลายเป็นภาพที่มีความโดดเด่นมากกว่าภาพภรรยาที่ปรากฏขึ้นในครั้งแรกและถูกลดบทบาทลงมา แต่ภาพภรณานั้นก็ได้ถูกลบทิ้งไปแต่อย่างใดยังคงปรากฏควบคู่มากับภาพตัวแทนแบบวีรสตรีมาโดยตลอดเช่นกัน

ผลการศึกษาด้านกลวิธีการประพันธ์ที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย ใกล้เคียงกับสมมุติฐานในการวิจัย โดยพบว่า ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยกลวิธีทางวรรณกรรมที่หลากหลาย อาทิ แก่นเรื่อง การเลือกใช้ประเภทของโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอตัวละคร การเลือกใช้มุมมองในการเล่าเรื่อง และการใช้ภาษา แต่สำหรับการเลือกใช้ผู้เล่าเรื่องและการสร้างฉากที่เคยคาดว่าจะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย กลับพบว่าการใช้ผู้เล่าเรื่องพบเพียง ๒ ประเภท คือ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งและผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ การใช้ผู้เล่าเรื่องที่ต่างกันนี้มีใช่ปัจจัยสำคัญที่สร้างความแตกต่างให้กับภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยมากนัก ส่วนการสร้างฉากพบว่ามีใช่ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาพตัวแทน และยังพบการใช้กลวิธีการอ้างถึงในวรรณกรรมกลุ่มที่มีใช่เรื่องเล่าอีกด้วย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดที่สัมพันธ์กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยพบว่าสอดคล้องกับสมมุติฐาน โดยพบว่าภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยถูกประกอบสร้างขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ/สตรีและแนวคิดเรื่องความเป็นผู้หญิง นอกจากนี้ ยังพบว่าการสร้างภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยให้เป็นวีรสตรีของชาติ สัมพันธ์กับแนวคิดต่างๆทางการเมืองการปกครอง และเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและการเมืองในยุคสมัยของการประพันธ์ ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยยังสามารถนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการยกย่องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ และยังแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังที่สังคมมีต่อผู้หญิงได้อีกด้วย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ “ความเป็นวีรสตรี” ของภาพตัวแทนของพระสุริโยทัย อาจจะสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการตีความหรือให้ความหมายแก่การกระทำของวีรบุรุษ/สตรี ที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่าสามารถกระทำได้ ๓ วิธี ได้แก่ “...การแต่ง

วีรกรรมใหม่แล้วยกให้เป็นของวีรบุรุษ/สตรีนั้นไป การตกแต่งรายละเอียดของการกระทำเพื่อให้เกิดความหมายใหม่และการเปลี่ยนบริบทของการกระทำที่เล่ากันมาให้กลายเป็นบริบทของปัจจุบัน เพื่อให้การกระทำนั้นมีจุดหมายที่สอดคล้องกับปัจจุบัน...” ในกรณีการสร้างให้ภาพตัวแทนพระสุริโยทัยกลายเป็นวีรสตรีนี้ อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าจัดอยู่ในลักษณะกลวิธีที่ ๒ และ ๓ กล่าวคือ การใช้อำนาจของเรื่องเล่าในการตกแต่งรายละเอียดของวีรกรรมเพื่อนำเสนอความหมายของเหตุการณ์พระสุริโยทัยขาดคอช้างให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย กระบวนการและกลวิธีเหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้พระสุริโยทัยยังคงเป็นสตรีในประวัติศาสตร์ได้รับการกล่าวขวัญและสามารถยกย่องให้เป็นแบบอย่างได้เรื่อยมา การสร้างและตีความวีรกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป แต่จะสังเกตเห็นได้ว่า ภาพของพระสุริโยทัยทวีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับโดยการนำมิติด้านความเป็นผู้หญิงมาสร้างให้เกิดบทบาทความเป็นภรรยาแบบต่างๆ และมารดาที่ดีเพิ่มเติมขึ้น และนำมาผนวกกับภาพวีรสตรีที่ภักดีต่อพระมหากษัตริย์และผู้เสียสละเพื่อชาติที่สร้างไว้แต่ก่อนนั้น ก่อให้เกิดภาพสตรีที่ดีพร้อมและเป็นเลิศในทุกๆ ด้านในวรรณกรรมช่วงหลังที่สร้างโดยสามัญชน ปราภฏเป็นภาพสตรีตัวอย่างที่เก่งทั้งนอกบ้านและในบ้านซึ่งสอดคล้องกับสถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมปัจจุบัน วีรกรรมที่ถูกรังสรรค์ให้สอดคล้องกับสังคมแต่ละสมัยผ่านกลวิธีทางวรรณกรรมนี้เอง ที่ทำให้พระสุริโยทัยยังคงเป็นวีรสตรีที่ได้รับการยกย่องมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่วีรบุรุษ/สตรีอื่นๆ ถูกลืมเลือนไป

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องภาพตัวแทนพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นอื่นที่น่าสนใจและควรแก่การศึกษาต่อไปดังนี้

๑. การศึกษาการสร้างภาพตัวแทนของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยในวรรณกรรมไทย อาทิ การสร้างภาพตัวแทนพระเจ้าตากสินมหาราชในวรรณกรรมไทย
๒. การประกอบสร้างความหมายของ “ความเป็นไทย” ในวรรณกรรมไทย หรือในแบบเรียนของไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกพรพรรณ วิบูลย์ศรีน. การเปรียบเทียบภาพตัวแทนของผู้หญิงสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ใน
ภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์อเมริกัน. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสื่อสาร-
มวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

กษัตริย์ : ประวัติการณ์งานละคร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๖.

กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๒๔, อ้างถึงใน นันทิวา ข้าภิบาล. นโยบายเกี่ยวกับ

ผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.๒๔๘๑ - ๒๔๘๗).

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.

กาญจนา แก้วเทพ. ความเรียงว่าด้วย “สตรีกับสื่อมวลชน”. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อและวัฒนธรรมศึกษากับสังคมไทย. รัฐศาสตร์สาร ๒๓,๓ (๒๕๔๕): ๘๐ - ๘๓.

กาญจนา แก้วเทพ. อดีตศาสตร์. ปทุมธานี: เจนเดอร์เพลส, ๒๕๓๕.

กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. คำประกาศบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระศรีสุริเยทัยและทหารหาญ.

กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๔.

โกวิทย์ วงศ์สุรวัฒน์. การเมืองการปกครอง : หลายมิติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ภาควิชา

รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

แก้วแก้ว. บารมีพระแม่ป๋อง ปกพื้นธรณิน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๔๖.

ขจร สุขพานิช. ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. ๑๖๐๐ - ๒๓๑๐. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๑.

คึกเดช กันตามระ. สุริโยทัย. กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์, ๒๕๔๓.

คึกฤทธิ์ ปราโมช. สถาบันพระมหากษัตริย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖.

โคลงภาพพระราชพงศาวดาร. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

จิรานุช โสภ. บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. ใน สนิท สติธิรักษ์, ผู้หญิงกับ

ความรู้ ๑(ภาค๒), หน้า ๒๐๙ - ๒๒๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๔๖.

จิตรารภรณ์ วันัสพงษ์. ผู้หญิงในครอบครัว ต้นไม้ได้ร่วมเงา. ใน กอบกุด อิงคุทานนท์, ผู้หญิงกับ

อำนาจที่แปรเปลี่ยน, หน้า ๓๗ – ๕๒. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๓๗

จินตนา ปิ่นเฉลียว. อุทธยาवासาน. กรุงเทพฯ: พลพันธ์การพิมพ์, ๒๕๒๒.

ชลดา เรืองรัชชลิขิต. วรรณคดี : รวมบทความวิจัยและบทความทางวิชาการภาษาและวรรณคดีไทย.

กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๒๕๔๙, อ้างถึงใน วันชนะ ทองคำภา. ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาใน

วรรณกรรมไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษร-

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม. การเมืองในประวัติศาสตร์แห่งชาติไทย. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๖.

ชัชวาลย์ เพชรสุวรรณ. การสร้าง "คนเก่ง" ในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๓๓ –

๒๕๓๕. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ชาติรีเฉลิม ยุคล, หม่อมเจ้า. สุริโยไทฉบับการ์ตูน. กรุงเทพฯ: แพรวเอนเตอร์เทน, ๒๕๔๔.

ชุมนุมทางภาษาไทย. กรุงเทพฯ: ชุมนุมส่งเสริมการใช้ภาษาไทย, ๒๕๑๘.

ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. อ่าน(ไม่)เอาเรื่อง. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๕.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ไทยรบพม่า. กรุงเทพฯ: บรรณาการ,

๒๕๔๓.

แดนปีช, แบริดเลย์. อักษรวิธานศรีบท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔.

ดวงรัตน์ เกษมสานต์. แนวความคิดพัฒนาสตรีที่ปรากฏในนวนิยายไทย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร

มหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตรพัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์-

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ทมยันตี. ภักดิ์วิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม กวีป, ๒๕๔๗.

ทีมงานอีคิวพลัส. การ์ตูนความรู้ชุดวีรชนไทย เรื่อง พระสุริโยทัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ:

อีคิวพลัส, ๒๕๔๘.

เทพมนตรี ลิ้มปทยอม. การเมืองเรื่องพระสุริโยทัย. กรุงเทพฯ: แชนโทรฟิรน์ดิง, ๒๕๔๗.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. ภาพตัวแทน แทนสิ่งที่แทนไม่ได้. จุลสารไทยคดีศึกษา ๑๒,๑ (สิงหาคม –

ตุลาคม ๒๕๔๓): ๑๖-๑๘.

ธีรยุทธ บุญมี. ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. กรุงเทพฯ: สายธาร, ๒๕๔๖.

นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. เฉลิมเกียรติกษัตริย์คำฉันท์. พระนคร: โรง

พิมพ์แพร่การช่าง, ๒๕๑๕.

นคินี วิฑูธีรศานต์. วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน. กรุงเทพฯ: สยามวรรณกรรม. ๒๕๑๙, อ้างถึงใน สิริวิทย์ สุขกันต์. ขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ : ภาพตัวแทนที่ปรากฏในนวนิยายไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

นันทิภา ขำภิบาล. นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.

นาฏวิภา ชลิตานนท์. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

นิตี เตียวศรีวงศ์. ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๗.

นิตี เตียวศรีวงศ์. ประวัติศาสตร์ ชาติ ปัญญาชน. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘.

นิตี เตียวศรีวงศ์. ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา เอกสารวิชาการ หมายเลข ๑๔ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๓.

นิตี เตียวศรีวงศ์. วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๑๙,๓-๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๔): ๑-๑๙.บุญยงค์ เกศเทศ, สถานภาพสตรีไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๑๕๓๒.

ปรมาณูชิตชินโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ. กฤษฎาสอนน้องคำฉันท์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชน ก่อน ๑๔ ตุลาคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๘, อ้างถึงใน สิริวิทย์ สุขกันต์. ขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ : ภาพตัวแทนที่ปรากฏในนวนิยายไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ประทีน พวงสำลี. นิทานประวัติศาสตร์ประกอบสังคีตเรื่องสมเด็จพระนางสุริเยทัย. พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๔๙๙.

ประอรรัตน์ บุรณมาตร์. หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

ปราณี วงษ์เทศ. เพศสภาวะในสุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙.

ปองพล อติเรกสาร. พ่อ: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, ๒๕๔๖.

พระพุทธสุริโยทัยสิริกิติ์ทขที่ทายมมงคล, (เอกสารไม้ตีพิมพ์)

พัชนี อัยราวงษ์. จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาสิตสอนหญิงค่างลอน. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. พระสุริโยทัย เป็นใคร? มาจากไหน?. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์แอนด์ เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๔.

พลีต, เยเรเมียส ฟาน. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. ๒๑๘๒. แปลโดย วนาศรี.

กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓.

แฟร์นันด์, มังเดซ ปินโต. การท่องเที่ยว การเดินทาง และการผจญภัยของเฟอร์ดินันด์ เมนเดซ

ปินโต (The Travel, Voyage and Adventure of Ferdinand Mendez Pinto). แปลโดย

สันต์ ท. โกมลบุตร. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๖.

ภมวี สุระเกียรติ. เสภาพระราชพงศาวดาร ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ไม่ควรมองข้าม. วารสาร

ธรรมศาสตร์ ๒๖,๑ (ม.ค.- เม.ย. ๒๕๔๓): ๕๙ - ๖๓.

มหาราชวงศ์พงศาวดารพม่า. แปลโดย นายต่อ. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๕.

มาโนช ดินลานสกุล. การอ่านและการเขียนบันทึงคดี. สงขลา: ภารกิจเอกสารและตำรา กลุ่มงาน

บริการการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗.

ยาขอบ. ผู้ชนะสิบทิศ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา, ๒๕๓๒.

เยือน ภาณุทัต ผู้ให้คำแนะนำอันอุดม. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์

พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมวรรณกรรมอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕.

วรยุทธ พิชัยสรทัตและธเนศ เนติโพธิ์. สมเด็จพระสุริโยทัย เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: บ้านวรรณกรรม,

๒๕๓๖.

วรยุทธ พิชัยสรทัตและธเนศ เนติโพธิ์, สมเด็จพระสุริโยทัย เล่ม ๒(กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม,

๒๕๓๖.

วันชนะ ทองคำเภา. ภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหารัชมหาราชในวรรณกรรมไทย. วิทยานิพนธ์

อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๕๐.

วันทนี ส่งศิริ. การขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาโบราณคดี คณะ

โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. ความเป็นผู้หญิงในสังคมไทย. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๒, ๒(๒๕๔๓): ๑๔๖ – ๑๖๙.

วิจิตรวาทการ. ที่ระลึกในงานนิทรรศการ ๙๐ปี ของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ๑๑ สิงหาคม

๒๕๓๑. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๑.

วุฒิชัย มูลศิลป์. ประวัติศาสตร์ชาติไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด

(มหาชน), ๒๕๔๘.

ศานติ ภัคดีคำ. เสภาพระราชพงศาวดาร : ภาพสะท้อนโลกทัศน์ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยต้นกรุง

รัตนโกสินทร์. ศิลปวัฒนธรรม ๒๔,๗ (พ.ค. ๒๕๔๖): ๖๙ – ๘๒.

ศิลปากร, กรม กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก

เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครุสภา, ๒๕๔๒.

ศิลปากร, กรม. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่า

ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. นครหลวง: โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๑๕.

ศิลปากร, กรม. ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของครุสภา,

๒๕๔๒.

ศิลปากร, กรม. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) กับ พระจักรพรรดิพงศ

(จาด). พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

ศิริเพ็ญ วรปัสสุ. งานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กับสื่อภาพยนตร์กรณีศึกษาเรื่อง“สุริโยไท”.

สารนิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,

๒๕๔๕.

ศุภร บุนนาค. ฝันแผ่นดินนี้ล้ำ แห่ล่งคุณ. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำครุสภา, ๒๕๒๕.

สมเกียรติ วันทะนะ. ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่. กรุงเทพฯ: เอกสารวิชาการหมายเลข ๔๙

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗. สนิท พูลพงศ์. บทอัยการของ

ประวัติศาสตร์สงครามไทย – พม่า การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดย

พ.อ. สนิท พูลพงศ์, ๒๕๔๖.

สมภาพ จันทระภา. บทละครเรื่องสมเด็จพระสุริโยทัย. พระนคร: โรงพิมพ์ห้องภาพสุวรรณ,

๒๕๒๒.

สายชล สัตยานุรักษ์. การสร้างความเป็นไทย “กระแสหลัก” และ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย”

สร้าง. ฟ้าเดียวกัน ๓ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๔๓): ๔๒ – ๕๓.

สายชล สัตยานุรักษ์. สมเด็จพระนเรศวรมหาราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ

“ชน” ของชาวสยาม. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘.

สายพิน แก้วงามประเสริฐ. การเมืองเรื่องอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๘.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. วรรณคดีวิจิตร ชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๘.

สิริวิทย์ สุขกันต์. ขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙: ภาพตัวแทนที่ปรากฏใน

นวนิยายไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษร-
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุชาดา ทวีสิทธิ์. เพศสภาพ : การท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๗.

สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. แผนชิงชาติไทย. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์. ๒๕๓๔, อ้างถึงใน สิริวิทย์ สุขกันต์.

ขบวนการนักศึกษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙: ภาพตัวแทนที่ปรากฏในนวนิยายไทย.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุพรรณิ โกศลวัฒน์. วรรณกรรม : หลักการและวิธีการ. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐.

สุภัทรรติ ดิศกุล. ข้อเท็จจริงพระเจ้าสุริยวงศ์. ศิลปวัฒนธรรม ๒๒,๑๐ (ส.ค. ๑๕๔๔): ๓๒-๓๓.

สุรภีพรรณ รัตนาภรณ์. อาหาร อารมณ์ และอำนาจของสตรีในวรรณกรรมร้อยแก้วร่วมสมัย.

กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๕๐.

สุนทรภู่. เสภาเรื่องพระราชพงศาวดารและเรื่องประวัติของสุนทรภู่. พระนคร: ไสภณพิพรรฒนาการ,
๒๔๖๕.

สุนทรภรณ์. ต้นตระกูล ปลูกใจรักชาติ ชุดที่ ๑ สมเด็จพระสุริโยทัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

เสนาะ เจริญพร. ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมยุคทอง. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๘.

เสถียรโกเศศ. เล่าเรื่องไตรภูมิพระร่วง. พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๒.

อมรา พงศาพิชญ์, บรรณาธิการ. เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ.
๒๔๗๕. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

อารยา ถาวรวันชัย. ภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชน. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

อิรวดี ไตลังคะ. ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

อุไรวรรณ เนาวรุจิ. เสภาเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระสุริโยทัย. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔.

ภาษาอังกฤษ

Boorstin, D. J. From Hero to Celebrity: The Human Pseudo-Event, The Image: A Guide to Pseudo- Events in America. New York: Harper and Row Publishers, Incorporated, 1964.

Lodge, D. The Art of Fiction. New York: Penguin, 1996.

Hall, S. Representation: culture representations and signifying practices. London: Sage, 1997.

Ruthven, K. K. Feminist Literary Studies: An Introduction. Canto ed. Cambridge U. Press: Billing and Sons Ltd., Worcester, 1990.

Matterlart, M. Woman Media Crisis: Feminity and Disorder. London: Comedia Publishing Group, 1986.

Bal, M. Narratology: introduction to the theory of narrative. Toronto: University of Toronto Press, 1997.

Selden, R. and Widdowson, P. A reader's guide to Contemporary Literary. 3rd ed. New York: Harvester Wheatsheaf, 1993.

Chatman, S. Story and discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca: Correll University Press, 1980.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวภรณิ วงศ์กิตติชวลิต เกิดวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๖ ที่จังหวัดราชบุรี สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย ที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี การศึกษา ๒๕๔๘ และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาภาษาไทย คณะ อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย